

ΕΝΑΣ ΑΒΒΑΣ
ΕΞΟΜΕΛΙΩΝΕΙ
ΤΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ
ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΡΧ. 1500

ΑΓΝΩΣΤΗ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ

“Έλληνες διωγμένοι από Βυζαντινούς
ἄρχισαν τὴν Ἀναγέννηση στὸ Σαλέντο

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα
105 58 Αθήνα.
Τηλέφωνα: 3223957, 9841655.
Τηλεομοιότυπος: 3314997.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ («Internet»):
<http://www.davlos.gr>
Ήλεκτρονική Άλληλογραφία:
davlos@otenet.gr

Τα Γραφεία του «Δ» λειτουργούν
πρωινές ώρες 9.30 - 14.30
καθημερινά (και Σάββατο).

Ίδρυτής-Ίδιοκτήτης-
Εκδότης-Διευθυντής:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ
Άχιλλέως - Μουσών 51
Παλαιό Φάληρο.

Φωτοστοιχειοθεσία - Ατελιέ:
PRESS LINE
Μάγερ 11, Αθήνα, τηλ.: 5221792.
Εκτυώσεις:
Π. ΚΟΚΚΑΛΗΣ
Βιβλιοδεσία:
Κ. ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΟΣ

- Τιμή αντίτυπου: 1.500 δραχ.
- Δωδεκάμηνη συνδρομή: 14.000 δραχ.
- Οργανισμών κ.λπ.: 20.000 δραχ.
- Φοιτητών: 10.000 δραχ.
- Έξωτερικού: 65 δολλ. ΗΠΑ.
- Η συνδρομή καταβάλλεται
κατά την έγγραφη.
- Η συνδρομή ανανεώνεται
αυτόματως μετά την λήξη του
12μήνου. Διακοπή της συνδρομής
γίνεται μόνον κατόπιν
τηλεφωνήματος του ενδιαφερομένου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ

Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Όλες οι συνεργασίες και τα
ταχυδρομικά έμβασματα στη διεύθυνση:
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ, Μουσών 51
175 62, Π. Φάληρο, Αθήνα.

Παρακαλούνται οι συνδρομητές
που αλλάζουν διεύθυνση, να το
γνωστοποιούν στο περιοδικό.

Επιτρέπεται η αναδημοσίευση
κειμένων του «Δ», με την προϋ-
πόθεση ότι θα αναφέρεται ρητώς
η πηγή τους.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 12160:

Ίστορισμός και δημιουργικότητα

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 12162:

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Γ. ΚΩΣΤΑΚΟΣ, Ε. ΜΑΡΜΑΤΣΟΥΡΗΣ, Μ.
ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ, Α. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, ΧΡ. ΤΖΑΚΟΣ,
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΙΟΥΔΑΙΑΣ, Μ.
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ.

ΣΕΛΙΣ 12162:

«Ουφολόγοι» και Έλληνικός Πολιτισμός

Χ.-Δ. ΤΑΒΟΥΛΑΡΗ - ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΣΕΛΙΣ 12173:

Το έλληνικό και παγκόσμιο πρόβλημα
θέμα έκδηλώσεως Έλληνοαμερικανών

ΜΑΡΙΟΣ ΜΑΜΑΝΕΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12177:

Έξι δείγματα Έλληνικών γραφών

ΚΩΝ. Β. ΚΟΥΤΡΟΥΒΕΛΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12187:

Το άπιστεντο ιστορικό της καταστροφής
των σπονδαίων αρχαιοτήτων της Σπάρτης

ΣΑΡΑΝΤΟΣ Π. ΑΝΤΩΝΑΚΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12193:

Σαλέντο: Η άρχη της Αναγεννήσεως

ΣΩΤΗΡΗΣ ΜΠΕΚΑΚΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12202:

Crown, auction, council

ΘΩΜΑΣ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12203:

20 αιώνας «πάθη Έλληνικά»

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12211:

Έκκλησικαί και αστρονομικαί γνώσεις εις αρχαίον
μωσαϊκόν του Διονύσου

ΛΑΤΑΝΗ

ΣΕΛΙΣ 12211:

Διονυσιακόν πνεῦμα

ΑΘ. ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12225:

Αρχαιοελληνική πολεμική τεχνολογία

ΝΙΚ. ΣΤΑΜ. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12229:

Έπιστήμες και τεχνολογία των αρχαίων Έλλήνων

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΝ

ΣΕΛΙΣ 12232:

Συζήτηση με τον καθηγητή Β. Φίλια

ΠΑΝ. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12236:

Πρός μία θεωρία Έπιστήμης - Τέχνης

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΓΛΑΡΟΣ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

Ο ΚΑΛΑΘΟΣ ΤΩΝ ΑΧΡΗΣΤΩΝ: σελ. 12170 • ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ
ΑΔΗΡΙΤΑ: σελ. 12171 • Ο ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ: σελ. 12184 • ΟΙ
ΓΕΝΝΗΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ: σελ.
12185 • Η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΡΟΠΑΤΟΡΩΝ
ΗΜΩΝ: σελ. 12195 • ΧΡΟΝΙΚΑ: σελ. 12209 • ΕΘΝΙΚΑ: σελ.
12223 • Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: σελ. 12236.

Ίστορισμός και δημιουργικότητα

Γιὰ τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων ἡ ἱστορικὴ - πολιτιστικὴ συνέχεια εἶχε διακοπῇ γιὰ ἓνα τεράστιο χρονικὸ διάστημα πολλῶν αἰώνων, ἡ ἀνάγκη τῆς βαθειᾶς μελέτης τοῦ (ἀληθινοῦ) παρελθόντος των εἶναι ἡ ἀπολύτως ἀπαραίτητη προϋπόθεση, τὸ θεμέλιο ἐπὶ τοῦ ὁποίου μπορεῖ νὰ οἰκοδομηθῇ δημιουργικὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες εἶναι ἀνίκανοι νὰ δημιουργήσουν παρὸν καὶ μέλλον, διότι ἀκριδῶς «στέκονται στὸν ἀέρα» – ἡ ἀναρρίχσή τους στὸ ἐφαλτήριο τῆς ἱστορικῆς παραδόσεώς τους δὲν ἔχει ἐπιτευχθῇ. «Χίλιοι διαδόλοι» ἀποτρέπουν τὴν ἀναρρίχηση αὐτὴ μὲ πρῶτον καὶ χειρότερον ἀπ' ὅλους τὸ ψευδεπίγραφο «Ἑλληνικὸ» κράτος – ἀλλὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ «Δαυλοῦ» νὰ στρέψῃ τὸ μέγιστο μέρος τῆς 17ετοῦς προσπάθειάς του στὴ σύνδεσή μας μὲ τὸ (ἄγνωστο) ἀληθινὸ παρελθόν μας ἀπέρρευσε ἀκριδῶς ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση ὅτι τὸ χάσμα μεταξὺ τοῦ σήμερα καὶ τοῦ χθές, ἂν δὲν γεφυρωθῇ, καθιστᾷ ἀπολύτως ἀνέφικτη οἰαδήποτε πρωτοποριακὴ δημιουργία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐντελῶς χμιαυρικὴ οἰαδήποτε ἀπελευθέρωση τῆς ἀπονεκρωμένης ἢ ἀνενεργοῦ ζωτικῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλλήνου.

Ὅμως ἡ ἱστορικὴ γνώση, ἂν εἶναι ἡ προϋπόθεση «ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν» μπορεῖ τίποτε νὰ γίνῃ σήμερα λόγῳ τῆς ἱστορικῆς μας ὀρφάνιας, **δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὴν δημιουργικὴ.** Ὅταν κυττάζῃς μόνον πρὸς τὰ πίσω, δὲν μπορεῖς νὰ δῇς καὶ γύρω σου (παρὸν) οὔτε καὶ μπροστά σου (μέλλον). Ὁ ἐπίμονος καὶ συνεχῆς προσανατολισμὸς ἀποκλειστικὰ πρὸς τὸ παρελθὸν καταντᾷ διαστροφὴ τῆς ἱστορικῆς συνειδήσεως, γίνεται «ἱστορισμός», κάτι δηλαδὴ ποὺ δὲν εἶναι ἡ ἱστορία, τῆς ὁποίας ἡ μάθηση καθιστᾷ ὄλβιον οἰονδήποτε, ἀλλὰ ἴσα - ἴσα ἡ ἐκτροπὴ τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία, ἂν συμβῇ, καθιστᾷ στρεῖρο πολιτιστικὰ καὶ ἄγονο δημιουργικὰ τὸν φορέα της. Ἄς μὴ λησμονοῦμε, ὅτι στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ὅσο δὲν ὑπῆρχε διακοπὴ τῆς πολιτιστικῆς συνέχειας, ἡ ἱστορία δὲν ἐδιδάσκετο ὡς μάθημα στὴν ἐκπαίδευση· καὶ ὡς

ἐπιστήμη ἢ ἱστορία ἀποτελοῦσε καταγραφή, κριτική καὶ ἐρμηνεία ἐπικαίρων γεγονότων ἀπὸ τοὺς συγχρόνους (Ἡρόδοτος - Περσικοὶ Πόλεμοι, Πολύβιος - Καρχηδονιακὰ) ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς πρωταγωνιστὰς τῶν γεγονότων (Θουκυδίδης - στρατηγὸς τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου, Ξενοφῶν - ἡγέτης τῶν Μυρτίων). Ἡ στροφή πρὸς τὸν ἱστορισμὸν (Πανσανίας, Διόδωρος Σικελιώτης, Διογένης Λαέρτιος, Ἀπολλόδωρος κ.λπ.) σημειώθηκε, ὅταν ἡ πολιτιστικὴ συνέχεια καὶ ἡ δημιουργικὴ δράση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἠπειλοῦντο ἐπικίνδυνα· καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ ὕστεροι χρονικογράφοι ἔγραφαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ κατὰ μίμησιν ἐξελληνικῶν προτύπων (μήτρα τοῦ ἱστορισμοῦ εἶναι ἡ «Παλαιὰ Διαθήκη»).

Πλησιάζει ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐλλείποντος ἕως τῶρα ἱστορικοῦ ἐφαλτηρίου, τὸ ὁποῖο θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία γιὰ τὴν νέα πρωτοποριακὴ δημιουργικὴ δράση καὶ ἐξόρμηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, θὰ ἔχῃ ἀποπερατωθῇ. Ὅμως ἡ προσπάθεια κατακτήσεως τοῦ ἀγνώστου μέχρι καὶ τώρα παρελθόντος μας καὶ ἡ συνειδησιακὴ συμφιλίωση, ἐπανασύνδεση καὶ ζεύξη μας μ' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀτονήσῃ μέχρι τὴν εὐτυχισμένη ἐκείνη Ἱστορικὴ Στιγμή. Τὸ λεπτὸ ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνο αἶτημα εἶναι νὰ ἀντιληφθοῦμε, πότε εἶναι ἡ Στιγμὴ αὕτη, ὥστε οὔτε νὰ σταματήσουμε πρόωρα τὸ ἐρευνητικὸ κύτταγμα τοῦ χθὲς (ὅπως πολλοὶ ἀνόητοι, ἂν ὄχι ὑποπτοι, ζητοῦν) οὔτε νὰ ἐπισπεύσουμε ἄκαιρα μία δημιουργικὴ στροφή πρὸς τὸ αὔριο (ὅπως ἐπίσης πολλοὶ ἀνυπόμονοι – καὶ ἀρκετοὶ ὑποπτοι – πιέζουν καὶ ἀπαιτοῦν). Ἡ ἱστορία διδάσκει, ὅτι κανένας ἱστορικὸς σταθμὸς, καμμία κοσμοϊστορικὴ καμπὴ δὲν σημειώθηκε, χωρὶς νὰ προηγηθῇ ἓνα – σύντομο ἢ μακροχρόνιο – στάδιο διαφωτισμοῦ καὶ πνευματικῆς ὠριμάσεως. Τὸ στάδιο αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ διατρέξουμε μέχρι τοῦ τέματός του. Ὅτιδῆποτε ἐπιχειρηθῇ πρὸ τοῦ τερματισμοῦ ὅχι μόνον θὰ ἀποτύχῃ παταγωδῶς, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιφέρῃ ὀπισθοδρομὴν τῆς ἐλληνικῆς ἐξελίξεως γιὰ πολλὰς δεκαετίες.

Δ.Ι.Α.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ἰνδοευρωπαϊσμός - φοινικισμός καὶ στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τοῦ Καναδά

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,

1) «Οἱ Ἀχαιοί, οἱ Ἴωνες, οἱ Αἰολεῖς· ὅλοι ἀνῆκαν στήν Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ καὶ μιλοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα»: Βιβλίον «Ἀρχαία Ἑλλάδα» τῆς Ἱστορίας Δ' Δημοτικοῦ, Σελὶς 30. Συγγραφέας: Γεωργία Καματεροῦ - Γλύτση, ἔκδ. Ὁργανισμὸς Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων.

2) «Ὡστερ' ἀπὸ τὴν κáθοδο τῶν Δωριέων χρησιμοποιήθηκε στήν Ἑλλάδα τὸ ἀλφάθητο, πὸν οἱ Ἕλληνες εἶχαν πάρει ἀπὸ τοὺς Φοίνικες»: Βιβλίον: «Στὰ Ἀρχαία Χρόνια» τῆς Ἱστορίας Δ' Δημοτικοῦ, σελὶς 254. Συγγραφεῖς: Διονύσιος Ἀκτύπης, Ἀριστείδης Βελαλίδης, Θεόδωρος Κατσουλάκος, Κώστας Χωρεάνθης. Καθοδóγησι καὶ ἐποπτεία: Διονύσιος Μελάς, ἔκδ. Ὁργανισμὸς Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων. Αὐτὰ διδάσκονται τὰ Ἑλληνόπουλα τοῦ Καναδά (ὅπως ἄλλως τε καὶ τοῦ Ἑλλαδικοῦ κράτους).

Τώρα πὼς νὰ ἐξηγήσῃ κάποιος στὸν μητροπολίτη τοῦ Καναδά κ. Σωτήριον, ὅτι, ἀντὶ νὰ τοποθετήσῃ τὰ ἑκατομμύρια δολλάρια πὸν μαζεύει, γιὰ νὰ κτίσῃ σχολὴ γιὰ «προϊσταμέ-

νους κοινοτήτων», οἱ ὅποιοι θὰ πληρώνωνται ἀπὸ τὶς ἐνορίες, θὰ εἶναι πιὸ θετικὸ νὰ τὰ τοποθετήσῃ γιὰ Ἑλληνικὰ προγράμματα, πὸν θὰ διαφωτίσουν τὸ Καναδικὸ κοινὸ γιὰ τὴν πραγματικὴ ἱστορικὴ μας κληρονομιά, ἀφοῦ πολὺ ἀπλᾶ θὰ πῇ: «Ἐσᾶς τί σᾶς νοιάζει, ἐσεῖς εἴστε Ἰνδοευρωπαῖοι μὲ φοινικικὴ γλῶσσα, ἐδῶ τὸ ξέρουν τὰ παιδάκια τῆς Δ' Δημοτικοῦ, τί τὰ θέλετε λοιπὸν τὰ Ἑλληνικὰ προγράμματα;».

Εἴμαστε ὅμως καὶ ἀχάριστοι, ἐδῶ πὸν τὰ λέμε. Ἀντὶ νὰ εἴμαστε καταὑποχρεωμένοι στήν Ἑλληνικὴ κυδέρνησι καὶ νὰ γυρίσουμε τὰ πάνω - κάτω, πὸν ἔτσι ξαφνικὰ μᾶς θυμήθηκε κι ἀποφάσισε νὰ ὀργανώσῃ τὸν Ἀπόδημο Ἑλληνισμό μὲ τὸν Σ.Α.Ε. (Σύλλογος Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ), δγαίνουν μερικοὶ καὶ λένε, ὅτι ὁ Σ.Α.Ε. ἀντιπροσωπεύει τὰ συμφέροντα ὀρισμένων καὶ ὄχι τὰ προβλήματα τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ. Γιατί δηλαδὴ, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πὸν ἐπῆγαν στὸ συνέδριο τῆς Θεσσαλονίκης δὲν εἶχαν ψηφισθῇ ἀπὸ κανένα ἀπόδημο γιὰ ἀντιπροσώπευσή του, ἀλλὰ εἶχαν ἐπιλεχθῇ ἀπὸ συγκεκριμένα σωματεῖα

Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς καὶ «οὐφολόγοι»

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,

Συγχαρητήρια γιὰ τὸ ἐξαιρετικὸ καὶ μοναδικὸ (δυστυχῶς) περιοδικό σας.

Παρηκολούθησα μία νέα τηλεοπτικὴ ἐκπομπή, συζήτηση στοργυλῆς τραπέξης. Οἱ ὀμιλητὲς ξεκίνησαν μὲ ἔγκυρες καὶ ἐπιστημονικὲς πληροφορίες καὶ μαγνητοσκοπημένες συνεντεύξεις τοῦ κ. Ἄρη Πουλιανοῦ, ὅσον ἀφορᾷ στὸν ἀρχάνθρωπο τῶν Πετραλῶνων καὶ ἄλλες ἀνακαλύψεις τον καθὼς καὶ γιὰ τὸν πόλεμο πὸν ὑφίσταται ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν. Ἦταν φανερό, ὅτι ὁ παροισιαστὴς εἶχε διαβάσει τὸν «Δαυλὸ» Ἰανουαρίου '98 καὶ εἶχε μάθει καλὰ τὸ μάθημά του... Σύντομα ὅμως ἡ συζήτηση κατέληξε σὲ «ταινία ἐπιστημονικῆς φαντασίας», ἀφοῦ ἄρχισαν νὰ συμπεραίνουν ἀποφθεγματικῶς, πὼς, ἀφοῦ εἴμαστε τόσο ἀρχαῖοι καὶ αὐτόχθονες, ἄρα ὑπῆρξε ἐξωγήινη παρεμβολή, λὲς καὶ τὸ ἕνα συνεπάγεται τὸ

(συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ κλήρου) λόγῳ «εἰδικῶν» ἱκανοτήτων, πρέπει νὰ προβάλουμε σὲ τέτοιου εἴδους συκοφαντίες; Ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπὸ ἐσᾶς θεωρήσατε ὠρισμένους ἀνάξιους ἐνὸς τέτοιου συνεδρίου, τὸ θεωρήσατε καὶ γιὰ πρόβλημα. Αὐτοὺς ἐπέλεξαν οἱ ὀργανώσεις, καὶ αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ πάνε... Τὸ θέμα ἔληξε... ὁρίστε μας... δηλαδὴ δὲν εἶναι τιμὴ νὰ ἔχη κανεὶς Ἰνδοευρωπαίους νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ προβλήματα;

Σὲ μία συζήτηση ἐδῶ προσφάτως κάποιος Ἑλληνοκαναδὸς μοῦ εἶπε: «Δὲν κάνεις τὸν

σταυρό σου, ποὺ μᾶς στέλνουν κι αὐτὰ τὰ διδλία κι ἔχουμε κάτι, κουτσά - στραβὰ ἔχουν τὰ παιδιὰ μας κάτι; Ἀλλιῶς δὲν θὰ εἴχαμε τίποτα». Ἀγνὸς πατριώτης ὁ φίλος; ἀκόμα καὶ τὸ δηλητήριο τοῦ φαίνεται γλυκό, ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἀπ' τὴν πατρίδα.

Αὐτὸ τὸ ξέρουν πολὺ καλά ὠρισμένοι ἐπιτήδριοι. "Ὅμως τὰ πάντα ρεῖ.

Μετὰ τιμῆς
Γιώργος Κωστάκος
Οὐνιπεγκ, Καναδᾶς

Ἑξάχρονη ἀδιαφορία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας

Κύριε διευθυντά,

Στὴν τελευταία παράγραφο περισυνῆς ἐπιστολῆς μου στὸν «Δαυλὸ», τεῦχος 180 - Δεκ. 1996, ἔγραψα: «...*Βέβαιος ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους δὲν θὰ ἐνδιαφερόθῃ καὶ δὲν θὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ θέμα καὶ ὅτι θὰ ἐπανεέλθω καὶ τοῦ χρόνου*». Ἐπανερχομαι λοιπὸν γιὰ ἔκτο κατὰ σειρὰν ἔτος: προηγούμενα γραπτὰ μου στὰ τεύχη 132, 142, 156, 168 καὶ 180. (Ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἔγραψε πρὶν ἀπὸ ἐμένα καὶ ὁ συνεργάτης τοῦ περιοδικοῦ κ. Σαράντος Πάν στο τεῦχος ὑπ' ἀριθ. 99 - Μάρτιος 1990).

Διαμαρτύρομαι καταγγέλλοντας τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, τὸ Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτοῦτο καὶ κάθε ἄλλον ἀρμόδιο, ποὺ ἐπιτρέπει

καὶ ἀνέχεται χωρὶς ἀντίδραση νὰ γράφονται στὰ διδακτικὰ διδλία καὶ νὰ διδάσκονται στὰ Ἑλληνόπουλα ψέματα στὸ διδλίο Ἐρησκεικῶν τῆς Α' τάξεως Γυμνασίου τοῦ Ο.Ε.Δ.Β. Ψέματα, ποὺ καμμιά σχέση δὲν ἔχουν μὲ τὴν Ὁρθόδοξο Χριστιανικὴ Ἐρησκεία, τὰ ὅποια εἶναι δύσκολο νὰ ἀντιληφθῇ κανεὶς, ἂν ὀφείλονται σὲ ἄγνοια καὶ σκοταδισμό τῶν συγγραφέων, ἀδιαφορία τῶν ὑπευθύνων ἢ σκοπιμότητα κάποιας Σιωνιστικῆς διαφωτίσεως. Ψέματα, ποὺ ἡ γνώση τῆς ἱστορίας εἶναι φυσικὸ νὰ ξεσκεπάσῃ, μὲ συνέπεια τὸν κλονισμό τῆς πίστες τῶν μαθητῶν.

Καὶ ἐρωτῶνται οἱ συγγραφεῖς καὶ κάθε ἀρμόδιος:

ἄλλο. Ὡς δὲ ἐπιχείρημα δόθηκε τὸ παράδειγμα ἀνακαλύψεως ἀρχαίων ἀγαλματιδίων μὲ φτερά. Τί πὶὸ ἀπλὸ αὐτὰ νὰ ἀπεικονίζαν κάποια θεότητα ἢ πνεῦμα καὶ ὄχι κάτι τὸ ἐξωγήινο. Ἀλήθεια ἐσεῖς φανταστήκατε ποτὲ τοὺς ἐξωγήινους νὰ ἔχουν καὶ φτερά; Ἀκούγονταν δὲ στὰ τηλέφωνα μόνον οἱ φωνές τῶν «ἡμετέρων», ποὺ παρώτρυναν τοὺς παρουσιαστὲς ν' ἀναπτύξουν κι ἄλλη «φελλοσοφία», γελοιοποιῶντας ἔτσι θέματα τόσο σοβαρὰ ὅπως οἱ Ἑλληνικὲς πυραμίδες, ἡ κοσμοκρατορία τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅλος ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς Πολιτισμός.

Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος μόλις 400 περίπου χρόνια εἶναι ποὺ ὄγῃκε ἔρποντας ἀπὸ τὸν πλήρη σκοταδισμό τοῦ Μεσαίωνα καὶ σιγὰ - σιγὰ ἀνέπτυξε τὸν σημερινὸ πολιτισμό. Ἡ Ἀναγέννηση δὲ βασίσθηκε στὴν ἀναγέννηση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, σοφίας καὶ γνώσης. Βασίστηκε μὲν, ἀναγεννήθηκε, ἀλλὰ δὲν ἀνδρώθηκε οὔτε ὠρίμασε (πόσο μάλλον...). Τὰ πλοκάμια τοῦ Διεθνοῦς Ἐξουσιασμοῦ τὴν τραβοῦν ἀπὸ παντοῦ, γιὰ νὰ μὴν φουντώσῃ. Ἐτσι ἡ γνώση δόθηκε

α) Πῆγε ποτέ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος στὰ Ἱεροσόλυμα; Καὶ ἀφοῦ ποτέ δὲν πέρασε ἀπὸ ἐκεῖ, πῶς τὸ γράφουν στὴ σελίδα 207 τοῦ βιβλίου καὶ πῶς τὸν παρουσιάζουν νὰ προσκυνᾷ γονατιστὸς καὶ μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων «*προσστὰ στὴν πύλῃ τῆς Ἱερουσαλὴμ*» (χαλκογραφία τῆς σελίδας 208);

β) Ὑπῆρξε ποτὲ βασιλιάς τῶν Σπαρτιατῶν μὲ τὸ ὄνομα Ἀρειος; Καὶ ποῦ δρεθῆκε τό... γενεαλογικὸ δένδρo, ποῦ φέρει τοὺς Σπαρτιάτες ἀπογόνους τοῦ... Ἀδραάμ, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τὸ βιβλίο στὶς σελίδες 109 - 210 καὶ ἐντὸς πλαισίου μάλιστα;!

Κατὰ πόσον τὰ ἀνωτέρω, ποὺ ἀναφέρονται «*σὲ μία Ἰουδαϊκὴ παράδοση*» ἢ στὴ φαντασία Ἰουδαίων συγγραφέων τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων, ἐνδιαφέρουν τὸν Ἑλληνα Χριστιανὸ Ὁρθόδοξο μαθητὴ, τὸ γνωρίζουν οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου, ἐκεῖνοι ποὺ τὸ ἐνέκριναν καὶ κατ' ἐπέκταση οἱ καθηγητὲς Μ.Ε., ποὺ τὸ διδάσκουν (ἄσχετο ἂν οἱ συνδικαλιστικὲς τοὺς διεκδικήσεις καὶ ἡ «ἐπετηρίδα» δὲν τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ «δευτερεῶντα» θέματα).

γ) Ποῦ δρεῖχαν γραμμένο οἱ σοφοὶ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου, ὅτι: «*Μελετώντας τὴν Παλαιὰ Διαθήκη... μελετοῦμε τὴν πνευματικὴν προϊστορία μας*» (σελ. 17); Τὸν Ὅμηρο, τὸν Ἡσίοδο κ.λπ. τοὺς ξεγράψανε; Μᾶς θέλουν σώνει καὶ καλὰ ἀπογόνους τοῦ Ζαχαρία («καὶ

ἐξεγερῶ τὰ τέκνα σου, Σιών, ἐπὶ τὰ τέκνα τῶν Ἑλλήνων...»). Ὅπως τὸ πάνε, θὰ μᾶς συστήσουν καὶ τὴν ... περιτομή.

Τὰ ἀνωτέρω ἐξηγοῦν τὸν θαυμασμό τῶν συγγραφέων γιὰ τὸν «*ἀξιόλογο πολιτισμὸ ποὺ εἶχαν ἀναπτύξει οἱ Χανααναῖοι*», ποὺ «*ἐπινόηση δική τους ἦταν τὸ Χαναανικοφονικὸ ἀλφάβητο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προήλθε ἀργότερα τὸ Ἑλληνικὸ καὶ τὸ Λατινικὸ*» (σελ. 107). [**Παρένθεση:** Δὲν μπόρεσα νὰ ἀντιληφθῶ, τί χρειάζοταν ὁ πίνακας τῆς σελίδας 108 μὲ τὰ «Χαναανικοφονικὰ» καὶ τὰ ἀντίστοιχα Ἑλληνικὰ γράμματα στὸ βιβλίο τῶν θρησκευτικῶν, ἰδιαίτερα ὅταν τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχη γίνει τόσοσ θόρυβος καὶ ἔχη ἀποδειχθῇ ἡ ἑλληνικὴ ἀλφάβητος τοῦ ἀλφάβητου μας παρὰ τὴν ἐπιμονὴ τῶν Φοινικιστῶν. **Κλείνει ἡ παρένθεση**].

Θὰ ἦταν παράλειψη νὰ ἀγνοηθῇ ἡ προσήλωσις καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν συγγραφέων στὸν Μωσαϊκὸ νόμο: «*ὀφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ*». Ὡς τὰ ἀπολαύση ὁ ἀναγνώστης: «*εἶναι φανερὸς ὁ ἀνθρωπιστικὸς χαρακτήρας τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου*». Ἐστὶ μὲ τὴ γνωστὴ διάταξη γιὰ τὴν ἀνταπόδοση ἐνὸς κακοῦ «*ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ*» δὲν προτρέπεται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐκδικηθῇ, ἀλλὰ ἀκριθῶς τὸ ἀντίθετο, καλεῖται νὰ περιορίσῃ τὴν ἐκδικητικότητά του. Τὸ νόημα τῆς διάταξης εἶναι: «*Ἄν κάποιος σοῦ ἔκανε κακὸ καὶ σὺ νομίζῃς, ὅτι πρέπει νὰ τοῦ τὸ ἀνταποδώσῃς, ἢ τιμωρία νὰ μὴν εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ κακὸ ποὺ σοῦ ἔκανε*» (!!!) (σελ. 113).

τσεκουρεμένη, ὅ,τι κατώρθωσε νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν χριστιανικὸ φανατισμὸ. Ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος (ἐπαναλαμβάνω, μέσα σὲ 400 μόλις χρόνια) ἔφθασε στὸ φεγγάρι καὶ μακρύτερα καὶ κάθε μέρα ἀνακαλύπτει πράγματα, ποὺ εἶχαν ἤδη σκεφθῇ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

Ὁ ἀρχάνθρωπος τῶν Πετραλώνων εἶναι 700.000 ἐτῶν καί, ὅπως ἀπεδείχθη, Homo Sapiens, ἔμφρων, νοήμων ἄνθρωπος, πρωτόγονος μὲν, ἀλλὰ ὄχι ἀνθρωποειδὲς ἢ πιθηκάνθρωπος. Μέσα στὶς τόσες χιλιάδες (χιλιάδες: τὸ συνειδητοποιεῖτε;) χρόνια εἶναι τόσο παράλογο νὰ πιστέψουμε, πῶς ἡ ἐπιστὴμὴ προώδενσε καὶ ἡ τεχνολογία ἀνεπτύχθη ἀπὸ κάποια σοφὰ μυαλὰ καὶ ὄχι ἀπὸ ἐξωγήνιν δοῆθαι; Ἡ εἴμαστε τόσο ἐγωκεντρικοὶ καὶ κοντόφθαλμοι, ποὺ πιστεύουμε, πῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπῆρξε ἄλλος πολιτισμὸς πρὶν ἀνεπτυγμένος ἀπὸ τὸν δικὸν μας τὸν σημερινὸν παρὰ μόνο μὲ ἐξωγενῆ παράγοντα; Ἄν γίνῃ ὁ Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος καὶ ἀπὸ ὀλικὴ πυρηνικὴ καταστροφὴ ἐπιζήσουν ἐλάχιστοι καὶ ἀπαίδεντοι,

Παρακαλῶ νὰ μοῦ συγχωρηθῇ, ὅτι γιὰ μία ἀκόμα φορὰ (τὴν ἕκτη) ἀπασχολῶ τὸ περιοδικὸ μὲ τὸ ἴδιο θέμα. Ἦταν μία προσπάθεια νὰ ξυπνήσω ἀπὸ τὸν νήδυμον τοὺς ἀρμοδίους· φαίνεται, πῶς δὲν ξυπνοῦν μὲ τίποτα.

Μετὰ τιμῆς
Ἑλευθ. Μαγματσούρης
Πλοίαρχος Ε.Ν.
Πειραιᾶς

Τὸ ἐλληνίζον σοβαρὸ «ρὸκ» καὶ ἡ ἐκτροπὴ τοῦ σατανισμοῦ

Ἄγαπητέ κ. Λάμπρου,

Ἀφοῦ σᾶς συγχάρῳ γιὰ τὸ ἔργο σας, θὰ ἤθελα νὰ ἀναφερθῶ σὲ ἓνα σύγχρονο ἰσχυρὸ διεθνὲς μουσικὸ ρεῦμα, ποὺ κατὰ κόρον χρησιμοποίησε καὶ χρησιμοποιεῖ στὴ θεματολογία του στοιχεῖα ἀπὸ τὸν τεράστιο πλοῦτο τῆς ἀρχαιοελληνικῆς τέχνης, μυθολογίας, θρησκείας καὶ ἱστορίας. Ὁ λόγος γιὰ τὸ μουσικὸ ἰδίωμα τοῦ «ρὸκ» καὶ κυρίως τοῦ λεγόμενου «σκληροῦ ρὸκ» (Hard Rock & Heavy Metal), τὸ ὁποῖο χτίστηκε ἀπὸ συγκροτήματα δεινῶν μουσικῶν μὲ ἔμπνευση, νεανικὸ σφριγὸς καὶ αὐθορητισμὸ.

Ἀφῆνοντας μερικὰ ἀπὸ τὰ μεταγενέστερα διάστροφα καὶ ὑποπτα «παρακλάδια» του, ποὺ μᾶλλον γιὰ λόγους ἐμπορικότητας καὶ ἐντυπωσιασμοῦ, ἂν ὄχι χάριν σκοτεινῶν ἐξουσιαστικῶν σκοπῶν, ἀσχολοῦνται μὲ θέματα ὅπως ὁ σατανισμὸς, ἡ βία, ὁ μηδενισμὸς καὶ ὅ,τι μπορεῖς νὰ φαντασθῇς, θὰ δοῦμε, ὅτι σοβαρὰ συγκροτήματα, ποὺ πρόσθεσαν στὴ Μουσικὴ Τέχνη, ἐμπνέονται ὄχι ἀπὸ τίς ἄλλες

ἀρχαῖες εὐρωπαϊκὲς καὶ ἀνατολικὲς θρησκείες, ἀλλὰ κατευθεῖαν ἀπὸ τίς Μοῦσες τῶν Ἑλλήνων!

Μικρὸ δείγμα ὀνομάτων συγκροτημάτων: Ambrosia, Anthrax, Atrophy, Autograph, Cacophony, Centaurus, Cyclone, Epitaph, Gamma, Giant, Helix, Hologram, Hydra, Icon, Lynx, Medusa, Orion, Pandora's Box, Pallas, Paradox, Phoenix, Phenomena, Prism, Sarissa, Styx, Thanatos, Trapeze, Triumph, Trojan καὶ ὁ κατάλογος συνεχίζεται γιὰ πολὺ ἀκόμη.

Μικρὸ ἐπίσης δείγμα τίτλων συνθέσεων: Achilles' last stand, Tales of brave Ulysses, The fountain of Salmacis, Poseidon's creation, Incarnation of Logos, Atlantis' Agony, Sails of Charon, Argus, Phoenix, Flight of Icarus, Alexander the Great, Hector's final hour, The Glory of Achilles, The bells of Acheron, The temples of Syrinx, The death of Patroclus, Prometheus the fallen one, Macedonian army, Marathon, Guitar Zeus, Odyssey κ.ἄ.

Αὐτὸ ποὺ θέλω νὰ πῶ μὲ τὴν ἐπιστολή μου

μετὰ ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ποὺ θὰ ἔχουν ξαναοργανωθῇ κοινωνίες ἀγροτικές, ἀλλὰ οἱ μνήμες θὰ ἔχουν σῇσει, κάποιον ἴσως ποῦν τότε, ὅτι ἡ παλιὰ τεχνολογία δόθηκε ἀπὸ ἐξωγήινους, γιατί δὲν μπορεῖ ἀνθρώπινος νοῦς ἀπὸ μόνος του νὰ τὰ σκεφθῇ.

Ἐξ ἄλλου ἡ σημερινὴ ὑψηλὴ τεχνολογία δὲν συνεπάγεται καὶ ὑψηλὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο. Σὲ τί χρησιμεύει τὸ αὐτοκίνητο, ἡ τηλεόραση, τὸ μαγνητοσκόπιο παρὰ μόνο στοὺς κρατοῦντες, γιὰ νὰ μᾶς κατευθύνουν, ἐμᾶς τὰ ἡλίθια καταναλωτάκια καὶ νὰ καταστρέφουν ἔτσι γιὰ τὰ συμφέροντά τους τὸν πλανήτη μας καὶ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν μας; Ἡ ἐπιστήμη σήμερον ἔχει περάσει ἀνεξέλεγκτα στὰ χέρια παραφρόνων, μυαλῶν διεστραμμένων, ποὺ νοιάζονται μόνο γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἐξουσίας καὶ χρήματος. Ἡ τεχνολογία ἀποβλακώνει μόνο καὶ «ρομποτοποιεῖ» τὸν ἀπλὸ ἀνθρώπο. Μὲ τίς γνωστὰς δὲ μεθόδους κυδερνώντων καὶ Μ.Μ.Ε. ἀφαιρεῖται καὶ αὐτὴ ἡ λίγη γνώση ποὺ ἔχει ἀπομείνει. Στὸν ἀρχαῖο, ὥριμο καὶ ἀνώτερο πολιτισμὸ ἡ γνώση εἶχε χρησιμοποιηθῇ, γιὰ νὰ ἐξυψωθῇ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου

τούτη, πέρα από τὸ νὰ δώσω μία γέυση αὐτοῦ τοῦ – δυστυχῶς παρεξηγημένου – μουσικοῦ ρεύματος στοὺς φίλους ἀναγνώστες, εἶναι πῶς ὅ,τι καὶ νὰ κάνουν ὅσοι θέλουν νὰ σταματήσουν αὐτὴ τὴν γλῶσσα, αὐτὴ τὴ γνώση, αὐτὸ τὸ παρελθόν, πάντα καὶ συνέχεια θὰ τὸ δρῖσκουν μπροστά τους, σὲ ὅποιο τομέα τῆς ζωῆς

καὶ ἂν κυττάξουν. Εἶναι μία «θεία κατάρρα», ποὺ κονδαλαίει πιά τὸ ἴδιο τὸ ἀνθρώπινο γένος!

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴ φιλοξενία
Μιχάλης Κοντογιάννης
Ἀθήνα 113 63

Ἐκλεψαν μαρμάρينو ἀετὸ μέσα σὲ ἀρχαιολογικὸ χῶρο

Ἀγαπητὲ κ. Δ.Ι. Λάμπρου,

Γνώρισα τὸν «Δαυλὸ» τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1994. Ἐπιτρέψτε μου νὰ ἀναφέρω τὴν ἐπιφυλακτικότητα καὶ τὴν ἀρχικὴ διστακτικότητά μου ἔναντι μέρους τῶν ἀπόψεων τοῦ περιοδικοῦ. Ὁμολογῶ πάραυτα, πῶς τὸ πλῆθος τῶν πραγματευόμενων θεμάτων τοῦ «Δαυλοῦ» ὑπῆρξαν πάντοτε καυτὰ θέματα στοχασμοῦ καὶ προβληματισμοῦ καὶ γιὰ τὸ ἀτομὸ μου. Ἐξ ἀρχῆς αἰσθάνθηκα ἰδιαίτερη ἱκανοποίηση, ἀνακαλύπτοντας πῶς δὲν ἀποτελῶ θλιβερὴ μοναδικότητα καὶ κωμικοτραγικὴ φιγούρα, τὴν ὁποίαν ἀπασχολοῦν τοιοῦτου εἶδους σοβαρώτατα θέματα Ἑλληνισμοῦ καὶ Ἱστορίας μέσα σὲ τοῦτο τὸ ἀνείπωτα διεστραμμένο «Ἑλληνικὸ» κρατίδιο. Μὲ τὴν πάροδο τῶν ἐτῶν διαπιστώνω ὁλοένα «ἰδίους ὅμμασι», ἂν μὴ τι ἄλλο, τὴν ἠπιότητα τῶν ἀπόψεων τοῦ «Δαυλοῦ»: Δυστυχῶς τὰ πράγματα εἶναι πολὺ χειρότερα ἀπὸ ὅσα με συνέ-

ση καὶ μέτρο ἐκθέτει ὁ «Δαυλός». Μία ἀπλὴ «καλοκαιρινή» περιήγηση ὅπουδήποτε στὴν σημερινὴ Ἑλλάδα, καὶ τοῦ πλέον «ἀδαοῦς» ἀκόμη, δύναται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὸν ἀνωτέρω λόγον.

Ἐξηγοῦμαι: Μετὰ σχεδὸν μία δεκαετία δρέθηκα καὶ πάλι στὴν πατρογονικὴ μου γῆ, τὴν Μεσσηνία. Ἐπεσκέφθην τὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῆς Ἰθώμης καὶ τὰ πέριξ αὐτοῦ. Ἄκρως ἱστορικὸς τόπος, ὅπως ἄλλως τε καὶ κάθε ἄλλος τῆς εὐρύτερης Ἑλληνικῆς Γεωγραφίας.

Ἐξω ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν «Ἀρκαδικὴ Πύλη» ὑπάρχουν ἀξιολογώτατα μνημειακὰ κτίσματα, πιθανώτατα – κατ' ἐκτίμησίν μου – ταφικὰ μνημεῖα (ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ, πῶς οἱ νεκροὶ ἐνταφιάζοντο ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, διαφορετικὰ ἀποτελοῦσε «μίασμα» ἢ πράξη), καὶ μάλιστα θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἐνταφιασμένα ἐκεῖ ἐπιφανῆ πρόσωπα, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ

καὶ ὄχι ἢ σάρκα μὲ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Μόνον ἔτσι ὁλοκληρώνεται ὁ ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ σκοπός, διότι μέτρο πάντων δὲν ἦταν τὸ χρῆμα ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος.

Εἶναι λοιπὸν παιδαριῶδες, ἂν ὄχι ὑποπτο, νὰ προσπαθοῦν κάποιοι νὰ μειώσουν τὸ μεγαλεῖο τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀποδίδοντάς το σὲ ἐξωγήινους. Καὶ τὸ χειρότερο: Χρησιμοποιοῦν ἔγκυρες ἀνακαλύψεις τοῦ κ. Πονλιανοῦ (ἀποδεδειγμένες ἐπιστημονικῶς μὲ 10 διαφορετικὰς μεθόδους), σοβαρὲς θεωρίες βασισμένες σὲ ἔργα ἀρχαίων καὶ σὲ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα, ποὺ ἀποδεικνύουν, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία ξεκίνησε πολλὰς χιλιάδες χρόνια νωρίτερα (ἀπ' ὅσο θέλουν νὰ πιστεύουμε, συμπτύσσοντάς τὴν) καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς κυριάρχησε σὲ ὅλη τὴν γῆ, σ' ὅλο τὸν δάσκαρο - ἀπολίτιστο τότε κόσμο.

Οἱ κύριοι αὐτοὶ ὅμως προσθέτουν σοβαροφανῶς μεγάλη δόση ἐπιστημονικῆς φαντασίας, λέγοντας πῶς ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐπιτεύγματα ἐξωγήινων παρεμβάσεων συμπληρώνοντας σὲ κάθε τους λογύδριο, πῶς, παρ' ὅλο ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὸ

θέση ἀκριβῶς ἔξωθεν τῆς Πύλης, ἐπομένως πρόσωπα τιμώμενα. Ἀπέναντι ἀπὸ τὰ κτίσματα αὐτὰ στὴν δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πύλης καὶ ἀμέσως κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη (στὰ θεμέλιά τους) εὐρίσκετο καὶ εὐρίσκεται μαρμαρίνη σαρκοφάγος (ἡ παράδοση τὴν θεωρεῖ «Τάφο τοῦ Ἀριστομένη») ἀξιολογώτατη, μὲ σπασμένη σήμερα καὶ κομμένη τὴν μαρμαρίνη πλάκα ἐπικαλύψεώς της. Οἱ μαρτυρίες λέγουν, πὼς ἡ πλάκα αὕτη ἐπιστέγασης τῆς σαρκοφάγου δὲν ἦταν σπασμένη μέχρι τὸν Ἰούλιο τοῦ 1996. Εἶχε δὲ στὸ σημεῖο, πού σήμερα εἶναι σπασμένη καὶ κομμένη, ἀνάγλυφο μαρμάρινο ἀετό. Ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε (οἱ μαρτυρίες αὐτὲς εἶναι ἀληθεῖς καὶ πραγματικά δὲν ὑπάρχει λόγος ἀμφισβήτησης τούτων, μιὰ πού προέρχονται ἀπὸ ὅλες τὶς γύρω περιοχὲς καὶ χωριά, Μαυρομάτι, Ἀρσινόη καὶ Ἑλληνοεκκλησιὰ), τοῦτος ὁ ἀνάγλυφος

ἀετὸς ἔγινε δορὰ στὰ νύχια τῶν ἐπιτήδειων πρὸς δόξαν τοῦ «Ἑλληνικοῦ» κράτους καὶ τῆς ἐξουσίας του, τὸ ὁποῖο «φροντίζει» τὴν ἐθνικὴ μας κληρονομιά ὡς «στοργικὸς» τάχα πατέρας.

Λυπάμαι, ἀλλὰ ἔχω ἀρχίσει νὰ πιστεύω πλέον (ὅπως χρόνια τώρα διαλαλεῖ ὁ «Δαυλός»), ὅτι αὐτὸ τὸ ραγιαδικο «Ἑλληνικὸ» κρατίδιο δὲν θέλει, δὲν ἐπιζητεῖ καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ οὔτε ποτε τὸ ἑλληνικόν. Δὲν θέλει τίς ἑλληνικὲς του ρίζες. Καί, ἂν δὲν ὑπῆρχε στὴν μέση ὁ «ἄπλως» Ἑλληνας, ὁ ὁποῖος, ἐλπίζω καὶ εὐχομαι, νὰ ἀνθίσταται ἀκόμῃ, χωρὶς ἐνδοιασμὸ θὰ ἀνέτρεπε κάθε σύνδεση τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τίς ρίζες του...

Μὲ τιμὴ

Ἀλέξανδρος Δ. Πανταζόπουλος

Ἀρχιτέκτων

Νέα Σμύρνη

Καὶ πάλι γιὰ τὴ σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου «εὐδείελος» στὸν Ὅμηρον

Ἀξιότιμε κ. Λάμπρου,

Χωρὶς στοιχειώδη ἐπὶ κλησὶ βασικῶν κανόνων μετρικῆς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κατανοήσουμε τὴν Ὅμηρικὴ διατύπωση. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀναγνώστης σας κ. Γ. Παπακωνσταντίνου ἔχει πλανηθῇ κατὰ τὴν ἀνίχνευση τῆς σημασίας τοῦ ἐπιθέτου «εὐδείελος» («Δαυλός», τ. 194, σελ. 12008). Οἱ λέξεις: «δείελος» (Ἰλιάς

Φ 232), «δείλη» (Ἰλιάς Φ 111) καὶ «δείελον» (Ὀδύσσεια ρ 606) ὑποδηλώνουν σαφῶς τὸ δειλινόν, δηλαδὴ τὸ τέλος τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀπολύτως συγγένειαν μὲ τὴν γεωγραφικὴν σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου «εὐδείελος», τὴν ὁποία ἔχουμε ἤδη ἀναλύσει («Δαυλός», τ. 191, σελ. 11749).

Ἡ σύνθεσις αὕτη λέξις ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ

ἀποδείξουν, ἔτσι πρέπει νὰ ἔγινε λόγῳ τοῦ ὑπερμεγέθους μεγαλείου τοῦ Ἀρχαίου Πολιτισμοῦ. Ἔτσι τὰ θάξουν κοινῶς «ὅλα στὸ ἴδιο καζάνι» καὶ γελοιοποιοῦν σοβαρὰς ἐπιστημονικὰς τεκμηριωμένες πληροφορίας, τίς ὁποῖες οὕτως ἢ ἄλλως ὁ μὴ μνημένος (ἔχοντας ὑποστῇ πλύση ἐγκεφάλου ἀπὸ τὴν νηπιακὴ ἡλικία) δυσκολεύεται νὰ πιστέψῃ καὶ τίς θεωρεῖ ὑπερβολικὰς καὶ σωθινιστικὰς.

Ἀκολουθοῦν οἱ κύριοι αὐτοὶ λοιπὸν τὴν μέθοδο τοῦ «σ' ἀγκαλιάζω, γιὰ νὰ σὲ πνίξω», ὅπως πολλὴ εὐστοχα ἀναφέρει συχνὰ ὁ «Δαυλός». [Ἡ ἀπλῶς «δὲν ξέρον τί λένε»].

Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ

Χρυσῆς - Δήμητρα Ταβουλάρη - Παπαδημητρίου

Ν. Σμύρνη

«εὖ» (= καλῶς) καὶ τὸ «δῆλος» (Ὅδ. υ 333). Δηλαδή ξεκινᾷ ὡς «εὐδῆλος» (= αὐτὸς ποὺ φαίνεται καλὰ, ποὺ ξεχωρίζει). Ὁ ποιητὴς ὁμως γιὰ λόγους εὐφωνίας χρησιμοποιεῖ τὸν ἀσυνναίρετο τύπο τοῦ «δῆλος», ποὺ εἶναι τὸ «δέελος» (Ἰλ. Κ 466: «... δέελον σῆμα ἔθηκε..» ὁ Ὀδυσσεύς, ὅταν εἰσηλθε κρυφὰ στὸ Τρωικὸ στρατόπεδο). Ἔτσι σχηματίζεται ἡ λέξη «εὐδέελος», ἡ ὁποία κατὰ μετρικὴν ἔκτασιν παίρνει τὴν ὀριστικὴ μορφή ὡς «εὐδέειλος» (= εὐδιάκριτος).

Ἡ μετρικὴ ἔκτασις εἶναι κάτι συνηθισμένο στὴν Ὀμηρικὴ διατύπωση. Ὅταν κατὰ τὴν ῥοὴ τοῦ λόγου ἔχουμε τρεῖς (ἢ περισσότερες) ἀλλεπάλληλες βραχεῖες συλλαβές, τότε μία ἐξ αὐτῶν ἐκτείνεται σὲ μακρὰ, ὥστε νὰ ἐξαφαιλισθῇ ὁ ῥυθμὸς τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου, ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖ (κατὰ πόδα) ἢ μία μακρὰ συλλαβὴ καὶ δύο βραχεῖες (δάκτυλος) ἢ δύο μακρές (σπονδαίος). Στὴν λέξη «εὐδέελος» ἔχουμε τέσσαρες συνεχεῖς βραχεῖες συλλαβές. Στὴν περίπτωση αὕτῃ συνήθως ἐκτείνεται (σὲ μα-

κρὰ) ἡ δευτέρα (βραχεῖα) συλλαβή. Ἔτσι π.χ. ἔχουμε (Ἰλ. Μ 28) «θεμεῖλια» ἀντὶ «θεμέλια», ὅπως ἐπίσης (Ἰλ. Ζ 208): «...αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων...», ἀντὶ «ὑπέροχον» καὶ «εὐδέειλος» ἀντὶ «εὐδέελος» (βλ. καθηγητοῦ Ἀ. Σκιᾶ, «Στοιχειώδης Μετρικὴ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ποιήσεως», Ἀθήνα 1931, κεφ. Δ' «Περὶ ποσότητος τῶν συλλαβῶν, σελ. 95 κυρίως).

Αὕτῃ εἶναι μὲ λίγα λόγια ἡ ἐτυμολογία καὶ μορφοποίηση τοῦ ἐπιθέτου «εὐδέειλος», τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει καμμία ἀπολύτως νοηματικὴ σχέση μὲ τίς (ἀπλῶς καὶ μόνον) ὁμότητες καὶ ὁμοιόγραφες λέξεις «δείελος», «δείλη» καὶ «δείελον». Ἡ Ὀμηρικὴ Ἰθάκη εἶναι «εὐδέειλος» (= εὐδιάκριτη ὡς νῆσος). Ἡ Λευκάδα δὲν εἶναι.

Πολὺ φιλικὰ
Χρήστος Ἰω. Τζάκος
Διηγηρὸς
106 31 Ἀθήνα

Ἡ ἐνίσχυση τῶν ιδεωδῶν ἐνὸς πανελληνικοῦ μέλλοντος

Ἀξιότιμε κ. Λάμπρου,

Σίγουρα ὁ «Δαυλὸς» δὲν εἶναι ἓνα συνηθισμένο περιοδικό, ποὺ μένει στὰ ράφια τῆς ὅποιας βιβλιοθήκης, κυκλοφορεῖ στὰ χέρια ἀναγνωστῶν καὶ δημιουργῶν – ὅπως σίγουρα ἐξερετε καὶ σκοπεύετε – ἀντιφατικὰ συναισθήματα ἀνάλογα μὲ τὴν ἀντίληψη καὶ τίς πεποιθήσεις τοῦ καθενὸς ἀπ' αὐτούς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικὰ στὰ μέλη τοῦ Συλλόγου Ἑλληνίδων Ἰορδανίας, τὸ περιοδικὸ κερδίζει συνεχῶς ἔδαφος ἐξ αἰτίας τῆς ἀπαράμυλλης ἐμμονῆς του στὴ μοναδικότητά τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ στὴ θαρραλέα στάση ἀπέναντι στὸ κατεστημένο τῆς σημερινῆς ιδεολογίας ἀλλὰ καὶ προπαγάνδας ἀπέναντί του.

Ἐλπίζουμε νὰ μᾶς στέλνετε αὐτὰ τὰ πολύ-

τιμα τεύχη τῆς ἀφύπνισης τοῦ ἑλληνικοῦ εἶναι, ὅπως τὸ μελέτησε ὁ Πλάτων, γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε σὰν σημεῖα ἀναφορᾶς στὴν ἐνίσχυση τῶν πιστεῶν καὶ τῶν ιδεωδῶν ἐνὸς πανελληνικοῦ μέλλοντος, μιᾶς πανελληνικῆς ἀλήθειας, γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ὁποίας θὰ εἴμαστε ἄρωγοι ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιὰ μας.

Σὰς εὐχαριστοῦμε καὶ πάλι,

Μὲ ἰδιαίτερη ἐκτίμηση,

Τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τοῦ Σ.Ε.Ι.
Ἡ Πρόεδρος **Φλώρα**
Βάρναλη - Ζρεϊκάτ
Ἡ Γραμματέας **Μαρία**
Δραγατάκη - Ὁμάο

Ἀμμάν Ἰορδανίας

Τὸ νῆμα τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν ἀρχαία σκέψη

Κύριε Λάμπρου,

Εἶμαι συνδρομητὴς τοῦ περιοδικοῦ σας λιγώτερο ἀπὸ ἓναν χρόνο. Ὁ τρόπος ποὺ γράφουν ὄχι μόνον οἱ συνεργάτες σας, ἀλλὰ καὶ ὁ

τρόπος ποὺ συνεισφέρουν οἱ ἀγαπητοὶ ἀναγνώστες δείχνει αὐτὴν τὴν μοναδικὰ ἀγαθὴ καὶ καθαρὴ διάθεση τῆς Ἑλληνικῆς νόησης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς. Καὶ εἶναι ἀξιοθαύμαστο τὸ

γεγονός, ὅτι, παρότι τόννοι καὶ τόννοι λάσπης ἔχουν μεταφερθῇ ἀπὸ πολὺ μακρυνὰ καὶ ριφθῇ στὰ κρυστάλλινα νερά τῆς Ἑλληνικῆς σκέψης, μὲ σκοπὸ νὰ θολωθοῦν, τὸ νῆμα τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν ἀρχαία σκέψη δὲν ἔχει κοπῇ, μὰ ἔχει χον-

δρύνει. Καὶ πιστεύω, θὰ γίνῃ σύντομα ἀνετη λεωφόρος ἐλεύθερης κυκλοφορίας.

Μὲ φιλικοὺς χαιρετισμοὺς
Μιχάλης Πνευματικός

ἹΑγιος Φραγκίσκος, Η.Π.Α.

Δὲν ἄφηναν τὰ παιδιὰ τῶν Καλὰς νὰ μποῦν στὸ Σούνιο

Ὁ δάσκαλος τῶν παιδιῶν τῶν Καλὰς κ. Ἀζίζ, φωτογραφούμενος στὴν περιοχή τῶν Καλὰς στὸ ΒΔ. Πακιστάν.

Ἀγαπητὲ κύριε Λάμπρου,

Πρὸ ἡμερῶν τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ προσεκάλεσε μερικὰ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τῶν Καλὰς στὴν χώρα μας καὶ εἶχα τὴν τύχη καὶ τὴν εὐχαρίστηση νὰ τὰ φιλοξενήσω στὸν χώρο τῆς «Λακωνικῆς Ἀγωγῆς». Μία λεπτομέρεια πὺν μᾶς χάλασε λίγο τὴν διάθεση ἦταν, ὅταν πῆγαμε τὰ παιδιὰ στὸν ἀρχαῖο ναὸ τοῦ Ποσειδῶνος στὸ Σούνιο. Ἐνδεδυμένοι καὶ ἐμεῖς μὲ παραδοσιακὰς χλαμύδες, γιὰ νὰ ταιριάξουμε στὸ τοπίο, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποστηρίξουμε τὰ παιδιὰ στὴν παραδοσιακὴ τους ἀμφίεση, προσήλθαμε νὰ κόψουμε εἰσιτήριο. Ὁ φύλακας μᾶς ἐσταμάτησε λέγοντας, ὅτι ἀπαγορεύονται τέτοιου εἶδους ἀμφιέσεις σὲ ἀρχαιολογικὸν ὡρο. Ἐρωτῶντας τον τί πρόβλημα ἔχουν οἱ ἀμφιέσεις μας, μᾶς ἀντρώπησε: «τί παριστάνετε, τοὺς ἀρχαίους;». Ἐξηγῶντας του ὅτι οἱ χλαμύδες ἐφοροῦντο ἐπὶ 3.000 χρόνια σὲ αὐτὸν τὸν τόπο καὶ φοροῦνται ἀκόμη σὲς χώρες τῆς Ἀνατολῆς, ἐνῶ ἡ ἀμφιέ-

σή του (ἡ γαλλικῆς προελεύσεως φόρμα) εἶναι χθεσινῆς συνήθειας, ἐκεῖνος ἐπέμενε, ὅτι οἱ ἐντολὲς τοῦ ὑπουργείου εἶναι νὰ ἀφήνῃ περιηγητὲς μὲ τὴν καθημερινή τους ἐνδυμασία. Βλέποντας τὸ ἐγκεφαλικὸ του κῶλυμα καὶ ἀποδεικνύοντάς του ὅτι οἱ ἐνδυμασίες τῶν παιδιῶν Καλὰς ἦσαν οἱ καθημερινές τους ἀμφιέσεις, ἄφησε τὰ παιδιὰ νὰ περάσουν. Σὲ μία ἄλλη περιήγησή τους σὲ ἀρχαῖα ἐρείπια περίλυπα μᾶς ἐρώτησαν: «Τί σᾶς ἔκανε νὰ ἀλλάξετε; Πῶς ἀφήσατε νὰ τὰ καταστρέψουν;». Ἐμεῖς μείναμε ἄφωνοι...

Σᾶς ἐσωκλείω φωτογραφία τοῦ διδασκάλου τῶν Καλὰς, κρατοῦντος ἓνα ἀντίτυπο τοῦ «Δαυλοῦ» στὰ ὑψίπεδα τοῦ Ἰνδικοῦ Κανκάσου, πὺν ἔλαβα, ὅταν τοὺς ἐπισκέφθηκα στὸ παρελθὸν ἔτος.

Μετὰ τιμῆς
Σωκράτης Α. Χριστοδουλόρης

Ὁσπεοπαθολόγος

113 62 Ἀθῆναι

Παραδειγματισμοί

Χά! Ἡ εὐαίσθητη γαλλικὴ κοινὴ γνώμη ὠμίλησε. Τὰ γαλλικὰ δικαστήρια ἀπεφάνθησαν. Ὁ νόμος ἐπεδλήθη. Ὁ Γκαρωντὺν κατεδικάσθη σὲ πρόστιμο ἔξι ἑκατομμυρίων δραχμῶν, γιατί ἐτόλμησε ν' ἀμφισβητήσῃ ὁ ἄθλιος τὸ «Ὁλοκαύτωμα». Καλὰ νὰ πάθῃ. Τοῦ εἶπε κανένας, ὅτι ἡ δημοκρατία πὺν ἔχω ἐπιβάλλει, τοῦ ἐπιτρέπει νὰ λέῃ ὅ,τι θέλει; Ὁχι βέβαια! Στὴν δημοκρατία μου ἐπιτρέπω νὰ λέγωνται αὐτὰ πὺν μὲ συμφέρονν. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα, πὺν λένε. Ὁ Εἶναι νὰ μὴ χαίρωμαι, πὺν οἱ προσπάθειές μου ἔπιασαν τόπο; Τόσες ταινίες, τόσα δημοσιεύματα, τόσα βιβλία, τόσες τηλεοπτικὲς ἐκπομπὲς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πᾶνε στράφι. Δὲν πάει νὰ λέῃ ὁ Γκαρωντὺν καὶ νὰ γράφῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ ντοκουμέντα. Φαίνεται, δὲν ἔχει ἀκούσει τίποτα γιὰ τὸ «τέλος τῆς ἱστορίας». Δὲν ὑπάρχει ἱστορία, κύριε Γκαρωντὺν· τὸ εἶπε καὶ ὁ Φονκουγιὰμα, ἐξαιρετικὸς διανοητής. Οἱ ἐπιθυμίες εἶναι πλέον ἱστορία. Καὶ ὅχι ὅποιε σδῆποτε, μόνον οἱ δικές μου. Κι αὐτὸ ἰσχύει ὅχι μόνον γιὰ τὸν συγκεκριμένο Γκαρωντὺν, ἀλλὰ γιὰ ὅποιον ἀπανταχοῦ ἤθελε φανῇ. Ὁ Ο,τι θέλω, κάνω. Καὶ πληρώνω τὰ καλόπαιδά μου, γιὰ νὰ φωτογραφηθοῦν πανάγρια καὶ ν' ἀρχίσουν νὰ φωνάζουν οἱ δικοί μου, ὅτι οἱ νεοναζὶ ἀπειλοῦν τὴν καθεστηκυῖα τάξιν. Καί, ἂν κανένας εἰσαγγελέας ἀνακαλύπτῃ, ὅτι ἐπληρώθηκαν μὲ 50.000 σουηδικὲς κορῶνες, νὰ μὴ τὸν νοιάζῃ· ἐγὼ πληρώνω. Μὲ τὸν παρᾶ μου... καὶ τὴν κυρά μου.

Νὰ παραδειγματίζωνται ἀπὸ τὸν γνωστὸ φοινικιστὴν κύριον Μαρωνίτην, πρόεδρο τοῦ Κέντρον Ἑλληνικῆς Γλώσσας (τὸ νοῦ σας στὴν κατάληξιν). Ποιὸν ἔβαλα νὰ φυλάῃ τὰ πρόβata; τὸν λύκο. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ παρρησία ἐδήλωσε («Καθημερινή», 22 Φεβρουαρίου 1998), ὅτι ἡ γλωσσικὴ πενία δὲν ὀφείλεται στὴν κατάργησιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων καὶ ὅτι αὐτοὶ οἱ βρωμοἝλληνες δὲν πρέπει νὰ ἐπαίρωνται, ὅτι ὑπάρχει προτεραιότητα τῆς γλώσσας τοὺς ἔναντι τῶν ὑπολοίπων, γιατί ὑπάρχει συνοχὴ καὶ συνέχεια σ' αὐτήν. Ὁ Εἰ, καὶ λοιπόν; Ντεπόν· Ντεπόν γιὰ ὅσους πονοκεφαλιάζουν νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν αὐτοδημιουργία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Ντεπόν καὶ σὲ ὅσους ἀνόητους διαμαρτύρονται γιὰ τὸ ὅτι δὲν ἔγινε ἡ ἀναπαράστασις τῆς Πολιόχνης, τῆς πόλεως τῆς Αἰήμων, πὺν εἶχε βουλευτήριο ἀπὸ τὸ 3.000 π.Χ., στὰ πλαίσια τῆς Θεσσαλονίκης ὡς εὐρωπαϊκῆς πρωτεύουσας. Δὲν κατενόησαν οἱ ἀνόητοι, ὅτι ἐορτάσθηκε ἡ Θεσσαλονίκη τῶν Ἑβραίων. Μὲ τὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ ἤθελαν νὰ ἀσχολοῦνται; Κι αὐτό, πὺν ἔγινε στὸ χῶλ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου τῆς Θεσσαλονίκης, πολὺ τοὺς πάει. Τί περιμένονν δηλαδή, νὰ εὐλογῶ ὅ,τι ἀποδεικνύει τὴν ἀρχαιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ; Χρόνια καὶ χρόνια προσπαθῶ νὰ ἀποδείξω μὲ τὸν Σαμουήλ, ὅτι ὁ δανυλὸς του εἶναι ἐσβεσμένος. Τὸ εἶπε καὶ ὁ κύριος Σωτηρόπουλος. Βέβαια ὑπάρχει καὶ ἄλλος «Δανυλός», πὺν μοῦ ἔχει ἀνάψει φωτιά στὰ μπατζάκια μου. Ἀλλά, ἂν δὲν ὑπῆρχε ὁ κύριος Σωτηρόπουλος, πὺν διαβάξῃ τὸν Σαμουήλ καὶ ἄλλα ἐκλεκτά μου τέκνα, θὰ μὲ εἶχε πάρει ἀπὸ καιρὸ τὸ

Σάρωθρον

Δημογραφική άπαισιοδοξία

Συμφώνως με τὰ τελευταῖα στατιστικά στοιχεῖα τοῦ λήξαντος ἔτους ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισήμως καταγεγραμμένων ἀνέργων στὴν Ἑλλάδα ἀνῆλθε στὶς πεντακόσιες χιλιάδες (ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς εἶναι κατὰ πολὺν μεγαλύτερος). Οἱ Ἕλληνες ἀνεργοὶ στὴν συντριπτικὴ τους πλειοψηφία εἶναι νέοι ἡλικίας 20 με 35 ἐτῶν. Αὐτὸ σημειοδοτεῖ τὴν ἐπερχόμενη ραγδαία δημογραφικὴ συρρίκνωση τῶν Ἑλλήνων στὰ ἐπόμενα χρόνια, ἀφοῦ ἓνα μεγάλο μέρος τῶν νέων ἀδυνατεῖ νὰ δημιουργήσῃ – λόγω τῆς ἀνεργίας – οἰκογένεια καὶ ἔτσι νὰ ἀναπαραχθῇ. Ἐπὶ πλέον ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς νέων ἀνέργων ἐπιστημόνων ἐγκαταλείπει τὴν Ἑλλάδα, καταφεύγοντας σὲ χώρες τῆς Δύσης, ὅπου ἐκεῖ μπορεῖ τοῦλάχιστον νὰ ἐπιδιώσῃ.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τὸ ἀλλοδαπὸ στοιχεῖο τῆς Ἑλλάδος συμφώνως μὲ ἀνεπίσημα στοιχεῖα ὑπερβαίνει τὸ ἓνα ἑκατομμύριο ἀνθρώπων καὶ ἔχει ἀλώσει πολλοὺς ἐργασιακοὺς τομεῖς (οἰκοδομικὰ ἐπαγγέλματα, ἀγροτικὲς ἐργασίες), καὶ τὸ σημαντικώτερο ἐμφανίζει ὑψηλότερα ποσοστὰ γεννητικότητος. Ὑπολογίζεται, ὅτι τὸ 2020 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος θὰ εἶναι μισὸ ἑκατομμύριο λιγώτερος ἀπ' τὸν σημερινό, στὸν ὁποῖο θὰ συμμετέχουν ἰσομερῶς τὸ αὐτόχθον καὶ τὸ ἀλλοδαπὸ στοιχεῖο. Τὸ πολιτιστικὸ καὶ πολιτικὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος διαγράφεται λοιπὸν ἀλδανικὸ, σλαβικὸ, μεσανατολικό. Αὐτὰ πρὸς σκέψη καὶ κρίση ὅλων μας.

Π.Α.Κ.

Εὗγε στοὺς Σαμίους

Στὸ Καρλόδασι τῆς Σάμου ἡ κεντρικὴ πλατεῖα τῆς πόλεως κοσμεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια ἀπὸ μία μαρμάρινη προτομὴ τοῦ μεγάλου Ἑλλήνα ἀστρονόμου Ἀριστάρχου τοῦ Σαμίου (320 - 250 π.Χ.). Τὸ ἀξιοσημείωτο ὥστόσο εἶναι, ὅτι στὸ δάθρο τῆς προτομῆς ἔχουν χαραχθῇ στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα οἱ φράσεις: «Πρῶτος αὐτὸς (ὁ Ἀρίσταρχος) ἀνεκάλυψε, ὅτι ἡ γῆ περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἥλιο» καὶ παρακάτω: «Ὁ Κοπέρνικος ἀντέγραψε τὸν Ἀρίσταρχο τὸ 1530 μ.Χ.».

Ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια θριαμβεύει στὰ μάτια Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐπισκεπτῶν ἐπὶ τῆς καπηλίας ἀπὸ τὴν μακραίωνη παραπλάνηση. Ἔστω ἡ παροῦσα ἀναφορὰ ὡς ἐλάχιστο μνημόνιο τιμῆς στὸν προσφάτως ἐκλιπόντα βραβευμένο ἀστροφυσικὸ Κὰρλ Σάγκαν (1934 - 1996), ὁ ὁποῖος δὲν ἔπαυσε ποτὲ μέσα ἀπὸ τὶς τηλεοπτικὲς καὶ μὴ παρουσιάσεις του νὰ ὑμνῇ τὸ ἐπιστημονικὸ θαῦμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τονίζοντας ἐπὶ τοῦ θέματος τὴν Ἀριστάρχειο προέλευση τῆς ἡλιοκεντρικῆς θεωρίας.

Μ.Μ.

Στὴν Αὐστραλία

Στὴν Μελβούρνη μὲ τὴν συμπαράσταση τοῦ ἑλληνιστῆ πρυτάνεως Michael Osborn τοῦ πανεπιστημίου La Trobe καὶ τὴν οἰκονομικὴ στήριξη τοῦ ἐπιχειρηματία Ζήση Δαρδάλη ιδρύθηκε «Πανανστραλιανὸ Κέντρο Ἑλληνικῶν Σπουδῶν» καθὼς καὶ Τμῆμα Ἑλληνικῶν Σπουδῶν στὸ ἐν λόγω πανε-

πιστήμιο. Στόχος τοῦ Κέντρου ὁρίσθηκε ἡ μελέτη τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ γλώσσας καθὼς καὶ ἡ ὁργάνωση τῆς εὐρείας διδασκαλίας τῶν ἑλληνικῶν στὴν Αὐστραλία. Τὸ Κέντρο θὰ στεγασθῇ σὲ αὐτοτελὲς κτήριο, ποὺ δώρισε τὸ πανεπιστήμιο, καὶ θὰ συνεργάζεται μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα στὸν κόσμου κέντρα μελέτης τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ.

Οἱ δραστηριότητες αὐτές, ποὺ ξεκινοῦν γιὰ πρώτη φορὰ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ τὸν «ζωηρότατο» κ. Στυλιανὸ καὶ κοντὰ στὴν ἐπιστήμη καὶ διανόηση τῆς Αὐστραλιανῆς ἡπείρου, διαθέτουν ὅλες τίς προϋποθέσεις γιὰ μία ἐπιτυχημένη καὶ ἑλληνοκεντρικὴ παγκόσμια παρουσία καὶ προσφορά.

Π.Α.Κ.

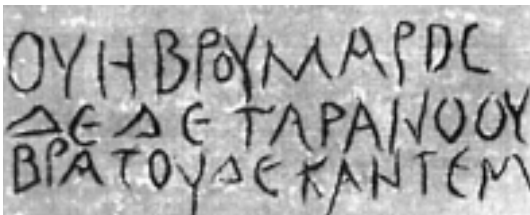
Ὁ κρεμασμένος

Ἐξεσπάθωσαν οἱ ἅγιοι πατέρες (ὅλων τῶν θαθμῶν) καὶ ὁ κ. Χατζηφώτης κατὰ τοῦ μητροπολίτη Ζακύνθου, διότι ἐτάχθη μὲ τὴν συνέντευξίν του ὑπὲρ τῆς θανατικῆς ποινῆς γιὰ τοὺς ἐμπόρους ναρκωτικῶν. Δὲν εἶναι σωστό, εἶπαν, νὰ προτείνῃ ἱερουργὸς τῆς θρησκείας τῆς ἀγάπης τὴν ἐπιβολὴν τῆς θανατικῆς ποινῆς. Δὲν εἶδα ὅμως κανένα νὰ ἐρυθριᾷ γιὰ τὰ χιλιάδες φονικά, ποὺ ἡ ἴδια ἡ ἐκκλησία εὐλόγησε σὲ δάρος ὅσων ἐπέμεναν στὴν πάτρια πίστιν. Δὲν ἔχουν ἀφονοκραστῇ τὴν λαϊκὴ σοφία, ὅτι στὸ σπῖτι τοῦ κρεμασμένου δὲν μιλάνε γιὰ σχοινί;

Α.Κ.

Οἱ Γαλάτες ἔγραφαν ἑλληνικά

«Οἱ Γαλάτες χρησιμοποιοῦσαν τὸ Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο» τονίζει σὲ δημοσίευσμά του τὸ γαλλικὸ περιοδικὸ «Φιγκαρὸ» (Ἰούλιος '97), πρᾶγμα ἄλλως τε γνωστὸ ἀπὸ τὸν Καίσαρα («De bello Gallico»). Μάλιστα δημοσιεύει καὶ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφή, ποὺ βρέθηκε σὲ περιοχὴ τῆς ἀρχαίας Γαλατίας, ἡ ὁποία εἶναι σὲ κελτικὴ γλῶσσα καὶ γραμμένη μὲ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας, ὅτι καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ γραφὴ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης

ἦταν ἑλληνικὴ, τότε πιστοποιεῖται ἀδιάσειστα τὸ γεγονὸς τῆς ἐξάπλωσης τῶν Ἑλλήνων σ' ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπη.

Π.Α.Κ.

«Σιωνιστικὸς Ναζισμός» ἢ σιωνιστικὸς ἀντικρατισμός;

Ὁ διεθνὺς φήμης βιολιστὴς Γιεχούντι Μενουχίν σὲ πρόσφατη συνέντευξή του στὴν γαλλικὴ ἐφημερίδα «Φιγκαρὸ» συνέκρινε τὴ σημερινὴ κατάσταση στὸ Ἰσραὴλ μὲ ἐκείνη ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ ναζιστικὴ Γερμανία. Συγκεκριμένα ἐδήλωσε, ὅτι «ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἰσραηλινοῦ λαοῦ δὲν εἶναι πλέον αὐτὴ τῆς Γῆς τῆς Ἐπαγγελίας ἐνὸς κατατρεγμένου λαοῦ» καὶ «ὠρισμένα φαινόμενα ποτὲ δὲν ἐξαφανίζονται ἐντελῶς. Ἀκόμα καὶ ἡ κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ ναζιστικὴ Γερμανία, σήμερα δρῖσκειται ἐν ἐξελίξει στὸ Ἰσραὴλ».

Νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι οἱ δηλώσεις αὐτὲς τοῦ διασήμου Ἑβραίου διρτηνοῦ ἀποτελοῦν τὸ πόρισμα εἰλικρινοῦς προσωπικοῦ προβληματισμοῦ; Ἡ μήπως ἀποτελεῖ ἀναπαραγωγὴ τῶν παγίων θέσεων τοῦ διεθνoῦς Σιωνισμοῦ, ποὺ ἔχει μετανοήσῃ γιὰ τὸ «μεγάλο ἱστορικὸ σφάλμα» του, ποὺ λέγεται «κράτος τοῦ Ἰσραὴλ» καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ «σφάλμα», διασύροντας τὸ κράτος μὲ ἀπώτερο σκοπὸ νὰ τὸ καταργήσῃ;

Μ.Μ.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΘΕΜΑ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΣ ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΩΝ

Ώμίλησαν δύο συνεργάτες τοῦ «Δαυλοῦ»

Οἱ δύο συνεργάτες τοῦ «Δ» Μάριος Μαμανέας (ἀριστερὰ) καὶ Σαράντος Πὰν (δεξιὰ) μετὸν πρόεδρο τῆς Πρώτης Ἑλληνοαμερικανικῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κ. Ἰωνα Καλαργυρὸ (στὸ κέντρο) κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκδήλωσης στὸ ἀμφιθέατρο τοῦ Κολλεγίου Χάντερ τῆς Νέας Ὑόρκης.

Τὴν Παρασκευὴ 27 παρελθόντος Φεβρουαρίου στὸ ἀμφιθέατρο τοῦ *Hunter College* τῆς Νέας Ὑόρκης ἡ Πρώτη Ἑλληνοαμερικανικὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία πραγματοποίησε ἐκδήλωση σὲ συνεργασία μετὸν Σύλλογο Ἑλλήνων Φοιτητῶν «Ἀρτεμις», στὴν ὁποία κατόπιν προσκλήσεως τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ προέδρου της κ. Ἰωνος Καλαργυροῦ ὡμίλησαν οἱ συνεργάτες τοῦ «Δ» κ.κ. Σαράντος Πὰν καὶ Μάριος Μαμανέας.

Ἡ ἐκδήλωση ξεκίνησε μετὸ ὁμιλία τοῦ καθηγητοῦ, ἀκαδημαϊκοῦ καὶ κοσμήτορος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου κ. Ἰωάννη Καλαρᾶ μετὸ θέμα «Ὁ Ἑλληνισμὸς διὰ μέσου τῶν αἰώνων». Ὁ κ. Καλαρᾶς ἐπέμεινε πολὺ στὴν ἀναγκαιότητα διατηρήσεως τῆς γλώσσας τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς καθὼς καὶ στὴν ἀνάδειξη σὲ παγκό-

σμία κλίμακα τῶν ἀξιών πού γέννησε τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα. Στὰ συμπεράσματά του δὲ ἐπεσήμανε τρόπους γιὰ ὀρθότερη στάση ζωῆς καὶ δραστηριότητος τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς μέσα στὸ κοσμοπολίτικο περιβάλλον, ὅπου ζοῦν, ὅπως ἡ πιὸ ὀργανωμένη στάση τῶν ὁμογενῶν στοὺς τόπους πού μένουν μὲ σκοπὸ τὴν πρόοδο καὶ βελτίωση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἡ ἐνίσχυση τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν συμπατριωτῶν μας.

Ὁ δεῦτερος τῶν ὁμιλητῶν συνεργάτης τοῦ «Δ» κ. Σαράντος Πὰν πραγματεύθηκε τὸ θέμα «*Τὸ Ἑλληνικὸ καὶ Παγκόσμιο πρόβλημα*». Ξεκίνησε ὅπως καὶ ὁ προηγούμενος ὁμιλητὴς μὲ ἀναφορὰ στὴ γλῶσσα, πού ἐνώνει καὶ χαρακτηρίζει τοὺς ὅπου γῆς Ἕλληνες, καὶ στοὺς κινδύνους πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν μὴ χρῆση τῆς γλώσσας μας, πού παρατηρεῖται στίς νεώτερες γενεές μεταναστῶν. Κατόπιν ἔκανε μία συνοπτικὴ ἀναφορὰ στὴν ἀνὰ τίς χιλιετίες παρουσία τῶν Ἑλλήνων τόσο στὸν μητροπολιτικὸ χῶρο τοὺς ὅσο καὶ στὸν κόσμον γενικώτερα, ἐνῶ συνέχισε καὶ ὠλοκλήρωσε μὲ τὴν ἀνάλυση ἐννοιῶν ὅπως *πολιτική, πολιτισμός, ἔθνος - κράτος, παιδεία* καὶ τὴ σημασία πού αὐτὲς ἔχουν τόσο γιὰ τὸν προσανατολισμὸ τῶν Ἑλλήνων ὅσο καὶ γιὰ τὴ θέση τοὺς στὸ οἰκουμενικὸ στερέωμα.

Τελευταῖος ὁμιλητὴς ἦταν ὁ γράφων, ὁ ὁποῖος ἀνέλυσε τὸ θέμα: «*Διονυσιακὸ καὶ Ἀπολλώνειο Πνεῦμα καὶ ἡ ἐκτροπὴ τοὺς στὴ νεώτερη ἐποχὴ*» κυρίως ἀπὸ ψυχολογικῆς σκοπιᾶς καὶ λιγώτερο ἀπὸ μυθο-ιστορικῆς. Ξεκίνησε μὲ ἀναφορὰ στὴ σημασία τῶν ἠθικῶν διδασκαλιῶν τόσο τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Θρησκείας ὅσο καὶ τοῦ δραματικοῦ λόγου καὶ τῆ συμβολῆς τοὺς στὴν ἐξύψωση τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, συνέχισε μὲ τὴν ἀποκωδικοποίηση τῆς σχέσεως Ἀπολλωνείου - Διονυσιακοῦ μὲ βάση τὴν ψυχολογία καὶ κατέληξε μὲ τὴ διαστρέβλωση τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν θεοκρατία καὶ τίς ὑπάρχουσες θρησκείες, ἡ ὁποία διαστρέβλωση ἀποσκοποῦσε καὶ ἀποσκοπεῖ στὴν ὑπαγωγή τοῦ ἀνθρώπου στὸν ἐξουσιαστικὸ ἔλεγχον.

Τὴν ὅλη διεξαγωγή τῆς ἐκδηλώσεως διηύθυνε ὁ ἐπὶ τῶν δημοσίων σχέσεων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας κ. Ἀλέξανδρος Χαχάλης, ἐνῶ στὸ τέλος ὁ πρόεδρος τῆς κ. Ἰων Καλαργυρὸς ἀπηύθυνε χαιρετισμὸ καὶ εὐχαριστίες στὸ κοινὸ γιὰ τὴ συμμετοχὴ του.

Οἱ παράγοντες τῆς Ὁμογένειας μιλοῦν γιὰ τὰ προβλήματά της

Στὸ περιθώριο τῆς ἐκδηλώσεως μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ συνομιλήσουμε μὲ ἐπιφανῆ στελέχη τῆς ὁμογένειας στίς Η.Π.Α. καὶ νὰ ζητήσουμε τίς ἀπόψεις τοὺς γιὰ καίρια ζητήματα πού ἀφοροῦν στὸν Ἑλληνισμό. Μιλῆσαμε πρῶτα μὲ τὸν κ. Τιμόλεοντα Κακοῦρο, πρόεδρο τῶν Λακωνικῶν Σωματείων Ἀμερικῆς καὶ τὸν κ. Μιχαὴλ Μιχαλακόπουλο, πρόεδρο τῆς Πελοποννησιακῆς Ἐνώσεως Ἀμερικῆς.

Μ.Μ.: Σὲ τί ἐπίπεδα βρίσκεται σήμερα ἡ ἑλληνικὴ παιδεία στίς Η.Π.Α.; Τὰ παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς μαθαίνουν τὴ γλῶσσα καὶ τὴν ἱστορία τῶν προγόνων τοὺς ἢ ὄχι;

Τιμόλεων Κακοῦρος: Μαθαίνουν ἀλλὰ ἐλλιπῶς καὶ πιὸ πολὺ χωρὶς τὸ πραγματικὸ πνεῦμα, πού ἐκπηγάξει ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν αἴσθηση τῆς Ἑλληνικότητος. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο μας πρόβλημα.

Μιχαὴλ Μιχαλακόπουλος: Νομίζω, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ διδασκαλία της εἶναι πολὺ περιορισμένη, κυρίως βρίσκεται στὰ χέρια λάθος ἀνθρώπων, ἢ συντρέχουν ἀντικειμενικοὶ λόγοι ἢ ὑπάρχουν μεθοδευμένες κατευθύνσεις

ἐναντίον της.

Μ.Μ.: Δηλαδή;

Μιχαήλ Μιχαλακόπουλος: Ὅταν τὸ θέμα τῆς ἐκμάθησης τῆς γλώσσας θρίσκεται στὰ χέρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ κατάσταση αὐτὴ διαιωνίζεται, χωρὶς νὰ σημειώνεται καμμία βελτίωση, μᾶς προβληματίζει πάρα πολύ. Οἱ διδάσκαλοι ποὺ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ διδάξουν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, δὲν ἀμείδονται ἐπαρκῶς καὶ διαρρέουν πρὸς τὰ ἀμερικανικὰ σχολεῖα. Ἡ δὲ Ἀρχιεπισκοπὴ, ποὺ ἔχει τὴν παιδεία στὰ χέρια της, ἀμείδει τοὺς ἱερεῖς μὲ 70 - 80 χιλιάδες δολλάρια τὸ χρόνο, τὴ στιγμή ποὺ ἓνας δάσκαλος δὲν παίρνει πάνω ἀπὸ 12 - 16 χιλιάδες δολλάρια.

Μ.Μ.: Οἱ νεώτερες γενεές τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς πῶς ἀντιλαμβάνονται τὴν Ἑλληνικότητα;

Μιχαήλ Μιχαλακόπουλος: Εἶναι προβληματισμένοι. Μαθαίνουν περισσότερα ἐλληνικά μέσα στὰ σχολεῖα καὶ στὰ Πανεπιστήμια παρὰ στοὺς χώρους, ὅπου προ-
 οθεῖται ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα.

Μ.Μ.: Δηλαδή τὸ Ἀμερικανικὸ Κράτος εἶναι... «ἐλληνικώτερο τοῦ ἐλληνικοῦ»;

Μιχαήλ Μιχαλακόπουλος: Ἀκριβῶς. Μὲ τὴν παρακμὴ ποὺ ὑπάρχει περισσότε-
 ρα ἐλληνικά μπορεῖ νὰ μάθῃ κανεὶς στὰ Ἀμερικανικὰ Πανεπιστήμια.

Τιμολέον Κακοῦρος: Ὅλοι προσπαθοῦμε στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ. Ὁ ἀγῶνας ὅμως εἶναι δύσκολος. Ἄλλως τε ἂς μὴν ξεχνᾶμε, ὅτι θρυσκόμαστε σὲ ξένη χώρα.

Μ.Μ.: Ἐδῶ, στὶς Η.Π.Α., ποιὸς εἶναι ὁ ρόλος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας καὶ πῶς τὸν δέχεσθε ἐσεῖς;

Τιμολέον Κακοῦρος: Ἡ Ἐκκλησία εἶναι λίγο πολὺ ὅπως καὶ στὴν Ἑλλάδα. Προ-
 σωπικά θὰ μὲ ἐνδιέφερε νὰ ἀποκτήσουμε τὴν ἐλληνικὴ νοοτροπία καὶ ὄχι κάποια
 ξένη πρὸς τοὺς Ἕλληνες.

Μιχαήλ Μιχαλακόπουλος: Ὅπωςδήποτε ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία πρέπει
 νὰ μεθοδευθῇ ἡ ἐπιστροφή στὶς ρίζες, διότι ἀπὸ ἐκεῖ θὰ πάρωμε ξανὰ φῶς.

Μ.Μ.: Κατὰ τὴ γνώμη σας ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος ποὺ πρέπει νὰ ἀκολουθηθῇ;

Μιχαήλ Μιχαλακόπουλος: Νομίζω, ὅτι τὸν ψάχνουμε ὅλοι. Ἐδῶ δέ, στὴν ἄλλο-
 δαπή, ὅπου θρυσκόμαστε, δὲν εἴμαστε τίποτε ἄλλο, νομίζω, παρὰ συνεχιστὲς τῶν
 ἀρχαίων προγόνων μας, οἱ ὅποιοι ταξίδευαν ἀνὰ τὴν ὑφήλιο «ἐμπορίας καὶ θεω-
 ρίης ἕνεκεν», ὅπως ὁ Ἡρόδοτος λέγει. Ψαχνόμαστε, πρέπει νὰ συνεχίσουμε νὰ ψα-
 χνόμαστε, καὶ χρειαζόμαστε ταγούς.

Τιμολέον Κακοῦρος: Χρειαζόμαστε ἀναγέννηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, γι' αὐτὸ καὶ
 κάνουμε λόγο γιὰ οἰκουμενικὴ ἐπανελλήνιση. Μολονότι οἱ διάφορες διαλέξεις καὶ
 ἐκδηλώσεις βοηθοῦν, χρειαζόμαστε κέντρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ ξεκινήσῃ αὐτὸ τὸ κί-
 νημα. Μιλᾶμε γιὰ ἀγάπη πρὸς τὸ πνεῦμα, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴ δύναμη γιὰ ὅλες μας
 τίς προσπάθειες.

Στὴ συνάφεια αὐτὴ ὁ συνεργάτης τοῦ «Δ» κ. Σαράντος Πὰν ἀπευθυνόμενος στὸν
 πρόεδρο τῆς Σκοπευτικῆς καὶ Κυνηγετικῆς Ὁμοσπονδίας κ. Στυλιανὸ Μάνη, τὸν
 ρώτησε, πῶς χαρακτηρίζει τὴν προσπάθεια τοῦ «Δαυλοῦ» νὰ ἀναδείξῃ τὴν Ἑλλη-
 νικότητα, ποὺ οἱ ἐξουσιαστικοὶ παράγοντες εἶχαν ἐνταφιάσει. Ἡ ἀπάντησή του:
 «Θὰ χαίρομαι, ἐὰν πραγματικὰ τὸ περιοδικὸ “Δαυλὸς” ἔκανε μία καμπάνια, προ-
 κειμένου ν' αὐξήσῃ τὸ κοινὸ του στὶς Η.Π.Α., καὶ ἐὰν οἱ συνεργάτες του εἶχαν τὴ
 δυνατότητα νὰ κάνουν μία συνοπτικὴ μετάφραση τῶν ἄρθρων τοὺς ὄχι μόνο στὴν

ἀγγλική γλῶσσα ἀλλὰ στή γλῶσσα κάθε χώρας, ὅπου ὑπάρχει Ἑλληνισμός. Αὐτό θά ἦταν ἓνα ἐπίτευγμα σοδαρώτατο».

Ἡ Ἑκκλησία ἐφαρμόζει τὸ «διαίρει καὶ βασίλευε»

Στις ἐρωτήσεις τοῦ «Δ» ὁμως ἀπήντησε καὶ ὁ ἐκ τῶν ὁμιλητῶν καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἰωάννης Καλαρᾶς.

ΛΚ.: Γνωρίζω τὸ περιοδικὸ τὰ δύο τελευταῖα χρόνια κι ἔχω θρῆ σ' αὐτὸ τὸν ἑαυτό μου, τὴν Ἑλληνικότητά μου καὶ γενικὰ αὐτὸ πὸν ὅλοι ψάχνουμε ἐδῶ στὸ ἐξωτερικόν, διότι ὁμολογουμένως μᾶς λείπει αὐτὸ τὸ Ἀπολλώνειο φῶς, γιὰ τὸ ὁποῖο ἐγινε λόγος ἀπόψε, μᾶς λείπει τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα καὶ ὅλα τὰ ἰνδάλματα, τὰ ὁποῖα, ὑποτίθεται, πρέπει νὰ διαιωνίζουμε καὶ νὰ συνεχίζουμε, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν τὸ πράττουμε καὶ θαυμάια ἀφομοιώνομαστε.

Μ.Μ.: Ποία εἶναι ἡ θέση τῆς Ἑλληνικότητος στὶς Η.Π.Α. καὶ πῶς τὴν ἀντιλαμβάνεσθε ἐδῶ;

ΛΚ.: Δυστυχῶς ἡ Ἑλληνικότητα βάλλεται ἀπὸ πάρα πολλοὺς παράγοντες· καὶ τὸ λυπηρότερο εἶναι ὅτι βάλλεται ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἰδίους, πὸν θά ἔπρεπε νὰ προτάξουμε τὰ στήθη μας σὲ κάθε τι τὸ ἐλληνικόν. Βάλλεται ἐπίσης ἀπὸ τὸ σύστημα, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ζοῦμε, ἀλλὰ κυρίως βάλλεται ἀπὸ τὴ νοστοροπία πὸν ἔχει ὁ κόσμος, ἰδιαίτερα τῆς τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς, νὰ μὴ μαθαίνει ἐλληνικά στὰ παιδιά του, καὶ κατὰ συνέπειαν φθίνουμε καθημερινῶς.

Μ.Μ.: Ὡς «θεραπεία» γιὰ τὴ λήθη τῆς γλώσσας καὶ τῶν ἐλληνικῶν ἀξιών τί θὰ εἶχατε νὰ προτείνετε;

ΛΚ.: Ἐμᾶς τοὺς ἰδίους. Θὰ πρέπει ἡ ἀγωγή νὰ ξεκινήσῃ μέσα ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ σχολείου, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς ἐκκλησίας. Φυσικά, ὅπως εἴπαμε κι ἀπόψε, ἡ ἐκκλησία, ἀντὶ νὰ ποιμαίνει, προτιμᾷ νὰ διοικῇ καὶ μάλιστα ἐφαρμόζοντας τὸ «διαίρει καὶ βασίλευε». Θὰ πρέπει λοιπὸν ἡ δομὴ ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος συμπεριφορᾶς τῆς νὰ ἀλλάξῃ ριζικά.

Μ.Μ.: Παρ' ὅλα αὐτὰ πῶς ἐξηγεῖτε τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἐλληνικῆς καταγωγῆς πρόσωπα προοδεύουν στὴν ἀλλοδαπή, ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα εἶναι καταδικασμένα σὲ «καθήλωση»;

ΛΚ. Αὐτὸ συμβαίνει, ἐπειδὴ ἐδῶ βρῖσκεις πράγματα, τὰ ὁποῖα στὴν Ἑλλάδα ἐλλείπουν. Στὸ οἰκονομικόν, κοινωνικόν καὶ ἐπαγγελματικόν ἐπίπεδο ὑπάρχει ἀναμφισβήτητὴ ἀξιοκρατία. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὸν ἐπιστημονικὸ ὀρίζοντα. Ἡ ἔρευνα δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ κανέναν.

Μ.Μ.: Φρονεῖτε, ὅτι ἡ ἔρευνα στὴν Ἑλλάδα ἐμποδίζεται;

ΛΚ.: Φοβᾶμαι, πὼς ναί.

* * *

Συμπερασματικὰ οἱ ἐμπειρίες πὸν εἴχαμε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς μας στὴ Ν. Ὑόρκη καὶ οἱ πληροφορίες πὸν συλλέξαμε, μᾶς ὀδηγοῦν στὴ διαπίστωση, ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀμερικῆς βάλλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ τὰ ὄργανά της ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τοὺς ἐλλαδίτες πολιτικούς καὶ τὰ ἐκεῖ ὄργανά τους μὲ ἀποτέλεσμα τὴν πλήρη ἀλλοτρίωση ἢ τὴν ἀναγκαστικὴ ἀπομόνωση καὶ ἀφομοίωσή τους ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸ «χωνευτήριον».

Μάριος Μαρμανέας

ΚΩΝ. Β. ΚΟΥΤΡΟΥΒΕΛΗΣ

“Εξι δείγματα ἑλληνικῶν μετακατακλυσμιαίων γραφῶν

Ἡ πρωτοπόρος Ἑλληνική γραφή, χαρακτηρισθεῖσα «*Προφοινικική*» ἢ «*Προμεταλλευτική*» ἢ «*Πελασγική*» ἢ «*Γραμμική Α*» ἢ «*Γραμμική Β*», εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητο, ἀφοῦ ἡ παρουσία της στήν σημερινή ἐποχή εἶναι ἀποδεδειγμένη ἀπό τὰ εὐρήματα τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν σέ πολλά μέρη τῆς Γῆς, ὅπως ἀναλύθηκε στό ἄρθρο μου «*Προκατακλυσμιαῖες Ἑλληνικές Γραφές*» («*Δαυλός*», τ. 190/1997). Ἡ «Ἱστορία τῆς Ἀνθρωπότητος» τῆς UNESCO (τόμος Β', σελ. 814) σημειώνει: «*αὐτός ὁ προελληνικός λαός (ἢ μάλλον οἱ λαοί τῶν Πελασγῶν, τῶν Ἰδαίων Δακτύλων, τῶν Τελχίνων, τῶν Κουρήτων κ.ἄ.) ἐπινόησε τήν Γραμμική γραφή Β καί τὰ κείμενα πού εἶναι γραμμένα μ' αὐτή τή γραφή εἶναι ἑλληνικά*». Οἱ διάφοροι ἐρευνητές τοῦ θέματος ἀνεγνώρισαν, ὅτι: «*ἡ γραφή αὕτη εἶναι συλλαβική καί προηγείται τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ἀλφαβήτου*. Ἀργότερα τὸ σύστημα αὐτό (τῆς γραφῆς) υἰοθετήθηκε ἀπό τοὺς Ἕλληνες».

Ἀπό ποιούς Ἕλληνες υἰοθετήθηκε τὸ σύστημα αὐτό; Ἐδῶ εἰσχωρεῖ ἓνα μεγάλο ψέμα ἢ παρανόηση τῆς πραγματικῆς ἱστορικότητος τῆς «*προϊστορίας*». Ἡ ἐθνικότης «Ἕλλην» παρουσιάζεται στό προσκήνιο τῆς ἱστορίας μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνα τοῦ ἔτους 3.615 π.Χ. Κατὰ τὸν Α. Σταγειρίτην («*Ωγυγία*», τόμος Δ', σελ. 277): «*ὁ Δευκαλίων κατεσκεύασε πλοῖον καὶ ἐκλείσθη εἰς αὐτὸ μὲ τὴν Πύρραν. Μετὰ ταῦτα ἔθρεξεν ὁ Ζεὺς ραгдаίως καὶ ἔπνιξε τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος μετὰ πάντων τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκτὸς ὀλίγων, οἱ ὅποιοι κατέφυγον εἰς τὰ ὑψηλὰ ὄρη*. Ἐξ αὐτοῦ καὶ τῆς Πύρρας ἐγεννήθη ὁ Ἕλλην ἔξι (6) χρόνια μετὰ τὸν κατακλυσμὸν (περὶ τὸ ἔτος 3.609 π.Χ.) καὶ ἀπὸ αὐτὸν προήλθεν ἡ ἐθνικὴ ὀνομασία “Ἕλληνες” (ἀποδεδειγμένα πλέον μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τοῦ Δευκαλίωνος)». Εἶναι ἐμφανὲς ἡ σύγχυση πού ἐπικρατεῖ στό θέμα τῆς ἐθνικῆς ὀνομασίας τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ ἐρευνητές τοὺς φέρουν ὡς κατακτητὲς ἀπὸ τὸν βορρᾶ, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ἡ φυλὴ τῶν Ἑλλήνων ἀποτελεῖ συνέχεια τῶν φυλῶν τῶν «*Προελλήνων*», καὶ ἡ γλῶσσα τους ἦταν μία καὶ μόνη, ἐξελισσομένη ἀπὸ γενεὰν εἰς γενεὰν μαζὺ μὲ τὴν γραφὴ τους παρὰ τίς καταστροφικὰς θεομηνίες.

Κατὰ τὸν κατακλυσμὸν ὅμως κάθε δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς παραδόθηκε στήν μαρτυρία τῶν ὑδάτων, καὶ ἔτσι κάθε πολιτισμικὸ ἀγαθὸ κατεστράφη ἢ ἀπωλέσθη, παρὰσυσθέν ὑπὸ τῶν ὑδάτων στὴ θάλασσα. Ἐξησαν ὅμως ἀρκετοὶ ἄνθρωποι στὰ βουνὰ μὲ ὅσα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους κατάφεραν νὰ περισώσουν. Μαζὺ μὲ αὐτοὺς ἔζησε ὁ Δευκαλίων μὲ τὴν γυναῖκα του, μέρος τῶν Πελασγῶν, τῶν Ἰδαίων Δακτύλων, τῶν Τελχίνων, τῶν Κουρήτων καὶ ἄλλων, πού ζοῦσαν σὲ μὴ πληγεῖσες περιοχὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Ἄρα, ἀφοῦ «οἱ προελληνικοὶ λαοὶ (ὅποιοι καὶ ἂν ἦσαν) ἔγραφαν διὰ τῆς Γραμμικῆς γραφῆς Β ἑλληνικά», δὲν χρειάζεται καμμία ἄλλη ἀπόδειξη ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ὁμι-

λία καὶ ἡ γλῶσσα προϋπῆρχαν ἐπὶ ἀρκετὲς χιλιετίες, πρὶν ἀνακαλυφθῇ ἡ Γραμμικὴ γράφη Α περὶ τὸ ἔτος 8.255 π.Χ., ὅπως ἀπεδείχθη στὸ παραπάνω ἄρθρο μου στὸν «Δαυλὸ».

Ἀλλὰ τί ἔγινε μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνος; Οἱ ἐπιζήσαντες ἄνθρωποι ἔμειναν μὲ σταυρωμένα χέρια, μοιρολογῶντας τὴν καταστροφή, ἢ ἄρχισαν πάλι τὸν ἀγῶνα τῆς ἐπιδιώσεως καὶ θεμελιώσεως ἐνὸς νέου πολιτισμοῦ; Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν φύση του δέχεται κάθε τι ποὺ στέλνει ὁ οὐρανός, καὶ ἀφοῦ γιὰ λίγο «χάση τὰ νερά του», στὴ συνέχεια ἀναδιοργανώνει τὶς δυνάμεις του καὶ ἐξορμᾷ, γιὰ νὰ κατακτήσῃ ἐκ νέου τὴν ζωὴ καὶ τὸν πολῦτιμο χρόνον ποὺ ἔχασε. Αὐτὸ συνέβη καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸ, ὅπως γίνεται καὶ μετὰ ἕναν πόλεμον ἢ μετὰ ἀπὸ κάποια καταστροφικὴ θεομηνία.

Αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἄμεση δραστηριότητα ἐνὸς Λίνου, ὁ ὁποῖος ἔζησε μετὰ τὸν κατακλυσμὸ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ συμμαζεψε κι ἀνασύνταξε τὴν ὑπόθεσιν τῆς γραφῆς, κατὰ τὸν Διόδωρον τὸν Σικελιώτη (βιβλ. Γ' παρ. 67) προέβη «στὴν σύνταξιν μιᾶς ἐκθέσεως γιὰ τὶς πράξεις τοῦ πρώτου Διονύσου καὶ τὶς ἄλλες παραδόσεις καὶ τ' ἄφησε στ' ἀπομνημονεύματά του». Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μ' ἐκεῖνο τοῦ Διογένους Λαερτίου, ποὺ στοὺς «Βίους τῶν Φιλοσόφων» (μετ. Ν. Κυργιοπούλου, ἔκδ. Πάπυρος 1975, σελ. 25) λέγει, ὅτι: «ὁ Λίνος, ὁ γυιὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Μούσης Οὐρανίας, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στὴ Θήβα, ἔγραψε ποιήματα, στὰ ὁποῖα περιέγραψε τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, τὴν πορείαν τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Σελήνης καὶ τὴν γέννησιν τῶν ζώων καὶ τῶν καρπῶν. Πέθανε στὴν Εὐβοίᾳ κυπηθεὶς μὲ δέλος τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ στὸν τάφον του ἔγραψαν ἡ ἑὸς Λίνον Θηβαῖον ἐδέξατο γαῖα θανόντα, Μούσης Οὐρανίης υἱὸν εὖστεφάνον». Κατὰ συνέπειαν ἀπὸ τὰ διασωθέντα θέματα τῶν ἔργων τους καὶ ἀπὸ τὸ διασωθὲν ἐπιγράμμα τοῦ τάφου τοῦ ἐνὸς ἀποδεικνύεται, ὅτι ἄλλος ἦταν ὁ πρῶτος Λίνος καὶ ἄλλος ὁ δεῦτερος, ὅπως θὰ ἀποδειχθῇ πιὸ κάτω. Βέβαια δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ μία συνωνυμία ἐπιφέρει σύγχυση στὴν ἱστορικότητα τῶν προσώπων καὶ τῶν γεγονότων. Ἀσχετὰ ὅμως πρὸς αὐτὸ διὰ τῶν ἀνωτέρω καὶ μάλιστα διὰ τοῦ ἐπιγράμματος στὸν τάφον τοῦ ἐνὸς Λίνου παρέχεται μία σαφὴς ἐνδειξὴ παρουσίας μιᾶς **πρώτης ἀλφαριθμητικῆς μετακατακλυσμιαίας γραφῆς**.

Ἡ ἀπόδειξις τοῦ **δεύτερου μετα - κατακλυσμιαίου δείγματος γραφῆς** προέρχεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρον, ὁ ὁποῖος στὴν Ἰλιάδα (Ζ 168 - 170) λέγει, ὅτι «ὁ βασιλεὺς Προῖτος τοῦ Ἀργους ἔστειλε τὸν Βελλερεφόντην στὴν Λυκίαν, νὰ μεταφέρῃ σημάδια ὀλέθρου, ποὺ ἔγραψε σὲ διπλωμένον πίνακα πολλὰ καὶ ψυχοφθόρα, καὶ τὸν διέταξε νὰ τὰ δείξῃ στὸν πενθερό του, γιὰ ν' ἀφανισθῇ». Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (βιβλ. Β', παρ. 30 - 33): «ὁ Προῖτος ἐκεῖ ἐξόρισε τὸν Βελλερεφόντην, γιὰ νὰ μὴν τὸν σκοτώσῃ πρὸς ἐκδίκηση τῶν κατηγοριῶν τῆς συζύγου του Ἀντείας». Τὸ «γράμμα» ἦταν γραμμένον σὲ πίνακα, ὁ ὁποῖος ἦταν τοποθετημένος ἢ μᾶλλον διπλωμένος σὲ κάποια σφραγισμένη θήκη, γιὰ νὰ μὴν παραδιασθῇ ἀπὸ τὸν κομίζοντα τοῦτο Βελλερεφόντην. Οἱ διαστάσεις τοῦ πίνακα πρέπει νὰ ἦταν μεγάλες, γιὰ νὰ περιλάβῃ τὰ πολλὰ καὶ ψυχοφθόρα σημάδια γραφῆς. Ὑπάρχει ὅμως τὸ ἐνδεχόμενον, ὁ πίνακας, ἀντὶ νὰ ἦταν «πτυκτός» (διπλωμένος, ἀσφαλισμένος), νὰ

ἦταν «*τυκτός*», δηλαδή κατασκευασμένος ἀπὸ πηλὸ λάσπης κατ' ἀπομίμηση τῶν πινακίδων τῆς Γραμμικῆς γραφῆς Α καὶ Β τῆς προκατακλυσμαίας ἐποχῆς. Ἡ λέξις «γράφω» ἐρμηνεύεται μὲ τὴ λέξι «χαράσσω». Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι τὰ σημάδια τῆς γραφῆς (τὰ γράμματα) χαράχθηκαν εὐκόλα πάνω σὲ φρέσκο πηλὸ, ὅπως ἔκαναν καὶ οἱ προκατακλυσμαῖοι γραφεῖς, καὶ δὲν σκαλίστηκαν πάνω σὲ ξύλο, ποὺ θὰ ἦταν πολὺ δύσκολο. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρο (βιβλ. Β', κεφ.111, παρ. 1) «ὁ Βελλερεφόντης ἦταν γνιὸς τοῦ Γλαύκου καὶ ἦλθε στὸν Προῖτο (στὴν Τίρυνθα) καὶ ἐξαγνίσθηκε». Γενεαλογικὰ ἀνῆκε στὴν ἑκτη γενεὰ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος. Πρᾶγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι ὁ Βελλερεφόντης γεννήθηκε 180 χρόνια μετὰ τὸν κατακλυσμὸ, ὁπότε εἶδε τὸ φῶς:

3.615 π.Χ. (κατακλ. Δευκ.) - 180 χρ. = 3.435 π.Χ.

Ὁ Προῖτος τότε βασιλεύει τῆς Τύρινθος, ἀφοῦ εἶχε ἐπιστρέψει ἀπὸ τὴν Λυκία, ὅπως λέγει ὁ Ἀπολλόδωρος (βιβλ. Β', παρ. 25), ποὺ σημαίνει, ὅτι πρὲπει νὰ ὑπερέβαινε τὸν Βελλερεφόντη κατὰ μία γενεὰ καὶ κάτι, δηλαδή εἶχε γεννηθῇ 50 χρόνια περίπου πρὶν, ἢτοι περὶ τὸ 3.485 π.Χ. Ἡ γραφὴ ὅμως τοῦ Προῖτου ἦταν γνωστὴ καὶ σὲ ἄλλους (ἐλληνικῆς προελεύσεως) λαοὺς καὶ πρὲπει νὰ μπορούσε νὰ τὴν διαβάσῃ καὶ ὁ πενθερὸς τοῦ Προῖτου, ποὺ ἔμενε στὴ Λυκία. Ἄρα ἦταν ἓνα διαδεδομένο μέσο ἐπικοινωνίας πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος 3.485 π.Χ., καὶ ἃς μὴν γνωρίζουμε τίποτε γι' αὐτὴ οὔτε γιὰ τὰ σχήματα τῶν χαρακτήρων τῆς.

Ἐνα **τρίτο δεῖγμα γραφῆς** ἐκείνου τοῦ καιροῦ παρουσιάζει ὁ Πλούταρχος στὸ ἔργο του «*Περὶ τοῦ Σωκράτους Δαιμονίου*» (μετ. Α. Κόντου, ἔκδ. Πάπυρος 1975, κεφ. 5ον), ὅπου ἀναφέρει: «στὸ μνημα τῆς Ἀλκμήνης στὴν Θήβα (ὅταν ἀνοίχθηκε κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀγησιλάου, βασιλέως τῆς Σπάρτης, τὸ 399 - 358 π.Χ.) εὗρέθη χάλκινος πίνακας ἔχων ἀξιοθαύμαστα παμπάλαια γράμματα· γιατί ἐξ αὐτῶν τίποτα δὲν κατενοεῖτο, καίτοι κατέστησαν ἐμφανῆ, ἀφοῦ πλύθηκε ὁ χαλκός. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀγησίλαος ἀπέστειλε ἀντίγραφα τούτων πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Αἰγυπτίων, παρακαλῶντας τον νὰ τὰ δείξῃ στοὺς ἱερεῖς, μήπως ἀναγνωρίσουν τὰ γράμματα». Καὶ στὸ 7ο κεφ. τοῦ ἰδίου βιβλίου ὁ Πλούταρχος συμπληρώνει: «Ὁ ἱερεὺς Χόνουφης ἀποσურθεῖς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες, ἀφοῦ συνέκρινε καὶ παρέβαλε τοὺς παλινοὺς παντοδαποὺς χαρακτῆρες (γραμμαμάτων), εἶπε, ὅτι οἱ τύποι τῶν γραμμάτων ἀνήκουν στὴ γραμματικὴ τῆς βασιλείας τοῦ Πρωτέως, τὴν ὁποία εἶχε μάθει καὶ ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Ἀμφιτρυώνος».

Ἡ γραφὴ τοῦ χαλκίνου πίνακος τοῦ τάφου τῆς Ἀλκμήνης παραλληλίζεται μὲ τὴν ἐποχὴ τῆς πραγματικῆς βασιλείας στὴν Αἴγυπτο τοῦ Πρωτέως, τὸν ὁποῖο σύμφωνα μὲ τὶς ἀναφορὰς τοῦ Ἡροδότου («*Εὐτέρπη*», παρ. 118), τοῦ Διοδώρου Σικελιώτου («*Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη*», βιβλ. Α', παρ. 62 καὶ 63) καὶ τοῦ Ὀμήρου («*Ὀδύσσεια*» δ 365 - 385) συνάντησε ὁ Μενέλαος, ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸν Τρωικὸ πόλεμο περὶ τὸ ἔτος 3.070 π.Χ. Ἄρα ἡ ἑναρξὴ τῆς βασιλείας τοῦ Πρωτέως στὴν Αἴγυπτο καὶ τὰ γράμματα τῆς γραφῆς τοῦ πίνακος ἦσαν προγενέστερα τῆς χρονολογίας αὐτῆς, ἀφοῦ, ὅπως λέγει ὁ Ἡρόδοτος («*Εὐτέρπη*», παρ. 115), «ὁ Πρωτεὺς ὑπεδέχθη τὸν Ἀλέξανδρο τοῦ Πριάμου καὶ τὴν Ἑλένη (μετὰ τὴν φυγὴ τους ἀπὸ τὴν Σπάρτη)». Ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἦταν γνωστὴ στὴν περίοδο τοῦ 4ου αἰ. πρὸ Χριστοῦ, προκύπτει ὅτι ἀνῆκε σὲ ἄλλο, προηγούμενο εἶδος γραφῆς. Ἄρα

ὑπάρχει ἡ πιθανότητα νὰ ἀνῆκε στὴν Γραμμικὴ γραφὴ Α ἢ Β, δείγματα τῆς ὁποίας βρέθηκαν στὴν περιοχὴ τῶν Θηβῶν, ὅπως ἀναφέρθηκε καὶ ἀποδείχθηκε στὸ ἀναφερθὲν πιὸ πάνω ἄρθρο μου στὸν «Δαυλὸ».

Ἡ ἔννοια τῶν «*παλαιῶν παντοδαπῶν χαρακτήρων*» (γραμμάτων) φανερώνει, ὅτι οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀγησιλάου τῆς Σπάρτης (399 - 358 π.Χ.) συγκέντρωναν καὶ διατηροῦσαν διάφορα ἀρχεῖα, ξένα καὶ δικά τους, καὶ ἔτσι ἔδωκαν ὄνομα καταγραφῆς τῶν γεγονότων τῆς προϊστορίας καὶ τῆς ἱστορίας τους, πού δυστυχῶς δὲν κατῴρθωσαν νὰ τὶς διασώσουν καὶ νὰ τὶς ἀνασυντάξουν, ὥστε νὰ τὶς παρουσιάσουν στὸν σημερινὸ κόσμο.

Τέταρτο δεῖγμα γραφῆς τῆς ἰδίας περίπου χρονικῆς περιόδου ἢ καὶ προγενέστερης εἶναι οἱ πινακίδες πού εἶχαν τοποθετηθῇ στὸν Ἴσθμὸ τῆς Κορίνθου, στὰ ὄρια Ἀττικῆς - Κορίνθου. Ὁ Πλούταρχος στὸν «*Βίῳ τοῦ Θησεύς*» (μετ. Μ.Γ. Μεγακλή, ἔκδ. Γαλαξίας 1968, σελ. 37) γράφει: «ὁ Θησεὺς προσάρτησε σταθερὰ τὰ Μέγαρά στὴν Ἀττικὴ καὶ ἔστησε στὸν Ἴσθμὸ τὴν περίφημην στήλην, πάνω στὴν ὁποία χάραξε μὲ τριμέτρους (στίχους) τὸ ἐπίγραμμα πού ὥριζε τὰ ὅρια τῆς χώρας. Ὁ ἓνας ἔλεγε γιὰ τὰ μέρη τῆς ἀνατολῆς: Τὰδ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία. Καὶ ὁ ἄλλος γιὰ τὰ δυτικά: Τὰδ' ἐστὶ Πελοπόννησος, οὐκ Ἰωνία».

Τοῦτο ἐπαληθεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Στράβωνα στὰ «*Γεωγραφικά*» (μετ. Α. Παπαθεοδώρου, ἔκδ. Πάπυρος 1975, βιβλ. Γ', κεφ. 5ον, σελ. 515), ὅπου λέγει: «οἱ Ἰωνες ἐξειδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ κατέλαβαν τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Μεγαρίδα, καὶ ἐκεῖνοι πού κατέλαβαν τὴν Πελοπόννησο ἀπὸ κοινοῦ ἔστησαν τὴν στήλην» (μὲ τὶς παραπάνω ἐπιγραφές). Τὰ πιὸ πάνω δεδομένα τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοῦ Στράβωνος ἀποδεικνύουν, ὅτι ἡ στήλη ἔφερε ἑλληνικὴ γραφὴν «*τριμέτρου στίχου*» Ἰωνικῆς καταγωγῆς, ἡ ὁποία προηγεῖται τῆς ἐποχῆς πού ἔζησε ὁ Θησεὺς στὴν Ἀττικὴ, ἀφοῦ ὁ Ἴων τοῦ Ξούθου ἀνῆκε στὴν τέταρτη γενεὰ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Δευκαλίωνος ἢ 120 χρόνια μετὰ, καὶ πρέπει νὰ εἶχε γεννηθῇ περὶ τὸ ἔτος 3.495 πρὸ Χριστοῦ. Ἄλλως τε, ὅπως γράφει ὁ Ἡρόδοτος («*Τερψιχόρη*», παρ. 58), «*ἀκόμη καὶ τὰ διδλία οἱ Ἰωνες τὰ ὀνομάζουν διφθέρας κατὰ παλαιὰν συνήθειαν, καθ' ὅτι, οὔσης τῆς διδλου (παπύρου) σπανίας, μετεχειρίζοντο ἄλλοτε δέσματα αἰγῶν καὶ προβάτων*».

Ἡ χρῆσις τῶν δερμάτων τῶν ζώων γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν διδλίων ἀντὶ τοῦ παπύρου ἐπιβεβαιώνει, ὅτι οἱ διφθέρες ἀποτελοῦσαν ἀρχαιότατο πρόσφορο ὑλικὸ γραφῆς, σὲ μία ἐποχὴ πού ὁ πάπυρος ἦταν ἄγνωστος ἀκόμη καὶ στὴν Αἴγυπτο σὰν ὑλικὸ γραφῆς. Ἐκτὸς αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ πάπυρος δὲν παρήγετο στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο. Τὸ δυστύχημα τῆς ὑποθέσεως εἶναι, ὅτι οἱ διφθέρες δὲν συναγωνίζονται μὲ τὸν χρόνο, γιατί τὶς φθείρει, σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς προκατακλυσμαῖες πινακίδες ἐκ πηλοῦ, τὶς ὁποῖες φαίνεται, ὅτι ἀντικατέστησαν, καὶ οἱ ὁποῖες, ἀφοῦ ἄντεξαν στὸν χρόνο, ἀνευρίσκονται στὶς ἀνασκαφές τῶν παναρχαίων ἑλληνικῶν ἐγκαταστάσεων ἢ καὶ ἄλλου καὶ προξενοῦν τόσες σκοτοῦρες στοὺς ἐρευνητὲς τοῦ κόσμου. Ἄρα μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνος οἱ Ἰωνες καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου ἐφήρμοσαν ἓνα νέο εἶδος γραφῆς ἐπὶ δερμάτων ζώων, τὸ ὁποῖον, ὅπως ἦτο ἐπόμενο, κατεστράφη μὲ τὴν πάροδο τοῦ ἀδηφάγου χρόνου, καὶ ἔτσι δὲν εὑρέθη μέχρι τώρα ἓνα ἀνάλογο δεῖγμα δι-

φθέρας.

Ὁ Ἡρόδοτος («Τερψιχόρη», μετ. Γ.Α. Σκαλίδου, ἔκδ. Ἐφημ. «Ἐλεύθερος Ἀνθρωπος» 1933, παρ. 59) ἀναφέρεται στοῦ πέμπτου δείγματος γραφῆς καὶ λέγει: «Εἶδα δὲ καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος καδμήια γράμματα στοῦ ἱερῶ τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος στὴ Θήβα τῆς Βοιωτίας σὲ τρεῖς τρίποδες χαραγμένα. Τὰ πιὸ πολλὰ γράμματα ἦσαν ὅμοια πρὸς τὰ Ἰωνικά. Ὁ ἓνας τῶν τριπόδων ἔχει τὸ ἐπίγραμμα: “Ἀμφιτρύων μ’ ἀνέθηκεν ἐὼν ἀπὸ Τηλεβοάων”. Αὐτὰ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Λαΐου, πού ἦταν γνιὸς τοῦ Λαδδάκου, γνιὸς τοῦ Πολυδώρου, γνιὸς τοῦ Κάδμου. Ὁ ἕτερος τρίπους φέρει τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα σὲ ἐξαμέτρους στίχους: “Σκαῖος πυγμαχέων με ἐκηβόλω Ἀπόλλωνι νικήσας ἀνέθηκε τεῖν περικαλλὲς ἄγαλμα”. Ὁ Σκαῖος θὰ ἦταν γνιὸς τοῦ Ἴπποκόοντος, ἐὰν εἶναι αὐτὸς ὁ ἀφιερώσας καὶ ὃχι κάποιος ἄλλος ἔχων τὸ ἴδιο ὄνομα μὲ τὸν γνιὸ τοῦ Ἴπποκόοντος καὶ σύγχρονος τοῦ Οἰδίποδος τοῦ Λαΐου. Καὶ ὁ τρίτος τρίπους λέγει καὶ αὐτὸς σὲ ἐξάμετρο στίχο: “Λαοδάμιας τρίποδ’ εὐσκόπῳ Ἀπόλλωνι μουναρχέων ἀνέθηκε τεῖν περικαλλὲς ἄγαλμα”. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λαοδάμαντος τούτου, πού ἦταν γνιὸς τοῦ Ἐτεοκλέους, ἐδιώχθησαν οἱ Καδμεῖοι ὑπὸ τῶν Ἀργείων καὶ ἐπῆγαν στοὺς Ἐγχελεῖς».

Κατὰ πρῶτον ὁ Ἡρόδοτος εἶδε στὴ Θήβα τῆς Βοιωτίας «καδμήια» γράμματα, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ Θήβα κατ’ ἀρχὰς ὠνομάζετο «Καδμεία», καὶ κάθε τι πού εἶχε τὴν ἀρχὴν του ἀπὸ τὴν Καδμεία, ἔφερε τὸν τίτλο αὐτόν, ὅπως καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, πού κατ’ ἀρχὰς ὠνομάζοντο «Καδμείωνες» («Καδμειοῖσιν»: Ἰλιάδα Δ 385 καὶ 388). Ἀπὸ τὰ γράμματα τῶν παραπάνω ἐπιγραμμάτων τὰ περισσότερα ἦσαν ὅμοια μὲ τὰ Ἰωνικά, δηλαδὴ μ’ ἐκεῖνα πού οἱ Ἴωνες ἔγραφαν στὶς διφθέρες. Τὰ ὑπόλοιπα, ἄγνωστον ποῖα, ἦσαν «καδμήια» ἢ «Θηβαϊκά» καὶ ὃχι «κάδμια», ὅπως κανονικὰ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐλέγοντο, ἐὰν προήρχοντο ἀπὸ κάποιον Κάδμον. Ἀλλὰ παραγνωρίζεται, ὅτι οἱ Ἴωνες τῆς Ἀττικῆς καὶ οἱ Θηβαῖοι ἢ οἱ πρῶτον «Καδμείωνες» ἦσαν γειτονικοὶ λαοί, καὶ κάθε ἐξελικτικὴ πρόοδος τοῦ ἐνὸς εἶχεν ἄμεση ἐπίδραση καὶ στὸν ἄλλο λαό. Ἀπόδειξη, ὅτι τὰ περισσότερα γράμματα τῶν ἐπιγραμμάτων ἔμοιαζαν μὲ τὰ προγενέστερα Ἰωνικά καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἦσαν κατασκευῆς τῶν Καδμειώνων ἢ Θηβαίων κατ’ ἀπομίμηση καὶ συμπλήρωση τῶν Ἰωνικῶν.

Παραλληλίζοντας καὶ συγκρίνοντας τὰ ἀλφαθητικά γράμματα ἢ σημεῖα τῶν παραπάνω ἐπιγραμμάτων μὲ τὰ τοιαῦτα τοῦ σήμερα, παρατηροῦμεν, ὅτι ἀπουσιάζουν τὰ γράμματα ζ, ξ καὶ ψ. Ἀλλὰ τὸ ξ ὑπάρχει στοῦ ἐπίγραμμα τοῦ Λίνου, πού ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπῆρχε. Κατὰ τὸ «Λεξικὸν» τοῦ Σουῖδα (τόμος Ε΄, σελ. 807, ἔκδ. Ἑλλην. Ἐκδ. Ὁργ. Γεωργιάδης) «ὁ Παλαμήδης ἔχων κλήσιν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ποιήσιν, ἔγινε ἐφευρέτης τῶν γραμμάτων ζ, θ, φ καὶ χ τοῦ ἀλφαβήτου καθὼς ἐπίσης τῶν ψήφων, τῶν πεσσῶν, τῶν μέτρων καὶ τῶν σταθμῶν. Τὰ ποιήματά του ἐξαφανίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀπὸ φθόνο». Ὅμως τὰ σημεῖα θ καὶ φ ὑπάρχουν στοῦ ἐπίγραμμα τοῦ Λίνου. Ἀλλὰ ὁ Α. Σταγειρίτης στὴν Ὁγυγία του (τόμος Δ΄, σελ. 459) λέγει, ὅτι «ὁ Παλαμήδης ἐπενόησε πολλὰ τῶν γραμμάτων, τὰ π, φ καὶ χ». Ὁ Παλαμήδης ἦταν ἓνας ἐκ τῶν Τρωομάχων καὶ πρέπει νὰ εἶχε γεννηθῇ περὶ τὸ ἔτος 3.120 μὲ 3.117 πρὸ Χριστοῦ. Τὰ

γράμματα θ, π, φ καὶ χ ὑπῆρχαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀμφιτρώωνος, τὸ ἔτος 3.197 π.Χ., ἢ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν, ἀφοῦ καταχωρίζονται στὰ ἀναφερθέντα ἐπιγράμματα. Κατὰ συνέπειαν ὁ Παλαμήδης ἐφεῦρε τὰ γράμματα ζ καὶ ψ, ὁπότε καὶ συνεπληρώθη τὸ Μετα-κατακλυσμιαῖο Ἑλληνικὸ Ἀλφάβητο μὲ σχηματικὴ μορφή κεφαλαίων γραμμάτων.

Τὰ παραπάνω ἐπιγράμματα εἶναι συντεταγμένα σὲ ἐξάμετρους στίχους, ἀντικαταστήσαντες τοὺς ἀναφερθέντες πιὸ πάνω τριμέτρους, καὶ ἀποτελοῦν ἀπόδειξη ὅτι συνετάχθησαν πρὶν ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, ἀφοῦ καὶ ὁ Ὅμηρος γιὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἐπῶν του χρησιμοποιεῖ τὴν ἐξάμετρον μορφήν στίχων. «Ἡ πηγὴ προελεύσεως τοῦ ἐξαμέτρου στίχου (ὅπως λένε οἱ Α. Παπαγιάννης καὶ Ν. Σηφάκης στὴν εἰσαγωγὴ τῆς «Ὁμήρου Ἰλιάδος», ἀναφερόμενοι στὸν U. Wilamowitz) δὲν ἔχει ἐξακριβωθῇ ἀκόμη ἀσφαλῶς, καὶ αὐτὴν τὴν ποιητικὴ γλῶσσα παρέλαβε ὁ Ὅμηρος. Ἡ διαμόρφωσις ὁμως τῆς ποιητικῆς γλώσσας καὶ τοῦ μέτρου ἐχρειάζετο γενεές, γιὰ νὰ συντελεσθῇ». Ὡς ἀρὰ ἡ δεδομένη πηγὴ μπορεῖ νὰ μετατοπισθῇ στὸν Λίνο ἢ στὴν «Προ-εκατακλυσμιαία Ἑλληνικὴ Περίοδο».

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐπισημάνσεων ὁ Ἡρόδοτος ἐπιχειρεῖ νὰ χρονολογήσῃ τὴν περίοδο πού ἐγράφησαν τὰ ἐν λόγω ἐπιγράμματα. Ὁ Ἀμφιτρώων ἦταν σύζυγος τῆς Ἀλκμήνης. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ νὰ ἦταν καὶ περίπου συνομήλικός της ἢ τοῦλάχιστον περίπου 10 χρόνια μεγαλύτερός της. Ὅποτε πρέπει νὰ εἶχε γεννηθῇ περὶ τὸ ἔτος 3.197 π.Χ. Ὁ Ἀμφιτρώων ταυτίζεται χρονολογικὰ μὲ τὸν Λαῖο τοῦ Λαβδάκου, ἐνῶ ὁ Κάδμος, ἀνῆκων στὴν τρίτη γενεὰ πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς, ἔπρεπε νὰ εἶχε γεννηθῇ περὶ τὸ ἔτος 3.287 π.Χ. Περισσότερα περὶ τούτου καὶ ἀποδείξεις γιὰ τὶς χρονολογήσεις αὐτὲς ἀναφέρονται καὶ στὸ τεῦχος 137 / 1993 τοῦ «Δαυλοῦ». Γιὰ τὸν Σκαῖο ὁ Ἡρόδοτος δὲν εἶναι σίγουρος, ποιανοῦ γιὸς ἦταν, καὶ δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἐδῶ.

Τὸ **ἔκτο δείγμα** γραφῆς τῆς ἐξεταζομένης περιόδου παρέχεται ἀπὸ τὸν Α. Σταγειρίτη («Ὁγυγία», ἐκδ. Ἐλευθερὴ Σκέψις 1994, τόμος Δ', σελ. 386) καὶ ἀναφέρεται στὴν ἐπιγραφή τοῦ τάφου τοῦ Ἰδομενέως: «Κνωσίου Ἰδομενέως ὄρα τάφον ἐγὼ τοι πλησίον ἰδρυμαι Μηριόνης ὁ Μῶλου». Ἐκ τοῦ ἐπιγράμματος τούτου ἀπουσιάζουν τὰ γράμματα θ, ζ, θ, ξ, φ, χ καὶ ψ. Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο, συγκρινόμενον μὲ τὰ προηγούμενα τῶν Θηδῶν καὶ τῆς Εὐβοίας, οὐσιαστικὰ παρουσιάζει τὴν ἔλλειψιν τῶν ἰδίων γραμμάτων (ζ καὶ ψ), τὰ ὅποια προφανῶς δὲν ἐχρειάζοντο στὰ ἐν λόγω ἐπιγράμματα. Ἀλλὰ, ἐὰν τὰ ἀνεκάλυψε ὁ Παλαμήδης, θὰ πρέπει νὰ διαδόθηκαν ἀργότερα στὸν ὑπόλοιπο Ἑλληνικὸν ὄχλον. Στὴ συνέχεια ὁ Α. Σταγειρίτης ἀναφέρει, ὅτι: «κάποιοι Δίκτυς ἐκ Κρήτης, γραμματικὸς τοῦ Ἰδομενέως στὸν Τρωικὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος ἔγραψε ὅλα τὰ γεγονότα “φοινικιστί”, ἔπειτα ἐπέστρεψε πάλιν στὴν Κρήτη. Τὸ σφῆζόμενο στὰ Λατινικὰ σύγγραμμα περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, τοῦ Δίκτυος καλουμένου, νομίζω, ὅτι εἶναι δικό του. Ὅλοι τὸ νομίζουν νόθο· ὁμως αὐτὸς πού τὸ ἔγραψε, εὔρε τὸ σύγγραμμα τοῦ Δίκτυος καὶ ἐκείθεν ἔλαβε τὴν ὕλην κατ' ἄλλους».

Ὁ γρηοῖς Ἰδομενεὺς βασίλευσε στὴν Κνωσὸ πρὶν τὰ Τρωικὰ καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, περὶ τὸ ἔτος 3.078 π.Χ. μέχρι καὶ τὸ 3.048 περίπου. Ὡς ἀρὰ καὶ τότε τὰ Ἰωνικο-Θηβαϊκὰ γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Θή-

δας καὶ τοῦ Ἰσθοῦ τῆς Κορίνθου εἶχαν διαδοθῇ καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ στὴν Κρήτη. Ἐκ τῶν δεδομένων ὅμως τοῦ Α. Σταγειρίτου προκύπτει ἓνα τρομερὸ στοιχεῖο: «ὁ Ἰδομενεὺς στὸν Τρωικὸ πόλεμο διέθετε καὶ γραμματέα». Κατὰ πρῶτον λόγον ἡ ἀναφορὰ στὴν ὑπαρξὴ «γραμματέως» γιὰ ἓναν βασιλιᾶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μαρτυρεῖ καὶ ἀποδεικνύει συνάμα καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς γραφῆς. Αὐτὸς ὁ γραμματεὺς, ὀνομαζόμενος Δίκτυς, ἐγνώριζε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ὁμιλίαν καὶ τὴν φοινικικὴ ὁμιλίαν, καὶ τὸ σπουδαιότερον φέρεται νὰ γνωρίζῃ καὶ τὴν φοινικικὴ γραφὴν. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τρομακτικὴ παρερμηνεία τοῦ γεγονότος, καθ' ὅσον ἡ λέξις «φοινικιστὴς» μπορεῖ κάλλιστα νὰ ἐρμηνευθῇ «(ἐγγραψε) μὲ κοκκινωπὸ χρῶμα», δεδομένου ὅτι μία κυρία ἐρμηνεία τῆς λέξεως «φοίνιξ» εἶναι «πορφυροῦν ἢ κόκκινο χρῶμα». Ἐπ' αὐτοῦ συμφωνεῖ καὶ ὁ Νόννος ὁ Πανωπολίτης στὰ «Διονυσιακά» του (ἐκδ. Loeb, βιβλίο 41, στίχοι 351 - 352), ὅπου λέγει: «σ' αὐτοὺς ὁ γέρος Ὀφίων ἐγγραψε μὲ κοκκινωπὰ γράμματα (γράμματι φοινικόνεντι) ὅλους τοὺς ὑπάρχοντες πολὺπλοκούς νόμους τοῦ κόσμου». Ὅποτε τὸ χρῶμα γραφῆς τῶν γραμμάτων δὲν ἔχει καμμία σχέση μὲ τὰ ἀνύπαρκτα τότε φοινικικά γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Διότι, καὶ ἂν ὑπῆρχαν, θὰ ἦτο φύσει ἀδύνατο νὰ μεταφρασθῇ τότε στὴ Λατινικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία οὔτε κατὰ ἰδέαν ὑπῆρχε σὰν ὁμιλία, τὸ σωζόμενο ἔργο τοῦ Δίκτυος. Ἀλλὰ καὶ πάλι θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ μεταφρασθῇ τότε στὴ Λατινικὴ γλῶσσα, ἡ ὁποία οὔτε κατὰ ἰδέαν ὑπῆρχε σὰν ὁμιλία, τὸ σωζόμενο ἔργο τοῦ Δίκτυος. Ἀλλὰ καὶ πάλι θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ μεταφρασθῇ ἓνα φοινικικὸ κείμενο τοῦ 3.100 περίπου π.Χ. κατὰ τὴν ἐποχὴ πού ἄρχισε νὰ ὁμιλῇται καὶ νὰ γράφεται ἡ Λατινικὴ γλῶσσα, περὶ τοὺς τελευταίους αἰῶνες πρὸ Χριστοῦ, ἀφοῦ τότε ἦταν ἀδύνατο νὰ διαβασθῇ καὶ νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ τάφου τῆς Ἀλκμήνης, ὅπως ἀναφέρθηκε πρὸ πάντων.

Ἦδη γιὰ τὴν περίοδον πρὶν ἀπὸ τὸν Τρωικὸν πόλεμον ἀλλὰ καὶ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτὸν παρουσιάσθηκαν ἔξι δείγματα ἑλληνικώτατης γραφῆς, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓνα, ἐκεῖνο πού εὐρέθη στὸν τάφον τῆς Ἀλκμήνης, ἦταν ἀκατανόητο γιὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀγησιλάου (399 - 358 π.Χ.). Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἱερέα τῆς Αἰγύπτου Χόνουφι ἐντοπίσθηκε στὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Πρωτέως στὴν Αἴγυπτον, μὲ τὴν ἐνδειξὴ ἀπὸ τὸν Πλούταρχον στὸ ἔργο του «Σωκράτους Δαιμόνιον» (κεφ. 7ον): «τὴν γραφὴν αὐτὴ τὴν εἶχε μάθει καὶ ὁ Ἡρακλῆς τοῦ Ἀμφιτρύονος». Τὸ ἀφιέρωμα ὅμως τοῦ Ἀμφιτρύονος, ὅπως κατεχωρήθη πρὸ πάντων, δὲν ἦταν γραμμένο μὲ τὴν ἀκατανόητη γραφὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πρωτέως ἀλλὰ μὲ καθαρὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, ὅπως καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἐπιγράμματα, πού ἀναφέρθησαν. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὁδηγεῖ στὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἐχρησιμοποιοῦντο δύο εἴδη γραφῆς. Τὸ ἓνα πρέπει νὰ εἶχε σχέση μὲ ἓνα ἀρχαῖον πρότυπον γραφῆς (τῆς Γραμμικῆς γραφῆς Α ἢ Β), τὸ ὁποῖον διεσώθη καὶ διετηρήθη καὶ μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνος, καὶ ἡ χρῆσις του εἶχε διαδοθῇ μέχρι καὶ τὴν Αἴγυπτον τῆς ἐποχῆς τοῦ Πρωτέως. Τὸ ἄλλο ἦταν ἓνα καινούργιον εἶδος γραφῆς, τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη ἀμέσως μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνος. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐπιβάλλει τὴν ἀναζήτησιν τοῦ ἐφευρέτη καὶ τῆς πορείας ἐξελίξεως τῆς γραφῆς μετὰ τὸν κατακλυσμὸ τοῦ Δευκαλίωνος.

[Σὲ προσεχὲς τεῦχος: Ὁ ἐφευρέτης τῆς μετακατακλυσμιαίας γραφῆς.]

Ξεφυλλίζοντας τὸ ἱερό «μας» διβλίο

Ρε̐ σείς στὸν «Δαυλό», θὰ βάλετε μυαλό ἢ θὰ ἀρπάξω καμμιὰ βρεγμένη σανίδα; Ρε̐, εἴστε καλά; Τί πράγματα εἶναι αὐτὰ ποὺ γράφετε πάλι γιὰ τὸν καημένο τὸν Λώτ; Βρε̐ δὲν γνωρίζετε, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ φιλοξενία ἦταν ἱερὴ καὶ ἀπαραδίαστη; Δηλαδή τί θέλατε; νὰ παραδώσῃ ὁ Λώτ τοὺς ἀγγέλους ποὺ φιλοξενούσε εἰς ὅλους τοὺς ἄνδρες τῆς πόλεως τῶν Σοδόμων, γιὰ νὰ τοὺς κάνουν τὸν κ... τάλληρο ἰσπανικό; Ἀφοῦ τὸ γράφει καθαρά ἡ Παλαιὰ Διαθήκη: Ὅλοι οἱ ἄνδρες εἶχαν μαζετῆ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἀπὸ γέροντες μέχρι νεανίσκοι, καὶ ζητοῦσαν νά... περιποιηθοῦν τοὺς ἀγγέλους. Βεβαίως καὶ ἀντιλαμπάνεσθε τὴν χαρὰ τῶν φιλοξενουμένων τοῦ Λώτ, ὅταν ἄκουσαν ὅλο ἐκεῖνο τὸ νταθραντισμένο πλήθος, ποὺ ζητοῦσε τὸν πρωκτό τους ἐπὶ πίνακι... Εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὅτι ἄγγελοι - ξάγγελλοι τὰ χρειάστηκαν.

Ὅμως ὁ Λώτ ἦταν γάτα μὲ πέταλα! Ἀφοῦ οἱ ἄγγελοι δὲν φοροῦσαν τσίγγινα, κάτι ἔπρεπε νὰ δώσῃ στὸν ἐν διεγέρσει λαό. Τὸ φιλοσόφησε λοιπὸν τὸ πράγμα καὶ εἶπε μέσα του: «Ἐχω ποὺ ἔχω δύο κόρες ἀχαῖρευτες, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ βροῦν γαμπρό, νὰ τίς ξεφορτωθῶ. Δὲν τίς δίνω σ' αὐτοὺς τοὺς λεχρίτες, μπάς καὶ δοῦν Γιαχβὲ πρόσωπο, ποὺ τίς ἔχει θαρέσει ἡ ἀγαμία κατακούτελα; Καὶ δὲν μπορεῖ... Ὅλο καὶ κάποιος θὰ τσιμπήσῃ. Καὶ μετὰ δόξῃ καὶ τιμῇ στεφάνωσον αὐτούς». Καὶ τίς παρέδωσε στὸ πλήθος. Τὸ τί περίπου ἔγινε, νομίζω, τὸ ἀντιλαμπάνεσθε. Πέραν τοῦ ὅτι αἱ μὴ γνωρίσασαι μέχρι τότε ἄνδρα θυγατέρες εἶπαν «τὸν Δεσπότη Παναγιώτη», εἶδαν ἐπὶ τέλους χαρὰ στὰ σκέλια τους καὶ ἄρχισαν νὰ βλέπουν τὸ πράγμα μὲ ἄλλο μάτι, καθ' ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἐδῶ εἶχε ζοιμί...

Κι ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε δὲν εἶχε ἄδικο ὁ Λώτ, ἀφοῦ πάντα κατὰ τὰς Γραφὰς αἰφνιδίως οἱ θυγατέρες εὐρέθησαν μὲ μνηστήρες. Τὸ ψάρι εἶχε τσιμπήσει... καὶ ἔτριβε τὰ χέρια του ἀπὸ χαρὰ ὁ Λώτ, ποὺ θὰ τίς ξεφορτωνόταν. Καθ' ὅσον μ' ἓνα σμπάρο δυὸ τρυγόνια. Καὶ οἱ ἄγγελοι τὴν θγάλαν καθαρή ἀπὸ τοὺς μουνστακαλῆδες μερακλῆδες καὶ οἱ γάμοι (διάβαξε ξεφόρτωμα) ἐφαίνοντο ἐπικείμενοι. Ὅμως εἶχε ὑπολογίσει χωρὶς τὸν ξενοδόχο, ποὺ εἰς τὴν προκειμένη περίπτωση ἦταν ἡ καταστροφὴ τῶν Σοδόμων. Καὶ ἔμεινε τὸ ἀνθρωπάκι, ὁ ἅγιος ἡμῶν πρόγονος, οὗ τὴν μνήμη ἐορτάζομεν στίς 9 Ὀκτωβρίου, μὲ τίς δυὸ του θυγατέρες στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Καὶ διὰ μὲν τὸν Λώτ σκασίλα τον μεγάλη καὶ δέκα παπαγάλοι. Ἐλα ὅμως ποὺ τὰ θυγάτρια εἶχαν καλομάθει ἀπὸ κείνη τὴν μέρα καὶ ὅλο τὸ μυαλό τους τὸ εἶχαν εἰς τὰ ξινά! Τί στὸ Γιαχβέ... Μιὰ ὁλόκληρη πόλη εἶχαν ξεπετάξει. Ἡ μοναξιά τοὺς τὴν ἔδινε καὶ τὸ χειροκίνητο ἔδινε καὶ ἔπαιρνε... Ὅμως μασάει ἡ κατσίκα ταραμᾶ; Δὲν χρειάστηκε νὰ τὸ βασανίσουν πολὺ τὸ πράγμα. Ἐδῶ, σοῦ λέει, μᾶς ξέσκισαν τὰ ράματα στὰ Σόδομα, στὸν γερο-Λώτ θὰ κολλήσουμε; Βοῦρ λοιπὸν στὸν μπαμπά καὶ ὅ,τι ἤθελε προκύψει. Καὶ προέκυψεν.

Βεβαίως ἡ ἱστορία μᾶς ἀφήνει ἓνα τεράστιο κενό. Ὡρὰ γε ὁ μπαμπᾶς «εἰσηλθε» διὰ τῆς φυσιολογικῆς ὁδοῦ ἢ πάνω στὸ τσακίρ κέφι εἶπε νὰ σοδομίσῃ καὶ αὐτὸς ὀλίγον; Δυστυχῶς δὲν ἔχουμε ἄλλες πληροφορίες. Καὶ μ' αὐτὸ τὸν καημὸ θὰ πεθάνουμε... Κι ἂν ὠρισμένοι εὐσεβεῖς μᾶς ἀναθεματίσουν γιὰ τὴν ἀθυροστομία μας, ἃς ἀνοίξουν τὸ ἱερό μας διβλίο. Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ ἀντιγράψαμε.

Γιώργος Πετρόπουλος

ιε. Αἰσχύλος

Ἡ τραγωδία μπορεῖ νὰ μὴν ἀποτελῇ γέννημα τοῦ Αἰσχύλου, ἀφοῦ προϋπῆρξαν ὁ Πρατίνας, ὁ Θέσπις, ὁ Φρύνιχος κ.ἄ., αὐτὸς ὅμως τὴν τελειοποίησε, δίδοντάς της ὑπερ-χωρο-χρονικὸ χαρακτήρα. Μέχρι τότε οἱ τραγικοὶ ἡσυχολοῦντο μὲ τὴν πολύχρωμη φαινομενικότητα, μὲ τὰ τυχαῖα καὶ ἀσήμαντα περιστατικά· τώρα καλοῦνται νὰ μιμηθοῦν πράξεις σπουδαῖες καὶ ὠλοκληρωμένες, μέγιστες καὶ τέλειες κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη.

Ἡ τέχνη τοῦ Αἰσχύλου, πού τὴν χαρακτηρίζει ὑπεράνθρωπο μεγαλεῖο, ἀναπαριστάνει τὴν ἀνθρώπινην εἰμαρμένη – «ἔστι γὰρ εἰμαρμένα πάντα» κατὰ τὸν Ἡράκλειτο –, τὴν μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος, γιὰ νὰ ᾗ λόγος - δικαίωμα στὴν ζωὴ, ὑποχρεοῦται νὰ μάχεται ἀδιακόπως μὲ τὴν ἀνάγκη.

Οἱ τραγωδίες τοῦ μαραθωνομάχου ἀποπνέουν μία ἡρεμὴ αἰσιοδοξία, πού ἐκπηγάζει ἀπ' τὴν δικαίωσι τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θυσιῶν τῶν Ἑλλήνων ὡς λειτουργῶν τῆς ἐλευθερίας, πού κατετρόπωσαν τοὺς βαρβάρους, τοὺς δούλους τῆς ἀνάγκης ἢ τοῦ ἐξουσιασμοῦ, σφυρηλατώντας ἔτσι τὸ ἰδεῶδες τους.

Ὁ Αἰσχύλος κινεῖται μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἡρακλειτικοῦ κοσμοειδώλου. Ὁ ἡρακλειτικὸς καὶ «πάντων πατὴρ» πόλεμος ἐμπνέει τὸν ποιητὴ. Τὰ ὄντα πού ἐρίζουν γιὰ μία θέσι στὸν ἥλιο, ὁ πόλεμος τῶν ποιότητων, ἡ διαμάχη τῶν ἀντιμαχομένων στοιχείων, πού χαροῦμενα κονταροκτυπιοῦνται, ἢ σπάθῃ καὶ τὸ σπινθοβόλημα τῶν θεϊκῶν δοράτων, πού συνιστοῦν τὴν ὑπέρτατη δικαιοσύνη, μεταφέρονται στὴν ἀθηναϊκὴ σκηνὴ μὲ ἀνθρωπομορφικὴν ὄψιν.

Ὁ Εὐμολπίδης οὔτε θεολογεῖ οὔτε φιλοσοφεῖ, ὡς εἴθισται νὰ λέγεται. Πραγματικὸς «βάκχειος ἄναξ» δένει μὲ τὰ μάγια τοῦ λόγου τὴν ὀργιαστικὴν λατρεία τοῦ Διονύσου μὲ τὴν σοβαρότητα καὶ φωτεινότητα τοῦ Ἀπόλλωνος· συμφιλιώνει τὴν Ἀφροδίτῃ μὲ τὴν Ἀρτέμιδα· ὑποτάσσει τὸ ἐξωλογικὸν καὶ ἄλογο στὴν λογικὴ, χωρὶς νὰ τὸ ἀφανίξῃ. Πρόκειται γιὰ τὴν νέα θεώρησι τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου, γιὰ τὴν νέα ἠθικὴ τῆς πόλεως, πού ἀποσκοπεῖ στὴν συνδιαλλαγὴ καὶ ἐναρμόνισι ὅλων τῶν ἀντιθετικῶν στοιχείων. Ἡ πόλις θεά, πού ἀποτελεῖ ἐνσάρκωσι τῶν ἰδεῶδων καὶ ἀξιῶν τῆς Ἀθήνας, ἐγγυᾶται τὴν ἀκεραιότητα ὅλων τῶν ποιότητων. Δὲν καταστρέφει λοιπὸν ὁ ποιητὴς κανένα ἀπ' τὰ στοιχεῖα τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Χρησιμοποιεῖ τοὺς μύθους, ἐντάσσοντάς τους μέσα στὸ πνεῦμα τῆς πόλεως. «Οἱ τραγωδίες μου ἀποτελοῦν ψίχουλα ἀπ' τὸ τραπέζι τοῦ Ὀμήρου», συνήθιζε νὰ λέγῃ.

Τὸ ὕφος τοῦ ποιητοῦ, ἂν καὶ μεγαλόπρεπο, δὲν ἔχει τίποτε πού νὰ θυμίζῃ ἀκαδημαϊσμό. Εἶναι τὸ ὕφος πού ταιριάζει στοὺς μεγαλοφυεῖς καὶ ἐμπνευσμένους, πού μὲ τὸν λυρισμὸ καὶ τὴν λάμψιν τους δὲν γοητεύουν ἀπλῶς, ἀλλὰ θαμπώνουν. «Παρακολουθώντας τις τραγωδίες τοῦ Αἰσχύλου χαίρομαστε τὰ δάκρυά μας», ἔλεγε ὁ Πλάτων.

Ἡ γλῶσσα του εἶναι ἀρχέγονη, ἱερατικὴ καὶ μυστηριακὴ σὰν ἐκείνην τοῦ Ἡρακλείτου. Χρησιμοποιεῖ νεολογισμούς, σύνθετες λέξεις, «λέξεις μὲ φρύδια καὶ λειριὰ». Τὸ ὄνομα κατὰ τὸν ποιητὴ ὡς σημαῖνον ἀνήκει στὸ σημαυνόμενον· ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ του τμήμα. Ἀναζητώντας κανεῖς τὴν οὐσία τῶν ὄντων, δὲν ἔχει

παρὰ ν' ἀνατρέξῃ στὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματός τους. Τοιουτοτρόπως «πύργω-σε» πραγματικά τις λέξεις, ὅπως λέγει ὁ Ἀριστοφάνης.

Στὸ κέντρον τοῦ αἰσχύλειου σφαίρου βρίσκεται ἡ δικαιοσύνη, ἡ σεμνὴ κόρη τοῦ Διός, καὶ δίπλα τῆς ἡ νέμεσις καὶ οἱ ἐρινύες, ποὺ ἄγρυπνα παρακολουθοῦν κι εἶναι πανέτοιμες νὰ συλλάβουν τὸν οἰονδήποτε ὑπερβασία τοῦ μέτρου, ἔστω κι ἂν πρόκειται καὶ γιὰ τὸν ἥλιο ἀκόμη, καθὼς λέγει ὁ Ἡράκλειτος. Οἱ ἐρινύες μπορεῖ νὰ ἐξευμενίζωνται, δὲν διώχνονται ὅμως ἀπὸ τὴν πόλι, «διότι κανένας ἄνθρωπος δὲν μένει δίκαιος ἄνευ φόβου».

Τὸ τραγικὸν ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ποὺ ἐπιτάσσει στὸν ἥρωα νὰ ἐνεργήσῃ. Ἡ οὐσία τῆς πραγματικότητος ἐγκτεται στὸ νὰ εἶναι ἐνεργητικὴ. Ἡ ὕλη δὲν εἶναι ἀρχὴ ἀλλ' ἀποτέλεσμα· ὑπόστασις τῆς εἶν' αὐτὴ ἡ ἐνέργειά της. Ὁ ἥρωας ὡστόσο, ἐνεργῶντας, χάνει τὴν αἴσθησι τοῦ μέτρου, τυφλώνεται (ἄτη) καὶ ὑπερεκτιμᾷ τις δυνάμεις του· ὑποπίπτει δηλαδὴ στὸ ἔγκλημα (ὕβρις), ποὺ διασαλεύει τὴν ἠθικὴ ἢ καὶ κοσμικὴν τάξι. Στὴν ὕβριν ὑποπίπτουν ὅσοι ἐκτιμοῦν «ὑπὲρ ἄγαν» τὴν δύναμί τους, τὴν ἐξυπνάδα τους, τὴν ὁμορφιά τους, τὴν ἐξουσία τους.

Ἡ τραγωδία «Ἐπτά ἐπὶ Θήβας» μπορεῖ νὰ φαίνεται «Ἀρεως μεστή», ἂν καὶ ὁ μαραθωνομάχος δὲν φαίνεται νὰ ἐπικροτῇ τὸν πόλεμο· οἱ «Ἰκέτιδες» μπορεῖ νὰ δίδουν τέλεια τὸν τύπον τοῦ τραγικοῦ στὸ πρόσωπο τοῦ Πελασοῦ ἢ τῶν ὕβριστῶν στὸ πρόσωπο τῶν Δαναίδων, ποὺ καταστρατηγῶντας τοὺς νόμους τῆς φύσεως, προέβαλλαν τὴν «αὐτογενὴ τους φυξανορία», τὴν ἀποστροφή τους δηλαδὴ γιὰ τοὺς ἄνδρες.

Μέγιστη δημιουργία ὡστόσο τοῦ ποιητοῦ ἀποτελεῖ ἡ «Ὁρέστεια», ἡ ὑψηλότερη κορυφὴ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως καὶ τέχνης ὅλων τῶν αἰώνων. Ἡ «Ὁρέστεια» καὶ ὁ «Προμηθεὺς Δεσμώτης» εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Αἰσχύλου, ποὺ διαγράφουν μὲ ἀδρές γραμμὲς τὰ ὅρια τῆς Νέας Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας. Τὸ κράτος καὶ ἡ βία, ἡ δύναμι δηλαδὴ καὶ ὁ ἐξαναγκασμός, ἀπεχθὴ πρόσωπα στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἡφαίστου καὶ δι' αὐτῶν στὸν τυραννικὸ Δία, ἐρχονται ν' ἀναμετρηθοῦν μὲ τὸν φιάνθρωπο Τιτᾶνα, ποὺ καρτερικὰ καὶ ἀγέρωχα ὑπομένει τὰ βασανιστήριά του. Οἱ Ὠκεανίδες, ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὸν Ἀθηναϊκὸ λαὸ καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὴν ἀνθρωπότητα, ἐκφράζουν τὴν συμπόνια τους στὸν σταυρωμένο τοῦ Κανκάσου Τιτᾶνα καὶ προεξοφλοῦν τὴν νίκη του, ποὺ εἶναι νίκη τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Τὸ κράτος τοῦ «Προμηθέα» – τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν – ἀποπνέει ἀξιοπρέπεια καὶ ἀποτελεῖ προπύργιον τῆς δικαιοσύνης· τῆς δικαιοσύνης, ποὺ καθαγιασθῆκε μὲ τὴν ψῆφο τῆς Ἀθηνᾶς ὑπὲρ τοῦ Ὁρέστου, στὸν Ἀρειο Πάγο τοῦ ὁμωνύμου ἔργου.

Μέγας τραγικὸς ὁ Αἰσχύλος καὶ μεγαλύτερη ἡ δόξα του ὡς ποιητοῦ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον· αὐτὸς ὡστόσο γι' ἄλλο περηφανευόταν· καὶ δίκαια, ἀφοῦ διὰ τῆς συμβολῆς του στὸν Μαραθῶνα καὶ τὴν Σαλαμῖνα ἀπεφεύχθη ὁ κίνδυνος ἀσιοποιήσεως τῆς ἀνθρωπότητος. Στὸ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα τοῦ γράφτηκε ὡς τελευταία του ἐπιθυμία, ὅτι ἦταν κι αὐτὸς μεταξὺ τῶν ἡρώων ἐκεῖνων:

«Ἀλκὴν δ' εὐδόκιμον Μαραθῶνιον ἄλσος ἂν εἴποι / καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος».

Σαράντος Πάν

ΣΑΡΑΝΤΟΣ Π. ΑΝΤΩΝΑΚΟΣ
Τὸ ἀπίστευτο ἱστορικό τῆς καταστροφῆς
τῶν σπουδαίων ἀρχαιοτήτων τῆς Σπάρτης
Ο ΑΒΥΣΣΑΛΕΟΣ ΜΙΣΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΝΟΣ ΑΒΒΑ*

Ι. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΑΦΙΕΞΗΣ ΤΟΥ ΑΒΒΑ

Ἀπὸ τοὺς πιὸ γνωστοὺς θανδάλους τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων εἶναι ὁ Γάλλος ἀββᾶς Μισέλ Φουρμόντ. Γεννημένος τὸ 1690, ἀφοῦ διδάχθηκε τὴν Ἑλληνική, τὴν Ἑβραϊκή καὶ τὴν Συριακή γλῶσσα, τὸ 1720 χειροτονήθηκε κληρικός καὶ στὴν συνέχεια ἔγινε καθηγητὴς τῆς Συριακῆς στὸ Γαλλικὸ Κολλέγιο καὶ διεργμηνέας στὴν Βασιλικὴ Βιβλιοθήκη. Τέλος τὸ 1724 κατάφερε νὰ ἀνακηρυχθῇ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιγραφῶν καὶ Καλῶν Τεχνῶν.

Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1729, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν ἀνεψιὸ του, ὁ Φουρμόντ ἔφθασε στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ ἐφωδιάσθηκε μὲ φιρμάνι τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ Γ', μὲ τὸ ὁποῖο ἀποκτοῦσε τὸ δικαίωμα νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ μελετήσῃ ὅσους ἀρχαιολογικοὺς χώρους ἤθελε στὴν ἐπικράτεια τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸν Φουρμόντ ἔστειλε στὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ὁ βασιλιᾶς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ΙΕ', μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ συλλέξῃ χειρόγραφα καὶ ἄλλες ἀρχαιότητες, ποὺ θὰ ἦταν εὐκόλο νὰ μεταφερθοῦν στὸ Παρίσι. Πρῶτος σταθμὸς τοῦ Γάλλου ἱερωμένου στὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξε ἡ Ἀθήνα, ὅπου ἔμεινε πέντε μῆνες. Ἐπειτα πῆγε στὴν Πελοπόννησο.

Ὁ Μοριᾶς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ταλανιζόταν ἀπὸ τὴν πανούκλα, ποὺ προξενοῦσε μεγάλο θανατικό. Ἀφοῦ «ἐρεῦνησε» καὶ ξεσήκωσε ὅ,τι μποροῦσε ἀπὸ τὴν Κορινθία, τὴν Ἀργολίδα, τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Ἀχαΐαν, κατέληξε στὴν Μεσσηνίαν. Ἀπὸ τὴν Καλαμάτα, ὅπου ἔφθασε τὸν Μάρτιο τοῦ 1730, ἔγραψε ἓνα γράμμα πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς γειτονικῆς Ζαρνάτας τῆς Μάνης καὶ τοὺς ρωτοῦσε, ἂν μποροῦσε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν χώρα τους. Γιὰ νὰ ἐπισκεφθῇ ἄλλες τουρκοκρατούμενες περιοχές, ὁ Γάλλος ἀββᾶς δὲν χρειαζόταν ἄδεια, γιατί ἦταν, ὅπως εἴπαμε, ἐφωδιασμένος μὲ φιρμάνι σουλτανικό, τὸ ὁποῖο τοῦ ἐξασφάλιζε κάθε ἐλευθερία καὶ προστασία. Ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἡ Μάνη ἦταν καὶ τότε, ὅπως καὶ πάντοτε, αὐτοδιοικούμενη, ὠφείλε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς Μανιάτες καπεταναίους τὴν ἄδεια νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πατρίδα τους. Σὲ πέντε ἡμέρες πῆρε ἀπάντησι ἀπὸ τοὺς καπεταναίους τῆς Ζαρνάτας καὶ τοὺς ἡγουμένους τῶν γειτονικῶν μοναστηριῶν, ὅτι ἦταν εὐπρόσδεκτος στὴν περιοχὴ τους. Ἔτσι μὲ τὴν συνοδείαν ντόπιων ἐνόπλων ἔφθασε στὴν Ζαρνάταν, ἀφοῦ κατὰ τὴν διαδρομὴ μελέτησε καὶ ἀντέγραψε μερικές ἀρχαῖες ἐπιγραφές. Γιὰ τοὺς κατοίκους ἔγραψε τὸ 1730 ἀπὸ τὴν Σπάρτη πρὸς τὸν Γάλλο πρόξενο στὴν Ἀθήνα Γάσπαρη, ὅτι εἶναι μὲν φτωχοί, ἀλλὰ δια-

* Βλέπε καὶ «Δαυλόν», τεῦχος 185, Μάιος 1997.

κρίνονται ἀπὸ τὸ θάρρος, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν λεπτότητα.

Ἀπὸ τὴν Ζαρνάτα δὲν προχώρησε στὰ ἐνδότερα τῆς Μάνης, γιατί, ὅπως γράφει, «οἱ κάτοικοι τῆς Μέσα Μάνης βρίσκονται διαρκῶς σὲ πόλεμο πότε μὲ τοὺς Τούρκους πότε ἀναμεταξύ των, ὅτι οἱ παπᾶδες, οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἀκόμη περιφέρονται ἐνοπλοὶ καὶ ὅτι οἱ γυναῖκες τῆς Μάνης φέρουν πιστόλες. Οἱ Μανιάτες εἶναι λαὸς ἄγριος, ἀλλὰ ἔχει ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερία, καὶ μόνος του πόθος εἶναι ἡ ἀπόκτηση ὡραίων ὅπλων». Ἀφοῦ γύρισε στὴν Καλαμάτα ὁ Φουρμόντ μέσῳ Μεγαλοπόλεως ἔφθασε στὸν Μυστρά, ὅπου οἱ δημογέροντες τὸν ὑποδέχθηκαν φιλοφρονέστατα. Ὁ Γάλλος κληρικὸς «μὲ τὸν Πανσανία στὸ χέρι» ἀναζητοῦσε στὴν περιοχὴ τῆς Λακεδαιμόνος τὰ ἐρεῖπια τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ τῶν ἄλλων σημαντικῶν πόλεων τῆς Λακωνίας.

II. ΔΕΚΑΔΕΣ ΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΡΙΒΟΥΝ ΤΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς παραμονῆς του στὸν Μυστρά ὁ ἀνεψιὸς του, ποὺ τὸν βοήθοῦσε στὶς ἐρευνές του, ἀνεκάλυψε ἐντοιχισμένα στὸ μεσαιωνικὸ τεῖχος ἐνεπίγραφα ἀρχαῖα θάβρα. Ἀμέσως μὲ δέκα ἐργάτες τὰ «ἐξήλωσε» ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ τους θέση. Ἐπειτα δρέθηκαν στὸ τεῖχος τῶν Παλαιολόγων εἴκοσι ἀκόμη κομμάτια ἐνεπιγράφων λίθων, ποὺ εἶχαν τὴν ἴδια μὲ τὰ προηγούμενα τύχη. Ἀμέσως ὁ Φουρμόντ προσέλαβε ἄλλους πενήντα ἐργάτες. Ἐπὶ 53 συνεχῶς ἡμέρες δὲν ἄφησε στὴν κυριολεξία «λίθον ἐπὶ λίθου» στὸν Μυστρά, στὴν Σπάρτη καὶ στὶς Ἀμύκλες. Ὁ Φουρμόντ, κατεδαφίζων καὶ ἀνασκάπτων, ἀπεκάλυψε 300 ἐπιγραφές, τίς ὁποῖες ἀντέγραψε, καὶ διάφορα ἀνάγλυφα ἀναθήματα καὶ μικροτεχνήματα, τὰ ὁποῖα ἀπεκόμισε στὴν πατρίδα του. Ἡ κατεδάφιση τῶν μεσαιωνικῶν τειχῶν τοῦ Μυστρά καὶ ἡ κατασκαφὴ τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ τάφων τῆς Σπάρτης, γενομένη ἀπὸ τὸν Φουρμόντ μὲ ἀσυνείδητο ντιλεταντισμὸ, ἐγγίζοντα ἐνίστε τὰ ὅρια τῆς θαναυσότητος, δυσχεραίνει πολὺ τὴν ἐν Σπάρτῃ ἀρχαιολογικὴν ἐρευνα, ὅταν μετὰ δύο περίπου αἰῶνες ἡ ἐρευνα αὐτὴ ἐπεχειρήθη ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη.

Στὴν Σπάρτη τὸ καταστροφικὸ ἔργο τοῦ Γάλλου ἀρχαιοκάπηλου ἐκδηλώθηκε μὲ ἰδιαίτερη βαρβαρότητα. Τὸ ἐκπληκτικὸ εἶναι, ὅτι ὁ Φουρμόντ καυχιέται γιὰ τοὺς θανδαλισμοὺς αὐτοὺς: «Τὰ ἰσοπέδωσα ὅλα, τὰ ξεθεμελίωσα ὅλα», ἔγραφε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1730 πρὸς τὸν φίλο του Φρενέ. «Ἀπὸ τὴν μεγάλη αὐτὴ πολιτεία (τὴν Σπάρτη) δὲν ἀπέμεινε λίθος ἐπὶ λίθου. Ἐδῶ καὶ ἓνα μῆνα συνεργεῖο ἀπὸ τριάντα καὶ μερικὲς φορὲς σαράντα ἢ ἐξήντα ἐργάτες γκρεμίζουν, καταστρέφουν, ἐξολοθρεύουν τὴν Σπάρτη. Ὁ δρόντος ἀπὸ τὸ γκρέμισμα τῶν τειχῶν, τὸ κατακύλισμα τῶν λίθων ὡς τίς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα ἀκούγονται ὄχι μονάχα στὴν Λακωνία ἀλλὰ καὶ σ' ὁλόκληρο τὸν Μοριᾶ καὶ παραπέρα ἀκόμη. Τοῦρκοι, Ἑβραῖοι, Ἕλληνες ἔρχονται νὰ δοῦν ἀπὸ πενήντα λεῦγες μακρὰ. Ἀλλὰ τὸ μόνον ποὺ ἀντικρῦζουν εἶναι χιλιάδες ἐνεπίγραφα μάρμαρα. Μία μέρα ὁ ἀνεψιός μου, ποὺ ἐπιστατοῦσε στὶς ἐργασίες, θρῆκε μία ντουζίνα μάρμαρα, τὰ καλύτερα τοῦ κόσμου, γεμάτα ἐπιγραφές. Ἔστειλε ἀμέσως νὰ μὲ πληροφορήσῃ, φροντίζοντας στὸν δρόμο νὰ τὸ διαλαλήσῃ σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ. Σὲ λίγο ἔφθασε στὴν Σπάρτη ὅλος ὁ Μυστράς. Αὐτὴν τὴ στιγμὴ μόνον τέσσερεις πύργοι ἀπομένουν ὄρθιοι...

Γιὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής, ἀπορῶ κι ἐγὼ μὲ αὐτὴν τὴν ἐκστρατεία. Ἀπὸ ὅσα ἔχω διαβάσει κανεὶς δὲν σκέφτηκε ὡς τώρα νὰ ξεθεμελιώσῃ πολίτεες ὁλόκληρες...».

Ἀλλὰ ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἔχει καὶ συνέχεια: «Δὲν θέλω ν' ἀφήσω λίθον ἐπὶ λίθου. Δὲν ξέρω, κύριε καὶ ἀγαπητὲ φίλε, ἂν ὑπάρχῃ στὸν κόσμον πρᾶγμα ἱκανὸ νὰ δοῦξάσῃ μία ἀποστολὴ περισσότερο ἀπὸ τοῦ νὰ σκορπίσῃ στοὺς ἀνέμους τὴν στάχτη τοῦ Ἀγησιλάου, ἀπὸ τοῦ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ ὀνόματα τῶν ἐφόρων, τῶν γυναικείων, τῶν ἀγορανόμων, τῶν φιλοσόφων, τῶν γιατρῶν, τῶν ποιητῶν, τῶν ῥητόρων, τῶν διασήμων γυναικῶν, ψήφισματα τῆς Γερουσίας, τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου. Οἱ Ἀμύκλες εἶναι πολὺ κοντά, γιὰ νὰ τὶς παραμελήσω. Ἔστειλα ἐργάτες καὶ γκρέμισαν τὰ λείψανα τοῦ περιφήμου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα. Φαντασθῆτε τὴν χαρὰ μου. Ἀλλὰ θὰ ἦταν μεγαλύτερη, ἂν εἶχα λίγη ἄνεση χρόνου. Ὑπάρχουν ἀκόμη ἡ Μαντινεία, ἡ Στύμφαλος, τὸ Παλλάδιον, ἡ Τεγέα καὶ κυρίως ἡ Νεμέα καὶ ἡ Ὀλυμπία. Θὰ ἄξιζε νὰ τὶς φέρω ἄνω κάτω, ἀπὸ τὰ θεμέλια ὡς τὴν κορυφή. Ἐχω τὴν δύναμη νὰ τὸ κάνω. Ἀπέκτησα μία ὀξυδέρκεια σ' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὶς δουλειές. Ἐγὼ δὲν μοιάζω μ' αὐτοὺς ποὺ τρέχουν ἀπὸ πόλιν σὲ πόλιν, γιὰ νὰ ἰδοῦν. Θέλω νὰ παίρνω χρήσιμα πράγματα. Ὅταν θὰ καταστρέψω ὁλοκληρωτικὰ τὴν Σπάρτη καὶ τὶς Ἀμύκλες, θὰ πάω στὸ Ναύπλιο γιὰ λίγη ἀνάπαυσι. Ἀπὸ κεῖ θὰ μπορέσω νὰ μαρκάρω γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ στὴν Γαλλία. Τώρα εἶμαι ἀπασχολημένος μὲ τὴν καταστροφὴ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα στὶς Ἀμύκλες. Βρίσκω κάθε μέρα θαυμαστὰ πράγματα. Δὲν μετανοῶνω».

Τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ ἔγραφε στὸν Φρενέ, ἔγραφε ἕνα ἄλλο γράμμα στὸν φίλο καὶ συνάδελφό του ἀδελφὸ Σεβέν: «Τὰ κτυπήματα ποὺ δίνουν οἱ ἐργάτες μου εἰς τὴν πτωχὴν Σπάρτην ἔκαμαν φοβερὸν κρότον καὶ ἔγιναν ἀκουστὰ ὄχι μόνον εἰς τὴν Λακωνίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ Μορέα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Ἐντὸς τῶν 40 ἡμερῶν τῆς ἐργασίας μου περισσότεροι τῶν δεκακισχιλίων Ἕλληνες καὶ περισσότεροι τῶν ἑξακισχιλίων Τοῦρκοι, ἀγᾶδες καὶ ἄλλοι, ἦλθαν, διὰ νὰ μὲ ἰδοῦν ἐδῶ. Ἦμουν πολλάκις ὑποχρεωμένος νὰ περιποιηθῶ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν. Ἐνα ἀρνὶ ψητὸ εἰς τὴν σούβλαν μὲ μερικὰ ἀμύγδαλα καὶ καφέ ἦτο ἀρκετόν, διὰ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἐνδιαφερθοῦν διὰ τὰς ὑποθέσεις μου καὶ νὰ μὲ ἀνυψώνουν μέχρι τρίτου οὐρανοῦ».

III. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΤΑΦΩΝ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΚΑΙ ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ

Δύο ἑβδομάδες ἀργότερα, στὶς 20 Ἀπριλίου τοῦ 1730, ὁ Φουρμόντ γράφοντας στὸν πρεσβευτὴ τῆς Γαλλίας στὴν Κωνσταντινούπολι Βιλленέβ δικαιολογεῖ τοὺς βανδαλισμούς του στὴν Σπάρτη σὰν «ἐκδίκηση» ἀπὸ τὴν κακὴ ἀπέναντί του συμπεριφορὰ τῶν Μανιατῶν: «Βρίσκομαι σ' ἕνα φοβερὸ τόπο, στὴν περιφήμη Μάνη. Κακὸς λαός, κι εἶμαι εὐτυχὴς ποὺ γλύτωσα. Ἐφυγα ἀπὸ τὴν δάρβαραν πατρίδα τους, χωρὶς νὰ ἀποκομίσω τίποτα ἀξιόλογο, τίποτα γιὰ νὰ δοῦν τοῦλάχιστον τὰ ἑξοδά μου. Γιὰ νὰ ξεσπάσω, γιὰ νὰ ἐκδικηθῶ αὐτὸ τὸ σκυλλοί, ρίχτηκα πάνω στὴν ἀρχαία Σπάρτη. Δὲν ἤθελα νὰ μείνῃ τίποτα ἀπὸ τὴν πόλιν ποὺ ἔκτισαν οἱ πρόγονοί τους. Τὴν ἔσδυσα, τὴν ἀνασκάλεψα, τὴν ξεθεμελίωσα, δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθου. Καὶ γιατί, θὰ ρωτήσῃ ἡ ἐξοχότης σας, ἐπέπεσα μὲ τόση μανία πάνω σ' αὐτὴν τὴν πόλιν, ὥστε νὰ γίνῃ ἀγνώριστη πληρώνοντας τὶς ἁμαρτίες τῶν ἀπογόνων».

νων της; Ἐχω τὴν τιμὴ νὰ σᾶς ἀπαντήσω. Ἦταν πολὺ ἀρχαία καὶ ἔκρυβε μὲ φιλαργυρία πολλοὺς θησαυροὺς. Αὐτὸ δὲν μποροῦσα νὰ τὸ συγχωρέσω. Ὡς τώρα κανένας ταξιδιώτης δὲν τόλμησε νὰ τοὺς ἀγγίξῃ. Οἱ Βενετοί, μ' ὅλο πὺν ὑπῆρξαν κάποτε κυρίαρχοι αὐτῆς τῆς χώρας, τοὺς σεβάστηκαν. Ἐκρίνα, πὺς δὲν ἔπρεπε νὰ τρέφω τέτοιο σεβασμὸ. Τὴν ἰσοπέδωσα λοιπὸν μὲ κάθε ἐπισημότητα. Κι αὐτὸ προκάλεσε τὸν θαυμασμὸ τῶν Τούρκων, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες λύσσαξαν καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἔμειναν κατάπληκτοι. Εἶμαι ἥσυχος, πολὺ περισσότερο γιατί ἀπέκτησα ἀπὸ τὸ ταξίδι μου πράγματα ἱκανὰ νὰ θαμπώσουν ὅλους τοὺς σοφούς. Ποιὸς θὰ φανταζόνταν ποτέ, ὅτι θὰ ἦταν δυνατόν νὰ βρεθῇ ὁ τάφος τοῦ Ἀγησίλαου καὶ τοῦ Λύσανδρου, τῶν περιφήμων βασιλιάδων τῆς Σπάρτης; Ποιὸς θὰ φανταζόταν, πὺς ὕστερα ἀπὸ τόσους πολέμους, σεισμὸς καὶ ἄλλες θεομηνίες πὺν ἀφάνισαν αὐτὴν τὴν πόλι, θὰ εὔρισκα ἀκόμη θαυμαστὰ μάρμαρα, πὺν μᾶς κάνουν γνωστοὺς ὅλους τοὺς ἐφόρους, ρήτορες καὶ ἄλλες προσωπικότητες, ἄγνωστες ὡς τὴν τελευταία καταστροφή, πὺν ἔγινε ἀπὸ ἐμένα; Βιβλία δὲν ὑπάρχουν συνεχίζει στὴν ἐπιστολὴ τοῦ ὁ δάνδαλος. Πολλοὶ δὲν ξέρουν σ' αὐτὴν τὴν χώρα οὔτε νὰ γράφουν οὔτε νὰ διαβάζουν. Χρησιμοποιοῦν τὰ χειρόγραφα γιὰ φυσέκια. Κι ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν βιβλία, φρόντισα γιὰ κάτι ἄλλο, ὡστε τὸ ταξίδι μου νὰ ὠφελήσῃ τὰ Γράμματα. Ἀφωσιώθηκα μὲ τόσον ἐνθουσιασμὸ σ' αὐτὸ κι ἔδωσα τέτοια χτυπήματα, πὺν ὁ ἀντίπαλός τους θὰ ἀκουσθῇ σ' ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπῃ. Δὲν γκρεμίζει κανεὶς δύο καὶ τρεῖς πολιτεῖες χωρὶς θόρυβο. Ἐγὼ τίς ξεθεμείλωσα, ἐνῶ οἱ παλαιότεροι περιηγητὲς ἔρχονταν μόνο, γιὰ νὰ τίς δροῦν».

Ἀποκαλυπτική γιὰ τὸ ἀνεξήγητο μῖσος πὺν ἔτρεφε ὁ Φουρμόντ πρὸς τὴν Σπάρτη καὶ τὰ μέσα πὺν χρησιμοποιοῦσε εἶναι καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς τὸν καρδινάλιο Φλερύ. Τοῦ ἀναγγέλλει, ὅτι πῆγε στὴν Λακωνία σὲ ἀναζήτησι παλαιῶν χειρογράφων: «Ἀλλὰ σεβασμιώτατε – γράφει σ' αὐτὴν – ὁ λαός, αὐτὰ τὰ παιδιὰ τῆς Λακεδαιμόνος, δὲν κράτησαν ἀπὸ τοὺς προγόνους τοὺς τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν μανία τοῦ πολέμου. Τὸ ὄνειρό τους εἶναι νὰ ἀποκτήσουν ὅπλα. Τὰ βιβλία τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὰ φυσέκια τους... Ἐρρίξα τὴν θλίψι μου πάνω στὴν κυριώτερη πόλῃ τῆς περιοχῆς, τὴν ἀρχαία Σπάρτη. Τὸ βλέμμα μου ἔπεσε πάνω στὰ κτίσματα, πὺν κατὰ τὴν γνώμη μου ἔκρυβαν θησαυροὺς γιὰ τὰ Γράμματα. Ἦταν κίονες, ἀνάθηρα, ἐνεπίγραφες μετόπες. Ν' ἀφήσω ὅλα αὐτὰ σὲ ἄλλους (γιατὶ δὲν εἶμαι ἐδῶ ὁ μοναδικὸς ἐρευνητής), θὰ ἦταν ἔλλειψη καλοῦ γούστου, θὰ ἦταν ἀδιαφορία γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ ἔθνους μου, θὰ σήμαινε, πὺς εἶμαι ἀνάξιος νὰ ἀντιληφθῶ τίς προθέσεις τοῦ βασιλιᾶ μου καὶ νὰ ἐκπληρώσω τίς διαταγές μου. Πρόκειται, ὅπως θὰ κατάλαβε ἡ ἐξοχότης σας, γιὰ τὸ καλὸ τῶν Γραμμάτων. Γι' αὐτὸ μίσθωσα ἐργάτες καὶ κατέστρεψα ὡς τὰ θεμέλια τὰ λείψανα τῆς ὑπέροχης αὐτῆς πολιτείας, σὲ σημείον πὺν νὰ μὴν ἀπομείνῃ λίθος ἐπὶ λίθου. Μπορεῖ, σεβασμιώτατε, νὰ καταστήσῃ σὲ λίγο ἓνας ἄγνωστος τόπος, ἐγὼ ὅμως ἔχω τὸν τρόπο νὰ τὴν ἀναστήσω στὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη καὶ τῶν πιὸ μακρυνῶν γενεῶν, γιατί ἔχω καταρτίσει ὁλόκληρο κατάλογο τῶν ἱερέων καὶ ἱερείων τῆς, τῶν ἐφόρων, τῶν ἀγορανόμων καὶ τῶν γυμνασιάρχων. Ἡ καλή μου τύχη θέλησε νὰ ἀνακαλύψω ἐπιγραφές γιὰ πολλοὺς φιλοσόφους, ρήτο-

ρες, στρατηγούς, ποιητές, καλλιτέχνες, ακόμα και διάσημες γυναίκες, άγνωστες ως τώρα. Οί επιγραφές αυτές μάς πληροφορούν, ποιοί αυτοκράτορες ευεργέτησαν την πόλι, ποιοί εύλαβείς ιδιώτες έκτισαν ναούς, ποιοί από άλαζονεία χρηματοδοτούσαν δημόσια θεάματα. Ἡ εὐσέβειά μου, σεβασμιώτατε, δὲν ἔφθασε στὸ σημεῖο ν' ἀφήσω στὴν γαλήνη οὔτε τὴν τέφρα τῶν βασιλιάδων. Σκόρπισα στὸν ἄνεμο τὴν τέφρα τοῦ Ἀγησίλαου. Μπῆκα στὸν τάφο τοῦ Λύσανδρου καὶ ἀνεκάλυψα τὸν τάφο τοῦ Ὁρέστη».

Φαίνεται, ὅτι ἡ δουλιμία τοῦ Φουρμόντ νὰ ἀφανίσῃ τὴν πόλι τοῦ Λυκούργου ὠφείλετο ὡς ἓνα σημεῖο καὶ στὴν ἐδῶ παρουσία καὶ ἄλλων τυχοδιωκτῶν. Ὁ Γάλλος θάνδαλος ἀποκαλύπτει, ὅτι στὴν Σπάρτη βρίσκονταν καὶ ἄλλοι «ἐρευνητές» καὶ ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἐπωφεληθοῦν ἐκεῖνοι ἀπὸ τὰ δικά του εὐρήματα. Σὲ ἓνα ἄλλο γράμμα του στὸν φίλο του Μπινῶ σημειώνει, ὅτι στὴν Λακεδαιμόνα βρισκόταν κάποιος Μόρισον, Ἕλληνας ἀρχαιοσυλλέκτης, «μέθυσος, δάρβαρος, ἀγροῖκος». Καὶ προσθέτει «λύσσαξε, πὺν τὸν πρόλαβα». Σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ὑπουργὸ τοῦ Λονδοβίκου Μορεπῶ ἀναφέρει: «Ἄν ἤμουν ὁ μοναδικὸς ἐρευνητής, ἂν δὲν εὗρισκα ἀρχαιολογικοὺς θησαυροὺς, ἂν δὲν ἀνησυχούσα, μήπως ἐπωφεληθοῦν ἄλλοι ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις μου, θὰ ἔφενγα ἀμέσως».

Ἡ μεγάλη χαρὰ τοῦ μισέλληνα καὶ ἀπαίδευτου ρασοφόρου, ἡ ἀγαλλίασή του γιὰ τὴν δεθήλωση καὶ τὸν ἀφανισμό τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος ἐκδηλώνεται σὲ μία ἐπιστολὴ του, πάλι ἀπὸ τὴν Σπάρτη, πρὸς τὸν ἰταλὸ μισσιονάριο Ντομένικο Ντελλαρόκα, πὺν ὑπηρετοῦσε στὴν γαλλικὴ πρεσβεΐα τῆς Πόλης. «Δὲν ἄφησα λίθον ἐπὶ λίθου, γράφει. Πρέπει νὰ σᾶς ἐξομολογηθῶ, ὅτι βρίσκομαι σ' ἓνα παραλήρημα χαρᾶς, πὺν κατῶρθωσα νὰ καταστρέψω ὁλότελα τὶς ξακουστὲς αὐτὲς πολιτεῖες, ἔτσι ὅπως γίνεται σὲ πόλεμο. Τὸ ἔκανα γιὰ τὴν Γαλλία, γιὰ τὴν Αὐτοῦ ἐξοχότητα. Αὐτὸ ἀποτελεῖ γιὰ μένα μία νέα δόξα».

IV. ΤΟΝ ΣΥΜΠΑΡΙΣΤΑΝΤΑΙ Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ...

Φαίνεται, ὅτι οἱ ντόπιοι ἔστω καὶ ἀργὰ προσπάθησαν νὰ ἀντιδράσουν, ὅταν κατάλαβαν τὸν πραγματικὸ ρόλο τοῦ σατανικοῦ Γάλλου ἱερωμένου, ἀλλὰ δὲν μποροῦσαν νὰ κάνουν τίποτα, ἀφοῦ ὁ Φουρμόντ εἶχε τὴν ἔγκρισιν καὶ τὴν προστασία τῶν Τούρκων. Σὲ μία παράγραφο τοῦ γράμμα πὺν ἔστειλε στὸν Σεβέν, γράφει: «Κατέβαλα πολὺν κόπον, γιὰ νὰ κερδίσω μὲ τὸ μέρος μου τοὺς Μυστριῶτες. Ἐχρειάσθη νὰ μεταχειρισθῶ πολλὴν σωφροσύνην, πολιτικὴν λεπτότητα, ὑπομονὴν καί, ἂν θέλετε, σθένος. Ἐκέρδισα πρὸ πάντων μὲ τὸ μέρος μου τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἑβραίους. Οἱ Ἕλληνες πὺν εἶναι ἐδῶ πολὺ ἰσχυροί, κατ' ἀρχὰς ἦσαν πολὺ εὐχαριστημένοι νὰ δλέπουν τὰ μάρμαρα αὐτά, ἀλλὰ, ὅταν εἶδαν νὰ ἀνέρχωνται εἰς χιλιάδας καὶ ἀντελήφθησαν, ὅτι θὰ τὰ ἐναπέθετα πάλιν εἰς τὴν γῆν βαθυτέρα ἀπὸ ὅσον ἦταν πρῶτα, χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιτρέψω νὰ λάβουν ἀντίγραφα, ἐπανῆλθον εἰς τὸν φυσικόν των χαρακτῆρα μὲ τὴν ἐλεεινὴν των καχυποψίαν, ἀλλ' ἔχων τοὺς Τούρκους ὑπὲρ ἐμοῦ δὲν τοὺς φοβοῦμαι καθόλου».

Ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἓνας μόνον Ἕλληνας εὗρισκε θεσπέσιο τὸ ἔργο τοῦ Γάλλου θανδάλου. Πρόκειται γιὰ τὸν γιατρὸ τοῦ Μυστρᾶ Ἡλία Δόξα, τουρκολάτρη καὶ μία ἀπὸ τὶς πιὸ σκοτεινὲς μορφὲς στὴ πολιτικὴ ζωὴ τῆς Πελο-

ποννήσου. Στὴν τειχωρυχία αὐτὴν ὁ Γάλλος ἀββάς εἶχε τὴν ὑποστήριξη καὶ τὴν συνδρομὴ τοῦ ἱατροῦ Ἡλίας Δόξας. Κατὰ τὸν σοφὸ καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Σωκράτη Κουγέα ὁ Δόξας παρέσυρε τὸν μητροπολίτη Παρθένιο καὶ τοὺς προκρίτους τοῦ Μυστρᾶ «ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ βλέπουν τὸν θανδαλισμὸ τοῦ Φουρμόντ σιωπῶντας καὶ ἀδιαμαρτύρητα, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἐκφράσουν διὰ ὁμαδικῆς ἐπιστολῆς εὐχαριστίας δι' αὐτόν». Στὴν ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Παρθένιος καὶ οἱ προύχοντες τοῦ Μυστρᾶ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Δόξας, γράφουν: «Ἐμεῖς πρέπει νὰ κηρύττωμεν εὐεργεσίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἔμελλε, καθὼς δὲν μᾶς ἔπρεπε, νὰ ἰδοῦμε εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς χρόνον ὅλο τὸ κάλλος καὶ στολὴν τῆς παλαιᾶς πατρίδος. Εὐχαριστοῦμεν ἡμεῖς τοιαύτην τὴν μεγαλουργίαν, τὸ κυρύττει ἡ Πελοπόννησος, τὸ ὑμνεῖ ἡ Ἑλλάς, θέλει νὰ δεχθῇ ὡς ἑνδοξον λείψανον τῆς παλαιᾶς ἐκείνης εὐδαιμονίας. Δὲν μένει ἄλλο νὰ ἐπιθυμήσωμεν, θειότατε ἄνερ, παρὰ ἢ νὰ μᾶς ἀξιώσης καὶ αὖθις τῆς γαληνοτάτης σου θεᾶς καὶ νὰ μὴν μᾶς ἀλησμονήσης, καθὼς μᾶς ἔταξες εἰς τὰς ἡμέρας τῆς δόξης σου, καὶ ἡμεῖς θέλομεν τὸ γράψαι μὲ ἄκραν εὐλάβειαν εἰς τὴν καρδίαν μας καὶ θέλομεν τὸ παραδώσει εἰς τοὺς ἀπογόνους, διὰ νὰ τὸ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας. ὦ! πόσον οἱ πρόγονοί μας ἠθελον στενάξει νὰ ἡσθάνοντο τὸσαύτην χάριν τῆς θαυμασίας σου μεγαλοφροσύνης! Ἄς χαίρῃ ἡ μεγαλόπολις Παρισίων, ὅπου δέχεται εἰς τοὺς θριάμβους τῆς τὴν παλαιὰν Σπάρτην καὶ μεθ' ἡμῶν τὴν δούλην καὶ ταπεινὴν. Ἐρρωσο, τρισημίστε ἄνερ, καὶ διὰ τὴν χάριν καὶ διὰ τὴν σοφίαν καὶ διὰ τὴν πατρίδα».

Ἀλλὰ τόσος ἦταν ὁ θαυμασμός τοῦ Δόξας πρὸς τὸν Φουρμόντ, ὥστε νὰ τοῦ ἀφιερῶσιν καὶ ἓνα ἡρωοελεγεϊακὸ ποίημα. Τὸ «ἐλεγεῖο» προσφωνεῖται «τῷ σοφωτάτῳ καὶ ἔλλογιμοτάτῳ ἀνδρὶ κυρίῳ Μιχαὴλ Φουρμόντ, τῷ Παρισίῳ τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς μαθήσεως καὶ τῶν ὑπὸ τὰς ἀνατολὰς γλωσσῶν ἀρίστῳ διδασκάλῳ κατὰ τὴν παλαιὰν Σπάρτης ἀνασκαφὴν». Τὸ ποίημα, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ 34 στίχους, εἶναι ὕμνος πρὸς τὸ κλέος τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔπαινος πρὸς τὸν Μιχαὴλ Φουρμόντ, «ὅστις ἔφερεν εἰς τὸ φῶς τὸν κόσμον αὐτῆς». Παρὰ τὸ ὅτι τὸ μέτρο τοῦ ποιήματος δὲν εἶναι τέλειο, οἱ στίχοι τοῦ δείχνουν ἐν τούτοις μία ἐκπληκτικὴ ἀρχαιομάθεια τοῦ λογίου ἱατροῦ τοῦ Μυστρᾶ ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν δουλοπρέπεια ἐνὸς γραικύλου, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει: «Εἰς αἰδίου εὐλαθείας μαρτύριον Ἡλίας Δόξας ὁ Σπαρτιάτης». Γιὰ τὸ «ἐλεγεῖο», ποῦ συνέταξε πρὸς τιμὴν τοῦ, καὶ γιὰ τὴν βοήθεια ποῦ τοῦ παρέσχε ὁ Δόξας, ὁ Φουρμόντ ἔγραφε στὸν Σεβέν: «Ἐνας μόνον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἀρκετὰ καλὰ μορφωμένος, εἶναι ἐνθουσιασμένος μὲ τὴν ἀποκάλυψη αὐτῇ (τῶν λειψάνων τῆς Σπάρτης). Εἶναι ὁ δόκτωρ Δόξας, ἱατρός εἰς Μυστρᾶν καὶ συχνάζων εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Μουζαχίρ Ἀγᾶ. Συνέθεσε ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐν ἔμμετρον κομμάτι, τὸ ὁποῖον διατρέχει τὸν Μορέα καὶ τὸ ὁποῖον θὰ σᾶς στείλω, ἂν περιέλθῃ μέχρις ἐμοῦ ὁλόκληρον. Πρέπει νὰ μοῦ σταλῇ ἀπὸ τὴν Ἀλὴν, ὅπου ἔκαμε πάταγον».

Τὸ ποίημα τοῦ Δόξας δὲν τὸ ἔλαβε ὁ Φουρμόντ, ὅσο ἦταν ἀκόμα στὴν Σπάρτη. Τοῦ τὸ ἔστειλε ὁ γιατρός τοῦ Μυστρᾶ μέσῳ τοῦ φίλου τοῦ Ζακυνθίου σοφοῦ Ἀντωνίου Κατήφορου. Μαζὺ μὲ τὸ ποίημα ὁ Δόξας ἔστειλε στὸν φίλο του καὶ μία ἐπιστολὴ, στὴν ὁποία ἐκθειάζει τὴν «προσφορά» τοῦ Φουρμόντ στὴν μελέ-

τη τῆς ἀρχαίας Σπάρτης: «Κατώρουξεν» – γράφει – τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν Σπάρτην ἐρείπια, ἀνακαλύψας μέχρις αὐτῶν τῶν θεμελίων ἀμφιθέατρα, γυμνάσια, τείχη καὶ ναοὺς, ἔνθα εὗρέθη κεκρυμμένος ὁλος ὁ πολὺς ἐκεῖνος κόσμος τῆς θανμαστῆς ποτὲ πόλεως, δηλαδὴ ὑπομνήματα ἀριστείων, ἐφόρων θεομοθεσίαν, γυμνασιάρχων τάξεις τε καὶ ὀνομασίας, αὐτοκρατόρων προσφωνήσεις, τὰ πάντα ἐν διόσι μακοῖς καὶ μεγίστοις ἐγκεχαραγμένα, ὅπερ ἐπιμελῶς ἀναλεξάμενος ἀπαίρει μεθ' οὗ νόστιμον ἡμᾶρ οἶκαδε ποιούμενος». Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κατήφορο ὁ Δόξας ἔστειλε ἀπ' εὐθείας καὶ στὸν Φουρμόντ ἐπιστολὴν, στὴν ὁποία τὸν ἀποκαλεῖ «σοφώτατον καὶ θειότατον ἄνδρα» καὶ τὸν διαβεβαιώνει, ὅτι «πάντες οἱ τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἀτυχεῖς πολῖται τὰς σεβασμίους (sic) σοὶ τιμὰς ἀναπέμπουσι μετὰ τοῦ ἀποσπασμοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς δεξιᾶς».

Β. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ Η ΕΞΗΓΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΝΔΑΛΙΣΜΩΝ

Τὸ ἐγκληματικὸ ὄργιο τῆς καταστροφῆς τῶν ἀρχαιοτήτων ἀπὸ τὸν Φουρμόντ ἐγίνε γνωστὸ στὸ Παρίσι καὶ οἱ προϋστάμενοί του ἔσπευσαν νὰ τὸν ἀνακαλέσουν. Σπουδαιότερος ὅμως λόγος τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Γάλλου τυχοδιώκτη ἦταν, ὅτι δὲν κατώρθωσε οὔτε ἓνα χειρόγραφο νὰ ἀποκτήσῃ, κάτι γιὰ τὸ ὁποῖο εἶχε κυρίως σταλῇ στὴν Ἑλλάδα. Ἀνακλήθηκε, ἐνῶ βρισκόταν ἀκόμα στὴν Σπάρτη, τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1730. Γύρισε στὴν Γαλλία, ὅπου ἐπικρίθηκε δριμύτατα γιὰ τὴν λεηλασίαν τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ κατηγορήθηκε γιὰ πλαστογραφία καὶ ἀπάτη, ἀφοῦ οἱ κριτικοὶ ἀμφισβήτησαν τὴν γνησιότητα τῆς ἐπιγραφικῆς συλλογῆς του, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦσαν ἀντίγραφα 2.600 ἐπιγραφῶν.

Ἡ «ἐπιδρομὴ» τοῦ Φουρμόντ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ ἔκταση τῶν καταστροφῶν ποὺ προξένησε στὶς ἀρχαιότητες ἀπετέλεσαν σοβαρώτατο πρόβλημα γιὰ τὴν ἀρχαιολογικὴ ἐρευνα γιὰ δύο σχεδὸν αἰῶνες. Τὸ 1801 ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς Ντόντγουελ, ποὺ ἐπισκέφθηκε τὴν Σπάρτη, ἐρεύνησε γιὰ τὴν δράση τοῦ Φουρμόντ συγκεντρώνοντας ὑλικὸ ἀπὸ διάφορες ἀφηγήσεις καὶ προσπαθώντας νὰ δώσῃ μία εὐλογοφανῆ ἐξήγηση τῶν βανδαλισμῶν του. Γράφει ὁ Ἀγγλος περιηγητὴς: «Ἐνῶ ξεσήκωνα μερικὲς ἐπιγραφές, ὅλεψα τὸν Μανουσάκη (ντόπιο ἐργάτη) νὰ ἀναποδογυρίξῃ τὰ μάρμαρα καὶ νὰ τὰ κρύβῃ κάτω ἀπὸ τοὺς θάμνους. Ὅταν τὸν ρώτησα τί σημαίνουν αὐτά, μοῦ ἐξήγησε, ὅτι ἤθελε νὰ προφυλάξῃ τὶς ἐπιγραφές, γιατί πρὶν πολλὰ χρόνια ἓνας Γάλλος μυλόρδος, ποὺ πῆγε στὴν Σπάρτη, ἀφοῦ ξεσήκωσε πολλὰς ἐπιγραφές, ἐξαφάνισε μὲ καλέμι τὰ γράμματα. Καὶ πραγματικὰ μοῦ ἔδειξε μεγάλες μαρμαρίνες πλάκες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶχαν πελεκηθῇ μὲ βάρβαρο τρόπο οἱ ἐπιγραφές. Αὐτὸ εἶναι πασίγνωστο στὸν Μυστρᾶ καὶ τὸ ἄκουσα ἀπὸ πολλοὺς σὰν παράδοση, ποὺ ὅλοι θεωροῦν πραγματικὸ γεγονός. Χωρὶς ἀμφιβολία ἡ καταστροφὴ τῶν ἐπιγραφῶν ἦταν μία ἀπὸ τὶς ποταπές, ἰδιοτελεῖς καὶ ἀδικαιολόγητες πράξεις τοῦ ἀβδᾶ Φουρμόντ, ποὺ περιηγήθηκε τὴν Ἑλλάδα μὲ διαταγὴ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ' τὸ 1729».

Τὰ χειρόγρατά του, τὰ ἡμερολόγια καὶ οἱ ἐπιγραφές βρίσκονται στὴν Βασιλικὴ Βιβλιοθήκη στὸ Παρίσι. Σ' ἓνα γράμμα του πρὸς τὸν κόμη Μωρεπᾶ ὁ Φουρμόντ καυχίεται, ὅτι κατέστρεψε τὶς ἐπιγραφές, γιὰ νὰ μὴν τὶς ἀντιγράψῃ κάποιος ἄλλος περιηγητὴς στὸ μέλλον. Πολλοὶ ὅμως ὑποθέτουν, καὶ ὄχι ἀβάσιμα, ὅτι ὁ Φουρ-

μόντ με τήν καταστροφή τῶν ἐπιγραφῶν εἶχε σκοπὸ νὰ ἀνακατέψη πλαστὲς καὶ γνήσιες, χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἴχνη. Ὡστόσο, ὅποια ἐπιχειρήματα καὶ ἂν προβάλουν ἐκεῖνοι ποὺ συνηγοροῦν γιὰ τὴν γνησιότητα τοῦ ἡμερολογίου καὶ τῶν ἐπιγραφῶν του, πρέπει νὰ ὁμολογήσουν, ἂν πιστεύουν σὲ ὅσα ὁ ἴδιος ἀφηγεῖται, ὅτι ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἀλάρικου ἢ ἑλληνικῇ γῇ δὲν ἀντιμετώπισε φοβερώτερο ἐχθρό. Κάθε καλαίσθητος καὶ γενναῖο ψυχὸς ἄνθρωπος, διαβάζοντας τὶς ἐπιστολές του, θὰ νοιώσῃ κατάπληξη δλέποντας, πῶς ὁ Φουρμόντ ὁμολογεῖ μὲ ὑπερηφάνεια τὶς προμελετημένες καταστροφές καὶ τὶς χειρότερες ἀπὸ τὶς γοτθικὲς κατεδαφίσεις του. Τολμᾷ μάλιστα νὰ ὑπογράψῃ τὸν μακροσκελὲς κατάλογο τῶν φρικαλεοτήτων του μὲ τὸ ὄνομα «Φουρμόντ ὁ Σπαρτιατικὸς»!

Μὲ τοὺς βανδαλισμοὺς τοῦ Φουρμόντ ἀσχολήθηκε καὶ ὁ Γάλλος περιηγητὴς Πουκεβίλ, ποὺ ταξίδεψε στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 1798 μέχρι τὸ 1801. Ὁ Πουκεβίλ προσπάθησε νὰ δικαιολογήσῃ τὸν βάνδαλο συμπατριώτη του, παρουσιάζοντας περιωρισμένες τὶς καταστροφές τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ὑποστηρίζοντας, ὅτι οἱ ἐπιστολές του περιέχουν ὑπερβολές καὶ παραδοξολογίες.

Τὸ θέμα Φουρμόντ ἀπασχόλησε καὶ τὸν Μισώ, ὁ ὁποῖος συνοψίζοντας τὸ 1828 τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν, ἔγραψε: «Ἀμφισβητήθηκε ἡ καλὴ πίστη στὶς ἀρχαιολογικὲς του ἐρευνες. Χαρακτηρίσθηκε πλαστογράφος. Κι ὅπως φαίνεται, οἱ ἐπιγραφές ποὺ ἀνεκοίνωσε πανηγυρικά, δὲν βρέθηκαν στὰ ἀρχεῖα του, ποὺ ἔχουν ἐναποτεθῇ στὴν Βιβλιοθήκη. Κατηγορήθηκε, ὅτι κατέστρεψε χωρὶς λόγο ἀρχαῖα μνημεῖα. Πρόκειται γιὰ βανδαλισμό, ποὺ μόνον ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ ποὺ ἐπικρατοῦσε ἀνάμεσα στοὺς ἀναχωρητὲς τοῦ Ἀνζοῦ μποροῦσε νὰ δικαιολογηθῇ. Εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν ἀγανακτήσῃ κανεὶς διαβάζοντας τὶς ἐπιστολές του στὸν Φρενέ καὶ στὸν Μωρεπά. Καυχίεται, ὅτι ξεθεμελίωσε τὸν ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα στὶς Ἀμύκλες. Καὶ ἡ ἀφήγησις αὐτοῦ τοῦ βανδαλισμοῦ εἶναι ὑπερβολικὴ, ὅπως καὶ ἡ ἀφήγησις γιὰ τὶς ἀρχαιολογικὲς ἀνακαλύψεις του».

Ὡστόσο ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν ἀναφορῶν καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Φουρμόντ καὶ τοῦ ὁδοιπορικοῦ του φαίνεται, ὅτι οἱ βανδαλισμοὶ του δὲν ἦταν μόνον ἀποτέλεσμα ματαιοδοξίας, θρησκοληψίας ἢ κατοχύρωσης προσωπικῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν. Στὸ βάθος ὁ Φουρμόντ ἐκφράζει τὸν ἄγριο ἀγγλογαλλικὸ ἀνταγωνισμὸ στὴν ἀρπαγὴ Ἑλληνικῶν θησαυρῶν, ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἀπὸ τὸν 16ο αἰῶνα. Ὅπως προαναφέραμε, πανηγυρίζει, ποὺ κατάρθωσε νὰ προλάβῃ στὴν Σπάρτη ἕναν Ἀγγλὸ ἀρχαιοσυλλέκτη. Τέτοια ἀντιζηλία ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὶς δύο χώρες, ὥστε οἱ λαφυραγωγίες τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης νὰ φθάνουν σὲ ἀκρότητες: Ἀγγλοὶ καὶ Γάλλοι μοίρασαν τὸ κεφάλι τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀπόλλωνα στὴν Δῆλο τὸ 1639, πριονίζοντάς το κάθετα ἀπὸ τὸ μέτωπο ὡς τὸ πηγούνι. Δὲν εἶναι λοιπὸν διόλου περίεργο, ὅτι ὁ Φουρμόντ ἔφθασε ὡς τὴν βαρβαρότητα, γιὰ νὰ παρεμποδίσῃ τὶς ἐρευνες Ἀγγλῶν ἀνταγωνιστῶν.

Ἀλλά, ἂν αὐτὸ δὲν συμβαίνει, πρέπει νὰ δεχθοῦμε, ὅτι ὁ Γάλλος τυχοδιώκτης, συντρίβοντας τὶς ἐπιγραφές, τὰ μάρμαρα καὶ τὰ κτήρια τῆς Σπάρτης, ἐνεργοῦσε μὲ σαλεμένο λογικὸ.

μα. Ἡσαΐας (III)

Ἕνα περίεργο πρᾶγμα μὲ αὐτὸν τὸν προπάτορά «μας». Θέλουμε νὰ προχωρήσουμε παρακάτω, νὰ δοῦμε καὶ ἄλλους ἀπὸ τοὺς θαυμαστοὺς μας προπάτορες, ἀλλὰ τὰ τόσα κατορθώματά του δὲν μᾶς ἀφήνουν. Ἔτσι καὶ σήμερα θὰ ἀσχοληθοῦμε καὶ πάλι μὲ τὸν Ἡσαϊάκο μας.

Μία μέρα λοιπόν, ἔτσι ὅπως καθόταν καὶ περιμένε νὰ τοῦ δώσῃ ὁδηγίες ὁ Γιαχβέ, ἔφθασε ἡ πρώτη παραγγελιά: «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων. Ὑπαγε, εἰσελθε πρὸς τὸν θησαυροφύλακα τοῦτον, πρὸς τὸν Σομνᾶν τὸν ἐπιστάτην τοῦ οἴκου καὶ εἰπέ: τί ἔχεις ἐδῶ; καὶ ἐδῶ τίνα ἔχεις, ὥστε νὰ κατασκευάσῃς ἐνταῦθα μνημεῖον εἰς σεαυτόν;» (Ἡσαΐας κβ' 15-16). Μυρίστηκε ψητὸ ὁ Γιαχβέ καί, ὅπως εἶναι καὶ πανταχοῦ παρῶν, ἔστειλε τὸν Ἡσαΐα νὰ καθαρίσῃ, γιὰ νὰ μὴν κουράζεται ὁ ἴδιος. Τόσο πανταχοῦ παρῶν ἦταν. Τοῦλάχιστον ἀπὸ Σύνταγμα ἕως Ὀμόνοια, γιὰ νὰ καταλάβετε.

Πῆγε λοιπόν ὁ προπάτοράς μας κι ἄρχισε νὰ καθαρίζει, ἔτσι ποῦ ἦταν καὶ νταγλαρᾶς κι ἄρρενωπός: «Θέλει θεθαίως σε στριφογυρίσει καὶ τινάξει διαίως ὡς σφαῖραν εἰς τόπον εὐρύχωρον· ἐκεῖ θέλεις ἀποθάνει καὶ ἐκεῖ θέλουνσιν εἶσθαι αἱ ἄμαξαι τῆς δόξης σου, ὃ αἷσχος τοῦ οἴκου τοῦ κυρίου σου» (Ἡσαΐας κβ' 18). Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη αὐτοῦ τοῦ ἀποσπάσματος καὶ τὴν λεπτομερῆ μελέτη του οἱ εἰδικοί ἐπιστήμονες ἀπεφάνθησαν, ὅτι ἐδῶ ἔχουμε τὴν πρώτη περιγραφὴ ἀγώνων σφαιροβολίας μὲ πρωταθλητὴ, ποιὸν ἄλλον ἀπὸ τὸν θρυλικὸ Γιαχβέ. Ἀπὸ τότε οἱ περιούσιοι ἐξασκοῦνται συστηματικὰ στὴν σφαιροβολία ἀνθρώπων καὶ ἄλλα συγγενῇ σπορ μὲ καταπληκτικὲς ἐπιδόσεις: Ἰσοπέδωσις τῆς Τύρου, καταστροφὴ τῆς Αἰγύπτου, σφαγὴ τῶν νηπίων, γενοκτονία τῶν Μωαβιτῶν, ὅλα βέβαια μέσα στὸ φίλαθλο πνεῦμα τοῦ Γιαχβέ καὶ τοὺς εἰδικοὺς ἀγῶνες ἐξολόθρευσης, ὅπου ἡ σφαιροβολία ἀνθρώπων ἀπετέλεσε ἓνα μόνο ἀπὸ τὰ ἀγωνίσματα. Ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ ἀγῶνες.

Καὶ ὅταν θὰ τὸν ἔχῃ πετάξει μακριὰ τὸν ἔρημο τὸν Σομνᾶ, γιὰ νὰ ἐπανεέλθουμε στὸ θέμα μας, καὶ θὰ ἔχει ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτόν, τότε τί θὰ κάνῃ; «Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, θέλω καλέσει τὸν δοῦλόν μου Ἐλιακεὶμ, τὸν υἱὸν τοῦ Χελκίου. Καὶ θέλω ἐνδύσει αὐτὸν τὴν στολὴν σου, καὶ θέλω περιζώσει αὐτὸν τὴν ζώνην σου, καὶ τὴν ἐξουσίαν σου θέλω δώσει εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ...» (Ἡσαΐας κβ' 20 - 21). Νάτος κι ὁ περιούσιος ἀνεργὸς ὁ Ἐλιακεὶμ. Ὅχι μόνο δουλειὰ τοῦ ἔδωσε ὁ Γιαχβέ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔντυσε τὸν ξεδράκωτο, οὔτε ζώνη δὲν εἶχε. Χάρηκε ὁ Ἐλιακεὶμ, ἀλλὰ δὲν εἶχε καταλάβει ἀκόμα τί τὸν περιμένε. Νόμιζε, ὅτι ὁ Γιαχβέ ἦταν ταμεῖο πρόνοιας. Δὲν ἤξερε, ἀλλὰ σύντομα θὰ μάθαινε.

Καὶ τότε ὁ Γιαχβὲ ἀποκαλύπτει τὰ σχέδιά του γιὰ τὸν φουκαρᾶ τὸν Ἐλιακεῖμ: «Καὶ θέλω στηρίξει αὐτὸν ὡς πάσσαλον ἐν τόπῳ στερεῷ, καὶ θέλει εἶσθαι ὡς θρόνος δόξης τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ θέλουσι κρεμάσει πᾶσαν τὴν δόξαν τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοὺς ἐκγό- νους καὶ ἀπογόνους, πάντα τὰ σκεύη τὰ μικρά, ἀπὸ τῶν σκευῶν τῶν πο- τηρίων ἕως πάντων τῶν σκευῶν τῶν φιαλῶν» (Ἡσαΐας κβ' 23 - 24). Εἴχα- με τίς γλάστρες, τώρα ἔχουμε καὶ τίς κρεμάστρες. Ἄχ, βρὲ ἔρημε Ἐλιακεῖμ, τί σοῦ μελλε νὰ πάθῃς. Πάλι καλὰ, ποὺ δὲν σ' ἔκανε πλυντήριο πιάτων, νὰ τὰ πλήνῃς κιόλας τὰ φλυτζάνια. Εἶδες ὁ πανάγαθος; Θεία πρόνοια.

Ὅπως καὶ μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Τύρου καὶ τὴν πόλη τους, πού, ἀφοῦ τὴν καταστρέψει ὁλοσχερῶς, θὰ δείξῃ τὴν πρόνοιά του μετὰ ἀπὸ ἐβδομή- ντα ἔτη: «Καὶ μετὰ τὰ ἐβδομήκοντα ἔτη ὁ Κύριος θέλει ἐπισκεφθῇ τὴν Τύ- ρον. Καὶ αὕτῃ θέλει ἐπιστρέψει εἰς τὸ μίσθωμα αὐτῆς, καὶ θέλει πορνεύε- σθαι μετὰ πάντων τῶν βασιλείων τοῦ κόσμου ἐπὶ προσώπον τῆς γῆς. Καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτῆς καὶ τὸ μίσθωμα αὐτῆς θέλει ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Κύριον» (Ἡσαΐας κγ' 17 - 18). Ἐδῶ τοὺς ἄλλους τοὺς στριφογυρίζει καὶ τοὺς πε- τᾶται σὲ τόπους εὐρύχωρους, στὴν πορνεία θὰ κόλλαγε; Αὐτὸ εἶναι θεία πρόνοια, ἔστω μετὰ ἀπὸ ἐβδομήντα χρόνια. Ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲν ξεχνᾷ. Προ- αγωγός, ἀλλὰ γιὰ καλὸ σκοπό. Ἄγνωσται αἱ βουλαὶ τοῦ Κυρίου.

Τέτοια ἔδλεπε ὁ προπάτοράς μας, κι ἔντρομος ἄρχισε τὸ γλεῖψιμο: «Κύ- ριε, σὺ εἶσαι ὁ Θεός μου· θέλω σε ὑψῶναι, θέλω ὑμνεῖ τὸ ὄνομά σου· διότι ἔκαμες θαυμάσια. Αἱ ἀπ' ἀρχῆς βουλαὶ σου εἶναι πίστις καὶ ἀλήθεια» (Ἡσαΐας κε' 1). Ἐντάξει, καταλάβαμε, φθάνει, γιατί θὰ πνιγοῦμε.

Ἐχει καὶ τὸ δίκιο του ὁμως, γιατί, ὅταν παρακάτω ἐτοιμάζεται ὁ Γιαχ- βὲ νὰ δῇ παγανιά, ποιὸν εἰδοποίησε λέτε; Μὰ δέβαια τὸν προπατερού- λη μας. Κι ἔτσι ὁ προπάτοράς μας μὲ ὕφος συνωμοτικὸ παραγγέλλει: «Ἐλθέ- λαέ μου, εἴσελθε εἰς τὰ ταμεῖά σου καὶ κλείσον τὰς θύρας σου ὀπίσω σου· Κρύφθητι διὰ ὀλίγον καιρὸν, ἕωσοῦ παρέλθῃ ἡ ὀργή. Διότι ἰδοὺ ὁ Κύριος ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦ, διὰ νὰ παιδεύσῃ τοὺς κατοίκους τῆς γῆς ὅτι ἐνεκεν τῆς ἀνομίας αὐτῶν» (Ἡσαΐας κατ' 20 - 21). Εἶναι πραγματικὰ συ- γκινητικό, πῶς αὐτοὶ οἱ κατατρεγμένοι ἄνθρωποι, παρὰ τοὺς τόσους διωγ- μούς ποὺ ὑφίσταντο, μπόρεσαν τελικὰ καὶ ἔφθασαν ἀσφαλεῖς στὰ ταμεῖα τους καὶ ἐσώθησαν. Ρίγη συγκινήσεως μὲ διακατέχει μόνον ποὺ σκέφτομαι, πόσο θὰ ὑπέφεραν ἐκεῖ μέσα, ἀνάμεσα στὸ μισητὸ χρυσάφι, ἐνῶ ὁ πανά- γαθος Θεός τους ἔξω παρέδιδε μαθήματα ὑπακοῆς. Παιδεύε, ὅπως λένε καὶ οἱ γραφεῖς· καὶ εἶχε δέβαια τὴν δική του μέθοδο παιδεύσεως. Κι ὅποι- ος ἀντέξῃ. Οἱ ἄλλοι ἐν τῷ μεταξύ στὰ ταμεῖα τους συνέχισαν νὰ μετροῦν καὶ νὰ ὑποφέρουν.

Σᾶς φαίνεται, ὅτι πολλὰ ἔχουν ἀλλάξει ἀπὸ τότε;

Ὁ Ἀπόγονος

ΣΩΤΗΡΗΣ ΜΠΕΚΑΚΟΣ

ΣΑΛΕΝΤΟ: Ἀπ' ἐδῶ ξεκίνησε ἡ Ἀναγέννηση τῆς Εὐρώπης

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὴν ὁμορφή περιοχή τοῦ Σαλέντου καὶ συγκεκριμένα στὴν περιοχή τῆς πόλης τοῦ Ὁτράντο (ὁ Ὑδροῦς τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος) ὑπάρχει σὲ ἀπόσταση ἑνὸς χιλιομέτρου ἀπ' τὴν ὁμώνυμη πόλη τὸ ἀγρόκτημα Καζόλε, τὸ ὁποῖο δίνει καὶ τὸ ὄνομά του στὴν ὁμώνυμη περιοχή (Masseria di San Nicola di Casole). Στὴν περιοχή αὐτὴ καὶ συγκεκριμένα στὸν δρόμο πρὸς τὸν φάρο τῆς Πελασγίας (Faro della Palascia) εὐρίσκονται τὰ ἑρείπια ἑνὸς μεσαιωνικοῦ οἰκοδομήματος, ποὺ ἄλλοτε ἦταν τὸ σημαντικώτερο κέντρο διάδοσης τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ὅχι μονάχα στὴν περιοχή τοῦ Σαλέντου ἀλλὰ σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη. Σήμερα ὅλη αὐτὴ ἡ ἔκταση, ἡ ὁποία περιλαμβάνει καὶ τὸ οἰκοδόμημα τοῦ ἄλλοτε ἀκμάζοντος μοναστηριοῦ, ἀνήκει σὲ ἰδιώτη.

Τὸ Ὁτράντο τὴν ἐποχὴ τῆς βυζαντινῆς κατάκτησης ἦταν σημαντικό ἐμπορικό λιμάνι καὶ ἀξιόλογο οἰκονομικὸ καὶ πολιτιστικὸ κέντρο. Τότε ἡ περιοχή τοῦ Σαλέντου ὠνομάσθηκε «Γῆ τοῦ Ὁτράντο», ὀνομασία ἡ ὁποία εἶναι σὲ χρῆση ἀκόμη καὶ σήμερα.

II. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

Ἡ ἱστορία ξεκινᾷ τὸ 969 μ.Χ., ὅταν στὴν περιοχή, ἡ ὁποία τελοῦσε ὑπὸ βυζαντινὴ κυριαρχία, ἀνθῆκε ἕνα κοινόδιο μοναχῶν, ὅπου καλλιεργοῦντο τὰ γράμματα καὶ διεδίδετο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα στὴν περιοχή, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, εἶχε δεχθῇ τὴν ἐπίθεση τῶν Λογγοβάρδων καὶ ἄλλων λαῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐγκαταστήσῃ στὰ δόρεια τῆς Ἀπουλίας καὶ ἔτειναν νὰ ἐπεκταθοῦν πρὸς τὸν νότο. Ἡ περιοχή τοῦ Σαλέντου πλὴν τοῦ Βρινδησίου καὶ τοῦ Τάραντος, ποὺ εἶχαν περάσει στὰ χέρια τῶν Νορμανδῶν, μαζὺ μὲ τὸ Ὁτράντο πλέον διετήρησε τὴν ἑλληνικότητά της, ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὴν ξένη καὶ βαρβαρὴ κατοχή, πρῶτον τὴν βυζαντινὴ καὶ ἔπειτα τὴ νορμανδική.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορία τὸ μοναστήρι τῶν Κασούλων ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν πρίγκηπα Βοημόνδο, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὴν περιοχή τοῦ Τάραντος καὶ τὴν Ἀντιόχεια. Ὁ Βοημόνδος θέλοντας νὰ προσελκύσῃ τὴν συμπάθεια τῶν Ἑλλήνων τῆς γῆς τοῦ Σαλέντου, τοῦ μητροπολίτου τοῦ Ὁτράντο Μάρκου καὶ τῶν κατοίκων τῆς πόλης τοῦ Ὁτράντο γενικά, ποὺ ἦσαν στενὰ δεμένοι μὲ τὸν ἑλληνικὸ τρόπο ζωῆς, ἀπεφάσισε νὰ τοὺς προστατεύσῃ δίνοντας ἅδεια νὰ φτειαχτῇ αὐτὸ τὸ μοναστήρι καὶ ἔτσι νὰ φανῇ σὰν προστάτης τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς, μᾶς καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς ἐκλατινίσῃ. Ἔτσι λοιπὸν φτειαχτήκε τὸ μοναστήρι στὴν περιοχή τῶν Κασούλων (ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ λέξι «κάσα», ποὺ σημαίνει «καλύβα», «οἰκία»). Πράγματι τὸ ὄνομα δὲν εἶναι τυχαῖο, μᾶς καὶ στὴν

περιοχή τῶν Κασούλων ἔχουμε πολλές μικρὲς σπηλιές, οἱ ὁποῖες στὸ ἐσωτερικὸ τοὺς φέρουν τοιχογραφίες καὶ ἑλληνικὲς ἐπιγραφές. Αὐτὲς στὴν τοπικὴ διάλεκτο τοῦ Ὁτράντο λέγονται καὶ «καλύδες». Αὐτὸ τὸ γνωρίζουμε κι ἀπ' τὸ χειρόγραφο τοῦ μοναστηριοῦ τῶν Κασούλων ὑπ' ἀριθμὸν C111 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Τορίνου, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο: «*Ὁ Ἰωσήφ, πρῶτος ἡγούμενος τοῦ μοναστηριοῦ, ἱδρυσεν τὸ μοναστήρι μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Βοημάνδου*». Τὸ μοναστήρι αὐτὸ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξῃ δίχως τὴν βοήθεια αὐτοῦ τοῦ Νορμανδοῦ ἡγεμόνα, μιᾶς κι ὁ πληθυσμὸς τοῦ Σαλέντου ἔδλεπε στὸ πρόσωπό του τὸν λυτρωτὴ ἀπ' τὴν σκληρὴ φορολογία καὶ τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐξαθλίωση, πού εἶχε ἐπιβάλλει τὸ βυζαντινὸ κράτος, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν σκληρὴ πολιτικὴ καταπίεση, πού ἀσκοῦσαν οἱ Βυζαντινοὶ πάνω σὲ κάθε τι πού ἦταν ἑλληνικόν.

Ἔτσι τὸ μοναστήρι ἀρχίζει νὰ ἐνισχύεται καὶ νὰ μεγαλώνῃ ἔχοντας ὑπὸ τὴν κυριότητά του χωράφια, ἀγροκτήματα, ἐκκλησίες κ.τ.λ., φυσικὰ παραχωρημένα ἀπ' τοὺς Νορμανδούς. Παράλληλα ἀρχίζει νὰ γίνεται πόλος ἑλξης πολλῶν μορφωμένων Ἑλλήνων, πού πήγαιναν στὸ μοναστήρι εἴτε γιὰ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν βαρεῖα φορολογία, πού τὸ Βυζάντιο τοὺς ἐπέβαλε, εἴτε γιὰ νὰ σωθοῦν, ἐφ' ὅσον ἔφερναν μαζί τους πολὺτιμα ἀρχαῖα ἑλληνικὰ χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα τὸν καιρὸ ἐκεῖνο σύμφωνα μὲ τὴ βυζαντινὴ νομοθεσίαν θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ καταθέσουν στὴν βυζαντινὴ ἀρχή, μὲ σκοπὸ νὰ τὰ καταστρέψῃ· ἀλλὰ καὶ κάθε τι ἀρχαιοελληνικόν, ὅπως τεφροδόχους, ἀμφορεῖς καὶ ἄλλα πολὺτιμα ἀντικείμενα, πού ἦταν στενὰ συνδεδεμένα μὲ τὸ ἀρχαιοελληνικὸ παρελθόν. Ἔτσι, ἐρχόμενοι οἱ ἴδιοι ἐκεῖ, διέδιδαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα σ' ὅλη τὴν περιοχὴ. Ἡ φήμη τοὺς ἦταν τέτοια, ὥστε κι ἄλλοι διανοοῦμενοι τῆς ἐποχῆς ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἱταλίας (π.χ. Πετράρχης) ἔρχονταν ἐδῶ, γιὰ νὰ μάθουν ἑλληνικά. Κύριο μέλημα τῶν μοναχῶν ἦταν ἡ προστασία καὶ ἡ μελέτη καθὼς καὶ ἡ ἀντιγραφὴ τῶν χειρογράφων αὐτῶν. Μάλιστα ὑπῆρχε καὶ χρηματικὴ ποινὴ, μὲ τὴν ὁποία ἐτιμωρεῖτο τὸ σφάλμα τοῦ κάθε ἀντιγραφέα εἴτε ἀπὸ ἀμέλεια εἴτε ἀπὸ ἐσκεμμένη καταστροφὴ τοῦ χειρογράφου κώδικα.

Σύμφωνα μὲ μαρτυρία τοῦ μεγάλου Ἑλλήνα τοῦ Σαλέντου Antonio Galateo De Ferrariis (ἀπὸ τὴν Γαλατῖνα*, πόλη τοῦ Σαλέντου νοτίως τοῦ Λέτσε) στὸ μνημειῶδες ἔργο του «Περὶ τῆς γῆς τῶν Ἰαπύγων» («*De situ japygiae*»), γραμμένο στὰ λατινικά, σελίδα 107: «*Εδῶ, στὸ μοναστήρι, ζοῦσε ὅλη ἡ ὁμάδα τῶν μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἄξιοι ἐπαίνου, ἐπειδὴ ἦταν ὅλοι γνωστές τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν λατινικῶν γραμμμάτων, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἀξιοθαύμαστοι γιὰ τὶς ἐκπληκτικὲς γνώσεις, πού κατεῖχαν. Ὅποιοσδήποτε ἤθελε νὰ ἐντρυνφῇ στὴν ἑλληνικὴ λογοτεχνία καὶ τὸν πολιτισμὸ εἶχε δωρεὰν φαγητό, δωρεὰν διδασκαλία καὶ δὲν πλήρωνε οὔτε καν γιὰ τὸ δωμάτιό του. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο διαδιδόταν ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία, ἡ ὁποία στίς ἡμέρες μου ἀρχίζει νὰ χάνεται*.

Στὴν ἐποχὴ τῶν προπαππούδων μας, κι ἐνῶ ὑπῆρχε τὸ Βυζάντιο μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη, ἓνας φιλόσοφος ζοῦσε ἐδῶ, ὀνομαζόμενος Νικόλαος ἐκ

* Γαλατῖνα, ἰταλ. Galatina: Πόλη ἡ ὁποία ἱδρύθηκε ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Γαλάτη κατὰ τὴν περίοδο 880 - 900 μ.Χ. Ἡ πόλη αὕτη διατηροῦσε τὸ τοπικὸ ἰδίωμα "grigo" ὥς τὸ 1880. Ἐπειτα χάθηκε κάθε ἔχνος τῆς ἑλληνικότητάς της.

*Τὰ ἐρείπια τοῦ Μοναστηριοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Κασούλων, ὅπως εἶναι
σήμερα.*

τοῦ Ὑδροῦντος, στὸ μοναστήρι τοῦ ὁποίου φυλάσσονταν πολλὰ πολύτιμα βιβλία Λογικῆς, Φιλοσοφίας πρὶν τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι λεηλάτησαν τὸ μοναστήρι καὶ κατέστρεψαν τὴν πολύτιμη βιβλιοθήκη του. Αὐτός, ἀφοῦ ἐγινε ἡγούμενος τοῦ μοναστηριοῦ καὶ ἄλλαξε τὸ ὄνομά του σὲ Νικήτας, πολὺ συχνὰ ἔπαιξε τὸν ρόλο τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου ἰδίως γιὰ τὸ πρόβλημα ποὺ ἀφοροῦσε στὴν ἔνωση τῶν δύο ἐκκλησιῶν. ³ Ἦταν ἄνθρωπος μὲ πάρα πολὺ μεγάλη πνευματικὴ ἐπιρροή, πάρα πολὺ σωστός στὴ συμπεριφορὰ του, δίκαιος καὶ γενναιοδωρός. Δίχως νὰ λογαριάζῃ καμμία δαπάνη, περισυνέλεγε ἢ καὶ ἀγόραζε, ἀπ' ὅπου εὑρίσκε, βιβλία καὶ χειρόγραφα κάθε εἶδους, περιηγούμενος ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὑστερα τὰ πήγαινε στὸ Ὁτράντο, στὸ μοναστήρι τῶν Κασούλων, ὅπου τὰ φύλαγε στὴν βιβλιοθήκη του. Ἀργότερα τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν βιβλίων αὐτῶν χάθηκε εἴτε ἀπὸ μῖσος τῶν μοναχῶν εἴτε ἀπὸ ἀδιαφορία γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων μεταφέρθηκαν ὕστερα ἀπ' τὸ 1481 ἀπὸ τὸν καρδινάλιο Βησσαρίωνα στὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ (στὴν ὁποία εὑρίσκονται ὡς σήμερα) καὶ στὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀγίου Μάρκου στὴν Βενετία. Τὸ ὑπόλοιπο τμῆμα τῆς βιβλιοθήκης κἀκε ἀπ' τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ Ἀχμέτ Πασσᾶ λεηλάτησαν τὸ 1480 τὴν πόλιν τοῦ Ὁτράντο καὶ τὸ μοναστήρι.

Ἐὰν σήμερα εἶχαμε στὴν διάθεσή μας ὁλόκληρη τὴν βιβλιοθήκη τοῦ μοναστηριοῦ, οἱ γνώσεις μας γύρω ἀπ' τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ θὰ ἦταν ἴσως πρὸ πολλῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη θὰ εἶχε πολλὰ νὰ δεχθῇ ἀπ' τὰ διάφορα συγγράμματα Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ ἐπιστημόνων τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ποὺ φυλάσσονταν ἐκεῖ, καθὼς καὶ πληροφορίες γύρω ἀπ' τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ λογοτεχνία.

Ὁ σαλεντινὸς μελετητὴς De Simone στὸ ἔργο τοῦ «*Ιστορικὲς σπουδὲς στὴ γῆ τοῦ Ὁτράντου*» (Φλωρεντία) μᾶς διασφύζει τὴν πληροφορία, ὅτι ὁ μέγας ἑλληνιστὴς καρδινάλιος Βησσαρίων πῆρε πολλὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀγγεῖα ἀπ' τὸ μοναστήρι καθὼς καὶ πολλὰ χειρόγραφα ἑλληνικά, ὅπως τῶν ἔργων: «*Ἐλένης ἀρπαγὴ*» τοῦ Κολώτου τοῦ Θηβαίου Λυκοπολίτου, τῶν πρωτοτύπων κειμένων τῶν «*Μεταομηρικῶν*» (*Posthomerica*), δηλαδὴ σχολίων γύρω ἀπ' τὰ Ἔπη τοῦ Ὀμήρου τοῦ Κοῖντου τοῦ Σμυρναίου, τῶν «*Ὀρφικῶν Ὑμνων*» καθὼς καὶ τῶν Ὑμνων στὴν Ἑκάτη καὶ στὴν Ἀθηνᾶ, ποὺ ἀποδίδονται στὸν Πρόκλο, τῶν «*Alieutica*» («*Περὶ ἀλιείας*») τοῦ Ὀππιανοῦ καὶ τοῦ «*Περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Τροίας*» τοῦ Τρυφιδώρου.

III. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ - ΑΙΤΙΑ - ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Ἀπὸ τὸ μοναστήρι λοιπὸν αὐτὸ - εἶναι ἔκδηλο - ξεκίνησε ἡ πολιτιστικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀναγέννηση διὰ μέσου τῆς διάδοσης τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων σ' ὅλη τὴν Ἱταλικὴ χερσόνησο καὶ ἔπειτα σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη. Βέβαια τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς θὰ πρέπει νὰ τὰ ἀναζητήσωμε στὸ γεγονὸς ὅτι οἱ Νορμανδοί, δημιουργώντας τὴν Contea τοῦ Λέτσε, ἀποδυνάμωσαν οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ τὸ Ὁτράντο, ποὺ μέχρι τότε ἔπαιξε ἡγετικὸ ρόλο. Ἔτσι ἡ πόλις ἀρχίζει νὰ μαραίνει-ται οἰκονομικὰ, καὶ μετὰ τὸ 1453 σταμάτησε τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη, μᾶς καὶ ἔπρεπε ἡ Πόλις στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ὅμως ἡ πε-

ριοχή τοῦ Σαλέντου παρέμενε ἀκόμη πολιτιστικά ἀκμάζουσα, κι αὐτὸ δὲν ἄρесе φυσικά στοὺς Ἑνετοὺς, οἱ ὁποῖοι κατεῖχαν ὑπὸ τὴν ἐξουσία τους τὴν Κέρκυρα καὶ τὴν Ζάκυνθο καὶ τώρα ἐπωφθαλμοῦσαν καὶ τὸ Ὁτράντο, μὲ σκοπὸ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Ὅμως ἤξεραν, ὅτι ἐκεῖ ζοῦσαν ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα Ἕλληνες, καὶ γι' αὐτό, γιὰ νὰ προβοῦν σ' ἓνα νέο ἀποικισμό τῆς πόλης, ἀνοιξαν τὸν δρόμο στὸν Μωάμεθ Β' τὸν Πορθητὴ, γιὰ νὰ περάσῃ στὴν Ἰλλυρία κι ἀπ' τὸν Αὐλῶνα νὰ χτυπήσῃ κατευθεῖαν τὸ Ὁτράντο. Ἔτσι κι ἔγινε. Στόχος φυσικά καὶ τὸ μοναστήρι μὲ τὰ πολύτιμα κειμήλια, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ χαθοῦν γιὰ πάντα.

Μετὰ τὸ 1480 οἱ πρίγκηπες τῆς Ταραγωνίας ἐλευθερώνουν τὸ Ὁτράντο καὶ παραχωροῦν τὸ λιμάνι στοὺς Ἑνετοὺς, ἐγκαθιστώντας προξένο καὶ ἐνετικὸ πληθυσμὸ ἀπ' τὴν Κέρκυρα καὶ τὸ Ἡράκλειο (παράδειγμα ἡ οἰκογένεια Babalù, ἡ ὁποία ἔπαιζε ἡγετικὸ ρόλο στὶς σχέσεις τῆς Βενετίας). Ἔτσι τὸ Ὁτράντο ἔγινε δάση βενετικῆ, κέντρο ἀντικατασκοπίας καὶ προώθησης τῶν συμφερόντων τῆς Γαληνότητος Δημοκρατίας.

Σήμερα τὸ μέρος αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἓνα ἀγρόκτημα. Τὸ μοναστήρι εἶναι ἐρειπωμένο καὶ τίποτε δὲν ἔχει σωθῇ ἀπ' τὸ ἐνδοξο παρελθόν. Βέβαια οὔτε οἱ τοπικὲς ἀρχὲς φρόντισαν νὰ ἀξιοποιήσουν τὸ μέρος καὶ νὰ στήσουν ἔστω μία στήλη, ποὺ νὰ θυμίζει τὴν ἱστορία του καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ ἐδῶ κάποτε διαδιδόταν ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία σ' ὅλη τὴν περιοχὴ. Σ' αὐτὰ φυσικά προστίθεται καὶ ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους γιὰ θέματα ἐλληνικῆς ἐξωτερικῆς πολιτιστικῆς πολιτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου γιὰ ἓνα μνημεῖο, ποὺ εἶναι δεῖγμα πολιτισμοῦ καὶ Ἑλληνικότητος γιὰ ὅλο τὸ Σαλέντο καὶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐρώπη εὐρύτερα.

Μένουν μονάχα τὰ λίγα ἀλλὰ κοφτὰ λόγια, γεμάτα ἱστορικὴ μνήμη, τοῦ ἀείμνηστου Ἑλλήνα τοῦ Ὁτράντο ποὺ ἔφυγε πρόσφατα ἀπὸ ἐτοῦτον τὸν κόσμο, τοῦ Ἀντώνη Κόρκια, ποὺ ἡ ἀγαπημένη του ἱστορικὴ γῆ τοῦ Ὁτράντο τὸν σκεπάζει καὶ τὸν νανουρίζει.

Στὸ ποίημά του «*Ἄγιος Νικόλαος τῶν Κασούλων*» γράφει:

«*Ἡ μεγάλη αὐλὴ
μὲ τὸ παραπέτασμα τοῦ πηγαδιοῦ,
ἡ μεγάλη πύλη,
ὁ ὀρημαγμένος τοῖχος
τοῦ παλιοῦ παρεκκλησιοῦ
ἀνάμεσα σὲ γυμνὲς κολῶνες
ὕψωμένες μὲ πρὸ μεγάλα κουφάρια,
κι ἄλλα κειμήλια
κρυμμένα κάτω ἀπ' τὴ γῆ
ἀνακαλοῦν ἀκόμη στὴ μνήμη
ἀρχαῖες ἐλληνικὲς στιγμὲς
δόξας καὶ ἐπιστήμης.*»

Crown, Auction, Council

Τὸ κλειδί τῆς παγκόσμιας πνευματικῆς ἐπικράτησης τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸν σημερινὸ πολιτισμὸ τοῦ κόσμου εἶναι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὁ λαὸς μας λέει: «τὰ ἐργαλεῖα κάνουν τὸν τεχνίτη»· καὶ ὅσο καλύτερα εἶναι τὰ ἐργαλεῖα αὐτά, τόσο καλύτερος καὶ ἀποτελεσματικώτερος εἶναι καὶ ὁ τεχνίτης.

Τὸ ἄριστο κλειδί - ἐργαλεῖο ποὺ δώσαμε στὸν κόσμον ὅλον εἶναι ἡ γλῶσσα μας, καὶ αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ μέσα ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα σήμερα. Χωρὶς τὰ ἑλληνικὰ ἐργαλεῖα - λέξεις ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ.

Πολλοὶ λένε, ὅτι ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἔχει ἐπηρεάσει ἀποτελεσματικὰ τὴν ἀγγλική, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ τὸ ἀποδείξουν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τὰ ἑλληνικὰ καὶ διότι «ἡ λατινικὴ εἶναι μία μασταρδεμένη ἑλληνικὴ διάλεκτος». Νέες γλωσσικὲς μελέτες ἀποδεικνύουν ἀκριθῶς αὐτό· καὶ αὐτὰ ποὺ ἡ ἀγγλικὴ τὰ παρουσιάζει ὡς λατινικά, εἶναι ἄκρως ἑλληνικά.

Τὶς τρεῖς ἐν τίτλῳ λέξεις crown, auction, council ὅλοι μας τίς θεωροῦμε «ἄκρως ἀγγλικές», οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπὸ τὴ λατινικὴ. Δὲν εἶναι ὀφθαλμοφανὲς οὔτε ἀκουστικὰ ὀλοφάνερο, ὅτι εἶναι «ἄκρως ἑλληνικές». Δὲν φαίνονται, ὅπως ἡ λέξη ἰδέα = idea. Καὶ πῶς θὰ φανοῦν, ποὺ στὰ ἀγγλικά καὶ αὐτὴ τὴν ἰδέα τὴν κάναμε «αἰντία»... ἀηδία;!

Οἱ τρεῖς παραπάνω λέξεις εἶναι ἓνας πολὺ ὁρατὸς γλωσσικὸς ἑλληνισμὸς στὴν Μελβούρνη. Πάνω ἀπὸ χίλιες πινακίδες κάθε μεγέθους στὴν Μελβούρνη διαλαλοῦν, ὅτι «ὅλοι οἱ δρόμοι ὁδηγοῦν στό... Crown Casino». Ὅποιος ζῇ σ' αὐτὴ τὴν πόλη εἶναι πολὺ ἀπίθανο νὰ μὴν ἔχῃ ἰδῇ τίς χιλιάδες τῶν Auction, ποὺ γίνονται ἐδῶ καὶ διαφημίζονται παντοῦ μὲ πελώριες πινακίδες. Καὶ ὅλοι μας ἔχουμε πάει στὸ Council γιὰ κάποια δουλειά μας· καὶ σήμερα μιλοῦμε γιὰ τίς ἐκλογές στὰ Council.

Τὰ γλωσσικὰ ἐργαλεῖα καὶ τῶν τριῶν αὐτῶν λέξεων εἶναι πολὺ ἑλληνικῆς κατασκευῆς καὶ προέλευσης:

Crown: προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ λέξη «κορωνίς-ἰδος» ἢ «κορώνη» = τὸ πιὸ ψηλὸ σημεῖο, ἡ κορυφή. Ἀπὸ ἐδῶ κάναμε τὴν «κορώνα» καὶ ἡ σημασία της ἀγγίζει τόσες ἄλλες λέξεις παράγωγες καὶ ἄλλες σημασίες.

Auction: προέρχεται ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ρῆμα «αὐξάνω». Αὐτὸ ἀκριθῶς γίνεται καὶ σ' ἓνα «auction» (δημοπρασία): ἡ τιμὴ αὐξάνεται μέχρι ἐκεῖ ποὺ δὲν μπορεῖ πλέον νὰ αὐξηθῇ καὶ τὸ ἀντικείμενο - σπίτι - οἰκόπεδο πουλιέται.

Council: προέρχεται ἀπὸ δύο ἑλληνικὲς λέξεις: con = «σὺν» καὶ τὸ ρῆμα «καλῶ» = συγκαλῶ (σύγκληση, σύγκλητος). Στὴν Ἀθήνα ἡ «σύγκλητος» ἦταν ἡ ἑκτακτὴ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Αὐτὸ εἶναι ἀκριθῶς καὶ τὸ «council», ἡ συνάθροιση ἐκλεγμένων τοῦ δήμου. Τώρα πῶς μπῆκε ἐκεῖνο τὸ u ἀνάμεσα καὶ τὸ «καλῶ» ἔγινε «cil», μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ μόνο, πῶς στὴ μετάδοση τῶν ἐργαλείων ἄλλος ἀφαιρεῖ χερούλια καὶ ἄλλος προσθέτει λεπίδες ἀνάλογα μὲ τὴ χρῆση. Ἐνα ὅμως εἶναι τὸ γεγονός, πῶς κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ πῇ, ὅτι τὰ ἐργαλεῖα αὐτὰ δὲν εἶναι ἑλληνικά, γιατί ἡ ἀρχικὴ σημασία ἔμεινε ἡ ἴδια καὶ ἡ ἑλληνικὴ μαγιά αὐξάνει τὴ νέα τους χρῆση. Νὰ λοιπὸν γιατί ὁ Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς εἶναι ἀθάνατος, γιατί τὸ θαυμαστὸ ἐργαλεῖο τῆς γλώσσας δὲν θὰ πεθάνῃ ποτὲ καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ στὸ ἑλληνικὸ γλωσσικὸ πηγάδι ἔρχονται καὶ θὰ ἔρχονται νὰ ξεδιψάσουν.

Θωμᾶς Ἡλιόπουλος

Διευθυντὴς Κολλεγίου «Παιδεία» Μελβούρνης

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

Οί 20 αἰῶνες τῶν ἐλληνικῶν «παθῶν»

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΥΠΟΔΟΥΛΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ. Τὸ 1845 ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος ἔγραφε γιὰ τὴν μέσην ἐλληνικὴν ἱστορία, ὅτι αὐτὴ «...οὐσιωδέστατα διακρίνεται ἀπὸ τῆς *δυζαντινῆς ἱστορίας*». Ἀκόμη ὁ ἱστορικὸς δὲν εἶχε δεχθῇ, ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (τῆς Ρωμανίας) ἀποτελεῖ τὴν μέσην ἐλληνικὴν ἱστορία. Μέχρι τότε ἡ ἀναφορὰ καὶ μόνον στὸ Βυζάντιο ἀπετέλει ὀλίσθημα. Ἡ θεώρησις τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας κατέλιπε ἓνα κενό· διεκόπτετο τὸ 145 π.Χ., ρωμαϊκὴ κατάκτησις (ἔτος πού θεωρεῖ καὶ ὁ Παπαρρηγόπουλος τελευταῖο τοῦ ἐλευθέρου ἐλληνικοῦ βίου), καὶ ἐπανεῦρισκε τὴν συνέχειάν της τὸ 1821, ἔτος ἐκρήξεως τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Στὸ ἔργο του «Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων», στὸ διβλίο του γιὰ τοὺς Ἕλληνες, στὴν εἰσαγωγή, γράφει ὁ Κ. Κούμας: «*Εἴκοσι περὶτον ἑκατονταετηρίδες παρήλθον, ἀφοῦ ἔπαυσε τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος νὰ μνημονεύεται εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς ἱστορικὸν ἔθνος. Ὅσα ἐλέγοντο περὶ αὐτοῦ εἰς τοῦτο τὸ μεταξὺ δὲν ἦσαν ἔργα ἀλλὰ πάθη Ἑλληνικά*». Καὶ ἦταν γενικὴ ἡ ἀποστροφή πρὸς τὴν ἱστορία τοῦ Βυζαντίου. Ἡ κρίσις ὅτι ἡ τουρκικὴ αὐτοκρατορία ἀντικατέστησε τὴν δυζαντινὴν, εἶχε γίνεи ἀποδεκτὴ. Θὰ ἐχρειαζόμεθα μεγάλο χῶρο, γιὰ νὰ καταχωρίσουμε τίς περιπτώσεις, ὅπου ἡ τουρκικὴ ἐξουσία ἐχαρακτηρίζετο δυζαντινὴ. Πλήθος περιοδικῶν καὶ διβλίων (φιλοδυζαντινικῶν καὶ μὴ) περιέχουν τέτοιους χαρακτηρισμούς. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὸν ἱστορικὸ καὶ πολιτικὸ Σπ. Τρικούπη, πού, ὅταν γράφῃ γιὰ τὸν τουρκικὸ στόλο, τὸν ἀποκαλεῖ «*δυζαντινόν*»· ἐνῶ πρὸς τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος ὁ Γ. Ἰακωβάτος - Τυπάλδος ἐδήλωνε, ὅτι, «*ὅπου πατεῖ ὁ Τοῦρκος, σφύζεται ἡ ρωμηοσύνη*».

Οἱ Φαναριῶτες, πού ἐθεώρουν ἑαυτοὺς δυζαντινοὺς ἄρχοντες, καὶ ἡ ἀγαστὴ σύμπλευσις ἐκκλησίας καὶ τουρκικῆς ἐξουσίας ἐστερέωσαν τὴν πεποίθησιν αὐτὴ. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ ἡ ἀνακήρυξις τοῦ αὐτοκέφαλου τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας ἐστηρίχθηκε στὴν συνάφεια πατριαρχείου καὶ τουρκικῆς ἐξουσίας, ἐνῶ στὸ σκεπτικὸ τῆς ἐπιτροπῆς, πού προετοίμασε τὸν σχετικὸ νόμο τὸ 1833, ἀναφέρεται σαφῶς, ὅτι τὴν ρωμαϊκὴ (δυζαντινὴ) κυριαρχία ἀντικατέστησε ἡ ὀθωμανικὴ. Ὁ δὲ ἀρχιμανδριτὴς καὶ γραμματεὺς τῆς συνόδου τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας Θεόκλητος Φαρμακίδης διεκήρυττε: «*ἀπέχετε τῶν πατριαρχῶν*». Τοὺς ἐθεώρει λύμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ ὁ δραματοουργὸς Σπ. Βασιλειάδης ἐσημείωνε, ὅτι: «*...ὅλως ἡμαρτημένη ἡ πεποίθησις ἐκείνων καὶ μάταιος ὁ ἀγὼν, ὅσοι πειρῶνται νὰ συνεχίσωσι τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦτο μετὰ τῆς συγχρόνου ἡμῶν πατρίδος, καθ' ὅσον ἐλάχιστα ἀναγνωρίζεται ὁ ρυπαρὸς δυζαντινὸς χαρακτήρ εἰς τὰ γνήσια ἦθη τοῦ σήμερον ἔθνους, ιδίως τῆς ἐλευθερωθείσης μερίδος, ὅπως τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀμυδρῶς ἀνεφαίνετο εἰς τὴν δυζαντινὴν σηπεδόνα*». Καὶ ὁ Σπ. Βασιλειάδης καλύπτει τὸ κενὸν ἱστορίας μετὰ τὴν φράσιν του: «*τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀμυδρῶς ἀνεφαίνετο εἰς τὴν δυζαντινὴν σηπεδόνα*». Δοῦλος ὁ

Ἑλληνισμὸς στοὺς Ρωμαίους (Ἀνατολικούς καὶ Δυτικούς) δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ἔχη πολιτικὴν ἱστορία. Ἰδιαίτερα τὸ καθεστὼς τῆς Νέας Ρώμης προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποκόψη καὶ ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴν τοῦ ἱστορία. Ὑποθέτω ἡ βιολογικὴ συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ (Ἑλληνες ἐγέννον Ἑλληνες) εὔρε καὶ πολιτιστικὴν, ὅσο τὸ δάσκαλο καθεστὼς τοῦ ἐλληνομάχου Βυζαντίου ἐπέτρεπε.

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΣΥΝΕΧΕΙΑ. Ἡ ρωμαϊκὴ κατάκτησις ἐστέρησε μὲν τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ οὐδόλως ἀνέκοψε τὴν πολιτιστικὴν τους. Ὅπως εἶπε καὶ ὁ Ὁράτιος, ἡ δούλη Ἑλλάς ὑπέταξε τὸν κατακτητὴ τῆς διὰ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἄλλως τε καὶ ὁ τελευταῖος ὑπερασπιστὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, ὁ Ἰουλιανός, οὐδέποτε ἐδήλωσε Ἑλλήν, ἀλλὰ Ρωμαῖον ὠνόμαζε τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ συνταύτισις τῆς Ρωμαϊκῆς ἐξουσίας μὲ τὸν χριστιανισμό ἐστάθη δεινὴ γιὰ τὸν μέχρι τότε ἀνθούντα (παρὰ τὴν ἱστορικὴν διαστρέβλωσιν) Ἑλληνικὸ πολιτισμό. Γιὰ πρώτη φορὰ (ὅχι ὅμως πλέον καὶ τελευταία) στὴν παγκόσμια ἱστορία ἔχομε προσπάθεια πολιτιστικῆς ὑποδουλώσεως. Ἀλλά, ὅπως ἔγραψε ὁ Στίλπον Π. Κυριακίδης, «*Θρησκευτικῶς ἠνώθη ἡ Ἀνατολὴ μόνον διὰ τῆς πλήρους ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐν τούτοις καὶ οὗτος δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξαφανίσῃ τελείως τὴν ἀρχαίαν πίστιν οὐδὲ νὰ μεταβάλῃ τὴν φύσιν τοῦ πατροπαράδοτου θρησκευτικοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων. Ἀντιθέτως ἠναγκάσθη πλεῖστα στοιχεῖα τῆς παλαιᾶς θρησκείας νὰ ἀνεχθῇ ἢ καὶ νὰ υἱοθετήσῃ δίδουσα τὴν προσήκουσαν χριστιανικὴν ὄψιν καὶ ἐρμηνείαν. Οὕτως ἡ λαϊκὴ ἑλληνικὴ χριστιανικὴ πίστις εἶναι ἐν πολλοῖς οὐσιωδῶς διάφορος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας, ἐκτὸς δὲ τοῦ κύκλου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας διέσωσεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς οὐ μόνον τὴν πίστιν εἰς διαφόρους ἀρχαίους δαίμονας ἀλλὰ καὶ πολυάριθμα ἐθνικὰ λατρευτικὰ στοιχεῖα. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον τὸ γεγονός, ὅτι ἐν πολλοῖς αἱ δύο πίστεις υἱοφίστανται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λαοῦ ἐκ παραλλήλου, χωρὶς οὗτος νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀντίφασιν καὶ νὰ πολυπραγμονῇ δι' αὐτήν*». Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ περιλαμβάνεται στὸ βιβλίον «Γλῶσσα καὶ Λαϊκὸς Πολιτισμὸς τῶν Νεωτέρων Ἑλλήνων», πού ὁ Κυριακίδης τὸ ἔγραψε τὸ 1943, διότι οἱ Γερμανοὶ κατακτητὲς ἐπανεφέρον τὸ προσκήνιο τὴν θεωρίαν τοῦ Φαλμεράνερ. Τὸ ἐξέδωσε δὲ τὸ 1946 γιὰ εὐνοήτους λόγους.

Τὰ στοιχεῖα πού υἱοθέτησε ἢ ἀνέχθη ἢ νέα θρησκεία εἶναι πολλά. Κατ' ἀρχὰς υἱοθέτησε τὴν γλῶσσα, πού ὅμως τὴν διέστρεψε κατὰ τίς ὑποδείξεις τοῦ Χρυσοστόμου, πού ἔκανε μὲν χρῆσιν τῶν λέξεων, ἀλλὰ προσέδιδε ἐρμηνείαν πού συνέφερε. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὅσοι τῶν λογίων ὠραματίσθησαν τὴν ἀναβίωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ στὰ νεώτερα χρόνια, μετ' ἐπιμελείας ἀπέφυγαν γιὰ τὴν ἀναβίωσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας τὰ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα. Ἐνα ἄλλο στοιχεῖον πού υἱοθέτησε καὶ διέστρεψε ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἦταν τὸ θέατρο. Ἡ θεατρικὴ μορφή τῆς ἐκκλησιαστικῆς λειτουργίας καὶ ἡ χρῆσις στὸ τελετουργικὸ τῶν τελευταίων διονυσιακῶν συμβόλων εἶναι πέρα πάσης ἀμφισβήτησεως. Τί ὅμως εἶχε μείνει ἀπὸ τὸ θέατρο; Τίποτα. Τὸ ἴδιο ἔκαναν οἱ διάφοροι πατέρες μὲ τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους. Ἀπεμύωναν ρήσεις τους, τίς ἐρμήνευσαν μὲ τρόπον πού νὰ στηρίζῃ τίς χριστιανικὰς δοξασίας· ἀπέκρυψαν δὲ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου τους. Οἱ

ἀναθεματισμοὶ τῶν ἀσχολουμένων μετὰ τὴν φιλοσοφίαν, οἱ δ᾽ ἄρδωρες διώξεις τους καὶ τὸ κλείσιμο τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν εἶναι ἀψευδεῖς μάρτυρες. Ὅπου ὁμως ἡ διατήρησις ἐθίμων ἤρχετο σὲ εὐθείᾳ ἀντίθεσιν μετὰ τὰς χριστιανικὰς δοξασίας, αὐτὰ οὔτε ἀνεκτὰ ἔγιναν οὔτε πολὺ περισσότερο υἱοθετήθησαν. Οἱ Ἀπόκρεω μετὰ τὰς ἐκδηλώσεις καρναβαλίου, ὅσο καὶ νὰ συνεταυτίσθησαν μετὰ τὸ χριστιανικὸ ἡμερολόγιο, δηλαδὴ τὸ τέλος τους συμπίπτει μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μεγάλης νηστείας τοῦ Πάσχα, δὲν ἔγιναν ποτὲ ἀποδεκτές. Ἡ χρῆσις τῆς εἰκόνας τῶν Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἀπὸ τοὺς ἀναστενάρηδες δὲν ἐπέφερε καὶ τὴν ἀναγνώρισίν τους. Ἀντίθετα ἐπέσυρε καὶ ἐπισύρει τὸν ψόγον.

Ὑπάρχουν ὁμως δύο στοιχεῖα, ὅπου ἡ ἐκκλησία δὲν ἠδυνήθη νὰ παρέμβῃ. Αὐτὰ εἶναι τὸ τραγούδι καὶ ὁ ἀθλητισμός. Γιὰ τὸν ἀθλητισμὸν ἡ ἀπαγόρευσις τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων δὲν ἐπέφερε καὶ τὸ τέλος του. Παρ' ὅλον πού ἡ γύμνασις τοῦ σώματος ἐξωβελίσθη ἀπὸ τὴν παιδεία τῶν νέων, φαίνεται ἀπὸ τοὺς διαφόρους κανόνες τῶν συνόδων, ὅτι δὲν ἐσταμάτησε. Παρέμεινε σὰν λαϊκὴ ἐκδήλωσις διατηρήσεως τοῦ ἀρχαίου τρόπου ζωῆς. Πρέπει δὲ ἡ μορφὴ ἀθλητικῶν ἀγῶνων νὰ παρέμεινε ζωντανή (παλαιστικοί, πολεμικοὶ ἀγῶνες), πού εἴτε ἐτελοῦντο κρυφὰ εἴτε ἀπεσιωπῶντο ἀπὸ τὴν χρονογραφία. Ἡ πάλιν τοῦ Διγενῆ μετὰ τὸν Χάροντα στὰ μαρμαρένια ἁλώνια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴν ἔχῃ ἀντιστοιχίαν στὴν κοινωνικὴ ζωή, ἀφοῦ ἡ μνήμη τοῦ ἀγωνίσματος ἔχει διατηρηθῇ ὁλοζώντανη. Τόσον δὲ ὁ ἀθλητισμὸς εἶχε διαποτίσει τὴν λαϊκὴν συνείδησιν, ὥστε ὅχι μόνον διετηρήθησαν στὰ λαϊκὰ τραγούδια, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγρόγραμματοι κλέφτες εἶχαν θεσπίσει ἀθλήματα καὶ διηγωνίζοντο σὲ αὐτὰ στὰ ἀπάτητα λημέρια τους μακριὰ ἀπὸ τὴν κοσμικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία. Ὁ δρόμος μετὰ πολεμικὴ ἐξάρτησιν (*δόλικος δρόμος*), ἡ σκοποβολὴ καὶ ἡ ρίψις λίθου ἦσαν τὰ κύρια ἀγωνίσματα· ἐνῶ τὸ τραγούδι ἦταν κυρία ἔκφρασις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τους. Ἀπὸ δὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἐλευθέρου βίου στὰ νεώτερα χρόνια ἔγιναν προσπάθειες ν' ἀναδιώσουν οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες (δὲς καὶ σχετικὸ ἄρθρον τοῦ Σ. Κουμπούρα στὸ τεῦχος 159 τοῦ «Δαυλοῦ», Μάρτιος 1995, σελ. 9471).

Τὸ ἴδιον πρέπει νὰ εἶχε διατηρηθῇ στὴν μνήμη καὶ τὸ θέατρο, ὅχι ὁμως ὡς αὐτοτελὴς μορφὴ τέχνης ἀλλὰ γενικώτερα ὡς θέαμα. Ὅπως λέει καὶ ὁ Σάθας, οἱ συνεχεῖς ἀφορισμοὶ γιὰ τὴν παρακολούθησιν θεαμάτων ἀπὸ τὰς συνόδους εἶναι ἀψευδὴς μαρτυρία, ὅτι κάποια μορφὴ θεάτρου ὑπῆρχε. Ἀλλως τε ἡ ἐμφάνισις τοῦ θρησκευτικοῦ δράματος πρῶτα στὸ Βυζάντιον καὶ ἡ δημιουργία τοῦ Κρητικοῦ θεάτρου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν αὐτόματη γέννησιν· ὅσο κι ἂν τὸ Κρητικὸ ἀποτελῇ μίμησιν τοῦ Ἰταλικοῦ. Χωρὶς παράδοσιν τοῦ εἵδους δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ ἔχουν δοθῇ ἄρτια ἔργα. Δὲν θὰ ἦταν δυνατόν νὰ διατηρηθῇ τὸ λαϊκὸ δρώμενον, ἡ «Ὀμιλία», πού ἐξηφανίσθη μετὰ τὴν ἀναδίωσιν τοῦ θεάτρου, χωρὶς τὴν ὑπαρξιν παραδόσεως. Ἡ ἄμεση ἀνταπόκρισις τῶν Ἑλλήνων στὴν παρακολούθησιν τῶν θεατρικῶν παραστάσεων καὶ συγγραφή νέων ἔργων στὰ νεώτερα χρόνια δὲν δείχνει τίποτα ἄλλο παρὰ τὴν διατήρησιν τῆς παραδόσεως τοῦ θεάτρου. Ἀλλὰ ἐνδεικτικὰ γιὰ τὴν συνεχῆ παρουσίαν θεατρικῶν δρωμένων (πέρα ἀπὸ τοὺς κανόνες τῶν συνόδων) εἶναι δύο ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ διβλίον τοῦ Γρ. Παπαμιχαήλ, καθηγητοῦ τῆς Ἀπολογητικῆς στὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, «Ἐκκλησία

καὶ Θέατρον». Γιά τὴν ἀνάγκη γεννήσεως τῶν θρησκευτικῶν δραμάτων (μυστηρίων) ὁ Παπαμιχαὴλ ἔγραψε: «Δι' αὐτοῦ τοῦ κλήρου ἐξεπήγαγεν ἐν τῷ θρησκευτικῷ δράματι τὸ μεσοχρόνιον θέατρον ὡς ἀντίδρασις μὲν κατὰ τῆς φαύλης ἐθνικῆς σκηνῆς καὶ τῶν ἀγυρτικῶν καὶ χυδαίων θεαμάτων τῶν τριόδων, τῶν διοργανουμένων ὑπὸ πλανητῶν μίμων, θαυματοποιῶν, γελωτοποιῶν, κωμῶδων καὶ ἀκροβατῶν, ὑπ' αὐτῆς δ' ἄρα ἀνεγνωρισμένη κοινωνικὴ ἀνάγκη». Δηλαδή τὸν Ἰ αἰῶνα ὑπῆρχαν ἀκόμη θεατρικὰ δρώμενα, ποὺ παρίσταντο στὶς πλατεῖες («τριόδους»). Οἱ ἐπιδείξεις παλαιστῶν καὶ ἀκροβατῶν ἦταν συνήθη λαϊκὰ θεάματα. Ἡ δὲ ὀρχηστικὴ μίμησις διεσώθη σὲ μερικὰ τραγούδια, εἴτε αὐτὰ ἦταν πολεμικά, ἐρωτικά εἴτε καὶ κυρίως σκωπτικά. Ὅποιος ἔχει παρακολουθήσει τὸν πυρρίχιον ἢ τὴν χορευτικὴν μίμησιν τοῦ τραγουδιοῦ «Πῶς τὸ τρίβουν τὸ πιπέρι τοῦ διαόλου οἱ καλογέροι» θὰ τὸ κατανοήσῃ. Τὸ δεύτερο δὲ ἀπόσπασμα μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι οἱ ἀπαγορευεῖς ἐγέννησαν διαμαρτυρίες. Ἐλεγον οἱ διαμαρτυρόμενοι στὴν ἀπαγόρευσιν παρακολουθήσεως τῶν θεαμάτων: «*Ποῦ τῆς ἁγίας Γραφῆς γέγραπται περὶ τούτου; ποῦ ἀπαγορεύεται; Μὴ τοι ὁ Ἥλιος δὲν παρουσιάζεται ὡς διφρηλάτης τοῦ Ἰσραήλ, καὶ αὐτὸς ὁ Δαβὶδ δὲν ἐχόρευεν ἐνώπιον τῆς Κιβωτοῦ; Δὲν ἀναγινώσκομεν δ' ἐν αὐτῇ περὶ ψαλτηρίων καὶ σαλπύγγων, περὶ τυμπάνων καὶ αὐλῶν, περὶ κιθάρας καὶ χορῶν*»; Μὲ δεδηλωμένη τὴν ἐνδοεκκλησιαστικὴν ἀντίθεσιν γιὰ τὰ θεάματα, λογικὸν εἶναι νὰ συμπεράνουμε, ὅτι οὐδέποτε ἐξέλειπαν αὐτά.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ εἶδος τῆς τέχνης ποὺ διέσωσε τὶς ἀρχαῖες μνῆμες καὶ οὐδέποτε ὑπετάχθη στὸ δεινὸ θρησκευτικὸ καθεστῶς τοῦ Βυζαντίου, ἦταν τὸ τραγούδι· τὸ λαϊκὸ, τὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ βιβλίου του «Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία», ἔγραψε γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι: «*Ἡ θρησκευτικὴ του διάθεσις σπάνια ἐκδηλώνεται μὲ ἄμεσα θρησκευτικὰ θέματα· συννηθέστερα ἔμμεσα, μὲ μία διακριτικὴ καὶ συγκρατημένη μυστικοπάθεια, ποὺ εἶναι σὲ τελευταία ἀνάλυσις συνάρτησις τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν φυσικὸν κόσμον: Ἀόρατες δυνάμεις κυβερνοῦν τὴ φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐκδηλώνουν μὲσα ἀπὸ τὴ φύσιν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὸν ἄνθρωπον*» (σελ. 22). Ἀποκρύπτει ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς τὴν ἀλήθεια. Θρησκευτικὴ διάθεσις ὑπάρχει, καὶ μάλιστα διάχυτη, στὸ δημοτικὸ τραγούδι. Μόνον ποὺ αὐτὴ δὲν ἀνταποκρίνεται στὸ χριστιανικὸ ἰδεῶδες ἀλλὰ στὸ ἀρχαῖο, ὅπως τὸ περιγράφει ὁ ἴδιος, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν τόλμην νὰ τὸ ὀνομάσῃ. Ἀλλὰ καὶ ὁ νεώτερος ἀνθολόγος τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ Γ. Ἰωάννου στὴν εἰσαγωγὴ του στὸ ἴδιο συμπέρασμα καταλήγει. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια, γιὰτὶ ὁ Διγενὴς μόνος του, χωρὶς τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ ἢ κάποιου ἁγίου, ἐπάλεψε μὲ τὸν Χάροντα. Καὶ αὐτὴ ἡ πάλη του μὲ τὸν προσωποποιημένο χθόνιον θεὸν κρύβει ἀρκετὸ ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο τῆς μονομαχίας τοῦ Διομήδους μὲ τὸν προσωποποιημένο Ἄρη στὰ ἰλιακὰ πεδία. Καὶ αὐτὸς ὁ Κωνσταντῆς στὸ «Τραγούδι τοῦ Νεκροῦ Ἀδελφοῦ» ἀνεστήθη πρὶν τὴν δευτέρην παρουσίαν, γιὰ νὰ τηρήσῃ τὴν υπόσχεσιν του στὴν μητέρα του.

Εἶναι λογικὸ νὰ συμβαίῃ αὐτὸ μὲ τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἀφοῦ ἔλκει τὴν καταγωγὴν του ἀπὸ τὴν ἀρχαία τραγωδίαν ἀκόμα καὶ στὴν ποιητικὴ μορφήν· εἴτε ἔλκει τὸν στίχον του ἀπὸ τὸ τροχαῖκὸ τετράμετρο ἢ τὸ ἱαμβικὸν καταληκτικὸν τε-

τράμετρο. Ἡ οὐσία δὲ τῶν δημοτικῶν παραλογῶν εὐρίσκεται στὰ «Προδλήματα» τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἐγραψε ὁ μέγας αὐτὸς σοφός: «*Διὰ τί ἡ παρακαταλογὴ ἐν ταῖς ψδαῖς τραγικόν; ἢ διὰ τὴν ἀνωμαλίαν; παθητικὸν γὰρ τὸ ἀνωμαλὲς καὶ ἐν μεγέθει τύχης ἢ λύπης. Τὸ δὲ ὁμαλὲς ἔλαττον γοῶδες*». Κι αὐτὸ τὸ «ἀνωμαλές», τὸ ἐξωπραγματικό, εἶναι αὐτὸ ποὺ δίνει τὸ μεγάλο μέγεθος στὸ τραγικό. Τὸ φυσικὸ ἐλάχιστον δείχνει τὸ μέγεθος τοῦ πάθους. Κι αὐτὸ τὸ εὐρίσκομε καὶ στὴν ἀρχαία τραγωδία καὶ στὶς παραλογές. Στὴν «Μάνα φόνισσα» δὲν εἶναι ἀρκετό, ὅτι σκοτώνει τὸ παιδί της· γιὰ νὰ γίνη πιὸ τραγικὸς ὁ μῦθος, τὸ μαγειρεῖ καὶ τὸ δίνει στὸν ἄνδρα της νὰ τὸ φάῃ. Τότε τὸ σηκῶτι τοῦ παιδιοῦ προσωποποιεῖται, ἀποκτᾷ φωνή καὶ ὁδηγεῖ τὸν πατέρα του στὴν σκληρὴ ἐκδίκησιν, τὴν σφαγὴν τῆς μητέρας φόνισσας. Ἀλλὰ ἡ ὑπερβολὴ ἢ ἡ προσωποποίησις ὑπάρχει σὲ ὅλα τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ὁ Ὀλυμπος κι ὁ Κίσαβος μαλώνουν στὸ γνωστὸ τραγούδι ἐνῶ, γιὰ νὰ δειχθῇ ἡ ἀνδρεία τοῦ Κίτσου, θέλει τὸ τραγούδι του αἰχμάλωτο οἱ Τούρκοι νὰ τὸν φυλοῦν 1.000 ἀπὸ ἔμπρὸς καὶ 2.000 ἀπὸ πίσω! Πιὸ συγκλονιστικὲς ὅμως εἶναι οἱ ὁμοιότητες τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μὲ τὶς τραγωδίες. Ἐκπληκτικὲς εἶναι οἱ σκηνὲς ἀναγνωρίσεως, ποὺ δὲν ὑπολείπονται ἀπὸ τὴν ἀναγνώρισιν Ὁρέστου καὶ Ἡλέκτρας. Σωστὰ λοιπὸν ὁ Στίλπων Κυριακίδης ἐτόνισε στὸν πρυτανικὸν του λόγο στίς 21 Ἰανουαρίου 1934: «*Ὁνόματα λοιπὸν καὶ τεχνικὰ τῆς δημώδους ποιήσεως στοιχεῖα καὶ υποθέσεις ἁσμάτων, ὑπερβαίνοντα τὸ κείμενον σήμερον χρονολογικὸν ὄριον αὐτῆς, μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὴν ἀρχαίαν ποίησιν καὶ δὴ εἰς τὸ θέατρον*».

Πρὶν τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἀποκτήσουν πρότυπα θέματα, ἀπὸ ἄποψιν διαδόσεως τὸν ρόλον τους ἔπαιζαν τὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες τραγωδίες, ποὺ, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Λιδάνιος, ἐτραγουδοῦντο σὲ ὅλην τὴν ρωμαϊκὴν ἐπικράτειαν ἀκόμα καὶ στοὺς δρόμους. Μέχρι μέσα στὴν ἐκκλησίαν εἰσῆλθαν. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ποὺ ἀπηγόρευε ἀκόμη καὶ τὰ νανουρίσματα, ἔγραφε γι' αὐτό: «*Ἀλλὰ σὺ ταῦτα οὐ κατανοεῖς, ἐπειδὴ ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς θεάτροις ἀκουσμάτων τε καὶ θεαμάτων τὸν νοῦν συνεσκοτίσθης· καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκεῖσε πραττόμενα τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἀναφύρεις τύποις*». Ἀλλὰ ὄχι μόνον στὰ χρόνια τοῦ Χρυσοστόμου συνέβαινε αὐτό. Καὶ στὸν 9ον αἰῶνα τὰ τραγούδια αὐτὰ ἠκούγοντο στὰ μοναστήρια, ὅπως ἀναφέρεται στὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' συνόδου. Μήπως ἕναν αἰῶνα ἀργότερα ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας Ἀρέθας δὲν ἀγανακτεῖ γι' αὐτό; Ἡ ἐπιμονὴ δὲ τοῦ λαοῦ νὰ τραγουδᾷ ἠνάγκασε τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως λέει ὁ Βαλσαμών, νὰ παύσουν οἱ τραγουδιστὲς καὶ οἱ χορευτὲς νὰ θεωροῦνται αἰσχρὰ πρόσωπα κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα. Χωρὶς λοιπὸν νὰ κατισχύσῃ ἡ βυζαντινὴ θεοκρατία τοῦ ἑλληνικοῦ νήματος, ποὺ συνέδεε τὸν Ἑλληνισμὸ μὲ τὶς ρίζες του, ἐφθάσαμε στὴν τουρκοκρατία. Καί, ὅπως εἶπε ὁ Στ. Κουμανούδης στὸν πανηγυρικὸν λόγον του στὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν στίς 20 Μαΐου τοῦ 1853: «*Δὲν ἠγγέρθη τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ζῶν ἔχον ἀληθινήν, εἰ μὴ ἀφοῦ, καὶ τῆς μεγίστης συμφορᾶς ἐπελθούσης, τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, ἀνεγεννήθησαν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν τῇ Δύσει*».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ. Αὐτὸ ποὺ δὲν κατώρθωσε τὸ μισελληνικὸ Βυζάντιο, δηλαδή νὰ διακόψῃ τὴν πολιτιστικὴ συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπετεύχθη στὸ ἐλεύθερο νέο

ἐλληνικό κράτος (ἰδιαίτερα δὲ μετὰ τὸ μισὸ τοῦ 19ου αἰῶνος). Ἡ αἰτία θὰ πρέπει νὰ ἀνιχνευθῇ στὴν μεταστροφή τοῦ πνεύματος τοῦ '21 σὲ κρατικιστικὴν ἀντίληψιν. Τὸ 1843 μὲ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Γ' Σεπτεμβρίου καὶ τὴν παραχώρησιν τοῦ Συντάγματος ὠλοκληρώθη ἡ σύστασις τοῦ κράτους. Ὁλοκληρώθη ὅπως ἓνα ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα εὐρωπαϊκὰ κράτη. Ἡ ἐξηρητημένη ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ του σύστασις ἐγέννησε τὸν ἐξουσιαστικὸ ἐθνικισμό, ποὺ διέκρινε καὶ τὰ ὑπόλοιπα κράτη. Ἔτσι ἐγεννήθη ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα τὸ 1844. Τὸ ὄραμα νὰ ἀνταποκριθῇ ὁ νέος Ἑλληνισμὸς στὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀρχαίου μετετράπη στὸ νὰ ἐπεκταθῇ τὸ νέο ἐλληνικὸ κράτος στὰ ὅρια τοῦ ἀρχαίου. Ἀλλὰ ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς δὲν εἶχε σαφῆ ἐδαφικὰ ὅρια· οὐτε βεβαίως ἦταν δυνατόν νὰ διεκδικηθοῦν τὰ ἐδάφη τῶν ἀποικίων στὴν Ἰταλία, Γαλλία, Ἰσπανία καὶ στὰ ἄλλα μεσογειακὰ κράτη. Τὸ μόνον κράτος, ποὺ ἦταν δυνατό ν' ἀνταποκριθῇ στὰ ἐδαφικὰ αἰτήματα ἦταν τὸ βυζαντινόν, ποὺ ἡ θρησκεία καὶ ἡ γλῶσσα ἐδιναν λαθὴ στὸ νέον ἐλληνικὸ νὰ ταυτισθῇ μαζί του. Τὰ συμφέροντα τῶν ξένων δυνάμεων ἐξῆψαν ἀκόμη περισσότερο τὴν ταύτισιν αὐτὴν· ἰδιαίτερα δὲ ἡ Ρωσσία, ποὺ ἐφαντάζετο τὴν ἀναστήλωσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας γιὰ δικὰ της φυσικὰ συμφέροντα. Αὐτὸ ἠνάγκασε τὸν Νικ. Δραγούμη νὰ γράψῃ στὴν «Πανδώρα»: «Ἀνάγκη, ἡ Εὐρώπῃ ἂν δὲν ἐπιθυμῇ νὰ ἀποδῇ γελοία, νὰ παύσῃ φαντασιοσκοποῦσα τὴν ἀνόρθωσιν μεγάλου ἀνατολικοῦ κράτους, ἔχοντος πρωτεύουσαν τὸ Βυζάντιον» (τόμος Γ', φύλλον 65, 1 Δεκεμβρίου 1852, σελ. 398).

Ἐνα κράτος ὅμως σύγχρονον εὐρωπαϊκόν, καὶ δὴ ἀνταποκρινόμενον στὸ βυζαντινόν, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἰσχυρὴν ἐκκλησία. Ἔτσι ἡ παρηγωνισμένη μέχρι τότε ἐκκλησία ἐπανεῦρε τὴν παλαιὰν ἰσχύν της. Οἱ κατασχεμένους μοναστηριακὰς γαῖες, προωρισμένους γιὰ τὴν ἀνέγερσιν σχολείων ἢ ἄλλους κοινωνικοὺς σκοποὺς, ἐπεστράφησαν. Οἱ σχέσεις μὲ τὸ πατριαρχεῖο ἀπεκατεστάθησαν. Ἡ ἐδραίωσις τῆς ἐκκλησίας ἐπέβαλε στὸ κράτος μίαν σειρά διώξεων ἐναντίον ὅσων ἐνόμιζε (ἢ πράγματι), ὅτι δὲν ἠσπάζοντο τὰ δόγματα τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ἀφορισμὸς τῆς εἶχε καὶ πολιτικὰς συνέπειες. Διδάσκαλοι τοῦ πανεπιστημίου ἐπαύθησαν γιὰ τὴν αὐτὴν αἰτία. Ὁ Κλέων Ραγκαβῆς, ὁ Μανούσης, ὁ Θεόφιλος Καΐρης, ὁ Λασκαράτος, ὁ Συνοδινός, ὁ Φλαμιᾶτος καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπλήρωσαν μὲ διώξεις τὶς ιδέες τους. Ἐκτοτε ἡ ἐπίθεσις πρὸς τὸν ἀρχαῖο κόσμον ὑπεδοθηθῆ καὶ ἀπὸ μικροπολιτικὰς ἐπιδιώξεις. Ἡ γλῶσσα ὀλίγον κατ' ὀλίγον καταστρέφεται. Αὐτὸ τὸ ζωντανὸ μνημεῖο πολιτισμοῦ ὀρίζεται πλέον ἀπὸ ἀπολιθωμένα νομοθετικὰ διατάγματα. Ὁ σχολαστικισμὸς καὶ ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς ἀπεστέρησαν τὴν οὐσίαν παιδείας. Ἡ δὲ παγκοσμιοποίησις φαντάζει σὰν ἓνας τεράστιος ὁδοστρωτήρ, ἕτοιμος νὰ ἰσοπεδώσῃ ἄτομα καὶ λαούς. Δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι ἔμπροσθεν τοῦ νέου μεσαίωνα ὁ ἄνθρωπος ἀναζητᾷ ἀντιστάσεις στὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Ὁ λόγος τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ εἶναι καὶ σημερινὸν αἶτημα: **«Ποτὲ τὸ ἔθνος τὸ ἐλληνικὸν δὲν ἀνέμισε θρησκείαν καὶ πολιτείαν»**. Πρέπει τὸ κράτος νὰ πλησιάσῃ τὴν ιδιότητα τοῦ ἔθνους, διότι φορέας πολιτισμοῦ (τοῦ νήματος συνέχειας τοῦ βίου μας) δὲν εἶναι τὸ κράτος. Διότι καὶ χωρὶς κρατικὴν ὑπόστασιν (δοῦλον) τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος οὐδέποτε ἔπαυε νὰ δημιουργῇ πολιτισμόν.

Τὸ μετέωρο δῆμα τοῦ χιμπαντζῆ

Πλατεῖα Κλανθμῶνος. Μεσημέρι. Ἡ ἐπιχείρηση «Λεωφορεῖο ὁ πόθος» γιὰ τὴν ἐπιστροφή στοῦ σπίτι ξεκινᾷ. Οἱ συμπολίτες μας, κι ἐγὼ ἀνάμεσά τους, ἀναμένουμε καρτερικὰ τὸ πολυπόθητο γαλανόλευκο ὄχημα, πὺν θὰ μᾶς μεταφέρει ἀγγελιδὸν στοὺς προορισμούς μας. Δίπλα μου στὴ στάση ξαποσταίνουν περιμένοντας πέντε - ἕξι συνταξιούχοι προερχόμενοι ἀπὸ τὴν πορεία πὺν διαλύθηκε λίγο πρὶν, ἓνας μεσόκοπος πὺν βρῖζει σὰν μαουνιέρης τοὺς ταξιτζῆδες, πὺν δὲν τὸν ἐπιδιβάδουν στὰ αὐτοκίνητά τους, κι ἓνας πωλητὴς καντηλιῶν, λιθανιῶν, κομποσχοινιῶν καὶ ἄλλων συναφῶν εἰδῶν. Πίσω μου τρεῖς νεαροὶ μαθητὲς πειράζονται μεταξὺ τους.

- Ὑντε παράτα μας, ρὲ Κριναιτέ..., εἶπε ὁ πρῶτος.

- Ποιόν λὲς Κριναιτό, ρὲ Ροδόσταυρε; ἀπόρησε ὁ δεῦτερος.

- Δὲ σταματᾷτε, καὶ οἱ δύο; Παλιομασῶνοι! ἀκούστηκε νὰ λέῃ ὁ τρίτος.

Θεωροῦσα πάντα τὸν ἑαυτό μου χιουμορίστα ἀλλὰ καὶ γνώστη τῆς ἑλληνοβαρβαρικῆς. Τώρα ὅμως τὸν ἔπιανα ἀδιάδαστο. Εἶχαν κυκλοφορήσει στὴν πιάτσα καινούργια σκώμματα καὶ δὲν τὸ εἶχα πάρει εἶδηση; Στρέφοντας ὡστόσο τὸ κεφάλι μου πρὸς τὸ μέρος τους παρατήρησα, ὅτι μισογελοῦσαν βλέποντας κάτι πὺν ἐγὼ ἀπὸ τὸ σημεῖο πὺν βρισκόμουν ἦταν δύσκολο νὰ δῶ. Σηκώθηκα καὶ πλησιάζοντας διακριτικὰ πρὸς τὸ μέρος τους ἀνεκάλυψα τὴν «πέτρα τοῦ σκανδάλου». Ὑταν μία ἀφίσσα κολλημένη στοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχωμα τοῦ περιπτέρου τοῦ Ὑργανισμοῦ Ὑστικῶν Συγκοινωνιῶν, πὺν παρουσίαζε ἓναν χαριτόδοντο χιμπαντζῆ νὰ χαιρετᾷ ὑψώνοντας τὴν πατοῦσα του καὶ ὑποκάτω του μὲ μεγάλους κόκκινους χαρακτῆρες τὴ φράση «ὙΕτσι σὲ θέλουμε». Κάτω ἀπὸ τὴ φράση αὐτὴ οἱ ἐμπνευστὲς τῆς ἀφίσσας εἶχαν θέσει ὡς δῆθεν ὑπογράφοντες τὶς ἐπωνυμίες διαφόρων σωματείων, ὀργανώσεων, ἑταιρειῶν καὶ κινήματων ἀποκρυφιστικοῦ χαρακτῆρα.

Διάβασα: «Νέα Ὑκρόπολη», «Ροδόσταυροι», «Μασῶνοι», «Ὑλεξίου», «Ρόταρυ», καί... «Δαυλός»... Τί; Πῶς;... «Δαυλός»;... Κοκκάλωσα σὰν κατεψυγμένη συναγρίδα. Νόμισα πρὸς στιγμὴν, ὅτι εἶχα παραισθήσεις κι ἔδλεπα ἄλλα ἀντ' ἄλλων. Κι ὅμως βρισκόμουν σὲ ἀπόλυτη διαύγεια. Κι ὁ «Δαυλός» ἐκεῖ, στὴ θέση του, νὰ φιγουράρῃ μὲ τοὺς ἄλλους πιθηκοποιούς «συναδέλφους» κάτω ἀπὸ τὸ χαμόγελο τοῦ χιμπαντζῆ. Πλησίασα ἀμέσως τὸ παράθυρο τοῦ περιπτέρου καὶ ἀπευθύνθηκα στὸν ὑπάλληλο, πὺν εἶχε δάρδια ἐκείνη τὴν ὥρα.

- Ποιὸς τὸ κόλλησε αὐτὸ ἐδῶ;

- Ποιό; ...ὙΑ! ὙΕνα παιδὶ πέρασε τὸ πρῶν καὶ κόλλησε κι ἄλλα ἐδῶ γύρω, ἀπῆντησε ἐκεῖνος.

- Τί παιδί δηλαδή; ἐπέμεινα ἐγώ.
- Παιδί για νίοθεσία, ἀπήντησε, καὶ γέλασε διακριτικά.
- Κατάλαβα, εἶπα μέσα ἀπ' τὰ δόντια μου κι ἔφυγα.

Τὸ πρᾶγμα δὲν χωροῦσε ἄλλη συζήτηση. Τὰ κατηχητόπουλα καὶ τὰ λοιπὰ ἁγιοπαῖδια εἶχαν ὀγῆ παγανιὰ καὶ τῶχαν κάνει τὸ θαῦμα τους. Ὑἱος ὁ μισθός τους. Καὶ τί μισθός! Ὁλόκληρος παράδεισος. Τώρα ποὺ μᾶς πέταξαν στὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους, μποροῦσαν νὰ κοιμοῦνται τὸν ὕπνο τοῦ δικαίου.

Τὸ ἴδιο ἀπόγευμα διηγήθηκα τὸ περιστατικὸ στὸν ἀνηψιό μου. Εἶχε δὴ καὶ ἐκεῖνος τὴν ἀφίσσα. Ὑἱος ὅμως νὰ ἀντιδράσῃ μὲ ὅποιονδήποτε ἄλλο τρόπο, μοῦ εἶπε ἀπλᾶ:

- Συγχαρητήρια, τοὺς ἔχετε κάνει νὰ χάσουν τὸ μπούσουλλα.

Ὅταν ἐγὼ τοῦ ζήτησα νὰ ἐξηγηθῇ, ἐκεῖνος συνέχισε:

- Δὲ θέλει φιλοσοφία. Εἶστε τὸ μόνο περιοδικὸ ποὺ ἀναφέρουν στὴν ἀφίσσα. Οἱ ὑπόλοιποι εἶναι μυστικιστὲς θεοκράτες, ὅπως ἄλλως τε καὶ οἱ ἀφισσοκολλητὲς μὲ τ' ἀφεντικά τους. Ὑἱος εἶστε ὁ «ἐχθρός».

Πόσα καταλαβαίνει αὐτὸ τὸ παιδί; Πολλά; Ἐὰν βέβαια καταλάβαινε λίγο περισσότερο, θὰ ἦταν ἀκόμα καλύτερα. Μποροῦσε νὰ καταλάβῃ, ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἓνα περιοδικὸ ἔρευνας ἐπιστημονικῆς τοποθετεῖται στὴν ἴδια θέση μὲ ἀποκρυφιστικὲς κινήσεις, μέντιουμ, χαρτορρίχτρες, μυστικιστὲς, θεοκράτες, «λάτρεις» δημιουργῶν καὶ «κτιστῶν» τοῦ κόσμου καὶ ἄλλες τέτοιες ἀηδίες, οἱ κατήγοροί του δὲν σημαίνει, ὅτι ἔχουν ἄγνοια περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς λειτουργίας του; Ὅτι μᾶλλον ἐσκεμμένα καὶ δόλια ἐμπλέκουν τὸν «Δαυλὸ» καὶ τὸν ἐξομοιώνουν μὲ τόσο ξένες πρὸς αὐτὸν κινήσεις;

Ἄλλὰ, καὶ ἂν οἱ πιὸ ἀνόητοι δὲν καταλάβαιναν τὸν δόλο, μᾶλλον δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ ξεπεράσουν τοὺς φραγμούς τους. Προάνθρωποι εἶναι καὶ προάνθρωποι θὰ παραμείνουν μέχρι τὸ τέλος τῆς δουλικῆς ζωῆς τους. Γεννήθηκαν καὶ ὑπάρχουν, γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν ὑπερκόσμο γαλαζογένῃ καὶ ἀπὸ πάνω νὰ τρῶνε καὶ τὴ φάπα τους ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτούς του. Λοιπὸν ποιὸς εἶναι ὁ πῖθηκος;

Τὴν ἐπόμενη μέρα ὁ Ἡρακλῆς, ὁ ἀνηψιός μου, ἐπανῆλθε δορυμνέτερος καὶ περιχαρής.

- Ὑἱος ἀνέκλυψα τὴν ταυτότητα τῶν ἀφισσοκολλητῶν, εἶπε.

Πρόκειται γιὰ κάποια ἀγωνιστικὴ (;) «Ὁμάδα Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν Ὑἱος καὶ Ἐνώχ». Τοὺς ξέρεις;

- Τὴν ὁμάδα ὄχι, ἀπήντησα ἐγώ. Ξέρω ὅμως τοὺς ἄλλους δύο. Πάλι σὲ «ἁγίους» προπάτορές «μας» πέσαμε. Ὑἱος, βοήθειά μας.

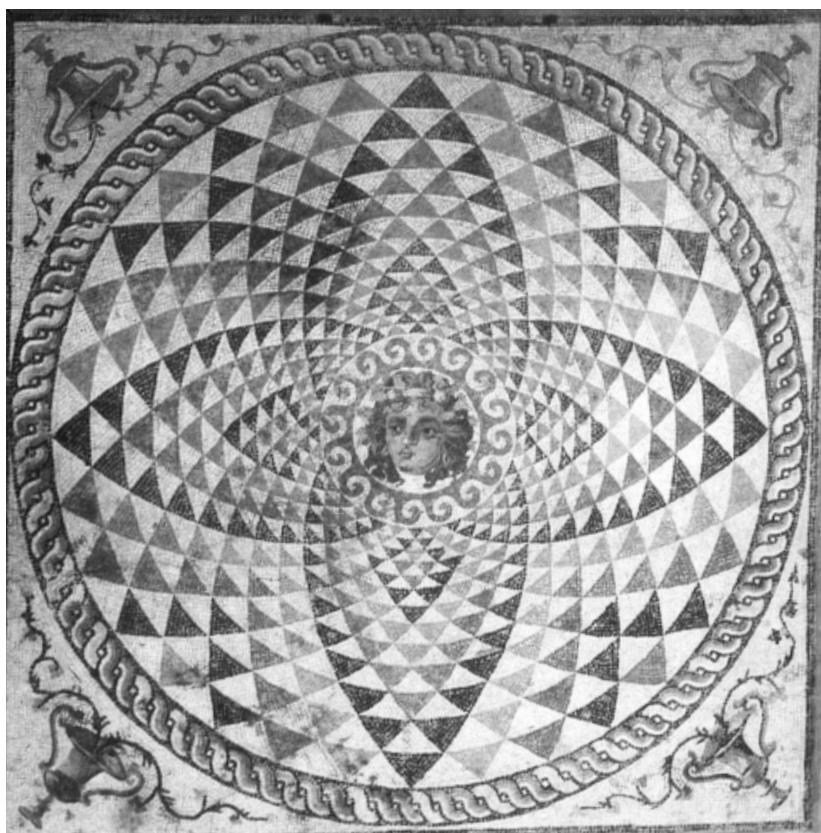
Μάριος Μαρνέας

ΑΛΤΑΝΗ

Ἑκπληκτικαὶ ἀστρονομικαὶ γνώσεις εἰς ἀρχαῖον μωσαϊκὸν τοῦ Διονύσου Ἡ ΨΥΧΙΚΗ ΕΞΑΡΣΙΣ ΤΩΝ ΒΑΚΧΕΥΟΝΤΩΝ

Πόσον αὐταὶ κινοῦνται εἰς τὸ ἄπειρον σύμπαν,
πόσον στροβιλίζονται καὶ ἀλληλοζητοῦνται αἱ ἀναρίθμητοι ψυχαί,
αἱ ὁποῖαι πηγάζουν ἀπὸ τὴν μεγάλην ψυχὴν τοῦ Κόσμου.
Πίπτουν αὐταὶ ἀπὸ πλανήτου εἰς πλανήτην καὶ θρηνοῦν
εἰς τὴν ἄδυσσον λησμονημένην πατρίδα.
Εἶναι τὰ δάκρυα σου, ὦ Διόνυσε...
ᾧ μέγα πνεῦμα, μέγαλε ἐλευθερωτά, ἀνάλαβε τὰς θυγατέρας σου
εἰς τὸν ἐκ φωτός ἀποτελούμενον κόλπον σου».

[Ὅρθικὸν ἀπόσπασμα]

Σχήμα 1. Τὸ μωσαϊκὸν δάπεδον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Κόρινθον. (Μουσεῖον Κορίνθου).

1. Κεφαλὴ Διονύσου ἐντὸς τοῦ 1ου κύκλου. 2. 16 σπείραι ἐντὸς 2ου κύκλου. 3. 13 ἐπ'ἀλληλοὶ κύκλοι. 4. 32 ἑγχρωμα τρίγωνα εἰς κάθε περιφέρειαν τῶν 13 κύκλων = 416 ἑγχρωμα τρίγωνα. 5. 103 σιγμοειδῆ σχήματα ἐντὸς τοῦ 3ου ἐξωτερικοῦ κύκλου. 6. 4 κάνθαροι μὲ κισσόν, σύμβολα τοῦ Διονύσου. 7. Τὸ τετράγωνον πλαίσιον

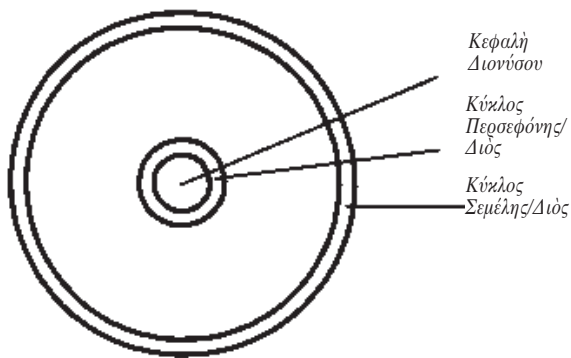
Μωσαϊκὸν δάπεδον εἰκονίζον τὴν κεφαλὴν τοῦ Διονύσου εἰς τὸ κέντρον διακοσμητικοῦ σχεδίου μεταφερθὲν ἐκ τῆς ἀρχαίας Κορίνθου ἀπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον Κορίνθου. Ἡ δημοσιευομένη ἐδῶ εἰκὼν τοῦ δαπέδου ἐλήφθη ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ν. Παπαχατζῆ «*Ἀρχαία Κόρινθος*», σελ. 87. Τὸ μωσαϊκὸν εὐρέθη εἰς αἶθουσαν ἐπαύλεως. Ἡ ἀκριδὴς χρονολογία τῆς κατασκευῆς τῆς ἐπαύλεως δὲν εἶναι γνωστὴ, ἀνάγεται ὅμως εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Δυστυχῶς δὲν ἐστάθη δυνατόν νὰ εὐρεθοῦν περισσότερα ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα. Διὰ τῆς παρούσης ἐρεῦνης ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ σχέδιον δὲν εἶναι διακοσμητικόν, ἀλλὰ φέρει ἀποτυπωμένας θεολογικὰς καὶ πλανητικὰς γνώσεις.

Ἡ Θεολογία εἰς τὸ σχέδιον

Τὸ σχέδιον ὀριοθετεῖται ἀπὸ ἓνα τετράγωνον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου σχηματίζονται τρεῖς εὐδιάκριτοι κύκλοι. Ὁ μὲν κύκλος συμβολίζει τὸ θεῖον, τὸ δὲ τετράγωνον τὴν μορφοποιημένην ὕλην τῶν 4 ὄντολογικῶν στοιχείων (γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ) συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχαιοελληνικὴν ὄντολογικὴν σκέψιν.

Οἱ τρεῖς κύκλοι δηλοῦν τὴν τριφυὴ φύσιν τοῦ Διονύσου (Σχ. 2): «ὄργιον ἄρρητον, τριφυές, κρύφιον Διὸς ἔρνος...» [σὺ εἶσαι μυστήριον ἀπερίγραπτον, μὲ τρεῖς φύσεις, κρυφὸ βλαστάρι τοῦ Διὸς...]. (Ὅρφικὸς Ὕμνος Τριετηρικῷ, στ. 5).

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ πρώτου κύκλου εἶναι τοποθετημένη ἡ κεφαλὴ τοῦ Διονύσου. Εἶναι ὁ Διό-

Σχέδ. 2.

Διονυσιακὸν πνεῦμα

Ἡ «*ρασιοναλισμός*», ποὺ ἐπέβαλε ὁ Εὐρωπαϊκὸς Διαφωτισμὸς τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος, ὠδήγησε σ' ἓναν ἄκρατον ὠφελισμὸν, ποὺ στερεῖ ὅμως ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τὴν χαρὰ ν' ἀπολαμβάνῃ τὰ «*μὴ ὠφέλιμα*» καὶ νὰ διαταράσσεται ἔτσι ἡ ψυχικὴ του ἰσορροπία. Ἡ Ἀναγέννησις δὲν ἦταν οὐσία ἀναγέννησις, ἀφοῦ δὲν κατέληξε στὴν ἐξισορρόπησιν τῶν ἀνθρώπινων λειτουργιῶν. Δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὸν ἀνθρωπισμὸν (οὐμανισμὸν) ὁ ἀκρωτηριασμός τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Ὁ μεσαίωνας δὲν εἶχε μόνο αἷτιον τὸν κατατρεγμὸ τῆς ἐπιστήμης. Ὁ κατατρεγμὸς ἐν μέρει (ὅσον ἐξυπηρετεῖ τοὺς ἐξουσιαστὲς) ἤρθη, οἱ ἐπιστῆμες προοδεύουν· ὅμως ἡ ψυχὴ παραμένει ἀκόμα δέσμια ἐνὸς πλέγματος ἀπαγορεύσεων, ποὺ ἐδράζονται εἴτε στὸν ὠφελισμὸν εἴτε στὴν χριστιανικὴ ἠθικὴ, ποὺ εἶναι κι αὐτὴ μὲ τὴν σειρὰν τῆς ἓνα ἄλλο εἶδος ὠφελισμοῦ· μάλιστα πολὺ σκληρότερον, ἀφοῦ τὸ ὠφέλιμον πλέον εἶναι ἡ ἀπαίτησις τῆς πλήρους ὑποταγῆς τῆς ψυχῆς σὲ μίαν ἐξωκοσμικὴ ἠθικὴ, ποὺ διαστρέφει καὶ ἀκρωτηριάζει τὴν φύσιν τῆς. Ἐχουν παρέλθει χιλιάδες χρόνια, ποὺ ἡ ψυχὴ ἔχει παύσει νὰ καταδύεται στὸ ἐσωτερικὸ τῆς. Αἰῶνες ἔχουν παρέλθει, ποὺ ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει φθάσει στὸν Ἄδη, τόπο αἰώνιας κατοικίας τῆς καὶ ἀναλήψεώς τῆς. Καὶ ὁ κάτω κόσμος εἶναι ὁ κόσμος

νυσος, ὁ ὁποῖος προέκυψε ἐκ τῆς δίνης τῆς Ὀρφικῆς Κοσμογονίας τοῦ αἰθερικοῦ Διὸς - διαστήματος. Εἰς τὸν δεύτερον κύκλον εἶναι ὁ Διόνυσος, γόνος Περσεφόνης καὶ Διός. Εἰς δὲ τὸν τρίτον κύκλον ὁ Διόνυσος τῆς Σεμέλης καὶ τοῦ Διός.

Αἱ δύναι, αἱ ἀναπαριστώμεναι εἰς τὸ σχέδιον, ἀνάγουν εἰς τὰς παλαιστάτας ἐποχὰς τοῦ Κοσμογονικοῦ Ὁοῦ, ὡς λέγει ἡ Διδῶ Καλλέργη εἰς τοὺς «Δώδεκα Ὀλυμπίους Θεοὺς» (σελ. 16 - 17): «Ὅπως δὴ ποτε, καὶ σύμφωνα πάντοτε μὲ τὴν ὀρφικὴν παράδοσιν, ὅταν τὸ κοσμογονικὸν Ὁὸν ἐσχίσθη στὰ δύο, τότε ἐγεννήθη ἀπὸ αὐτοῦ ἕνας ὥραϊος θεός, ὁ Εὐδουλεὺς ἢ Ἀνταύγης ἢ ὁ Διόνυσος ἢ ὁ νεώτερος Φάνης, ὁ πατέρας τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ γενικὰ τῶν νοητικῶν ὄντων. Στὰ “Ὀρφικά” τοῦ Ὁττο Κερν ἀναφέρεται γι’ αὐτόν: “Ἀναλύοντας τὸν θεῖο Αἰθέρα, ἀσάλευτον βέβαια προὔπαρχοντα, ἐφάνερωσε στοὺς θεοὺς, γὰρ νὰ τὴν βλέπουν, ὡραϊότητα ὑπέροχην, ποὺ τώρα βέβαια ὀνομάζον καὶ Φάνητα καὶ Διόνυσον... Πρῶτος δὲ ἦλθε στὸ Φῶς ὀνομάσθη δὲ Διόνυσος, διότι δινεῖται κατὰ τὸν ἄπειρο μακρυνὸν Ὀλυμπο. Μὲ ἀλλαγμένο ὅμως ὄνομα: γὰρ κάθε φάση ἔπαινε διαφορετικὰς προσωνυμίας κατὰ καιροὺς στὸν μεταβαλλόμενο χρόνο” [...] Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω λοιπὸν γίνεται πλέον φανερὴ ἡ διαφορὰ τοῦ κοσμογονικοῦ Ὁοῦ ὡς αἰτίον τῆς κοσμικῆς διατάξεως ἀπὸ τὸν Νοῦ, δύναμις τοῦ Αἰθέρος, καὶ αἰτίον τῆς δημιουργίας τῶν ὄντων. Καὶ τὸ πρῶτον πρέπει νὰ εἶναι ἡ κυκλικὴ δόνησις τοῦ Αἰθέρος, ποὺ δικαίως παριστάνεται ὡς Ὁὸν ἢ πρῶτος Φάνης καὶ στὸν ὅποιον οἱ Ὀρφικοὶ ἀπευθύνονταν μὲ τὰ λόγια: “Σὲ τὸν αὐτοφύη, τὸν εἰς αἰθέριον στροβίλον τὴν φυσικὴν διάταξιν ὅλων ἐμπλέξαντα...”. Τὸ δὲ δεύτερον, τὸ δημιουργικὸν αἶτιον τῶν ὄντων, ὁ Νοῦς, πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀπὸ τὴν κυκλικὴ ἐκείνη δόνησις μετάπτωσις σὲ αἰθερικὴ δίνη τοῦ δημιουργικοῦ τούτου αἰτίου. Ἡ δίνη δὲ αὕτῃ τοῦ Αἰθέρος κατὰ τὰ φαινόμενα σὲ ἀριθμητικὴ ταχύτητα δονήσεως πρέπει νὰ ἀρχίζῃ κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν ἀριθμητικὰ ἀντίστοιχὴ τῆς δόνησις - δίνης τοῦ Νοῦ, ποὺ εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῆς πρώτης ἐνεργητικῆς δυνάμεως τοῦ τριδύναμου Αἰθέρος - Διός».

Δόνησις - δίνη τοῦ νοῦ ὁ Διόνυσος ἀναπαρίσταται εἰς τὸ σχέδιον μὲ τὴν σταδιακὴν σμί-κρυνσιν τῶν τριγώνων, τὰ ὁποῖα εἰσχωροῦν τὸ ἕνα ἐντὸς τοῦ ἄλλου περι-δινίζοντα τὸν νοῦν, ἐὰν ἀποπειραθῇ νὰ τὰ διαχωρίσῃ ἢ νὰ τὰ καταμετρήσῃ. Καταλαμβάνεται τότε ἀπὸ τὴν Διονυσικὴν δίνην τῆς περιστροφῆς τῶν κόσμων.

Ὁ Διόνυσος εἶναι τρι-γονος, διότι ἐγεννήθη τρεῖς φορὰς κατὰ τὴν Ὀρφικὴν Κοσμογονίαν.

τῆς ἀγνότητος τῆς ψυχῆς (ἐξαγνίζεται ἀπὸ τὸ βιολογικὸ της ἄγος) καὶ τόπος καλλιέργειάς της, γὰρ νὰ καρπίσῃ. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὰ φυτὰ, ποὺ οἱ σπόροι καὶ οἱ ρίζες τοὺς εὐρίσκονται ὑπὸ τὸ ἔδαφος. Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὸ ζω-φόρο νερό, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ ὑπέδαφος. Γιατὶ ὁ Δίας νὰ μὲν ρίπτει τὴν βροχὴν, ἂν ὅμως δὲν ὑπῆρχε ὁ κάτω κόσμος νὰ κρατήσῃ τὰ νερά, ἡ ζωὴ στὸν πλανήτη μας θὰ εἶχε ἐξαφανισθῇ πρὸ πολλοῦ.

Ἐκεῖ λοιπὸν, στὸν Ἀδῃ, οἱ διονυσιακὲς τελετὲς αἴρουν τὸ ἄγος τοῦ ὠφελιμοῦ. Ἐκεῖ, στὸν κάτω κόσμῳ, τὰ διονυσιακὰ ὄργανα λιπαίνουν τὴν ψυχὴν, ποὺ καθαρὴ πλέον ἐπιστρέφει στὸ φθαρτὸ σῶμα, ἔτοιμη νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἀνθρώπο ἕνα δῆμα πρὸ πέ-ρα, στὸν πολιτισμό. Καὶ αὐτὲς οἱ διονυσιακὲς ἐορτὲς εἶναι μέρος ἐνὸς κύκλου ἐορτῶν, ποὺ καλύπτουν ὅλο τὸν χρόνον ποὺ φροντίζουν ὅλη τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξιν. Ἦταν ἀδιανόητο γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας νὰ φροντίζουν μόνο τὸ σῶμα ἢ τὴν ψυχὴν. Τὸ σῶμα τὸ ἐπεθύμουν ὑγιές, γὰρ νὰ τὸ κατοικήσῃ νοῦς ὑγιής. Καὶ νοῦς δὲν εἶναι μόνον ἡ νόησις ἀλλὰ τὸ σύνολο τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ποὺ σὰν ἀθέατες (χωρὶς αἰσθη-τηριακὴν ἀντίληψιν) ἐξομοιοῦνται μὲ τὸν κάτω κόσμῳ, ἐξ ἴσου ἀθέατο. Αὕτῃ δὲ ἡ κατάδασις καὶ ἐπιστροφή τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν Ἀδῃ τῆς ἐξασφαλίζει τὴν κάθαρσιν.

Ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ «Ὀρφικά» (ἐκδ. Λειψίας 1867): «Εἰσάκουσε σὺ τῆς μακροπόρευτης δίνης τὸν φωτεινὸν κύκλον συμπλέκων, τὸν εἰς οὐρανὸς στροβίλους πάντοτε περιερχόμενον, λαμπρὸν Ζεῦ, Διόνυσε...». Ἡ δευτέρα γέννησίς του ἐγένετο ἐκ τῆς Περσεφόνης καὶ τοῦ Διὸς: «Εὐδουλεῦ, πολὺδουλε, Διὸς καὶ Περσεφονείης ἀρρήτοις λέκτροισι τεκνωθεῖς, ἄμβροτε δαίμων» [ᾠδὴ Εὐδουλέα, πολυμήχανε, ποῦ ἐγεννήθης στὰ ἀπερίγραπτα κρεβάτια τοῦ Διὸς καὶ τῆς Περσεφόνης, ἀθάνατε δαίμονα (θεέ)] (Ὀρφικὸς Ὑμνος Διονύσου, 30, 6-7). Ἡ δὲ τρίτη γέννησίς του ἐκ τῆς Σεμέλης καὶ τοῦ Διὸς ἀναφέρεται εἰς τὸν Ὀρφικὸν Ὑμνον τῆς Σεμέλης (44). Ὀλόκληρος δὲ ὁ Ὑμνος αὐτὸς εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὴν γέννησίν του.

Οἱ τρεῖς κύκλοι συνεπῶς τοῦ σχεδίου σχηματοποιοῦν διὰ τοῦ κύκλου τὴν θεῖαν ὀντότητα καὶ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 3 τὴν τριπλῆν γέννησιν τοῦ Διονύσου.

Ἡ θυσία καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Διονύσου εἰς Δελφοὺς

Σχετικῶς μὲ τὸν ἀριθμὸν 3 τῶν 3 κύκλων τοῦ σχεδίου λέγει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ «Περὶ Οὐρανοῦ Α» ἔργον του (286a 10 - 15): «Ὅπως λέγουσι καὶ οἱ Πυθαγόρειοι, τὸ πᾶν καὶ τὰ πάντα ὀρίζονται ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τρία, ἀφοῦ τὸ τέλος, τὸ μέσον καὶ ἡ ἀρχὴ δίνουσι τὸν ἀριθμὸν τοῦ παντός, καὶ αὐτὰ εἶναι τρία. Δι' αὐτὸ, ἔχοντες πάρει κατὰ κάποιον τρόπον ἀπὸ τὴν φύσιν τοὺς νόμους τῆς, χρησιμοποιοῦμε τὸν ἀριθμὸν τοῦτον εἰς τὰς ἱεροτελεστίας τῶν θεῶν».

Εἰς τοὺς Ὀμηρικὺς χρόνους τοὺς ὄρκους ἐδίδον ἐπικαλούμενοι τρεῖς θεοὺς: τὸν Δία, τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἀθηνᾶν. Τόσον τὸ σύμβολον τοῦ κύκλου, ὅσον καὶ ὁ ἀριθμὸς 3 συνδυαζόμενα ὁλοκληρώνουν τὴν θεϊκὴν ὀντότητα τοῦ Διονύσου.

Ὁ Διόνυσος εἰς τὸ σχέδιον εἶναι στεφανωμένος καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ἀστέρας. Ὁ Διόνυσος, ἀδελφὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐκπροσωπεῖ τὸ μερικὸν φῶς, τὸ ἡμίφως, τὸ σχέσιον ἔχον μὲ τὸν κύκλον τῆς Σελήνης. Οἱ ἀστέρες ποῦ περιβάλλουν τὴν κεφαλὴν του ἐπιβεβαιώνουν τὴν νυκτερινὴν του δρασιν. Εἰς τὰ Orphicorum Fragmenta, Βακχικά, διαβάζομεν (σελ. 249, 251):

«Κέκλυθι τηλεπόρου δίνης ἐλικαύγεα κύκλον
οὐρανίαις στροφάλιξι περιδρομον αἰὲν ἐλίσσων,
ἀγλαὲ Ζεῦ Διόνυσε, πάτερ πόντον, πάτερ αἴης,

Καὶ ἡ ψυχὴ τὴν ἀναζητᾷ αὐτὴν τὴν κάθαρσιν. Καὶ τὴν ἀναζητᾷ ὅχι κατὰ μόνας ἀλλὰ μέσα ἀπὸ ὁμαδικῆς ἐκδηλώσεως. Ἡ κάθαρσις ἐπέρχεται μέσα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὁμαδικοῦ ἐγῶ. Γιατὶ αὐτὸ ἀντιστοιχεῖ στὸ συμπαντικὸ σύνολο, πὺν παρ' ὅλον ὅτι εἶναι κατατμημένο σὲ ἄπειρα μέρη, ἀποτελεῖ τὸ ἐν καὶ ὡς ἐν ὑπάρχει. Γι' αὐτὸν τὸν λόγο ἡ κάθαρσις εἶναι ἀκατάλυτο αἶτημα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ὁ ἴδιος ὁ Διόνυσος τὸ ὀρίζει:

«Δεῖ γὰρ πόλιν τήνδ' ἐκμαθεῖν, καὶ μὴ θέλει ἀτέλεστον οὖσαν τῶν ἐμῶν βακχευμάτων».

[Πρέπει λοιπὸν νὰ σωφρονίσω αὐτὴν τὴν πόλιν, καὶ ἐὰν δὲν θέλῃ, ἐπειδὴ δὲν τελεῖ τίς βακχικὴς τελετὴ πρὸς τιμὴν μου (Εὐριπίδου «Βάκχαι», 39-40)].

Ἀνάγκη τῆς ψυχῆς λοιπὸν ἡ κάθαρσίς της. Ἀνάγκη τῆς ψυχῆς οἱ διονυσιακὲς τελετές, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ ἀποκαθαίρεται. Τόσον δὲ μεγάλη εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς καθάρσεως, ποῦ οἱ Ἀθηναῖοι μὲ προθυμία ἔσπευδαν στὸ ὑπαίθριο θέατρο, γιὰ νὰ παρακολουθήσουν παραστάσεις κωμωδιῶν καὶ τραγωδιῶν κάτω ἀπὸ δυσμενεῖς καιρικὲς συνθήκες (οἱ παραστάσεις ἐλάμβαναν χώραν τοὺς μῆνες Δεκέμβριο, Ἰανουάριο καὶ Μάρτιο). Εἶναι δὲ τόσο ἀναγκαία φυσικὴ λειτουργία ἡ κάθαρσις τῆς ψυχῆς, ὥστε μὲ τὴν ἴδια λέξιν προσδιορίσθη μία ἄλλη φυσικὴ λειτουργία, τὸ κλάδεμα. Ὅπως

Ἦλιε παγγενέτορ, πανταίολε χρυσεοφεγγές.

Ἦλιος, ὃν Διόνυσον ἐπέκλησιν καλέονσι».

[Ἐπάκουσε μου, λαμπρὲ Ζεῦ Διόνυσε, μὲ τῆς δίνης τὸν κύκλον ποὺ φθάνει μακράν, ποὺ ἐκπέμπει κυκλικῶς ἀκτῖνας καὶ περιπλανᾶσαι πάντοτε μὲ τοὺς οὐρανίους στροβίλους, πάτερ τῆς θαλάσσης, πάτερ τῆς γῆς. Ἦλιε, ποὺ γεννᾷς τὰ πάντα, πολυποίκιλε καὶ χρυσόλαμπρε Ἦλιε, ποὺ σὲ ἀποκαλοῦν Διόνυσον].

Ἡ ἀνωτέρω περιγραφή ὁμοιάζει, ὥσάν ὁ ἐμπνευσμένος καλλιτέχνης, ποὺ ἐφιλοτέχνησε τὸ σχέδιον, νὰ εἶχε τὴν περιγραφὴν αὐτὴν ὑπ' ὄψιν του, καθὼς ὁ παρατηρητὴς τοῦ σχεδίου παρασύρεται ἀπὸ τὰς σχηματιζομένας δίνας καὶ στροβίλους τῶν τριγώνων, ποὺ ἀλληλοδιασταυρούμενα τείνουν εἰς τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ παρατηρητοῦ πρὸς τὸ κέντρον, ὅπου καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ θεοῦ. Ὁ Διόνυσος, ὁ ἐφορευὼν θεὸς ἐπὶ τῶν μορφικῶν ὄντων, καθοδηγεῖ αὐτὰ κατὰ τὴν ἐνσάρκωσίν των εἰς τὰ πρῶτα μυητικὰ τῶν δήματα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Σελήνης. Λέγει δὲ ὁ Πλάτων εἰς τὸν «Φαίδωνα»: «Θυροσπινάκεται μὲν πολλοί, Βάκχοι δέ τε παῦροι» [Πολλοὶ μὲν τινάσσουσιν τὸν θυρόσπον, ὀλίγοι ὅμως βακχεύονται]. Ὡς ἀναφέρει ὁ Κ. Κουρτίδης εἰς τὰ «Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ Μυστήρια» (σελ. 75): «Εἰς τὰ ὄργια ταῦτα (τοῦ Διονύσου) ἦτο προσορητημένη μυστικὴ τις ἀρετὴ, τὴν ὁποῖαν ἀπελάμβανον μόνον οἱ μεμνημένοι, διότι ὁ Διόνυσος δὲν συνεκοινωνεῖ πρὸς πάντας [...]. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ μεμνημένος ἐγκαταλείπει εἰς τὸ ἄγνωστον ἀντικείμενον τῆς λατρείας τὸν τὴν διεύθυνσιν τῆς ζωῆς καὶ ὅλης τῆς ψυχῆς του. Εἰς ἀμοιβὴν τῆς τυφλῆς ταύτης ὑποταγῆς ὁ Διόνυσος γεμίζει μὲ τὴν θεότητά του τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν, ἡ δὲ θεία αὐτοῦ κατοχὴ εἶναι δι' αὐτοὺς ἡ πηγὴ ἀπείρων ἡδονῶν καὶ μεθυστικῶν ἀπολαύσεων. Ἡ καρδιά των ἐκαθαρίσθη, νομίζουν ὅτι ἐγιναν καλύτεροι, ὅτι ἐφθασαν εἰς τὴν μακαριότητα καὶ ἐντέλειαν, τὴν ὁποῖαν ἀκαταπαύτως εἶχον κατὰ νοῦν, ἀμέσως δὲ ἡ ψυχὴ των ὁρμᾷ μακράν τῶν θλίψεων τοῦ δεδήλου (ἀμνήτου) δίου πρὸς τὸν νέον δίον, τὸν ἀγνὸν καὶ ἅγιον δίον, τὸν ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ θεός».

Τὸ σχέδιον ἀποπνέει τὴν μυστηριακὴν ἀτμόσφαιρα τῶν ἐσωτερικῶν δονήσεων, τῶν συντατιζομένων μετὰ τῶν ἰσοπλεύρων τριγώνων, τὰ ὁποῖα baίνουσιν ὅλον καὶ σμικρυνόμενα, ἐξαφανιζόμενα ἐντὸς τῆς θείας οὐσίας τοῦ θεοῦ, ἀποκαλύπτοντα διὰ τῆς ἰσότητος τῶν 3 γωνιῶν καὶ τῶν 3 πλευρῶν τὴν τελειότητα τὴν διέπουσιν τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, πρὸς τὸν ὁποῖον τείνει ὁ

στη δενδροκομία γίνεται ἡ ἀφαίρεσις τῶν στρεβλῶν καὶ περιπτῶν κλαδιῶν ἐνὸς δένδρου, ποὺ τὸ ἐμποδίζουν νὰ δώσῃ πλούσιους καὶ πολλοὺς καρπούς, ἔτσι καὶ στίς διονυσιακὰς τελετὰς γίνεται ἡ ἀφαίρεσις τῶν στρεβλῶν καὶ περιπτῶν στοιχείων τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ καρπίσῃ καλύτερα ἀπὸ πρῖν.

Ἡ Μαρία Δαράκη στὸ διβλίο της «Ὁ Διόνυσος καὶ ἡ θεὰ Γῆ» γράφει: «Ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα τοῦ Διονύσου, ὁλόκληρη ἡ πόλη γίνεται διονυσιακὴ καί, ὅταν ἡ ὥρα αὐτὴ περᾶσῃ, ὅλοι ξαναγίνονται ὀρθοφρονοῦντες. Πρόκειται δέbaia γιὰ τὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ καρναβαλιοῦ». Θὰ παρατηρήσουμε στὴν σωστὴ αὐτὴ διαπίστωσιν, ὅτι οἱ συμμετέχοντες στὸ καρναβάλι δὲν παύουσιν νὰ εἶναι, ἀκόμη καὶ ὅταν ὀργιάζουσιν, ὀρθοφρονοῦντες. Γιατὶ ἡ συμμετοχὴ στίς διονυσιακὰς τελετὰς εἶναι τὸ μέσον, γιὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ κάθαρσις, ποὺ, ὅσο κι ἂν οἱ ἐκδηλώσεις φαίνωνται τελείως παράλογες, ὑπακούουσιν σ' ἓνα αὐστηρὸ τυπικόν. Γιατὶ ὀρθὴ φρόνησις εἶναι ἡ ἐπιλογὴ τοῦ κατάλληλου μέσου, προκειμένου νὰ ἐπιτύχῃς τὸν σκοπὸν σου· κατ' οὐδένᾳ λόγῳ δὲ ὁ σκοπὸς δὲν ἁγιάζει τὰ μέσα, πρᾶγμα παράλογον καὶ ἐκτὸς φύσεως. Γι' αὐτὸ τὸ λόγῳ ὁ θεὸς τῆς φρονήσεως κρατᾷ λύρα. Διότι ἡ ἀφηρημένη μουσικὴ, ποὺ παράγει τὸ μουσικὸ ὄργανο, ὑπακούει σὲ αὐστηροὺς μαθηματικὸς κανόνες, ποὺ ἡ μαθηματικὴ τους σχέ-

μυούμενος εἰς τὰ μυστήρια τοῦ Διονύσου.

Τὰ ἀκόλουθα ἀναφέρονται ἐπίσης εἰς ἀπόσπασμα τοῦ προαναφερθέντος διδλίου τοῦ Κ. Κουρτίδου (σελ. 66): «Εἰς τοὺς Δελφοὺς ὁ Διόνυσος ἦτο ὁ πάσχων κατὰ τοὺς τρεῖς χειμερινοὺς μῆνας θεός, ὅταν κατ' αὐτοὺς κατήρχετο εἰς τὴν γῆν καὶ τὴν ἄνοιξιν ἐπανήρχετο εἰς τὴν ζωὴν [...]. Ἀλλ' αἱ Θυιάδες, μεταβαίνουσαι εἰς τὸν Παρνασσὸν καὶ διαμένονσαι εἰς τὰς κορυφὰς του, ἐξετέλουν ἐντολὴν εὐλαδῶν προσκνητηριῶν. Ἐκεῖ πλησίον τοῦ ἱεροῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν ὑπῆρχεν ὁ τάφος τοῦ ἀναγεννωμένου Διονύσου, τοῦ συμβολίζοντος τὸν θεόν, ὅστις ἀπέθνησκει μὲν τὸν χειμῶνα, ἀναγεννᾷτο δὲ τὴν ἄνοιξιν. Αἱ Θυιάδες δὲ μετέβαινον ἐκεῖ, διὰ τὴν προσφέρουν μαζὺν μὲ τὰς γυναῖκας τῶν Δελφῶν εἰς τὸν Διόνυσον μυστηριώδη θυσίαν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ χαιρετίζουν διὰ τῶν κραγῶν των καὶ ἐορτάζουν τὴν ἀνάστασιν τοῦ Διονύσου». Λέγει δὲ ὁ Πausanias σχετικῶς εἰς τὰ «Φωικὰ» 1, 32: «Ἀπὸ δὲ Κωρυκίου χαλεπὸν ἤδη καὶ ἀνδρὶ εὐζώνῳ πρὸς τὰ ἄκρα ἀφικέσθαι Παρνασσοῦ. Τὰ δὲ νεφῶν τέ ἐστιν ἄκρα καὶ αἱ Θυιάδες ἐπὶ τούτοις τῷ Διονύσῳ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι μαίνονται».

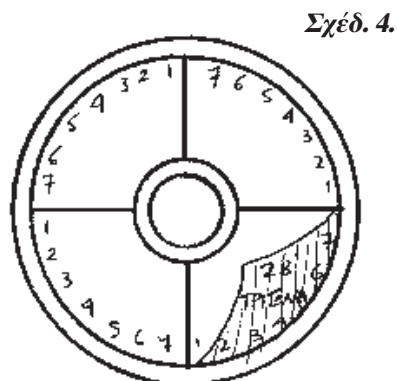
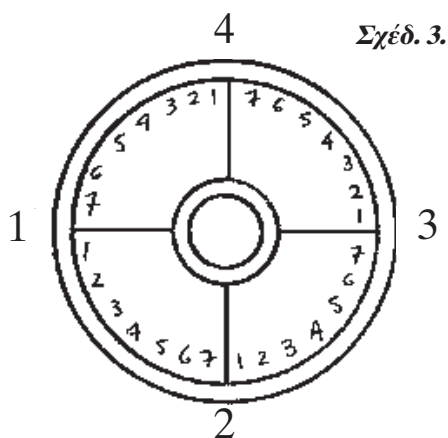
Πλανητικὴ ἀνάπτυξις τοῦ σχεδίου

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Διονύσου εὐρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ σταυροῦ, ἐκεῖ ὅπου ὁ οὐράνιος μεσημβρινὸς τέμνει τὸν οὐράνιον ἰσημερινόν. Ὁ Διόνυσος ἐγεννήθη τὸν μῆνα Γαμηλιῶνα (21ην Δεκεμβρίου), εἰς τὸ χειμερινόν Ἡλιοστάσιον, ὅταν ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφός του, ὁ Ἀπόλλων, ἀρχίζει ἐκ νέου τὴν ἀνοδικὴν πορείαν του πρὸς τὸ Βόρειον ἡμισφαίριον, αὐξάνων κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν ἡμέραν τὴν διάρκειαν τοῦ ἡμερησίου φωτός ἐπὶ τῆς Γῆς. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν γεννᾶται ὁ Διόνυσος Λικνίτης. Εἰς τὸ ζῳδιον τοῦ Αἰγόκερω, τὸ ἀνώτατον σημεῖον τοῦ Ζωδιακοῦ, εὐρίσκεται καὶ ἡ «Νότιος Πύλη», ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξέρχονται αἱ τελειωθείσαι ψυχαὶ (Ὁμηρος, Ὀδύσσεια ν 96 - 113· ἴδε Πορφύριος, «Ἐντρον τῶν Νυμφῶν»). Ἡ κεφαλὴ τοῦ Διονύσου σταυρώνεται ὑπὸ τῶν 2 ἀξόνων, καθὼς ὁ μεσημβρινὸς ὑποδεικνύει τὴν ὑπάτην τῶν ὄντων κατάστασιν (Σχ. 3).

Ὁ σταυρὸς διὰ τῶν ἀποχρώσεων τῶν σκιῶν τοῦ σχεδίου χωρίζει τὸ σχέδιον εἰς 4 τεταρτημόρια. Ἡ περιφέρεια τοῦ ἐξωτερικοῦ μεγίστου κύκλου, ἀφαιρουμένων τῶν 4 τριγώνων τῶν 2 ἀξόνων, ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 τρίγωνα ἐπὶ 4 τεταρτημόρια (= 28, ὁ ἀριθμὸς ἡμερῶν τοῦ σεληνιακοῦ μηνός). Ὁ ἀριθμὸς 28 ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὸν χώρον Α Β Γ, ὥστε νὰ ἀποκλείεται τὸ τυ-

σις εὐρίσκεται στὴν συμπαντικὴ λειτουργία (ἡ ἁρμονία τῶν οὐρανίων σφαιρῶν τοῦ Πυθαγόρα). Καὶ ἐπειδὴ ἡ κάθαρσις ἰᾶται τὴν ψυχὴν, χρειάζεται ν' ἀκολουθῇ αὐστηρὰ τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν, ὅπως ἀκριδῶς συμβαίνει σὲ κάθε νόσο. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Διόνυσος συμπληρώνουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Κατοικοῦν στὸν ἴδιον ναὸ (Δελφοί), ὅπου ὁ μὲν Διόνυσος τιμᾶται τοὺς μῆνες Δεκέμβριον, Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον, τοὺς δὲ ὑπολοίπους ὁ Ἀπόλλων. Καὶ ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο δοηθοῦν στὴν ἴασιν, δίπλα στὰ θέατρα εὐρίσκονται ἀσκληπιεῖα (ὁ Ἀσκληπιὸς ἦταν γιὸς τοῦ Ἀπόλλωνος) ἢ ναοὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ Ἀπόλλων προστατεῦει τῆς Μοῦσας (Μουσᾶγέτης) καὶ ὁ Διόνυσος παίζει μαζὺ τους.

Παιχνίδια εἶναι οἱ ἐορτὲς πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ὅπως καὶ ὅλες οἱ ἄλλες πρὸς τιμὴν τῶν ἄλλων θεῶν καὶ τῶν ἡρώων. Παιχνίδια πάνδημα. Γιὰ τὴν ἀξία τοῦ παιχιδιοῦ, σὰν μέσου ποῦ ἐξασφαλίζει τὴν ψυχικὴν ἰσορροπία, ἔχουν γραφῇ χιλιάδες διδλῖα, ὥστε ἡ παραμικρὴ ἀναφορὰ ἐδῶ σὲ αὐτὴν εἶναι περιττή. Αὐτὴ τὴν ψυχικὴν ἰσορροπία τῶν κατοίκων τῶν πόλεων ἐξησφάλιζαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τῆς ἐορτῆς. Γιατὶ εἶναι εὐάλωτη ἡ ψυχὴ καὶ νοσεῖ ἀπὸ τὸν καθημερινὸ θῖο. Πάμπολλες εἶναι οἱ αἰτίες ποῦ προκαλοῦν ἄλγος στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἥττα τῆς ἀγαπημένης ποδοσφαιρικῆς ομάδος ἕως τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸ ζῆν. Καὶ ὅλα συμβαίνουν μέσα

χαῖον κάποιας συμπτώσεως (Σχ. 5).

Ὁ κύκλος τῶν 28 ἡμερῶν, ὁ σεληνιακὸς κύκλος, ὡς εἶναι φυσικόν, ἔχει σχέσιν μετὰ τὰ ἱερὰ δρώμενα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφορεύει ὁ Διόνυσος. Αἱ ὀργιώδεις καὶ ἐκρηκτικαὶ Διονυσιακαὶ ἐορταὶ ἐπραγματοποιοῦντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, καὶ δι' αὐτὸ ὁ Διόνυσος ἐφερε τὸ ἐπίθετον *Νυκτῆλιος*. Ὁ μῆν, προσδιοριζόμενος ὑπὸ τοῦ κύκλου τῆς Σελήνης, χαρακτηρίζει τὴν νύκτα:

«Κι ἔλατε μὲ χοροὺς ὀλοννκτίους / νὰ γυρίσωμεν ὅλους τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν. / Καὶ αὐτὸς ποὺ τραντάζει τὴν γῆν τῶν Θηβῶν / ἃς μᾶς γίνη ἀρχηγός» (Σοφοκλέους, «Ἀντιγόνη» 153).

Ἐπίσης:

«Τὰ δὲ ἱερὰ νύκτωρ ἢ ἡμέραν τελεῖς; / Νύκτωρ τὰ πολλὰ· σεμνότητᾳ ἔχει τὸ σκότος...» (Εὐριπίδου, «Βάκχαι», 485).

Εἰς τὸν κύκλον οἱ δύο ἄξονες, ὁ κάθετος καὶ ὁ ὀριζόντιος, ὀρίζουν τὸν σταυρὸν τοῦ χρονο-

σ' ἓνα πλαίσιο κανόνων, ποὺ καθορίζουν τὴν κοινωνικὴ συμβίωσιν καὶ καταπιέζουν τὸ ἐγώ. Αὐτὸ γίνεται κατανοητό, ἐὰν παρατηρήσουμε τὸν τρόπο ποὺ παίζουν τὰ παιδιά. Ἐλεύθερα ἀπὸ τὶς περισσότερες ἀνάγκες καὶ τοὺς κανόνες συμβιώσεως τὰ παιδιά ἀπολαμβάνουν μὲ καθαρὴ ψυχὴ τὸ παιχνίδι. Αὕτῃ τὴν παιδικὴ καθαρότητα ψυχῆς ἐπεξήτει ὁ μέγας Ἐφέσιος φιλόσοφος, ποὺ προετίμα νὰ παίξῃ μετὰ τὰ παιδιά, ὅπως ἱστορεῖ ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος. Στὸν συμπολίτην του δὲ ποὺ ἠπόρουν, ὁ Ἡράκλειτος ἀπήντησε: «Εἶναι καλύτερο νὰ κάνω αὐτὸ (νὰ παίξω «κότσια» μετὰ τὰ παιδιά), παρὰ νὰ ζῶ σὰν πολίτης μαζὺ μὲ ἑσᾶς».

Εἶναι γνωστὸ, ὅτι καθημερινὰ τὸ σῶμα μας ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μὲ πάρα πολλοὺς νοσογόνους παράγοντες. Ἄν αὐτοὶ δὲν καθαρισθοῦν, εἶναι δυνατόν νὰ προκαλέσουν ἀσθένειες, ποὺ ἀνάλογα μὲ τὴν σοβαρότητά τους πιθανὰ νὰ ὀδηγήσουν ἀκόμα καὶ στὸν θάνατο. Εἶναι ἀναγκαῖος λοιπὸν ὁ καθημερινὸς καθαρισμὸς τοῦ σώματος. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ τὸ καθημερινὸ λουτρὸ ὁ Ἱπποκράτης τὸ ἐθεώρει ἀναγκαῖον γιὰ τὴν πρόληψιν καὶ τὴν ἴασιν τῶν ἀσθενειῶν, ὅπως καὶ τὴν ἀσκήσιν τοῦ σώματος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον σῶμα ἀλλὰ καὶ ψυχὴ, ἔχει καὶ αὕτῃ τὴν ἴδια ἀνάγκη «λουτροῦ» καὶ «ἀσκήσεως», προκειμένου νὰ προληφθοῦν καὶ νὰ ἰαθοῦν οἱ ἀσθένει-

χώρου. Αἱ τέσσερες ἐποχαὶ τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους (ἄνοιξις, θέρος, φθινόπωρον καὶ χειμὼν) μετὰ τῆς συμπτώσεως τῶν 4 σημείων τοῦ χώρου (ἀνατολή, βορρᾶς, δύσις καὶ νότος) φέρουν τὴν τάξιν καὶ τὸν περι-ορισμὸν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. Ὁ σταυρός, διαμορφώνων τὸ ἡμερονύκτιον (σταδιακὴ αὐξομείωσις φωτός) καὶ τὰς 4 ἐποχάς, θέτει τὰ ὅρια εἰς τὸ βασίλειον τῶν θνητῶν, ὑπενθυμίζων εἰς αὐτοὺς τὴν διπλὴν φύσιν τοῦ φωτός: τῶν δύο ἑτεροθαλῶν ἀδελφῶν, τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Σκότος, ἡμίφως, φῶς εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἀλληγορίας σημαίνουν ἀμάθειαν (κατάστασις βεβήλων), ἐπιθυμίαν διὰ μάθησιν καὶ λήψιν προκαταρακτικῆς γνώσεως (Μικρὰ Μυστήρια) καὶ γνῶσιν (Μεγάλα Μυστήρια).

Εἰς τὸ σχέδιον συνεπῶς συνυπάρχουν οἱ δύο ἀδελφοί:

α. ὁ Ἀπόλλων διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ ἡμερονυκτίου καὶ τοῦ ἔτους μὲ τὰς ἡλιακὰς περιφορὰς· καὶ

β. ὁ Διόνυσος μὲ τὸν κύκλον τῶν 28 ἡμερῶν τῆς σεληνιακῆς περιφορᾶς.

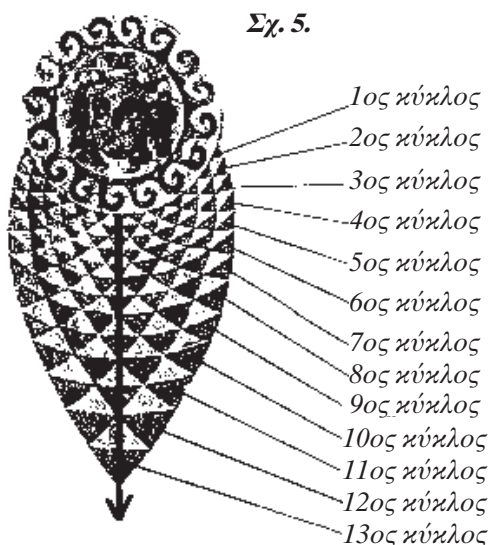
Ἡ σύνδεσις τῶν δύο ἀνωτέρω πλανητικῶν φαινομένων καὶ λειτουργιῶν ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ σχεδίου, διότι ὁ «Νυκτ-Ἥλιος» Διόνυσος καὶ ὁ «Φωσφόρος» Ἀπόλλων λειτουργοῦν εἰς τὸ σύνολον τῶν τριγῶνων, ποὺ σχηματίζουν τὰς περιφερείας τῶν 13 κύκλων τοῦ σχεδίου. Ἐκαστος ἐτήσιος σεληνιακὸς κύκλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 13 μῆνας ἢ 13 σεληνιακὰς περιφορὰς $X 28$ ἡμέρας (τὰ 4 τεταρτημόρια τοῦ κύκλου) = $13 X 28 = 364 + 1$ (ἡ κεφαλὴ τοῦ θεοῦ) = 365 (ὁ ἐτήσιος Ἡλιακὸς κύκλος). Σελήνη καὶ Ἥλιος, Διόνυσος καὶ Ἀπόλλων. Ὁ ἀριθμὸς 13 ἐμφανίζεται, ὅταν ἄθροισθοῦν καθέτως τὰ λευκὰ καὶ τὰ ἐγχρωμα τρίγωνα λαμβανόμενα ὡς ἀκτίνες τοῦ κύκλου (Σχ. 5). Ἐπίσης δὲ εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαλλήλων κύκλων (Σχ. 5).

Κωδικοποίησις τῶν ἀστρονομικῶν γνώσεων

Ὡς διεπιστώθη μέχρι τοῦδε, εἰς τὸ σχέδιον ἀπετυπώθησαν οἱ κύκλοι τοῦ σεληνιακοῦ μηνὸς καὶ τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους. Τὰ εὐρήματα αὐτὰ ἀφοροῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σχεδίου μέχρι τὸν ἐξωτερικὸν στέφανον καὶ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ ἰσόπλευρα τρίγωνα, ἀφορῶντα ἐκ τοῦ σχήματός των εἰς τὸν συμβολισμὸν τοῦ ἰσομορφισμοῦ τῶν τριῶν μερῶν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος κατὰ τὸν Πλάτωνα. Εἰς τὸν «Φαῖδρον» ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ περὶ τοῦ λογιστικοῦ (νοῦς), τοῦ θυμοειδοῦς (συναισθηματικοῦ) καὶ ἐπιθυμητικοῦ (φυσικοῦ) φορέως, ἀλληγορουμένων μὲ τὸν μῦθον τοῦ Ἠνιόχου.

ἐς τῆς. Ὅμως οἱ σχέσεις ψυχῆς καὶ σώματος εἶναι ἀμφίδρομες. Ἐστὶ ἡ ὑγίεια τοῦ ἐνὸς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ὑγίεια τοῦ ἄλλου. Ἡ ἐμπειρικὴ λαϊκὴ σοφία ἔχει καταλήξει στὸ συμπέρασμα: «Ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάῃ ἀπὸ σακᾶτη». Δὲν ὑπάρχει γιαντρός σήμερα, πὺν νὰ μὴν ἀναγνωρίζῃ τὴν συμβολὴν τῆς ψυχικῆς ὑγιείας στὴν ἴασιν τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν. Κανεὶς δὲν διανοεῖται νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι τὸ σύνολο τῶν δερματικῶν παθήσεων ἔχει αἰτία τὸ ἄγχος (ψυχικὴ ἀσθένεια). Δὲν εἶναι δὲ λίγες οἱ περιπτώσεις στρεβλώσεως τοῦ σώματος ἀπὸ ψυχολογικὰ αἷτια ἢ θεραπείας ὀλικῆς παραλύσεως ἀπὸ ψυχίατρο.

Οἱ ἐορτὲς στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἦταν ὁ τόπος λουτροῦ καὶ ἀσκήσεως τῆς ψυχῆς. Ἐχόν δὲ ἐπίγνωσιν τῆς μεγίστης ἀξίας τῶν ἐορτῶν ὁ γελαστὴς φιλόσοφος (ὅπως ἀπεκλήθη) Δημόκριτος ἔλεγε: «Βίος ἀνέορταστος μακρὴ ὁδὸς ἀπανδόκεντος». Δηλαδή ἡ ζωὴ χωρὶς ἐορτὲς μοιάζει μὲ μακρὸν δρόμο χωρὶς πανδοχεῖο. Εἶναι μονότονη, κουραστικὴ, καταθλιπτικὴ. Ἀκολουθώντας τέτοια ὁδὸ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἐξουθενοῦνται. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ὁ ἴδιος ἔλεγε: «Ἀνοήμονες διοῦσιν οὐ τερόμενον διοτῆ» [οἱ ἀνόητοι διαδοῦν χωρὶς ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς]. Κι αὐτὸ συμβαίνει, γιατί μόνον οἱ ἀνόητοι διαταράσσουν τὴν ἰσορροπία ψυχῆς καὶ σώματος. Ὁ Ἐπίκτητος ὑπῆρξε σαφής: «Νόμος διοτικὸς ἐστὶν οὗτος τὸ ἀκόλουθον τῇ φύσει πράττειν». Καὶ φύσις εἶναι

Ἀκτὶς κύκλου ἀποτελούμενη ἀπὸ 13 συνολικῶς τρίγωνα, ἔγχρωμα καὶ λευκά.

φαλὴν τοῦ θεοῦ, διότι εἰς τὴν πραγματικότητα ἡ κίνησις αὐτὴ εἶναι σπειροειδὴς ἢ κυκλοέλικτος συμφώνως πρὸς τὸν Ὁρφικὸν ὄρον περὶ τῆς κινήσεως τοῦ Ἥλιου (ἴδε I. Πασσά «Τὰ Ὁρφικά»· σχόλια Κ. Χασάπης, σελ. 69). Ὁ ὅρος «κυκλοέλικτος» δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν ἐτησίαν ἡλιακὴν περιφορὰν, ἀλλὰ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν κίνησιν τοῦ πόλου τῆς Γῆς σχετικῶς μὲ τὴν μετά-

Τὸ σχέδιον ἀναπτύσσει σταδιακῶς τὴν δυνατότητα τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἐκ τῆς περιφερείας ὁρμωμένη καὶ πλησιάζουσα πρὸς τὸ κέντρον ἀπὸ τὰς ἐσχατιὰς τοῦ εἶναι τῆς κατευθύνεται πρὸς τὸν Διόνυσον ἀκολουθοῦσα τὴν προοπτικὴν τῆς διατάξεως τῶν τριγώνων, τὰ ὁποῖα κλείνουν φθάνοντα εἰς τὰς σπείρας πρὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διονύσου. Τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν ἐγχρώμων τριγώνων, τὸ ἄθροισμα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὄντος, εἶναι: 13 περιφερειακοὶ κύκλοι X 32 ἔγχρωμα τρίγωνα = 416 (Σχ. 1).

Ὁ ἀριθμὸς 416 διαιρούμενος διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 16 τῶν 16 σπειρῶν, πού περιβάλλουν τὴν κεφαλὴν τοῦ Διονύσου, δίδει: $416 : 16 = 26$ χιλιετίες (ὁ Μεγάλος Ἐνιαυτός).

Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν χιλιετιῶν τῶν ἀπαιτουμένων εἰς τὸν πόλον τῆς Γῆς νὰ πραγματοποιηθῇ κύκλον, τὸν μέγιστον κύκλον, διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξελίχθη. Συνεπῶς δικαιολογεῖται ὁ ἀριθμὸς τῶν 16 σπειρῶν, πού περιβάλλουν τὴν κε-

ἡ ἁρμονία τῆς ὑπάρξεως. Ὅπως τὸ σύμπαν ἁρμονικὰ συννιπάρχει, ἔτσι πρέπει νὰ συννιπάρχουν καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ὁ καθένας ἔχει τὴν προσωπικὴν του ζωὴν, ἀλλὰ αὐτὴ πρέπει νὰ συννιπάρχῃ ἁρμονικὰ μὲ τὴν ζωὴν τῶν ὑπολοίπων, πού ἀποτελοῦν τὴν κοινωνία. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὸν κάθε ἄνθρωπο, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴ μὲ ἰδιαίτερες ἐκδηλώσεις καὶ ἀνάγκες. Ὅμως, γιὰ νὰ εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν φύσιν ὁ ἄνθρωπος, ψυχὴ μὲ σῶμα πρέπει νὰ συννιπάρχουν ἁρμονικὰ. Αὐτὴ τὴν ἁρμονικὴ συννιπάρξιν ὁ Ἐπίκουρος τὴν ὠρίζε: «Γελᾶν ἅμα καὶ φιλοσοφεῖν». Καὶ δὲν εἶναι μόνο τὸ γέλιο πού ἐξασφαλίζει τὴν ἁρμονία ἀλλὰ καὶ τὸ κλάμα. Μὲ ἄλλα λόγια καὶ τὸ σῶμα καὶ ὅλες οἱ ψυχικὲς λειτουργίαι σὲ ἁρμονικὴ ζεῦξιν ὀρίζουν τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξιν· καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἐλληνικὸς λόγος.

Αὐτὸ δὲ τὸ «ἀκόλουθον τῇ φύσει πράττειν» εἶναι μία ἀδήριτη ἀνθρώπινη ἀνάγκη, πού παρὰ τίς ἀνστηρότατες ἀπαγορεύσεις εὐρίσκει τρόπο νὰ ἐκδηλωθῇ, ἔστω καὶ ἂν ἐκδηλώνεται σὲ μικρὸ μέγεθος, διεστραμμένο, καὶ δὲν ἐπιφέρει τὴν ἁρμονικὴν ζεῦξιν τῆς ἀνθρώπινης ὑπάρξεως. Εἶναι ἐκπληκτικὴ ἡ ἀπάντησις ἐνὸς κοσμητοροῦ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Ὠξέρ (τὸν μεσαίωνα) πρὸς τὸν ἐλέγχοντα τὴν σχολὴν Γέρσωνα: «Τὰ πλήρη οἶνον βαρέλια ἤθελον διαρραγῇ, ἂν δὲν ἡνοίγετο ἐνίστε τὸ ἐπιστόμισμα,

πτωσιν τῶν ζωδίων.

Ἐπιπροσθέτως δὲ ὁ ἀριθμὸς 26 διπλασιαζόμενος δίδει τὸν ἀριθμὸν 32 τῶν ἐγχρώμων τριγώνων, ποὺ σχηματίζουν τὰς περιφέρειάς τῶν 13 κύκλων. Τετραπλασιαζόμενος δίδει τὸν ἀριθμὸν 64, ἀριθμὸν τῶν ἐγχρώμων καὶ λευκῶν τριγώνων ἐκάστης περιφέρειάς τῶν ἐσωτερικῶν κύκλων. Ὁ ἀριθμὸς 416 διαιρούμενος μὲ τὸ διπλάσιον τοῦ ἀριθμοῦ 16, τὸν ἀριθμὸν 32, δηλαδή $416 : 32 = 13$, εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ, καθὼς καὶ ὁ τετραπλασιασμός τοῦ ἀριθμοῦ 16, ὁ 64, διαιρούμενος διὰ τοῦ $416 : 64 = 6,5$ εἶναι τὸ τέταρτον τοῦ κύκλου τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ, ἀποκλειομένης οἰασδῆποτε τυχαίας ἐπιλογῆς τοῦ ἀριθμοῦ 16 τῶν σπειρῶν εἰς τὴν πανσοφίαν τοῦ μέχρι τοῦδε σχεδιασμοῦ τοῦ μωσαϊκοῦ δαπέδου τῆς κορινθιακῆς ἐπαύλεως.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ περαιτέρω διασταύρωσις, ὅτι δηλαδή τὸ σχέδιον γνωρίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν Μέγιστον αὐτὸν Κύκλον, τὸν σχετικὸν μὲ τὸν πόλον τῆς Γῆς. Ἡ καταμέτρησις τῶν σιγμοειδῶν σχημάτων εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κύκλον τοῦ σχεδίου δίδει σύνολον τὸν ἀριθμὸν 103 (Σχ. 1). Ἐὰν εἰς τὸν ἀριθμὸν 103 προστεθῇ μία μονάς, ἡ κεφαλὴ τοῦ Διονύσου, προκειμένου νὰ συνδέσῃ διὰ τῆς παρουσίας του τὸ σύνολον τῶν κύκλων, τότε

α) 1 κεφαλὴ τοῦ Διονύσου β) 103 σιγμοειδῆ ἐντὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ κύκλου γ) $104 : 4$ ἐξωτερικῶν κρατήρων = 26 χιλιετίαι τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ.

Δευτερευόντως προκύπτει καὶ δεύτερον εὔρημα. Ἐὰν διαιρεθῇ ὁ ἀριθμὸς $104 : 16$ (ἀριθμοὶ τῶν σπειρῶν), ἔχομεν 6,5 (τὸ τέταρτον τῶν χιλιετιῶν, τῶν ἀποτελούντων τὸν Μέγαν Ἐνιαυτὸν)· καθὼς καὶ $104 : 8 = 13$ (τὸ ἥμισυ τὸ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ). Ὅλα τὰ δια-κοσμικὰ στοιχεῖα ἀφορῶν εἰς τὴν κοσμικὴν τάξιν, ὡς αὐτὴ ἐκπροσωπεῖται διὰ τῶν ἀστρονομικῶν κωδικοποιημένων ἀριθμῶν. Ὁ ἀριθμὸς 16 εἶναι τὸ τετράγωνον τοῦ ἀριθμοῦ 4, τοῦ ἀριθμοῦ τῆς Ὑλῆς, καὶ στοιχειοθετεῖ τὸν ἀριθμὸν ποὺ μὲ σπείρας περιβάλλει τὴν κεφαλὴν τοῦ Διονύσου, ἀναφερομένην εἰς τὴν ἑλικοειδῆ ἀνάπτυξιν τῶν κόσμων.

Ὁ δὲ λόγος τοῦ ἀριθμοῦ 416 (13 περιφερειακοὶ κύκλοι X 32 τρίγωνα σχηματίζοντα τοὺς 13 κύκλους = 416) πρὸς τὸν ἀριθμὸν 104 (103 σιγμοειδῶν διακοσμήσεων + 1 κεφαλὴ Διονύσου = 104) εἶναι

$$\frac{416}{104} = 4.$$

ἵνα ἀερισθῶσιν. Ἡμεῖς δὲ οἱ χριστιανοὶ εἴμεθα ἀσθενὴ ἀγγεῖα καὶ ὑπόσαθρα βαρέλια, τὰ ὅποια ὁ οἶνος τῆς θείας χάριτος ἤθελε διαρρήξει, ἂν ἀφήναμεν αὐτὸν εἰς διηνεκοῦς εὐσεβείας ἀναθρασμόν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν παραδιδόμεθα ἐνίοτε εἰς κωμωδήματα καὶ θωμολοχίας, ἵνα ἐπιδοθῶμεν ἔπειτα μετὰ μείζονος προθυμίας εἰς τὰς εὐσεβεῖς ἡμῶν ἀσκήσεις» («Ἡ Ἐορτὴ τοῦ ὄνου κατὰ τὸν μεσαῖωνα» ἀπὸ τὰ «Πάρεργα τοῦ Ἑμμ. Ροῖδη»). Σὰν λάβα ἡφαιστεῖον ὁμοιάζουν οἱ ψυχικὲς λειτουργίαι, ποὺ πρέπει νὰ ἐκχυθῇ, ὅταν συσσωρεύεται, γιὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ ἰσορροπία. Ὅπως ἀκριδῶς συμβαίνει μὲ τὴν τρικυμία, ποὺ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὴν γαλήνην. Δὲν εἶναι τυχαῖο, ποὺ ὁ Ποσειδῶν, θεὸς τῶν ἡφαιστείων καὶ τῆς θάλασσης, εἶναι χθόνιος. Εἶναι λογικὸ λοιπὸν νὰ ἔλθῃ σὲ σύγκρουσιν μὲ τὴν Ἀθηνᾶ, θεὰν τῆς ὀρθῆς φρονήσεως. Ἡ δὲ νίκη τῆς ἐπὶ τοῦ Ποσειδῶνος σηματοδοτεῖ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν ἄγρια ζωὴν στὴν ὀργανωμένη κοινωνικὴ συμβίωσιν, ποὺ παράγει πολιτισμόν. Καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν ὑπερήφανοι γιὰ δύο πράγματα, τὸ αὐτόχθον τους καὶ τὴν ἀρχαιότητα τοῦ πολιτισμοῦ τους· κάτι ποὺ ἔχει ἀποδειχθῇ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἔρευνα (δὲς καὶ στὸ περιοδικὸ «Ἑπτὰ ἡμέρες», ἐνθετο τῆς «Καθημερινῆς» τῆς 26ης Ἰουνίου 1996, ἄρθρο τοῦ ἐφόρου τῆς Ἀκροπόλεως Π. Καλλιγᾶ, στὸ ἀφιέρωμα «Πλάκα: ὁ ἀρχαιότερος οἰκισμὸς τῆς Εὐρώπης»).

Ἀψενδέστατος μάρτυρας τῆς ἀδήριτης ἀνάγκης νὰ πράττωμεν κατὰ τὴν φύσιν

Λόγος συνεπῶς ὁλοκλήρου τοῦ ἐσωτερικοῦ σχεδιαγράμματος, ἀφαιρουμένων τῶν κύκλων τῆς κεφαλῆς τοῦ Διονύσου καὶ τῶν 16 σπειρῶν, πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κύκλον εἶναι ἡ κοινὴ συνισταμένη ὁλοκλήρου τοῦ σχεδίου, ὁ ἀριθμὸς 4. Ὁ ἀριθμὸς 4 ἐπαναλαμβάνεται εἰς τοὺς 4 κανθάρους (ὁ κἀνθαρος εἶναι χαρακτηριστικὸν ποτήριον - σύμβολον) τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ θιάσου του, διότι εἰς τοὺς κρατῆρας ἀνεμειγνύετο ὁ οἶνος. Τὸ δὲ τετράγωνον περιγράμμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι τοποθετημένον ὁλόκληρον τὸ σχέδιον, ἐκφράζει πλέον διὰ σχήματος τὸν ἀριθμὸν 4.

Ὁ ἀριθμὸς 4 ὡς λόγος τοῦ σχεδίου γενικώτερον ἀλλὰ καὶ ὡς παράγων ἀφανὴς χωρίζων τὸν κύκλον εἰς τεταρτημόρια, ἐπισημαίνει τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος εἰς τὸν κόσμον τῆς μορφῆς. Ἡ σκληρότης τοῦ ἀριθμοῦ 4, τετραγώνου τοῦ ἀριθμοῦ 2, τῆς μεριστῆς δυνάδος τῶν Πυθαγορείων, εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῆς Ὑλῆς. Ὑλοποιημένος ὁ θνητὸς θὰ διώσῃ ὅλην τὴν διαδρομὴν τῆς κυκλικῆς του περιφορᾶς ζητῶν ἀπὸ τὸν Διόνυσον τὴν συμπαράστασιν: «Κλῦθι, μάκαρ, φωνῆς, ἥδ' οὖς δ' ἐπίπνευσον ἐνῆς, / εὐμενὲς ἦτορ ἔχων, σὺν ἐϋζώνοισι τιθῆναις» [ἄκουσε, μακάριε, τὴν φωνήν μου καὶ σπεῦσε μὲ γλυκύτητα καὶ προσηνείαν ἔχων εὐμενὴ διάθεσιν μαζὺ μὲ τὰς καλλιζῶνας συντρόφους σου (τὰς Μαινάδας καὶ τὰς Βάκχας)] (Ἀπὸ τὸν Ὀρφικὸν Ὑμνον πρὸς Διόνυσον, 30, 8-9).

Ὡλοκληρωμένη ἡ σχεδιαστικὴ σύνθεσις ἔχει σχηματοποιηθῇ μὲ δάσιν τὸν ἀριθμὸν 26 τῶν 26 χιλιετηρίδων τῆς μεταπτώσεως τῶν ζωδίων, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ κατωτέρω πηλίκου:

$$\begin{array}{rcl} 416 & : & 16 \\ & & = 26 \\ 104 & : & 4 \end{array}$$

Τὸ πηλίκον, ἀπαύγασμα ὅλων τῶν στοιχείων τοῦ σχεδίου, ἐπιμελέστατα κεκρυμμένον καὶ ἀποκαλυπτόμενον μόνον εἰς τὸν ἀναζητητὴν, σκοπὸν ἔχει τὴν ἀφύπνισιν αὐτοῦ εἰς τὴν μέλλουσαν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς τῶν Μεγάλων Ἐπαναλαμβανομένων Κύκλων τῶν 26 χιλιετηρίδων τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ, τοῦ Διονύσου Ἐλευθερέως.

«Δέρμα ἐλάφου εἶναι ριγμένον εἰς τοὺς ὤμους τῶν (γυναικῶν ἀφιερωμένων εἰς τὸν θεόν), φέρουν δὲ μὲ τὴν μίαν χεῖρα θύρσον, μὲ τὴν ἄλλην δὲ σεῖουν δάδα, τὴν φωτίζουσιν τὰ σκότη, εἰς τὰ ὁποῖα κρημνίζονται κατὰ τὰς πλανητικὰς αὐτῶν πορείας ἀκολουθοῦσαι τὸν Διόνυσον,

εἶναι οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ καρναβαλιοῦ. Δὲν εἶναι δυνατόν οἱ κάθε εἶδους ἀπαγορεύσεις νὰ κρατήσουν τὴν λάδα τοῦ ἡφαιστείου νὰ μὴ ἐξέλθῃ, ἐκτὸς ἂν πεθάνῃ τὸ ἡφαίστειο. Στὸ τέλος τοῦ 7ου μ.Χ. αἰῶνος (671) ἡ Β' Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπειλοῦσε μὲ ἀφορισμὸν, ὅσους ἐπέμεναν νὰ ἐπικαλοῦνται τὸν Διόνυσον, ὅταν ἐπάτουν τὰ σταφύλια, γιὰ νὰ γίνῃ ὁ μούστος. Τὸν προέτρεπε δὲ νὰ ἀναφωνοῦν: «Κύριε ἐλέησον» (Φ. Κουκουλές, «Βυζαντινῶν δῖος», σελ. 293). Ὁλίγον ἀργότερα ἀπειλὲς ἀφορισμοῦ περιέχονται καὶ στὰ πρακτικὰ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ἐν Τρούλλῳ τὸ 691). Ὁ ἕνα αἰῶνα ἀργότερα στὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀναφέρεται: «ὅτι εἰς ἄλλοτε εὐαγῇ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ἐδεδήλωσεν ἡ εἰκονομαχία, ἐξηκολούθουν νὰ ἀκούγονται ἀντὶ ὕμνων ἱερῶν πορνικὰ καὶ σατανικὰ μελωδήματα καὶ ἀντὶ ἀλλεπαλλήλων γονυκλισιῶν ὀρχηστικὰ λυγίσματα» (ἀπὸ τὸν πρῦτανικὸν λόγον τοῦ Στ. Κυριακίδου στίς 21 Ἰανουαρίου 1934 μὲ θέμα: «Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημόδους νεοελληνικῆς ποιήσεως»). Ὁ Σάθας μᾶς λέγει, ὅτι τὰ πλεῖστα περὶ θεάτρων στοιχεῖα στὸ Βυζάντιον τὰ ἀνεῦρε στοὺς ἀφορισμοὺς τῶν συνόδων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὰ τραγούδια στίς γαμήλιες ἐορτὲς καὶ οἱ τραγουδιστὲς νὰ μὴ θεωροῦνται αἰσχρὰ πρόσω-

ὁδηγοῦντα αὐτὰς (Κουρτίδης, «Ἀρχαῖα Ἑλληνικά Μυστήρια»).

Δυστυχῶς δὲν εἶναι γνωστὸν ποία ἡ σημασία τῆς ἱερατικῆς ἐννοίας τοῦ ἀριθμοῦ 26 ὡς πρὸς τὰς τελετουργίας, ἀν καὶ εἶναι πασιφανές, ὅτι τὴν πλανητικὴν ἐννοιαν οἱ μεμνημένοι τὴν ἐγνώριζαν χρησιμοποιήσαντες αὐτὴν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν κινοσοτοιχίαν τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδαύρου («Δαυλός», τ. 176, Αὔγ. - Σεπτ. 1996).

Θεωρητικῶς ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι, ἐὰν ὑπῆρχεν ἐν σεληνιακὸν ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον νὰ ἠκολούθει τὴν σεληνιακὴν κυκλικὴν περιφορὰν, θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὴν ὁρθὴν τάξιν μόνον του, χωρὶς τὴν ἀνάγκην διορθώσεων, ὅταν θὰ συνεπληροῦτο ὁ Μέγας Ἐνιαυτός.

28 ἡμέραι τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου

13 περιφοραὶ ἐτησίως

364 ἡμέραι (τὸ Σεληνιακὸν Ἔτος) $\times 26.000 = 9.464.000$

(αἱ ἡμέραι τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ) : 28 (αἱ ἡμέραι τῆς σεληνιακῆς περιφορᾶς) 13 = 338.000 σεληνιακοὶ μῆνες (ἀποτελοῦν τὸν Μέγαν Ἐνιαυτόν). Ὁ ἀνωτέρω συλλογισμὸς ἔχει θεδαίως μόνον θεωρητικὴν ἀξίαν καὶ ἀπλῶς καταδεικνύει τὴν σοφίαν τοῦ μωσαϊκοῦ σχεδίου τοῦ δαπέδου, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ σιωπηλὸς μάρτυς τῆς μεγάλης γνώσεως τῶν προγόνων μας.

Ἐπίλογος

Εἶναι αὐτονόητον, ὅτι ἡ ἔπαυλις θὰ ἀνῆκε εἰς ἄτομον μεμνημένον. Ἡ δὲ σύνθεσις τοῦ σχεδίου μετὰ τοὺς ἰδίους ἀκριβῶς κύκλους μετὰ ἐκείνους τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδαύρου (βλ. «Δαυλόν», τ. 179, 185, 187, 194), κατασκευασθείσης μερικὸν αἰῶνα ἐνωρίτερον, τεκμηριώνει μετὰ τὴν ἐπανάληψιν τὴν ἀναμφισβήτητον γνώσιν, τὴν ἀπόρρητον διὰ τοὺς ἀμνήτους, τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ.

Ἡ γνῶσις αὐτὴ εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν εἶναι κτῆμα ὅλων, ἡ συνειδητοποίησις ὁμῶς τῆς διαρκείας καὶ τῶν πλανητικῶν ἀρχῶν, ποὺ διέπουν τὰ ἐσωτερικὰ πεδία, ἀνῆκε μόνον εἰς τοὺς ἐλαχίστους ἀκόμη καὶ σήμερον. Ὁ ἰδιωτικὸς αὐτὸς χώρος κρατεῖ καλῶς τὸ μυστικόν του, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν χρῆσιν του ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότην. Τὸ αὐτὸ δὲ πράττει καὶ ἡ Θόλος. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁμῶς ἀμφότεροι ἐπέτρεψαν μετὰ πλεόν τῶν 20 αἰώνων σιωπῆς τὴν ἀποκάλυψιν μέρους τοῦ μυστικοῦ των.

πα. Νὰ σημειωθῇ δέ, ὅτι στὰ τραπέζια τοῦ γάμου ἠκούγοντο στάσιμα ἀρχαίων τραγωδιῶν, ποὺ ἐταίριαζαν στὴν περιπτώσιν.

Γνωρίζοντας πολὺ καλὰ οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας τίς ἄρρηκτες σχέσεις σώματος καὶ ψυχῆς, ἐπετέθησαν καὶ στὸ σῶμα. Μαζὺ μετὰ τίς καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις καὶ τίς ἐορταστικὰς κατήργησαν καὶ τοὺς ἀθλητικὸν ἀγῶνες. Ἐξωβέλισαν ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν τὴν γυμναστικὴν καὶ τὴν ἀντικατέστησαν μετὰ τὴν κατήχησιν. Τὸ καθεστὼς ποὺ ἐπέβαλε ὁ χριστιανισμὸς στὴ ρωμαϊκὴ ἐπικράτεια ἀποτελεῖ ὕδριν (μετὰ τὴν ἀρχαιοελληνικὴν σημασίαν τῆς λέξεως) κατὰ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Τὸ καθημερινὸ λουτρὸ ἐθεωρήθη ἀμάρτημα· οἱ αὐτομαστιγώσεις ἦσαν θεάρεστες· ἐνῶ οἱ μακρονὲς νηστεῖες ἐξήντλουν τὸ σῶμα ἀκόμη περισσότερο. Τὴν μεγαλύτερη ὁμῶς ἐπίθεσιν ἐδέχθη ἡ ὑψιστὴ σωματικὴ καὶ ψυχικὴ ἀτομικὴ λειτουργία, ὁ ἔρω. Ἡχοῦν δὲ εἰρωνικὰ σήμερον οἱ ἐκκλησιαστικὰς ἐριδες γιὰ τίς προγαμιαῖες σχέσεις, ἀφοῦ ὁ ἔρω ἦταν καὶ εἶναι ὑπὸ διωγμὸν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Ἄλλως τε ἡ παρθενία εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον κλειδί, γιὰ ν' ἀνοίξῃ ἡ πόρτα τοῦ χριστιανικοῦ παραδείσου. Ἐκτοτε δὲ ψυχὴ καὶ σῶμα ἀναζητοῦν νὰ ἐπανασυγκολλήσουν τὰ ἀκρωτηριασμένα μέλη τους.

Ἀθανάσιος Κουκοβίστας

Ἑναλλακτικὲς θεοκρατίες

Ἀφορμὴ γιὰ τὴν συγγραφὴ αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου στάθηκε ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ σὲρ Richard Livingstone «Ἑλληνικὰ ἰδανικὰ καὶ σύγχρονη ζωὴ». Μέσα στὰ πολλὰ θέματα ποὺ πραγματεύεται ὁ συγγραφέας σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, θέματα ποὺ ἀφοροῦν στὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ καὶ κοσμοθεωρία, εἶναι ἡ σύγκριση δύο κόσμων, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἑβραϊκοῦ. Σχετικὰ γράφει:

«Γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς, οἱ δύο κόσμοι ξεκινοῦν ἀπὸ δύο ἐντελῶς ἀντίθετα σημεῖα. Ἡ Ἑλλὰς ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἄκρη. Γιὰ νὰ διαμορφώσῃ τὸ ἠθικὸ του σύστημα, ὁ Πλάτων ἀρχίζει μὲ τὴν ἀνθρώπινη ψυχολογία, ὁ Ἀριστοτέλης ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ μέσα στὴν ἀνθρωπότητα. Προχωροῦν ἀπὸ τὸ ὁρατὸ πρὸς τὸ ἀόρατο. Ἡ Παλαιστίνη ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη ἄκρη καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὸν ἄνθρωπο. Ἐπιφανειακὰ τὰ συμπεράσματα φαίνονται τὰ ἴδια. Οἱ Ἕλληνες ξεκινῶντας ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο εὐρίσκουν τὸν Θεό... Ἡ Βίβλος ἔχει ἄλλη στάση. Γιὰ τὸν Ἕλληνα ὁ Θεὸς εἶναι τὸ συμπέρασμα, γιὰ τὸν Ἑβραῖο ἡ μείζων πρότασις. Γι' αὐτὸ ἄλλοῦ θάβει τὸ θάρος ἢ Ἑλλὰς καὶ ἄλλοῦ ἢ Παλαιστίνη. Τὸ πραγματικὸ ἀντικείμενο τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὑπάρχει καὶ ὁ Θεός, μία μακρυνὴ καὶ μυστηριώδης ὑπαρξις στὸ θάθος τῆς σκηνῆς, ἀλλὰ στὸ προσκήνιο οἱ θεαταὶ βλέπουν νὰ κυριαρχῇ μία πιὸ ἀδύνατη ἀλλὰ πιὸ γνώριμη μορφή... Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ κύριο πρόσωπο τῆς Βίβλου εἶναι ὅχι ὁ ἄνθρωπος ἀλλὰ ὁ Θεός, καὶ κάθε σελὶς τὸ δείχνει... Συλλογίζεται καὶ ὁ Ἑβραῖος τὴν θάλασσα καὶ τὴν γῆ, ἀλλὰ μία μορφή τὰ ἐπισκιάζει ὅλα: ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὁ μεταστρέφων τὴν θάλασσαν εἰς ξηράν. Κάθε τι φέρνει αὐτὴν τὴν μορφή στὰ μάτια τοῦ Ἑβραίου. Βλέπει τοὺς οὐρανούς καὶ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. Τὰ σύννεφα περνοῦν καὶ εἶναι ἡ κόνις τῶν ποδῶν αὐτοῦ».

Καὶ ὄντως, ὅπως ἀκριβῶς τὰ περιγράφει ὁ σπουδαῖος αὐτὸς Ἀγγλὸς ἐπιστήμων, ἔχουν τὰ πράγματα. Καὶ εἶναι σήμερα ἴσως περισσότερο ἀπὸ ποτὲ ἐπίκαιρο τὸ θέμα. Ὁδεύουμε σὲ μία ἀνθρωποκεντρικὴ κοινωνία ἢ σὲ μία θεοκρατικὴ κατ' ἐπίφασιν κοινωνία; Εἶναι ὁ ἄνθρωπος τὸ κέντρο τῶν ἀναζητήσεών μας ἢ ὁ ἀόρατος θεός, ποὺ ἐξουσιάζει τὶς συνειδήσεις μας ἀκόμα καὶ μετὰ τὸν θάνατό μας; Εἴμαστε καὶ ζοῦμε σὰν Ἕλληνες τελικὰ, ἢ μήπως μεταφέρουμε δογματικὲς θεοκρατικὲς μνήμες ἐξουσιασμοῦ στὰ κύτταρά μας, χωρὶς νὰ μποροῦμε νὰ τὶς ἀπορρίψουμε;

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα δὲν θὰ εἶχε τόσο μεγάλη σημασία πρὶν ἀπὸ κάποια χρόνια νὰ ἀπαντηθοῦν, ἀκριβῶς γιὰτὶ οἱ καταστάσεις δὲν εἶχαν

προχωρήσει τόσο όσο σήμερα. Σήμερα όμως, πού η ροή τῶν γεγονότων ἔχει πάρει ἕνα ἀνησυχητικά γρήγορο ρυθμό, προβάλλει ἐπιτακτική ἡ ἀνάγκη τοῦ ξεκαθαρίσματος: θεοκράτες ἢ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι;

Καὶ πρέπει τώρα νὰ ἀπαντηθοῦν αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα, προτοῦ νὰ εἶναι ἀργά. Προτοῦ νὰ δημιουργηθῇ μία ἄλλη θεοκρατική δικτατορία δῆθεν στοῦ ὄνομα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Προτοῦ νὰ χωρίσουμε τοὺς Ἕλληνες σὲ περιούσιους καὶ μὴ ἀνάλογα μὲ τίς γονυκλισίες καὶ τὰ λιθάνια, πού ἔκαψε ὁ καθένας πρὸς τιμὴν τοῦ Δία- Γιαχβέ. Γιατί ὁ Δίας δὲν ἦταν ποτὲ Γιαχβέ, ὅσο καὶ ἂν μερικοί, ἄθελά τους φαντάζομαι καὶ ὑπὸ καθεστῶς ἀγνοίας, θέλουν ἔτσι νὰ τὸν ἐμφανίζουν. Πρέπει αὐτὸ νὰ γίνη ξεκάθαρο τόσο ὅσο τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ, πού κρυστάλλινο κυλάει στοῦ χῶμα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς καὶ γλυκὸ στὴν πόση, μακριὰ ἀπὸ τὰ ἐδραϊκὰ δηλητήρια, πού οἱ αἰῶνες πρόσθεσαν, ὅταν καὶ ὅπου μπόρεσαν στοῦ πέρασμά του.

Ὁ Ὁ Ἕλληνας δὲν φοβήθηκε ποτέ, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὑπελόγισε γιὰ θεοὺς ὅσους προσπάθησαν νὰ τὸν φοβερίσουν ἢ νὰ τὸν ἐξουσιάσουν πρὸ καὶ μετὰ Χριστόν. Ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεά, τὸν Ἡρακλῆ, τὸν Ὀρφέα ἕως καὶ τὸν Διγενῆ Ἀκρίτα ἀψήφησε τὸν θάνατο, κατέβηκε στὰ σκοτάδια τοῦ Ἅδη, πολέμησε μὲ τὸν Χάρο καὶ κέρδισε τὴν ἀθανασία. Ἐκτοτε οὐδεὶς λαὸς ἐφάνη στοῦ ἱστορικοῦ προσκήνιο, πού νὰ τολμήσουν οἱ ἡρώες του νὰ τὰ δάλουν μὲ τὸν θεὸ ἢ τοὺς θεοὺς τους. Οὔτε πρὶν ἀλλὰ οὔτε καὶ μετὰ τοὺς Ἕλληνες. Καὶ ἀκόμα δὲν φάνηκε ἄλλος λαὸς στὴν γῆ, πού νὰ κἀν ἐπιτύμβια ἀγάλματα καὶ στήλες πού ἔμπαιναν πάνω στοὺς τάφους τῶν νεκρῶν προγόνων μας, πάνω στὰ ὁποῖα νὰ ἀπεικονίζονται ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ μὲ τὸ ἐκπληκτικὸ αὐτὸ μειδίαμα: τὴν ἑλληνικὴ εἰρωνία ἀπέναντι στὴν ὑπαρκτὴ ἀλλὰ ὄχι ἐκφοβιστικὴ πραγματικότητα τοῦ θανάτου.

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες κάπως ἔτσι γεννήσαμε ἀθανάτους, καὶ τελικὰ γίναμε καὶ μεῖς ἀθάνατοι. Δώσαμε κονράγιο καὶ δύναμη στὴν ἀνθρωπότητα, ὅταν δυνάστες θεοὶ πρὸ καὶ μετὰ τὸν Χριστό, βαρβαρικά ἐξουσιαστικά κατακάθια ὅλοι τους, προσπάθησαν νὰ ταπεινώσουν τὸν ἄνθρωπο, νὰ τὸν κάνουν νὰ νοιώσῃ σκουπίδι καὶ ἀνήμερος μπροστὰ στὶς βουλήσεις τοῦ ὁποιοῦ θεοῦ του. Ὅταν τὰ κάθε εἶδους ἱερατεῖα σὰν τσακάλια πάνω ἀπ' τὸ πτώμα τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας κατεσπάραζαν τὸ κουφάρι τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ σωροῦ μὲ βουλμῖα καὶ ἱκανοποίηση. Καὶ ἐμεῖς δώσαμε ζωὴ σ' αὐτὸ τὸ πτώμα, σηκώσαμε τὸν ἄνθρωπο στὰ πόδια του καὶ τοῦ δώσαμε νὰ πιστέψῃ ὡς ἰδανικὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, τὸν ἀγῶνα του γιὰ ζωὴ καὶ δημιουργία. Καὶ αἰῶνες τώρα συνεχίζουμε νὰ δίνουμε ζωὴ σ' αὐτὸν πού οἱ ἄλλοι θέλουν νὰ τὸν καταντήσουν καὶ πάλι πτώμα, ἐνῶ οἱ ἑλληνικὲς ἀξίες καὶ ἰδανικά, καὶ ὄχι οἱ θεοί, τὸν κάνανε ἀθάνατο. Εἶναι λοιπὸν στιγμὲς αὐτές, γιὰ νὰ αὐτοκτονήσουμε;

Νέμεσις

Ἡ ἄγνωστη ὑψηλή πολεμικὴ ἀρχαιοελληνικὴ τεχνολογία

Βλέποντας μὲ θαυμασμό τὴν καταπληκτικὴν τέχνη, τὴν ἀξεπέραστην ἐκφρασι καὶ τὴν κίνησι τῶν μορφῶν τῆς Ἑλληνιστικῆς περιόδου κατὰ τὰς συχνὰς ἐπισκέψεις μου εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Περγάμου (Pergamonmuseum - Antikensammlung) ἐν Βερολίῳ παρετήρησα κάποια πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ παλαιότερον μοῦ ἔχουν δημιουργήσει σκέψεις. Ἐπίσης ἡ ἐπισήμανσις κάποιων χωρίων ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν Ἡροδότου, Στράβωνος, Πλουτάρχου, Ἀπολλοδώρου, Ἡσιόδου κ.ἄ. συχνὰ μὲ ἐπροδλημάτισαν καὶ ἀκόμη τολμῶ νὰ πῶ μὲ ἔκαναν νὰ ὑποψιασθῶ, ὅτι ἴσως τελικῶς γνωρίζομε πολὺ ὀλίγα σχετικῶς μὲ τὰς γνώσεις καὶ τὴν τεχνολογίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ πολλάκις στηριζόμεθα εἰς ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι μᾶλλον μειώνουν τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, καθ' ὅτι ὡς μέτρον συγκρίσεως λαμβάνομεν τὸν σημερινὸν πολιτισμόν.

Ἐκ τῶν ἀναγλύφων καὶ τῶν παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐκόσμου τὸν βωμὸν τῆς Περγάμου (βλ. τεῦχος «Δαυλοῦ» 175, Ἰούλιος 1996, Ἡ ἀρχαία Πέργαμος ἐν Βερολίῳ), καὶ δύο ἐκ τῶν σχετιζομένων μὲ θέμα τὴν Γιγαντομαχίαν δεικνύουν τὰ ἑξῆς:

α) Τὴν Ἑκάτην δίπλα εἰς τὸν Ὡτον μαχομένην τὸν Κλυτίον· ὁ Κλυτίος ἦτο εἷς ἐκ τῶν Γιγάντων φονευθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑκάτης δι' ἀνημμένων δάδων ἢ κατ' ἄλλους ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου διὰ φλεγομένου σιδήρου· καὶ ὁ Ὡτος μετὰ τοῦ Ἐφιάλτου ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἀλωέως. Περὶ αὐτῶν ἀναφέρεται, ὅτι ἠπέλησαν νὰ ἐκθρονίσουν τὸν Δία, ἐπιθέτοντες τὸ Πήλιον ἐπὶ τῆς Ὀσσης, ἐξισοῦντες αὐτὰ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ Ὀλύμπου (**εἰκὼν Α**).

β) Τὴν Φοῖδην δίπλα εἰς τὴν Ἀστερίαν μαχομένην· ἡ Φοῖδη ἦτο Τιτανίς, μήτηρ τῆς Λητοῦς, ἡ ὁποία πρὸ τοῦ Ἀπόλλωνος κατεῖχε τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν, καὶ ἡ Ἀστερία ἐπίσης Τιτανίς, θυγάτηρ τοῦ Κοίου ἢ τοῦ Πόλου καὶ τῆς Φοίδης, ἀδελφὴ τῆς Λητοῦς, μήτηρ τῆς Ἑκάτης ἐκ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ἡρακλέους, σύζυγος δὲ τοῦ Πέρσου (**εἰκὼν Β**).

Καὶ εἰς τὰς δύο παραστάσεις ἡ Ἑκάτη εἰς τὴν πρώτην καὶ ἡ Φοῖδη εἰς τὴν δευτέραν παρίστανται νὰ κρατοῦν μὲ τὴν δεξιὰν εἶδος ὅπλου καὶ νὰ βάλλουν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Αἱ ἐπεξηγήσεις ὁμιλοῦν περὶ εἶδους τινὸς ἀνημμένων δάδων· τί κακὸν ὅμως ἡδύνατο νὰ προξενήσῃ ἀνημμένη δᾶδα εἰς ἓνα πάνοπλον Γίγαντα; Τὸ ἐπιχειρήμα τοῦτο, νομίζω, φαίνεται ἀστεῖον. Ἐὰν παρατηρήσωμε προσεκτικῶς, φαίνεται καθαρὰ καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις εἶδος τι, θὰ ἔλεγα, φλογοβόλου σχήματος σωλήνος· διότι ἔμπροσθεν διακρίνεται εὐκρινῶς πυρίνη φλόξ. Ἐκτὸς αὐτοῦ διακρίνονται δακτύλιοι τέσσαρες, συγκρατοῦντες τὰς ῥάβδους, ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι κατεσκευασμένον τὸ ὅπλον, ἀποφεύγοντας οὕτω τυχὸν ἔκρηξιν ἐκ τῆς μεγάλης πιέσεως, προερχομένης ἐκ τῶν ἀναφλεγομένων ἀερίων. Τὸ μήκος τῶν ὅπλων κυμαίνεται μεταξύ 1,30 καὶ 1,40 μ., τὸ δὲ πάχος αὐτῶν περίπου 0,08 εἰς τὴν λαβὴν ἐνῶ εἰς τὸ χεῖλος 0,15 μ.

Μία ἀνάγλυφος ἀναπαράστασις ἀκόμη εἶναι τῆς Λητοῦς, ἡ ὁποία μάχεται τὸν Τιτυόν· δυστυχῶς διασφύζεται μόνον μέρος τοῦ ὅπλου. Ἴσως ἡ ἀρχικὴ μορφή νὰ συμπεριελάμβανε καὶ ἄλλες παραστάσεις μὲ τέτοια ὅπλα, ἀλλὰ δυστυχῶς ἔχουν καταστραφῇ περι-
που δεκαοκτώ.

«Κεραυνοὶ ἀνετίνασσαν τὶς κορυφὰς τοῦ Παρνασοῦ»

Ἐνα ἄλλο δεῖγμα χρησιμοποιεσέως ὅπλων ὑψηλῆς τεχνολογίας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους εἶναι ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἡροδότου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν καὶ παραθετὼ συμβολικῶς, διότι ὑπάρχουν πολλαὶ ἄλλαι: «Οἱ δὲ κάτοικοι τῶν Δελφῶν πληροφοροῦνται ταῦτα κατετρόμαξαν καὶ πανικόβλητοι ἠρώτων τὸ μαντεῖον διὰ τὰ ἱερὰ πράγματα, ἐὰν δῆλὰ δι' ἔμπροσθεν νὰ τὰ τοποθετήσουν μέσα εἰς τὴν γῆν ἢ νὰ τὰ στείλουν εἰς ἄλλον τόπον. Ὁ θεὸς ὅμως δὲν τοὺς ἄφησε νὰ τὰ μετακινήσουν, εἰπὼν

Εἰκὼν Α: Ἡ Ἐκάτη δίπλα εἰς τὸν Ὀτον μαχομένη τὸν Κλυτίον, κρατοῦσα ὄπλον, ἐκβάλλον πυρρίνην ῥομφαίαν
(«Μουσεῖον Περγάμου» Βερολίνου).

Εἰκὼν Β: Ἡ Φοῖβη δίπλα εἰς τὴν Ἀστερίαν, κρατοῦσα ὄπλον ἐκδάλλον πυρίνην ῥομφαίαν («Μουσεῖον Περγάμου» Βερολίνου).

ὅτι αὐτὸς εἶναι ἱκανὸς νὰ προστατεύῃ τὰ ἰδικὰ του πράγματα. Οἱ κάτοικοι τῶν Δελφῶν ἀκούσαντες ταῦτα ἐφρόντιζον διὰ τὸν ἑαυτὸν των. Ὅθεν τὰ μὲν τέκνα των καὶ τὰς γυναῖκας των ἔστειλαν ἀπέναντι εἰς τὴν Ἀχαΐαν, καὶ ἐξ αὐτῶν οἱ περισσότεροι ἀνέδθησαν εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἐτοποθέτησαν τὰ πράγματά των εἰς τὸ Κωρύκιον ἄντρον, ἄλλοι δὲ ἔφυγαν εἰς τὴν Ἀμφισσαν τῆς Λοκρίδος· ὥστε ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν Δελφῶν ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν ἐκτὸς ἐξήκοντα ἀνδρῶν καὶ τοῦ ἐρμηνευτοῦ τῆς θελήσεως τοῦ θεοῦ. Ὅτε δὲ οἱ δάρβαροι ἐπερχόμενοι ἐπλησίασαν τόσον, ὥστε νὰ διακρίνουν τὸ ἱερόν, τότε ὁ ἐρμηνευτὴς τῆς θελήσεως τοῦ θεοῦ, τοῦ ὁποῖον τὸ ὄνομα ἦτο Ἀκήρατος, βλέπει ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ στημένα τὰ ἱερὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα εἶχον βγῆ ἔξω ἀπὸ τὸ ἄδντον τοῦ ἱεροῦ τῶν Δελφῶν καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἐπετρέπετο κανεῖς νὰ ἐγγίσῃ. Καὶ οὗτος μὲν ἐπήγγινε, διὰ νὰ φανερώσῃ τὸ θεῖον εἰς τοὺς εὐρισκομένους κατοίκους τῶν Δελφῶν. Ὅτε δὲ οἱ δάρβαροι σπεύδοντες ἔφθασαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Προναΐας Ἀθηνᾶς, συνέδθησαν εἰς αὐτοὺς θεῖα σημεῖα ἀκόμη σπουδαιότερα. Διότι, καὶ τοῦτο δεδαίως εἶναι θαῦμα μεγάλο, ὄπλα πολεμικὰ μόνον τῶν ἐφάνησαν στημένα ἔξω ἀπὸ τὸν ναό. Τὰ μετὰ ταῦτα ὅμως γενόμενα εἶναι ἄξια θαυμασμοῦ περισσότερον ἀπ' ὅλα. Ὅτε οἱ δάρβαροι ἐπερχόμενοι ἦσαν κοντὰ εἰς τὸ ἱερόν τῆς Προναΐας Ἀθηνᾶς, τότε ἀπὸ μὲν τὸν οὐρανὸν ἐπιπτον ἐπάνω των κεραυνοί, ἀπὸ δὲ τὸν Παρνασσὸν ἀποκοπεῖσαι δύο κορυφαὶ ἤρχοντο ἐναντίον των καὶ ἐπρόφθασαν πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς προσέτι καὶ ἀπὸ τὸ ἱερόν τῆς Προναΐας ἤρχετο βοή καὶ ἀλαλαγμός». (Ἡρόδοτος, Ἡ Οὐρανία 36-37).

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἀποσπάσματος δημιουργοῦνται τὰ ἐξῆς ἐρωτήματα: ποῖα ἦσαν τὰ ἱερὰ πράγματα τοῦ θεοῦ; Οἱ περισσότεροι λέγουν, ὅτι πρόκειται περὶ τῶν θησαυρῶν τοῦ ναοῦ· εἶναι ὅμως ἔτσι, ἢ ἐννοεῖται κάτι τελείως διαφορετικόν; Πῶς ἡ δύνατο μόνος τοῦ ὁ θεὸς νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τῶν δαρδάρων; Ποῖοι οἱ ἐξήκοντα ἄνδρες καὶ ὁ προφήτης (ἐρμηνευτὴς τοῦ θεοῦ) Ἀκήρατος; Πῶς βγῆκαν τὰ ὄπλα μόνον τῶν ἔξω; Γιατί δὲν ἐπετρέπετο κανεῖς νὰ ἐγγίσῃ τὰ ὄπλα; Οἱ ἀκολουθούμενοι κεραυνοὶ ἔχουν σχέσις ἴσως μὲ ἐκρήξεις; Μήπως ἡ ἀποκοπὴ τῶν κορυφῶν ἐπῆλθε συνεπείᾳ βολῆς ὅπλων πρὸς ἐμπόδιον τῶν ἐχθρῶν; Καὶ τελικῶς ποῖος ὁ πραγματικὸς ῥόλος τῶν Μαντείων καὶ τῶν ναῶν; Διατί ἀκόμη καὶ δάρβαροι ἐσυμβουλευόντο αὐτά; Μήπως αἱ μῆσεις ἦσαν κάτι τελείως διαφορετικόν ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐν ὀλίγοις γνωρίζομεν; Μήπως ὑπάρχει κάποια σχέσις μὲ τὴν τιμωρίαν, τὴν ἐξορίαν καὶ ἀκόμη τὸν θάνατον κάποιων προσώπων, τὰ ὁποῖα ἐτόλμησαν νὰ ἀποκαλύψουν ἔστω καὶ ἀλληγορικῶς κάποια μυστικά τῶν Μαντείων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπετρέπετο νὰ γνωρίζουν οἱ πολλοὶ διὰ λόγους ἀσφαλείας; Μήπως ὁ Ἕλληνας ἀρχιτέκτων καὶ χημικὸς μηχανικὸς Καλλίνικος (Ζ' αἰὼν μ.Χ., γεννηθεὶς ἐν Ἡλιουπόλει τῆς Αἰγύπτου) δὲν ἐφευρὲν τὸ ὑγρὸν ἢ ἐλληνικὸν πῦρ, ἀλλὰ ἀπλῶς τὸ ἐπανάφερε τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίοδον; Ὡς γνωστόν, εἰς ὅλην τὴν περίοδον τοῦ Βυζαντίου δὲν ἐφευρέθηκε τίποτε καὶ δὲν ἀνεκαλύφθη τίποτε τὸ καινούργιον· ὅ,τι ἐπαρουσιάσθη, ἦτο καθαρὰ ἀντιγραφή ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ εἰδικῶς τοὺς Ἑλληνιστικὸς χρόνους. Ἰσως ἀκόμη νὰ ὑπάρχῃ σχέσις ὑγροῦ πυρὸς καὶ τῶν ὅπλων τῆς Ἑκάτης καὶ τῆς Φοίβης ἢ καὶ τῶν ὅπλων τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος.

Τέτοιον εἶδους ἀναφοραὶ ὑπάρχουν πολλαὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι, ἃν καὶ ἔχουν περάσει ἀπὸ «φιλτράρισμα» τὴν Βυζαντινὴν περίοδον, ὅπως ἐπίσης ζωγραφικαὶ παραστάσεις ἀγγείων, ἀναγλύφα κ.λπ. Δύο μικρὰ παραδείγματα ἦσαν αἱ δύο εἰκόνες τῶν ἀναγλύφων τοῦ Μουσείου τῆς Περγάμου καθὼς καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἡροδότου περὶ ὅπλων ἱερῶν.

Βιβλιογραφία

Α. Ἡροδότου, *Ἱστορίαι*.

Β. Maximilian Mayer, *Giganten und Titanen* (1887).

Γ. Huberta Heres / Dianne Newmann, *Museumpädagogik* (Berlin 1993).

Δ. K. Hachmann, *Pergamos, eine Pflanzstätte hellenischer Kunst* (1882).

Ε. L. von Ulrichs, *Geschichte und Kunst* (1883).

Ἐπιστῆμες καὶ τεχνολογία τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων: Ἀναφορὲς τῆς «Θεογονίας», τοῦ Ὅμηρου, τοῦ Ἡροδότου

Ἡ ἄποψις ὅτι «οἱ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως» Ἕλληνες εἶχον ἀναπτύξει πολιτισμόν, καὶ μάλιστα πολὺ ὑψηλόν, κερδίζει ἔδαφος ὁσημέραι. Μελετώντας κανεῖς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες συγγραφεῖς, ποὺ πραγματεύονται περὶ τῶν Μυθικῶν χρόνων, παρατηρεῖ ὅτι ὅλοι σχεδὸν συμφωνοῦν κατὰ τὸν ἄλφα ἢ βῆτα τρόπον, πῶς πρὶν ἂπ' τὸν μέγαλο κατακλυσμὸ (τοῦ Ὠγύγου) ὑπῆρξε μέγας πολιτισμός, ποὺ γεννήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε στὴν Ἑλλάδα, ἐπεκτάθηκε δὲ σ' ὅλον τὸν κόσμον ἀπὸ τοὺς Διόνυσους, Ἡρακλεῖς, Περσεῖς καὶ λοιποὺς διογενεῖς ἥρωες - σοφοὺς. Στὸν πολιτισμὸ αὐτὸ ἀναφέρονται οἱ διάλογοι «Τίμαιος» καὶ «Κριτίας» τοῦ Πλάτωνος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο οἱ Ἀθηναῖοι, κάνοντας χρῆσιν ὅπλων ὑψίστης τεχνολογίας, κατενίκησαν τοὺς ὑδριστὲς τῆς ἐλευθερίας Ἀτλαντες καταδιώξαντές τους μέχρι τὴν πατρίδα τους Ἀτλαντίδα, ἡ ὁποία μετὰ ἀπὸ λίγο κατεποντίσθη γιὰ ἄγνωστους λόγους σὲ μᾶς.

Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ἱστορικὸς τῶν Περσικῶν, περιγράφοντας μιὰν ἀνάλογη κατάστασι – διότι καὶ οἱ Μῆδοι ἦσαν ὑδριστὲς τῆς ἐλευθερίας – ἀναφέρει τὴν χρῆσιν (ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τοῦ Μαντείου τοῦ ἐν Δελφοῖς, ποὺ ἀναφέρεται στὸ ἄνω δημοσιεύμενον ἄρθρο τοῦ κ. Ν. Ἀσπιώτη) ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνος παρομοίων ὅπλων ὑψηλῆς τεχνολογίας. Βέβαια τὰ ὅπλα αὐτὰ δὲν ἀνῆκαν στὸν πολιτισμὸ τῆς Ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς οὔτε στοὺς Ἕλληνες τῆς Κλασσικῆς ἐποχῆς, ποὺ μόλις τότε ἀνέτελλε· ἦσαν παλαιᾶς ἐφευρέσεως καὶ συμπεριλαμβάνοντο μεταξὺ τῶν ἀπορρήτων, τὰ ὁποῖα κατ' οὐδένα τρόπον ἐκκοινοποιοῦντο στοὺς κοινούς θνητοὺς ἢ μὴ μυημένους, κάτι ποὺ γίνεται σαφές καὶ ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτο καὶ ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο. Οἱ περιστάσεις ὥστόσο τὰ ἔφεραν ἔτσι τὰ πράγματα, ὥστε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τελευταίους νὰ λάβουν πείρα καὶ νὰ τὰ ἐξιστορήσουν ἐμμέσως ἢ ἄμεσα στὸν ἱστορικό, ὁ ὁποῖος μᾶς τὰ μεταφέρει.

«Ἱστορία» Η' 65:

Ἀφοῦ οἱ Πέρσες πυρπόλησαν τὴν Ἀθήνα, δεινροτομοῦσαν τὴν Ἀττικὴν, ποὺ ἔχε ἐρημώσει. Κοντὰ στὸ Ἱερὸν τῆς Ἐλευσίνος, στὸ Θριάσιον πεδῖον, περιφέρονταν ὁ Δικαῖος τοῦ Θεοδύκου (Ἀθηναῖος, μύστης τῶν Μικρῶν πιθανῶς Ἐλευσινίων) καὶ ὁ γνωστὸς Δημάρατος (ἐντελῶς ἀδαῆς τῶν Μυσηρίων), ποὺ ἐγιναν μάρτυρες τῶν παρακάτω:

«...Εἰς τὸ Θριάσιον πεδῖον εἶδαν κονιορτὸν ἐρχόμενον ἀπ' τὴν Ἐλευσίνα, σὰν νὰ δάδιζαν 30.000 ἄνθρωποι. Ἐνῶ αὐτοὶ θαύμαζαν γιὰ τὸν κονιορτόν,... ἤκουσαν μία φωνή, ποὺ ἔμοιαζε μ' ἐκείνην τοῦ μυστικοῦ Ἰάκχου. Ὁ Δημάρατος, ἀνίδεος τῶν Ἐλευσινίων Μυσηρίων, ρώτησε τὸν Δικαῖο τί νὰ ναι αὐτὸ ποὺ φωνάζει, καὶ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε: “Δημάρατε, εἶν' ἀδύνατον νὰ μὴν ἀκολουθήσῃ κάποια μεγάλη βλάβη στὸ στράτευμα τοῦ Ξέρξου· διότι, ἀφοῦ ἡ Ἀττικὴ εἶναι ἔρημη, δὲν μένει ἀμφιβολία, ὅτι αὐτὸ ποὺ φωνάζει εἶναι κάτι τὸ θεῖον. Καὶ ἐὰν ὁ κονιορτὸς πέσῃ στὴν Πελοπόννησο, ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου καὶ ὁ ἴδιος κινδυν-

νεύουν, ἂν πάλι πέσῃ στὴν Σαλαμίνα, τότε θὰ κινδυνεύσῃ ὁ στόλος τοῦ βασιλέως...». Ὁ κονιορτὸς κατευθύνθηκε πρὸς τὴν Σαλαμίνα...».

Ἡ «Θεογονία» θεωρεῖται ἔργο προκατακλυσμαῖο, πὺν μὲ τὴν ἄδεια τῶν Μουσῶν τοῦ Ἑλικῶνος ἐξέδωσε ὁ Ἡσίοδος. Ἴδου μία περιγραφή της:

«Θεογονία», στίχοι 825-869 (ἐλεύθερη ἀπόδοσις):

«Ἀπ' τοὺς ὤμους του (Τυφωέως) ἑκατὸ κεφαλὲς φύτρωναν, πὺν ξεπετοῦσαν μαῦρες γλῶσσες καὶ κάτω ἀπ' τὰ φρύδια τῶν ματιῶν, πὺν εἶχε στίς τεράστιες κεφαλές, φλόγα λαμποκοποῦσε· κι ἀπὸ τίς τρομερὲς τίς κεφαλές ἔδγαιναν διάφορες φωνές, πὺν μία ἀπερίγραπτη βουὴ σχημάτιζαν. Πότε οἱ φωνές αὐτὲς ἦσαν ἀπροσδιόριστες καὶ πότε μοιάζανε μὲ τὸ μονγκανητὸ τοῦ ταύρου, πὺν ἔχει ἀκαταδάμαστος στὴν ὁρμὴ του· πότε μὲ τὸ βρυχηθμὸ τοῦ λιονταριοῦ, πὺν ἔχει ψυχὴ ἀνελέγη, καὶ πότε μὲ τὸ ἀλύχτισμα τῶν σκύλων. Ἄλλοτε πάλι σφύριζε καὶ τὰ βουνὰ κι οἱ ῥάχες ἐδογγοῦσαν. Ἐκεῖνη τὴν μέρα ἔργο καθολικῆς καταστροφῆς θὰ ἔκανε καὶ θὰ ἐξουσίαζε αὐτὸς (ὁ Τυφωεύς) τὰ πάντα, ἂν δὲν τὸν ἔνοιωθε ὁ πατέρας τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, πὺν παρακολουθεῖ τὰ πάντα μὲ ἄγρυπνα μάτια. Ξερὰ καὶ δυνατὰ βρόντησε, κι ἡ γῆ, κι ὁ πόντος, καὶ τὰ ρεύματα τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τοῦ Ταρτάρου τὰ ὑποχθόνια, κι ὁ μέγας Οὐρανὸς ἀντιβουίξαν, ἐνῶ κάτω ἀπ' τ' ἀθάνατα πόδια τοῦ θεοῦ, πὺν γιὰ πολέμο ἐσηκώθη, τρανταζόταν ὁ Ὀλυμπος ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη καὶ τοῦ ἀπαντοῦσε ἡ γῆ ἀντιδογγῶντας. Μία ζέστη φοβερὴ ἀπλώθηκε στὸν πόντο μὲ τὰ σκοτεινὰ νερά, πὺν ἀπ' τὰ δύο αὐτὰ προκλήθηκε ἀπ' τίς βροντές, τίς ἀστραπὲς καὶ τοῦ Διὸς τ' ἀστροπελέκια ἀπὸ τὴν μιά, κι ἀπὸ τίς φλόγες καὶ τὰ νέφη τοῦ τέρατος ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐβραζε ἡ γῆ κι ὁ οὐρανὸς κι ἡ θάλασσα τριγύρω κι ἀπὸ παντοῦ τὰ κύματα ὑψώνονταν, πλημμυρίζοντας τίς ἀκτές. Ἐνας σεισμὸς ἐγίνε, πὺν ἡ ἔντασις του μεγάλωνε διαρκῶς. Ἐτρεμε ὁ Ἄδης κι οἱ Τιτᾶνες, πὺν καθισμένοι γύρω ἀπὸ τὸν Κρόνο, ἔνοιωθαν τὴν ἀσίγαστη βουὴ καὶ τὸν μεγάλο χαλασμό, πὺν γινόταν ἐπάνω. Ὁ Ζεὺς ὥστόσο μ' ἀπόφασι κι ὁρμὴ πῆρε τὰ θεϊκά του ὄπλα, τὴν ἀστραπή, τὴν βροντὴ καὶ τὸν κεραυνὸ πὺν ὅλα τὰ κατακαίει καὶ πηδῶντας ἀπ' τὸν Ὀλυμπο, βαριά τότε κτυπάει, καταστρέφοντας μὲ μιᾶς ὅλες τίς κεφαλές του... Ὅταν τὸν ἐκεραύνωσε, μία φλόγα φοβερὴ ἀνεσηκώθη κι ἡ γῆ τριγύρω καιγόνταν καὶ ἔδγαζε ἀτμούς καὶ ἔλειωνε σὰν τὸν κασσίτερο, πὺν θερμαίνεται σὲ καλοτρύπητους σωλῆνες ἀπὸ τὴν τέχνη τῶν σιδηρουργῶν, ἢ σὰν σίδερο, πὺν λυνώνει στὸ χῶμα ἀπ' τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἡφαίστου· ἔτσι κι ἡ γῆ σιγόλωννε κάτω ἀπ' τὴν λάμψι τῆς φωτιᾶς πὺν φλογοβολοῦσε. Ἀφοῦ τὸν κατενίκησε καὶ τὸν κομμάτιασε ὁ Ζεὺς, μ' ἀδάσταχτη στὰ στήθη ὀργὴ τὸν πέταξε στὰ δάθη τοῦ Ταρτάρου...».

Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρεται ἄμεσα στὴν τεχνολογία τῶν θεῶν καὶ εἰδικώτερα τοῦ Ἡφαίστου, ἀλλὰ καὶ τῶν Φαιάκων, τῶν ὁποίων ἡγεῖτο ὁ Ἀλκίνοος, ὁ ἐγγονὸς τοῦ Ποσειδῶνος. Ἴδου πῶς περιγράφει τὰ ἀνθρωπόμορφα μηχανικὰ κατασκευάσματα («ρομπότ») καὶ τὰ τηλεκατευθυνόμενα πλοῖα τῶν Φαιάκων:

Ἰλιάδος Σ 417 κι ἔξ.:

«...Κοντὰ στὸν Θεο-δασιλέα (Ἡφαιστο) τρέξανε οἱ μαλαματένιες κόρες, πού'σαν σὰν νέες ζωντανές· δύναμι εἶχαν καὶ φωνή καὶ νόησι καὶ φρένες καὶ τέχνες εἶχαν διδαχθῇ ἀπὸ τοὺς ἀθανάτους...».

Ὀδύσσειας η 317-325:

«...Κι ὥς αὔριο οἱ ναῦτες μου, νὰ ξέρῃς, θὰ σὲ πάρουν καὶ κοιμισμένο θὰ σὲ πᾶν ἐκεῖ, πὺν ἐσὺ θέλεις, κι ἐνῶ θὰ κείτεσαι καὶ θὰ γλυκοκοιμᾶσαι, ἀτάραχα θὰ σχίζουνε τὸ κῦμα τῆς θαλάσσης, στῇ γῇ σου καὶ στὰ σπίτια σου κι ὅπου ἀγαπᾷς θὰ εἶσαι... καὶ αὐθήμερόν θὰ ἔλθουνε πίσω στὸν τόπο ἐτοῦτο».

(Μετάφρασι Ἀργύρη Ἑφταλιώτη)

Ὀδύσσειας θ 555-563:

«...καὶ τὴν πατρίδα πές μας, τὴν χώρα σου, τὸν δῆμο σου, νὰ νοιώσουν τὰ καράδια, νὰ δάλουν πλώρη κατακεῖ, ταξίδι σὰν σὲ πάρουν. Γιατὶ δὲν ταξιδεύουνε οἱ Φαίακες μὲ ποδοτές, μήδ' ἔχουν τὰ καράδια τους τιμόνια καθὼς τ' ἄλλα, παρὰ μονάχα τους τὸ νοῦ μαντεύουνε τ' ἀνθρώπου κι ὅλων τίς χῶρες ξέρουνε καὶ τὰ παχὰ χωράφια· κι ὁλόταχα περνοῦν καὶ πᾶν στῆς θάλασσας τὰ πλάτια, σὲ ἀντάρα καὶ σὲ σύννεφα κρυμμένα· καὶ δὲν ἔχουν κανένα φόβο νὰ χαθοῦν ἢ νὰ βλαφθοῦν ποτέ τους...».

(Μετάφρασι Ἀργ. Ἑφταλιώτη)

Ὁ τραγικὸς Αἰσχύλος πὺν ἦταν μυημένος στὰ Ἑλευσίνια Μυστήρια ὡς Εὐμολπίδης καὶ ταυτιζόμενος μὲ τὸν ἥρωά του Προμηθέα (πὺν δίδαξε στοὺς ἀνθρώπους τεχνικὴ, ἀστρονομία, ἀριθμητικὴ, γραμματικὴ, γεωπονικὴ καὶ βιολογία, ἱατρικὴ καὶ μαντικὴ, μηχανικὴ καὶ ναυτιλία, παρὰ τίς ἀπαγορεύσεις τῶν θεῶν) προοδαίνει στὴν ἀποκάλυψιν ἱερῶν μυστικῶν, πὺν ἐθεωροῦντο ἄκρως ἀπόρρητα γιὰ τοὺς ἀμυήτους, μ' ἀποτέλεσμα τὴν φημολογούμενη δολοφονία του ἀπὸ τὸ τότε ἱερατεῖο. Ἴδου τί μᾶς ἀποκαλύπτει στὸν «Προμηθέα Δεσμώτη» (στίχοι 277-297):

ΧΟΡΟΣ: «Μᾶς κάλεσες, Προμηθέα, καὶ μόνες μας
μὲ πόδι ἀνάλαφρο, πρόθυμες
τὸ φτερωτό μας ἀφήνουμε ἄρμα.
Ἀπ' τὸν αἰθέριο δρόμο μας ἦλθαμε
στὸν ἀπάτητο δρόμο ἐτοῦτο.
Πές μας νὰ μάθουμε ὅλα τὰ δεινὰ σου».

ΩΚΕΑΝΟΣ: «Μακρὺν δρόμο ἔκανα, Προμηθέα, νὰ φθάσω
ὁδηγώντας τὸ πτερωτό τοῦτο πετούμενο
μὲ τὸν νοῦ μου μονάχα...».

Παρατήρησις: Μία στενὴ σχέσι ὁμοιότητος ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ πτερωτοῦ ἄρματος τῶν Ὁκεανοῦ - Ὁκεανίδων καὶ τῶν πλοίων τοῦ Ἀντίνοου. Κυβερνῶνται ὅλα μὲ τὸν νοῦ· δὲν ἔχουν τιμόνι καὶ πέδες.

Σαράντος Πὰν

ΣΥΖΗΤΗΣΗ
ΜΕ ΤΟΝ
ΚΑΘΗΓΗΤΗ
κ. Β. ΦΙΛΙΑ

«Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ ὁ Διαφωτισμὸς καταξίωσαν ἀπόλυτα τὴν ὀρθὴν χρῆση τῆς λογικῆς. Σήμερα ἔχουμε μία ὑστέρηση στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρώπινης συνειδητότητας σ’ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Ἀποθεώνεται ἡ οἰκονομία καὶ “διαμερισματοποιεῖται” ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ λειτουργῇ ὡς σκεπτόμενο ὄν, ἀκρωτηριάζεται καὶ γίνεται ἄκρως ἐπικίνδυνος. Ὁ μέσος Ἕλλην “κρατάει” σήμερα τὴν Ἑλλάδα καὶ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν μέσο Δυτικό, ἐνῶ ὁ Ἕλλην τῆς “κορυφῆς”» ὑστερεῖ ἀπὸ κάθε ἀποψη. Τὸ παραγόμενο ἔργο στὰ Ἑλληνικὰ Πανεπιστήμια εἶναι ἀπὸ μηδαμινὸ ἕως ἀνύπαρκτο».

[Μὲ τὸν καθηγητὴ τῆς Κοινωνιολογίας κ. Β. Φιλία ὁ συνεργάτης τοῦ «Δανλοῦ» κοινωνιολόγος κ. Π. Κουβαλάκης εἶχε μία μακρὰ συνομιλία γιὰ τὰ σύγχρονα ἑλληνικὰ καὶ τὰ διεθνῆ φλέγοντα θέματα, τῆς ὁποίας τὰ σημαντικώτερα σημεῖα δημοσιεύουμε κατωτέρω].

Συντ.: Προσφάτως σὲ μία τηλεοπτικὴ σας συνέντευξη ὑποστηρίξατε, ὅτι ἡ τηλεόραση, τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἐνημέρωσης γενικώτερα, ἐπιχειροῦν νὰ ἐξαφανίσουν τὸ πρότυπο τοῦ νοήμονος ἀνθρώπου. Θέλετε νὰ μᾶς ἐξηγήσετε, τί ἀκριβῶς ἐννοοῦσατε;

Β.Φ.: Θὰ πρέπει νὰ ξεκινήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἄνοιγμα πρὸς τὸν νεώτερο

κόσμο και τὸ ξεπέραςμα τοῦ Μεσαιωνικοῦ σκοταδισμοῦ συνδέονται μὲ αὐτὸ πὺν ὀνομάζουμε Διαφωτισμὸ. Μὲ τὸν Διαφωτισμὸ ἐμφανίζονται μία σειρά ἀπὸ ἀντιλήψεις, πὺν τοποθετοῦν τὸν ἄνθρωπο – τὸν σκεπτόμενο ἄνθρωπο – στὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι. Πρακτικῶς σημαίνει, ὅτι ὁ Διαφωτισμὸς ἀναγνωρίζει, ὅτι κάθε ἄνθρωπος περιλαμβάνεται ἀπὸ μία οὐσία, ἡ ὁποία τὸν καταξιώνει ἀπόλυτα μέσα ἀπὸ τὴν ὀρθὴ χρησιμοποίηση τῆς λογικῆς του νὰ τοποθετῆται ἔναντι τῶν γεγονότων. Πάνω σ' αὐτὸ στηρίχθηκε ἡ ἀντίληψη ἐνὸς νέου ἀνθρωποκεντρισμοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν ἀπόλυτη καταξίωση εἶχαμε στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Αὐτὲς οἱ νέες ἀντιλήψεις ἔρχονται νὰ ξεπεράσουν τὸν Μεσαιωνισμό, πὺν ἔβαζε τὸ ἄτομο νὰ χάνεται, νὰ θυθίζεται μέσα στὴ συλλογικότητα.

Συντ.: *Ἡ κυριαρχία τῆς ομάδος ἔναντι τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀρνητικὸ στοιχεῖο στὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου;*

Β.Φ.: Κάθε ἄλλο. Ὅμως ἀπαιτεῖται μία ἀρμονικὴ σχέση μεταξύ ἀτόμου καὶ συλλογικότητας. Καὶ ἐδῶ ἐπίσης θρῖσκεται μία τεράστια συνεισφορά τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων: ἡ ἀνακάλυψη τῆς ἀτομικότητας καὶ τῆς προσωπικότητας: ἀτομικότητα καὶ προσωπικότητα μέσα στὸ συλλογικὸ γίγνεσθαι, μέσα στὴν πόλιν. Αὐτὴ τὴν συνεισφορά τῶν Ἑλλήνων τὴν ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Μάρξ, πὺν θαύμαζε ἀπέραντα τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Στους Ἑλληνες ὁ ἄνθρωπος πὺν ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ συλλογικὸ γίγνεσθαι, ἔξω ἀπὸ τὴν «ἀγορὰ τῶν γνωμῶν», χαρακτηριζόταν ὡς «ιδιώτης», πὺν ἐσήμαινε βλάκας. Καὶ πράγματι ἡ λέξη αὐτὴ πέρασε σ' ὅλες τις λατινογενεῖς γλώσσες καὶ σημαίνει τὴν βλακεία καὶ τὴν ἡλιθιότητα.

Αὐτὴ ἡ τοποθέτηση τοῦ ἀνθρώπου στὸ ἐπίκεντρο τοῦ γίγνεσθαι μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἐλεύθερα καὶ ὑπεύθυνα σκεπτόμενου ἐσωτερικὰ καλλιεργημένου ἀνθρώπου ξεπέρασε τὸν Μεσαίωνα. Γιγαντώθηκε ἡ πεποίθηση, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ κοινωνία ἔχουν μία πορεία ἀνοδική, προοδευτική.

Τὸ «τέλος τῆς Ἱστορίας» καὶ ἡ σύγχρονη συνείδηση

Συντ.: *Ποία εἶναι ἡ ἄποψή σας περὶ τοῦ «τέλους τῆς ἱστορίας», πὺν τώρα προβάλλεται;*

Β.Φ.: Τὸ «τέλος τῆς ἱστορίας» προβάλλεται ἀπὸ «βαρύνδουπους» θεωρητικούς, οἱ ὁποῖοι λένε ὅ,τι ἀνοησία μπορεῖ νὰ φαντασθῇ κανεῖς. Θέλουν νὰ μᾶς πείσουν, ὅτι ἐδῶ φθάσαμε, μὴν παραπονέστε, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο. Ἐνῶ ὁ Μάρξ ἔλεγε...

Συντ.: *Δὲν εἶχε ὅμως καὶ ὁ Μάρξ τὴν λύτρωση τοῦ τελικοῦ σκοποῦ; Ἡ «ἀταξικὴ κοινωνία» δὲν ἦταν ἓνας ἐπίγειος παράδεισος;*

Β.Φ.: Ἐλεγε, ὅτι «διάγουμε ἀκόμη ἓνα μακρόσυρτο στάδιο “προϊστορίας”, δὲν ἔχουμε μπῆ στὴν καθ' αὐτὸ ἀνθρώπινη ἱστορία».

Συντ.: *Αὐτὴν τὴν ἔννοια εἶχε τὸ λυτρωτικὸ του στοιχεῖο;*

Β.Φ.: Τὸ «λυτρωτικὸ» εἶχε τὴν ἔννοια τῆς ἀποδεσμεύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς οὐσίας του, ὥστε νὰ ὀλοκληρωθῇ καὶ νὰ αὐτοπραγματωθῇ. Ἡ λύτρωση μὲ τὴν μεσσιανικὴ ἔννοια εἶναι σχῆμα Ἑγγελιανὸ καὶ ὄχι τοῦ Μάρξ.

Συντ.: *Ἡ συνείδηση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου σὲ τί ἐπίπεδο θρῖσκεται;*

Β.Φ.: Ἀσφαλῶς θὰ μιλάτε γιὰ τὸ κομμάτι ἐκεῖνο τῆς ἀνθρωπότητας πὺν πέρασε ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση καὶ τὸν Διαφωτισμὸ, τὸν ὁποῖο κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβῃ, ἂν δὲν γνωρίζῃ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Διότι ὁ ὑπόλοιπος κόσμος ὑπέστη καὶ ὑφίσταται ἀφ' ἐνὸς τὰ δεινὰ μᾶς παρακματικῆς φάσης καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν καταστροφικὴ ἐπιρροὴ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιβολῆς τῶν καπιταλιστικῶν κέντρων.

Συντ.: *Ἀς μιλήσουμε τότε πρῶτα γιὰ τὸν ὑπόλοιπο κόσμο.*

Β.Φ.: Τὸ ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς παρακμάζει, αὐτὸ ἔχει μία διπλὴ ἔννοια. Φθείρεται καὶ ξε-

πέφτουν οἱ ἀξίες του, πράγμα πὺν μπορεῖ νὰ ὁδηγήσῃ σὲ μία ἱστορική ἀφάνεια (ὅπως γιὰ μία περίοδο οἱ ἝΑραβες ἔχασαν τὴν ἱστορική τους μνήμη ἐξ αἰτίας τῆς ἐπέμβασης τῶν Δυτικῶν). Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ φθορὰ αὐτὴ εἶναι ἀπαραίτητη καὶ ἀναγκαία (μακάρι π.χ. νὰ ἦταν μεγαλύτερη στοὺς φονταμενταλιστὲς μουσουλμάνους), καθὼς κυφορεῖ ἕναν νέο κόσμος.

Συντ.: *Ἡ συνειδητότητα τοῦ δυτικοῦ ἀνθρώπου φαίνεται νὰ πάσχει σήμερα;*

Β.Φ.: Πάσχει ὄχι μόνο στὸ ἐπίπεδο τῆς διανόησης καὶ τῶν ἰδεῶν ἀλλὰ καὶ στὸ ἐπίπεδο τῆς πολιτικῆς. Ἄλλως τε δὲν ξεχωρίζει ἡ πνευματικὴ σφαῖρα ἀπὸ τὴν κοινωνικοπολιτικὴ· καὶ αὐτὸ τὸ ἀπέδειξε ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα, ὅταν ἰδέες καὶ πολιτικὴ ἔφθασαν σὲ ὑψηλὸ βαθμὸ συνειδητότητας. Μάλιστα αὐτὴ τὴ στιγμή πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἐργάζομαι, διότι ἐτοιμάζω ἕνα βιβλίο, τὴν «Κοινωνιολογία τοῦ Πολιτισμοῦ».

Συντ.: *Ὅταν ἀναφέρωμαι στὸ ἐπίπεδο τῆς συνείδησης τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, ἐννοῶ μὲ ποιά «μάτια» σήμερα βλέπει τὸν κόσμο, ποῦ ἀκκουμπᾷ, στὴν ἐπιστήμη, στὴν τεχνολογία, στὰ ὑπάρχοντα πολιτικοθησκευτικὰ δόγματα;*

Β.Φ.: Κατ' ἀρχήν, γιὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ μηχανισμὸς τῆς συνείδησης, προϋποτίθεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ κρίνῃ ὁ ἴδιος τὴν πραγματικότητα καὶ τὶς ἰδέες. Αὐτὴ ἡ ἱκανότητα δὲν ὑπάρχει σήμερα ἢ καταργεῖται σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ τὰ Μ.Μ.Ε. καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα πὺν σᾶς ἀνέφερα. Εἶναι σαφές, ὅτι σήμερα ἔχουμε μία ὑστέρηση στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρώπινης συνειδητότητας σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Αὐτὸ εἶναι δεδομένο, δὲν συζητεῖται.

Μοῦ θέσατε ὅμως καὶ τὸ ζήτημα, ἂν στηρίζῃ ὁ ἄνθρωπος τὸ μέλλον του στὴν ἐπιστήμη. Ἡ τάση, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὸ παρὸν σύστημα, εἶναι ἡ ἀποθέωση τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐπιστημοσύνης. Ποιὰς ἐπιστήμης ὅμως; Αὐτῆς πὺν ὑπηρετεῖ τὴν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας, δηλαδὴ τῆς τεχνολογίας. Ἐπὶ πλέον θὰ μπορούσα νὰ σᾶς ἀποδείξω, ἂν εἶχαμε καιρὸ, ὅτι ἡ διαμερισματοποίηση, τὸ σπάσιμο τῆς ἐπιστήμης, εἶναι κάτι τὸ τρομακτικὸ. Νὰ σκεφθῇτε, ὅτι οἱ διάφοροι ἐπιστημονικοὶ κλάδοι δὲν ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους. Πρόκειται γιὰ κλειστοὺς πόλους, πὺν μεταξύ τους δὲν μποροῦν νὰ συνεννοηθοῦν οὔτε καὶ ἀπὸ ἀποψη γλώσσας. Αὐτὴ τὴν κατακερματισμένη τεχνολογία, τὸ σύστημα τὴν προσφέρει ὡς ἰδεολογία, γιὰ νὰ μὴν πῶ ὡς θρησκεία. Ἐτσι ὁ ἄνθρωπος δὲν συνειδητοποιεῖ τὴν κατάπτωσή του, ἀφοῦ βλέπει τὴν ἀξία του, τὸ μέλλον του στὸ μέλλον τῆς τεχνολογίας. Παύει νὰ λειτουργεῖ ἀπὸ κάθε ἀποψη ὡς σκεπτόμενο αὐθύπαρκτο ὄν. Αὐτὸ πὺν ἔλεγαν οἱ Σοφιστές, «μέτρο ὅλων τῶν πραγμάτων ὁ ἄνθρωπος», ἢ στὴν Ἀναγέννηση, «Homo mensura», καταργήθηκε.

Ὁ «σοφὸς ἢ παντογνώστης ἡλίθιος»

Συντ.: *Ὑπάρχει διέξοδος ἀπὸ αὐτὴν τὴν μονομέρεια καὶ τὴν ἀκρότητα;*

Β.Φ.: Πρὶν σᾶς ἀπαντήσω, θὰ σᾶς διηγηθῶ κάτι πολὺ χαρακτηριστικὸ. Ὅταν κάποια στιγμή ἦμουν πρόεδρος τῆς «Ὀλυμπιακῆς», εἶχα ἐπαφὲς μὲ προέδρους ἄλλων ἑταιρειῶν καὶ μὲ τὰ τεχνοκρατικὰ ἐπιτελεῖα τους. Ἐπρόκειτο γιὰ ἐπαγγελματίες τῆς πρώτης γραμμῆς. Ἦξεραν τὰ πάντα ἀπὸ θέματα οἰκονομικῆς καὶ τεχνικῆς φύσεως. Τὸ καταπληκτικὸ ἦταν, ὅτι, ὅταν θγαίναμε ἀπὸ τὴν συνεδρίαση καὶ πηγαίναμε, γιὰ νὰ φάμε ἢ νὰ ξεκουραστοῦμε, ἦταν ἀδύνατο νὰ συζητήσουν, νὰ μιλήσουν γιὰ κάτι ἄλλο. Πάλι γιὰ ἀεροπλάνα, γιὰ ἀεροπορικὲς ἐταιρεῖες, καὶ τίποτα ἄλλο. Ἐπρόκειτο δηλαδὴ γιὰ ἀνθρώπους ὄχι ἀπλῶς προβληματικούς ἀλλὰ ἀκρωτηριασμένους ἐντελῶς. Ἡμασταν στὴ Ζυρίχη, καὶ τοὺς εἶπα κάποια πράγματα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς. Μὲ κύτταζαν σὰν νὰ ἦμουν ἐξωγήινος. Οἱ Γάλλοι

χρησιμοποιοῦν τὴν φράση «*σοφὸς ἢ παντογνώστης ἡλίθιος*». Αὐτὸς ὁ τύπος ἀνθρώπου δὲν πιστεύει σὲ τίποτα, καὶ γι' αὐτὸ ὑπηρετεῖ τὴν γυμνὴ δύναμη, τὸν γυμνὸ οἰκονομισμό, καὶ εἶναι ἰδιαίτερα ἐπικίνδυνος.

Ἡ «ῥα μηδὲν» τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος

Συντ.: Ἀς ἔλθουμε τώρα στὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα. Ποιά εἶναι γνώμη σας γιὰ τὴν κυρίαρχη ἰδεολογία τοῦ «ἑλληνοχριστιανικοῦ συμπλέγματος» καὶ τὴν ἐθνικὴ σχιζοφρένεια ποὺ παράγει;

Β.Φ.: Αὐτὸ τὸ ζήτημα σηκώνει τεράστια συζήτηση. Τὸ Ἀπολλώνειο στοιχεῖο, ποὺ ἔδωσε ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ στὸ ὁποῖο ὀφείλουμε τόσα καὶ τόσα, εἶναι θεδαίως ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ τίς προδιαγραφές τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὅμως στὴν νεοελληνικὴ κοινωνία, ἐπεὶ δὲν ὑπῆρξε ἀνάπτυξη τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἀστικοῦ τύπου, αὐτὸ δὲν ἐπέτρεψε τὴν ὁλοκλήρωση τοῦ τύπου τῶν προοδευμένων καπιταλιστικῶν χωρῶν. Εἶναι μία κοινωνία, ποὺ κινήθηκε μόνιμα καὶ σταθερὰ μὲ προδιαγραφές ἀντιπαραγωγικές. Ἐκεῖνο ποὺ μᾶς σώζει εἶναι τὸ ἔξῃς: Ὁ Ἕλλην μὲ χίλιες δύο καταβολές καὶ ἐμπειρίες ἔχει ἀναπτύξει τέτοιες δυνατότητες ἀντίστασης, ὥστε αὐτὸ τὸ ὑποανάπτυκτο νὰ μὴν ὀδηγῇ στὴν καταστροφή. Στὴν Δύση, παρ' ὅτι οἱ δομὲς εἶναι ἀνεπτυγμένες, ὅπως τὰ πανεπιστήμια, οἱ ἀκαδημίες, ὡστόσο ὁ μέσος ἄνθρωπος εἶναι πολὺ χαμηλότερος ἀπ' τὸν μέσο Ἕλληνα. Ὁ μέσος Ἕλλην εἶναι καὶ σκεπτόμενος καὶ ἀνήσυχος καὶ ἀμφισβητίας. Ὁ «μικρὸς» Ἕλλην κρατάει τὴν Ἑλλάδα, ὅχι ὁ «μεγάλος». Ὁ Ἕλλην τῆς «κορυφῆς» ἀπὸ κάθε ἀποψη ὑστερεῖ ἔναντι τῶν ξένων σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα, στὸ πολιτικὸ, στὸ οἰκονομικὸ, στὰ Γράμματα καὶ στὶς Τέχνες – πέρα ἀπ' τοὺς πραγματικοὺς δημιουργοὺς.

Συντ.: Τελικῶς, ποιές δυνάμεις ἐλέγχουν καὶ ἐξονοιάζουν τὴν Ἑλλάδα;

Β.Φ.: Ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότητα θρῖσκεται στὴν ῥα μηδὲν. Στὴν Παιδεία, στὴν Πολιτικὴ, στὰ Γράμματα. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἰθυνόντων στοὺς τομεῖς αὐτοὺς ἔχουν γίνεи ὑπῆρέτες πολλαπλῶν συμφερόντων, ἄλλοι συνειδητὰ καὶ ἄλλοι ἀσυνειδητὰ. Κυρίαρχο ρόλο στὴν ὑπόθεση αὕτη παίζουν τὰ μεγάλα ἐκδοτικὰ συγκροτήματα καὶ ἰδίως ἡ μεγάλη κατηγορία τοῦ συγκροτήματος Λαμπράκη. Δὲν ξέρω, ἂν θέλετε νὰ τὰ δημοσιεύσετε ἢ νὰ τὰ ἔχετε καλὰ μὲ τὸν Λαμπράκη.

Συντ.: Ἐμεῖς δὲν λογοκρίνουμε οὔτε ἔχουμε νὰ κρίνουμε τίποτα. Στὰ Πανεπιστήμια, ὅπου ὑπηρετήσατε ἐπὶ μακρόν, καὶ ἰδιαίτερα στοὺς χώρους τῆς Ἱστορίας, τῆς Ἀρχαιολογίας, τῆς Γλωσσολογίας, ποὺ ἄπτονται τῶν ἐνδιαφερόντων τοῦ «Δαυλοῦ», ἡ κατάσταση εἶναι διαφορετικὴ;

Β.Φ.: Θεωρῶ σήμερα, ὅτι ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν πανεπιστημιακῶν προδίδει τὴν ἀποστολὴ τῆς. Ἐνδιαφέρεται μόνον γιὰ ἀξιώματα καὶ καταξιώσεις μέσα στὸν χώρο τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς δημοσιότητας καὶ ὅχι γιὰ ἐπιστημονικὴ δουλειά, γι' αὐτὸ καὶ τὸ παραγόμενο ἔργο εἶναι ἀπὸ μηδαμινὸ ἕως ἀνύπαρκτο. Δὲν χωρᾷ καμμία ἀμφιβολία ἐπὶ τούτου. Ἐκλιπαροῦν τὰ κανάλια, γιὰ νὰ τοὺς παρουσιάσουν στὰ περὶ φημα «τὼκ σώου», ὅπου ἡ κατάσταση εἶναι κωμικὴ. Μπουρδολογία, ἀσυναρτησία, ἑλλειψη ἐσωτερικοῦ εἰρμού, λόγου καὶ σκέψης. Ἐνῶ ταυτόχρονα ἐμφανίζονται ἀπλοῖ ἄνθρωποι, ποὺ λένε πέντε πράγματα συγκροτημένα. Ἀλλὰ ἐπ' αὐτοῦ εὐχαρίστως νὰ συζητήσουμε ἐν ἐκτάσει ξεχωριστά, ὅπου θὰ σᾶς πῶ πράγματα ἀνατριχιαστικά.

Συντ.: Εὐχαρίστως νὰ συζητήσουμε λεπτομερέστερα γιὰ τὰ πανεπιστήμια ξεχωριστὰ σὲ ἄλλη συνέντευξη. Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ.

Παν. Α. Κουβαλάκης

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

CLAUDE MOSSE, *Ἑγκλημα στὴν Ἀρχαία Ἀγορὰ*

Ἕνα μυθιστόρημα ξεχωριστό ἀπὸ τὰ συνήθη εἶναι τὸ περιεχόμενο αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Οἱ εἰκόνες καὶ τὰ γεγονότα ποὺ ἀναδύονται μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες του μᾶς μεταφέρουν στὴν Ἀθήνα τοῦ 349 π.Χ. Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου, ὅσο φανταστική κι ἂν εἶναι, θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελῇ ἕνα κομμάτι τῆς πα-ρελθούσης ἱστορικής πραγματικότητας. Τὴν τελευταία μέρα τῶν Μεγάλων Διονυσίων οἱ θεατὲς τῶν δραματικῶν ἀγώνων γίνονται μάρτυρες ἐνὸς σοδαροῦ ἐπεισοδίου μεταξύ τοῦ ρήτορος Δημοσθένη καὶ ἐνὸς πλουσίου πολίτη, τοῦ Μειδία, ὅταν ὁ δεύτερος χαστουκίσῃ τὸν πρῶτο. Τὴν ἐπόμενη μέρα ἀνακαλύπτεται τὸ πτώμα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πλέον θερμούς ὑποστηρικτὲς τοῦ Δημοσθένη, τοῦ νεαροῦ Νικοστράτου. Τὴν αἰνιγματική δολοφονία καλεῖται νὰ ἐξιχνιάσῃ ὁ Ἀριστοκλῆς, ἐξάδελφος τοῦ θύματος.

Ἵσως τὸ ἱστορικό «κλισὲ» τῆς ὑποθέσεως (πρὸλ. Δημοσθένους «Κατὰ Μειδίου Λόγος») νὰ φαίνεται τετριμμένο καὶ τείνει νὰ μοιάσῃ καὶ μὲ σύγχρονο ἀστυνομικό «θρίλλερ». Ὅμως ἡ ἐντύπωση ποὺ μένει ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση εἶναι πραγματικά εὐχάριστα ζωηρή. Ἡ ζωντάνια τῶν διαλόγων, τὸ γλαφυρὸ ὕφος τῆς συγγραφῆς καὶ ἡ ὀρθὴ παρουσίαση τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖο συμβαίνουν τὰ γεγονότα, ἐξυπηρετοῦν ἄριστα ἕναν σαφῆ ἀλλὰ ὄχι καὶ τόσο ἐπιτηδευμένα ἐμφανῆ σκοπὸ: τὴ γνωριμία τοῦ ἀναγνώστη μὲ τὸ ἀθηναϊκὸ – καὶ ἑλληνικὸ κατ' ἐπέκτασιν – γίγνεσθαι τῆς ἀρχαιότητος καὶ μὲ τὸν ψυχισμό καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν πρωταγωνιστῶν του, κάτι τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται ὄχι μὲ μία «ξερὴ» ἱστορική πραγματέυση ἀλλὰ μὲ τὰ (ἄδολα εὐτυχῶς ἐδῶ) ὄνειρικά φτερά τῆς λογοτεχνίας.

Μάριος Μαρανέας

ΠΑΥΛΟΣ ΨΑΡΡΑΚΗΣ, *Ἡ διπλῇ ὄψῃ τῆς Πολιτικῆς*

Μὲ τὸν δικό του δοκιμαζὸ λόγο ἐπιχειρεῖ ὁ συγγραφέας νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἔννοια τῆς πολιτικῆς. Καθὼς

Πρὸς μία ἐνοποιημένη θεωρία Τέχνης - Ἐπιστήμης

Ἡ Τέχνη καὶ ἡ Ἐπιστήμη στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα μετέφραζαν ὑπαρξιακὰ τὴν ἄσωση δομῇ τοῦ Σύμπαντος στὰ μέτρα τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι παρουσιάσθηκαν μαζὺ καὶ σὲ τόσο ὑψηλὴ ποιότητα καὶ καθαρότητα. Οἱ μορφές ποὺ ἐδημιούργησε ἡ Ἀρχαία Τέχνη στὴ γλυπτική, στὴν ἀρχιτεκτονική, στὸν λόγο μὲ παράλληλὴ ἐπιστημονικὴ ἀντίληψη τῆς Φύσης, δίνουν μία μοναδικὴ καὶ ἀδιάψευστη στοὺς αἰῶνες προσιτότητα τοῦ Σύμπαντος μέσα ἀπὸ τὸ ὑπαρξιακό. Τίποτε στοὺς αἰῶνες δὲν θὰ διαψεύσῃ αὐτὸν τὸν πολιτισμό.

Κάποια στιγμή ὅμως τὸ τραῖνο τῆς Ἱστορίας μετὰ τὴν Ἀρχαιότητα ἐκτροχιάσθηκε, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διαταραχθῇ τὸ ἀρμονικὸ σύμπλεγμα Τέχνη - Ἐπιστήμη. Ἐχάθη ὁ μίτος τῆς Ἀριάδνης, ποὺ μέχρι πρὶν τὸ «ἀτύχημα» ὠδηγοῦσε στὴν ἔνιση. Ἔτσι παρουσιάζεται ἡ μισαλλόδοξὴ θεολογία μέσα ἀπὸ τὸν αὐθαίρετο κόσμον τῆς μεταφυσικῆς. Κι ἔτσι τὰ θραύσματα τοῦ Ἀρχαίου Πολιτισμοῦ δοντῆχτηκαν στὸ δόρυδο τῆς οἰκονομικοποίησης· καὶ μία ἀναρχὴ ἀνάπτυξη ἔφερε στὶς μέρες μας τὸν πλανήτη στὰ πρόθυρα τῆς καταστροφῆς. Μαθητεύόμενοι μάγοι!

παρατηρεῖ τὴν ἱστορικὴ τῆς παρουσία στὸ ἀνθρώπινο γίγνεσθαι, ξεχωρίζει τὴν «ἐναρχη» καὶ τὴν «ἀναρχη» ὄψη τῆς, καθὼς καὶ τὶς συνέπειες ποὺ αὐτὲς συνεπάγονται στὴν πορεία τῶν λαῶν. Προσεγγίζει τὴν σύγχρονη πολιτικὴ πραγματικότητα, στὴν ὁποία «μία μελαγχολικὴ μελιχρότητα σκιάζει τὸν διεθνή δημόσιο ὁρίζοντα. Μόνο σποραδικὲς φωνὲς τῶν ἐνκράτων πολιτικῶν προσωπικοτήτων δὲν ἀρκοῦν γιὰ τὴν ἐξυγίανση τοῦ πολιτικοῦ τοπίου». Καὶ προτείνει: «Ἀπαιτεῖται ἡ συχνότερη ἐκδήλωση τῆς ἐναρμονισμένης πρὸς τὸν ὀρθὸ πολιτικὸ λόγὸ ἐξυγιαντικῆς καὶ ἀνορθωτικῆς πολιτικῆς πράξης. Αὐτὴ μαζὺ μὲ τὴν ἀφύπνιση τῆς λαϊκῆς συνείδησης καὶ τὴν ἐνεργὸ ἀποφασιστικὴ συμμετοχὴ τῆς στὰ κοινωνικοκρατικὰ δρώμενα θὰ δρομολογήσουν τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐλπιδοφόρας θετικῆς πολιτικῆς παρουσίας».

Πραγματικά, ὅσο ἡ πολιτικὴ πράξη δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἓνα ἀπλὸ μέσο ἐξυπηρετήσεως τῶν σκοπιμοτήτων τῆς ἐκάστοτε (καὶ σήμερα πλέον παγκόσμιες) ἐξουσίας, θὰ αὐτοκαταργηθῇ ὡς ἀνθρώπινη ἀξία καὶ θὰ παραμῆνῃ μακρυὰ ἀπὸ τὸν φυσικὸ γεννήτορά της, τὸν Ἑλληνικὸ Λόγο.

Παν. Α. Κουβαλάκης

ΒΑΣ. Σ. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Τὸ Ἀσκληπιεῖο τῆς Κῶ

Ὁ δικηγόρος καὶ συγγραφέας κ. Β. Χατζηβασιλείου λαβὼν ὑπ' ὄψιν του τὰ ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα περὶ τοῦ θέματος ποὺ πραγματεύεται καὶ ὠθούμενος ἀπὸ τὴν ἀνεπαρκῆ πληροφόρηση γύρω ἀπὸ τὸ Ἀσκληπιεῖο ἐξετάζει τὴν ἱστορία τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ μνημείου σὲ συνάφεια μὲ τὴ γενικότερη πολιτικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πολιτισμικὴ πορεία τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ἕως σήμερα.

Ἡ ὀρθὴ καὶ ἰσορροπημένη διάταξη τῆς ὕλης καθὼς καὶ ὁ πλοῦτος τῶν παρατιθεμένων ἱστορικῶν στοιχείων εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ἔργου. Ὁ συγγραφέας ξεκινᾷ κάνοντας μία συνοπτικὴ ἀναφορὰ στὴν ἱστορία τῆς Κῶ ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς πρώιμης ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἡ ἰδιαίτερη σημασία τοῦ νησιοῦ ὡς γενέτειρας καὶ χώρου ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος τοῦ Ἱπποκράτη, γόνου Ἀσκληπιδῶν ἱερέων, ἀναλύεται στὰ ἀκολουθοῦντα κεφάλαια. Στὸ δεύτερο μέρος ὁ λόγος δίδεται στὸν Στράβωνα, ὁ ὁποῖος ὡς κατ' ἐξοχὴν γεωγράφος τῆς ἀρχαιότητος δίδει σαφεῖς πληροφορίες γιὰ τὸ Ἀσκληπιεῖον, τὶς ὁποῖες καὶ ἀξιολογεῖ ὁ συγγραφέας. Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτὲς ὁ κ. Β.Σ.Χ. παρουσιάζει καὶ

Τώρα ἀκόμα περισσότερο ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος πρέπει νὰ σκεφθῇ γιὰ τὴν ἐνοποιημένη θεωρίαν Τέχνης - Ἐπιστήμης. Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἀρκετὰ δύσκολο γιὰ τὴν μεταφυσικὴν του τωρινὴ νοοτροπία: Διαχώρισε ἀνθαίρετα τὴν ὕλη καὶ τὸ πνεῦμα, ποὺ ποιὸς ξέρει πιά, πῶς αὐτὰ τὰ δύο ἐμπλέκονται στὸ Ἄπειρο. Θεολογικὲς «ἐξ ἀποκαλύψεως» ἀνθαιρεσίες ὠριοθέτησαν ἀνθρωποειδῶς τὸ Σύμπαν. Ἡ Τέχνη καὶ ἡ Ἐπιστήμη σκάδοντας ἡ κάθε μία τὸ δικό της λαγούμι, θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα ποὺ θὰ ἐνωθοῦν. Πῶς καὶ πότε; Πάντως μέσα στοὺς ὅρους τοῦ Σύμπαντος ὑπάρχει ἀσφαλῶς ἡ ἀπάντηση, μόνο ποὺ δὲν ξέρομε νὰ τὴν διαβάσωμε.

Πάντως ἡ Ἀρχαιότης μὲ τὸ νὰ βαδίζῃ ἐπάνω στὴ Φύση ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς ἐνοποιημένης θεωρίας Τέχνης - Ἐπιστήμης, ἐνῶ ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότης μὲ τὴν ἄσχετη ἐξέλιξη τοῦ ἐνὸς πρὸς τὸ ἄλλο ἔφθασε στὶς ἀτομικὲς δόμβες καὶ στοὺς πίνακες ζωγραφικῆς, ποὺ τοὺς καταβρέχουν μὲ πεταχτὸ χρῶμα, κι ὅ,τι βγῇ, δίνοντας ἔτσι τὴν πιθανότητα συνταιριάσματος σὲ ἓνα τερατώδη ἀριθμὸ μὲ ἓνα πλήθος ἀμέτρητων μηδενικῶν...

Παντελῆς Γλάρος

ἀρχαιολογικές καὶ τοπωνυμικές πηγές, ἐνῶ ἀφιερώνει ιδιαίτερο κεφάλαιο στὴν ἀνακάλυψη τοῦ μνημείου τὸ 1902 ἀπὸ τὸν γερμανὸ ἀρχαιολόγο Ροῦντολφ Χέρτογκ. Κατόπιν, ἀφοῦ κάνει μία ἐκτενὴ ἀναφορὰ στὴ λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὁλοκληρώνει τὴν συγγραφή μὲ τὴν περιγραφή τῶν εὐρημάτων καὶ τῶν ἀναστηλώσεων.

Τὸ βιβλίο εἶναι πράγματι ἕνας πλήρης ὁδηγὸς γνώσεων περὶ τοῦ συγκεκριμένου ἀρχαίου ἱατρικοῦ κέντρου καὶ ἕνα πολύτιμο ἐγχειρίδιο ἱστορικής μνήμης. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι εἶναι γραμμένο ἀπὸ ἕναν ἐπιστήμονα μὴ ἐξειδικευμένο στὴν ἱστορία καὶ τὴν ἀρχαιολογία ἐπιβεβαιώνει γιὰ πολλοστὴ φορὰ, ὅτι ἡ ἐρασιτεχνικὴ (ἐρως+τέχνη) ἐνασχόληση ἔχει ἀποτελέσματα ἐφάμιλλα, ἐὰν ὄχι καὶ καλύτερα, ἀπ' αὐτὰ τῶν μελετῶν τῶν «εἰδημόνων».

Μάριος Μαρμανέας

Δ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία τῆς Ἐπαρχίας μεγαλοπόλεως*

Εἶναι μεγάλη χαρὰ, ὅταν διαβάξης ἕνα βιβλίο περιορισμένου ἀπὸ τὸν τίτλον του στὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας μιᾶς περιοχῆς, καὶ ξαφνικά ἀνακαλύπτῃς, ὅτι περιέχει τόσες πληροφορίες, ποὺ σὲ μορφώνουν γενικώτερα. Ἔτσι οἱ ἀναφορὲς τοῦ συγγραφέως γιὰ τὶς κοινωνικὲς δομὲς τῆς συγκεκριμένης περιοχῆς ἔχουν εὐρύτερη σημασία.

Τὸ κεφάλαιον γιὰ τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο δὲν ἀφορᾷ μόνον στὴν Μεγαλόπολιν. Ὁ ἀφορισμὸς ἀπὸ τὸν πατριάρχη τῶν Κλεφταρματολῶν τὸ 1805 καὶ ὁ ἀφανισμὸς τους τὴν ἐπόμενη χρονιά εἶναι ἐνταγμένοι στὰ γενικώτερα ἱστορικὰ πλαίσια· ὅπως καὶ τὰ γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ '21 καὶ τὰ ἐπακόλουθα. Τὰ δὲ ἀναφερόμενα στὸν ἐλεύθερο βίον εἶναι ἐν πολλοῖς κοινὰ ἢ ἀντίστοιχα τῶν ὑπολοίπων περιοχῶν. Μὲ ἄλλα λόγια ἕνας μελετητὴς τῆς ἱστορίας πολλὰ ἔχει νὰ ὠφεληθῇ.

Εἶναι δὲ διπλὴ χαρὰ γιὰ τὸν ὑπογράφοντα, ὅτι τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι μία τοπικὴ ἔκδοσις καὶ μάλιστα σὲ πολυτονικὸ σύστημα, πράγμα ποὺ σημαίνει, ὅτι ὑπάρχουν διάσπαρτες νησίδες, ὅπου τὸ Ἑλληνικὸ Πνεῦμα καλλιεργεῖται σήμερα παρὰ τὸν κατατρεγμὸ του.

Ἀθ. Κουκοβίστας

Ι. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ, *Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Γλωσσικῆς Ἐπιστήμης*

Ὁ Ι. Γαβριηλίδης ἐξέδωσε τὸ σύγγραμμά του, στὸ ὁποῖο ἀναφέρονται οἱ ἀγῶνες ποὺ ἔχει κάμει κατὰ καιροὺς ἐπὶ γλωσσικῶν θεμάτων, μὲ στόχο νὰ ἀφυπνίσῃ τοὺς ἀναίσθητους «ἐλέφαντες» ποὺ ὀνομάζονται «Παιδαγωγικὸ Ἰνστιτούτο» καὶ «Υπουργεῖο Παιδείας». Ἡ γλωσσολογία ὡς ἐπιστὴμὴ ξεκίνησε ἀπ' τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ ἡ κατάστασι τῆς συγχρόνου γλωσσολογίας δὲν εἶναι καθόλου κολακευτική. Οἱ «ἀρμόδιοι» θέλοντας νὰ δείξουν πὼς εἶναι προοδευτικοί, πολεμοῦν τὰ ἰδανικά τοῦ Ἑλληνισμοῦ, προσπαθοῦν νὰ μειώσουν τὴν σημασία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας, διέγραψαν ἀπ' τὴν διδασκτέα ὕλη τὸ κυριώτερο μέρος τῆς γραμματικῆς, τὴν σύνταξι, καὶ διδάσκουν μόνον μορφολογία. Οἱ καθηγηταὶ τῆς γλωσσολογίας γράφουν πότε-πότε θεωρητικὰ ἔργα, στὰ ὁποῖα ὁμως ἀγνοοῦν τὴν κληρονομιά τῶν προγόνων μας καὶ τὰ ὁποῖα συνήθως ἐλέγχονται γιὰ τὸ χαμηλὸ τους ἐπιστημονικὸ ἐπίπεδο. Πολλὰ δὲ δὲν εἶναι παρὰ ἀντιγραφὲς ξένων βιβλίων καὶ θεωριῶν, μ' ἀποτέλεσμα οἱ συγγραφεῖς των νὰ μὴν δύνανται καὶ νὰ προσαρμόσουν αὐτὰ ποὺ ἀντιγράφουν στὴν ἑλληνική!

Πολλὰ ἀπ' ὅσα περιέχονται στὸ βιβλίο τοῦ κ. Γαβριηλίδη ἔχουν δημοσιευθῇ σὲ παλαιότερα τεύχη τοῦ «Δαυλοῦ».

Μάριος Δημόπουλος - Ἀπολλώνιος

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΟ: Στὸ προηγούμενο 195^ο τεῦχος στὸ τέλος τῆς σελίδας 12134 παρελείφθη τὸ ὄνομα τοῦ συντάκτη κ. Κοσμᾶ Σκαδάντζου